

07
1

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

10-12

ANUL XXXII 1982

C U P R I N S U L

*** Ortodoxie și națiune.	— — — — —	609
---------------------------	-----------	-----

STUDII

Pr. prof. dr. TEODOR BODOGAE: O epistolă a patriarhului Fotie și semnificația ei.	— — — — —	613
GHEORGHE CIOBANU: Muzica de cult bănățeană.	— — — — —	624
ADRIAN RUSU: Preoți români ortodocși din districtul Hăteșului în sec. XV.	— — — — —	644
DAN NEGRESCU: Profetia vergiliană.	— — — — —	654

INDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

Preot GHEORGHE JĂRPĂLAU: Plinirea vremii.	— — — — —	659
Pr. prof. dr. D. CĂLUGĂR: Cateheză despre pilda vameșului și fariseului.	— — — — —	662
Pr. prof. SORIN COSMA: Cateheză despre Sfintele Taine.	— — — — —	684

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Pr. C. TEOFIL: Sfântul Grigorie de Nazianz; cuvîntare despre preoție.	— — — — —	669
Preot N. SEBEȘAN: Cîteva probleme de ritual.	— — — — —	685

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Dr. ION POGANA: Prof. dr. Lazăr Iacob (1884—1951).	— — — — —	689
Dr. VICTOR LAZĂRESCU: Dr. George Dobrin (1862—1952).	— — — — —	692

URME DIN TRECUT

Prof. ION B. MUREȘIANU: Palia de la Orăștie (1582) în contextul cultural și național din secolul al 16-lea.	— — — — —	701
---	-----------	-----

ANIVERSĂRI

*** Patria noastră Republica Socialistă România.	— — — — —	709
--	-----------	-----

TRÊPTE ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Alegerea celor mai buni pentru binele tuturor. Soluție ingenioasă de conservare a unei biserici-monument istoric. Noua mină de cărbune. Premiere industriale. Realizări timișene. Săptămîna teatrului de amatori arădean. Fabrica de uree din Arad. Tehnodava.	— — — — —	714
--	-----------	-----

P.V.1

MITROPOLIA BANATULUI

10-12

ANUL XXXII 1982

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE :

- Președinți :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
P. S. VISARION, Episcopul Aradului.
- Vicepreședinți :** P. S. Episcop-vicar TIMOTEI LUGOJANUL.
P. S. Arhiepiscop-vicar GHERASIM HUNEDORIANUL.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
Preot DAN EMILIAN NICOLAU, ecleziarh la catedrala Episcopiei Aradului.
- Secretar de redacție : Diacon IOAN D. ȚIRNEA

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

ORTODOXIE ȘI NAȚIUNE

Istoria vremii noastre a proiectat cu putere în avanscena vieții sociale națiunile ca entități în cadrul cărora se exprimă structurile de bază și legile dezvoltării societății, progresul tehnico-științific și cel economic, personalitatea specifică a diverselor culturi și spiritualități. În cadrul național se manifestă atît aspirațiile cît și creațiile materializate în valori ale umanității. Pentru că ne referim la contemporaneitate, vom observa că evenimente și mișcări sociale de largă anvergură demonstrează cu vigoare crescîndă uriașele energii cuprinse în formele naționale de viață ale comunităților umane.

Procesul constituirii națiunilor a fost îndelungat, pe parcursul său cristalizîndu-se trăsături de substanță : limba, teritoriul, totalitatea valorilor culturale specifice, o conștiință de sine izvorîită din comunitatea originilor, a vieții, a muncii și luptei dusă împreună. Acestea s-a adăugat Biserica ca element ce s-a dovedit nu o dată foarte important, mai ales Biserica Ortodoxă care în majoritatea cazurilor a devenit Biserică „națională“.

Încă de la apariția lor, națiunile au constituit un factor hotărîtor pentru dinamizarea progresului economic, social, cultural și spiritual. Istoria a demonstrat că viața națională este cea mai de seamă condiție favorabilă valorificării potențialului creator al unui popor, fructificării în interes propriu a energiilor sale. În zilele noastre continuă tendința constituirii în națiune a popoarelor care nu au ajuns încă în acest stadiu de dezvoltare, tendință ce se manifestă viguros, ca un indiciu al necesității istorice.

Apariția națiunilor a dat un nou și puternic impuls năzuinței popoarelor pentru libertate. În cursul formării și afirmării lor, numeroase națiuni și-au cucerit independența, s-au eliberat de sub opresiunea politică, economică, culturală și nu o dată religioasă ce le-a fost impusă de către state și națiuni mai puternice. Deșteptarea vieții naționale a coincis cu deșteptarea unui puternic sentiment că

drepturile oamenilor și ale națiunilor încep cu exprimarea liberă a limbii și culturii naționale și cu posibilitatea alegerii libere a formelor organizării politice, sociale și bisericești, ale dezvoltării economice, fără nici un amestec din afară.

Timp de secole, dar mai cu seamă în epoca actuală, s-a acumulat o experiență istorică din care se desprinde rolul pe care îl au de îndeplinit națiunile, dreptul lor la liberă afirmare și la păstrarea specificului etnic, valoarea dragostei de glie, limbă și lege, importanța patriotismului. Toate acestea reprezintă condiții de prim ordin ca un popor să-și poată concentra voința și resursele pentru progresul său multilateral, contribuind apoi la sporirea patrimoniului întregii umanități.

Asemenea mod de a înțelege lucrurile corespunde pe deplin și perspectivei teologice, națiunea fiind considerată ca voită de Dumnezeu și avînd menirea să se dezvolte continuu și nestînjinită de nimeni. Ortodoxia i-a dat în fine o dimensiune suplimentară, atașîndu-i Biserica pe care a conceput-o ca fiind națională, fără ca prin aceasta să-i altereze caracterul ecumenic, universal.

Iată însă că de la un timp în literatura de specialitate și în doctrinele unor teoreticieni, nu mai puțin în concepția unor teologi, își fac loc opinii care eludează sau nu recunosc importanța națiunii, iar cînd e vorba de Biserică a factorului național. Identificîndu-se tendențios patriotismul cu naționalismul, creîndu-se opoziții false între etnicitate și ecumenicitate, se încearcă compromiterea ideii de națiune și acreditarea unor teorii cosmopolite. Cu regret am înregistrat ecourile unor asemenea tendințe și la al II-lea Congres al Facultăților de Teologie ortodoxă ținut la Atena între 19—29 august 1976. Cînd reprezentantul nostru a luat cuvîntul vorbind despre „catolicitate și etnicitate“, cîțiva delegați au introdus în discuție conceptele lor proprii și au tălmăcit noțiunea de „etnicitate“ prin „naționalism“ (vezi K. Ware, *Catholicity and nationalism : A recent debate at Athens*, în : *Eastern Churches Review*, X (1978) pp. 10—16 și F. Bouwn, *Le deuxième Congres des Facultes de Théologie orthodoxe*, în rev. *Proche Orient Chrétien*, t. XXVIII, fasc. 3—4, 1978, pp. 287—288).

E clar însă că Ortodoxia a conceput totdeauna etnicitatea și universalitatea ca elemente esențiale ale Bisericii, luate nu aparte fiecare ci împreună, în cea mai desăvîrșită simbioză (mitropolit Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, București, 1979, pp. 125

și passim) și că niciodată n-o propovăduit naționalismul. Dacă la un moment dat și în anumite condiții s-a manifestat ceea ce s-a numit „filetism“, apoi acest fenomen e condamnat ca unul ce n-are nimic de-a face cu Ortodoxia și Biserica. În opoziție cu naționalismul șovin dar și cu dizolvantul cosmopolitism, Ortodoxia a ținut totdeauna seama de specificul național.

Trimițînd pe Apostoli la propovăduire, Mîntuitorul n-a avut în vedere o masă amorfă sub raport național, ci le-a indicat să meargă la „toate neamurile“ (Matei 28, 19). Pentru toate deopotrivă și-a vărsat Iisus scump sîngele Său pe cruce, pe toate e gata să le treacă „prin baia nașterii de-a doua și a înnoirii Duhului Sfînt“, pe toate le cheamă la altarul Său și le îmbie potirul împărtășaniei cu Sine, pe toate le primește ca mădulare egal îndreptățite ale trupului Său tainic care este Biserica Sa cea „una, sfîntă, sobornicească și apostolească“.

Fiecare neam care poartă chipul lui Dumnezeu prin caracterul său național și încordîndu-și toate energiile spirituale e dator să se străduiască a contribui cu cît poate mai mult la progresul său și al întregii lumi, iar toate neamurile înfrățite și într-o nobilă emulație trebuie prin ceea ce au mai gingaș și mai ales în ființa lor să lucreze la întronarea păcii și binevoiri între oameni, a împărației lui Dumnezeu în lume. Aceasta este ecumenicitatea !

Din universalitatea voinței și iubirii izbăvitoare a lui Dumnezeu emană pecetea ecumenicității pe care o poartă Biserica imprimată în ființa sa. Înainte de a fi instituție, această ecumenicitate este viață și duh. Ea strălucește și din cele mai mici părți și alcătuiri ale Bisericii, precum lumina soarelui se reflectă în fiecare picur de rouă. Cînd Biserica se coboară în mijlocul unei etnii, ea duce cu sine toată vistieria ecumenicității. Prin înfrățirea Bisericii cu viața unei națiuni, Biserica nu suferă nici o alterare a substanței sale divine. „Biserica națională“ nu înseamnă că Biserica își derivă originea de la națiune, ci înseamnă că Biserica lui Hristos cea clădită pe minunea întrupării, pe jertfa de pe cruce, pe învierea cea de a treia zi și pe pogorîrea Duhului Sfînt, este trimisă, cu toată comoara darurilor ei, la un anumit popor care a îmbrățișat-o cu tot sufletul lui și care prin ea se înfățișează înaintea lui Dumnezeu. Precum Magii de la răsărit au adus dumnezeiescului Prunc născut în peștera din Betleem diferite daruri, unul aur, al doilea smirnă, al treilea tămîie, tot astfel și popoarele se înfățișea-

ză înaintea Domnului și Mîntuitorului lumii cu comorile sufletului lor național de Dumnezeu dăruite. Și cînd Biserica intră în sufletul unui popor și se identifică cu aspirațiile lui, cu bucuriile și suferințele lui, nu încetează de a fi Biserica ecumenică a lui Hristos. Este desigur în misiunea acestei Biserici să trezească simțirea și forțele etnice, însușindu-le în cazul credincioșilor cu duhul lui Hristos și cultivînd astfel cel mai curat patriotism. Acesta nu urăște, nu pizmuiește, nu se trufește, ci încheagă într-o comuniune a iubirii pe toți fiii unei națiuni.

Între ecumenicitate și etnicitate nu există antinomie ci deplină armonie ca un reflex al armoniei divine dintre natură și grație, dintre opera creațiunii și iconomia mîntuirii. Biserica națională e, prin urmare, locul sfînt în care vorbește Domnul cu o anumită etnie și-i trimite prin ea darul mîntuirii; iar etnia respectivă, ca o comunitate spirituală întemeiată prin puterea aceleiași credințe, se înfățișează prin Biserica sa înaintea Domnului. Și fiindcă din această comunitate spirituală fac parte toți înaintașii trecutului, toți strămoșii care ne-au precedat și s-au închinat la acelaș altar, la care ne închinăm cu evlavie și noi cei de astăzi, de aceea Biserica care mijlocește această comunitate spirituală se numește cu tot dreptul „Biserică strămoșească”, și toată spiritualitatea ei, infiltrată în sufletul și viața neamului din trecut și prezent, se numește cu adevărat „lege strămoșească”. În acest chip istoria Bisericii se împletește cu istoria neamului formînd cea mai desăvîrșită unitate (prof. Nicolae Colan, *Biserica și națiunea*, în rev. *Viața ilustrată*, Sibiu, an. I, nr. 1 martie 1934, pp. 2—6 și idem *Ortodoxie și românism*, în aceeași revistă an I, nr. 2, aprilie 1934, pp. 3—8).

Iată o serie de considerații menite să evidențieze legătura indestructibilă dintre Biserică și națiune, simbioza permanenței dintre viața Bisericii și destinul etniei căreia aparținem fiecare. Acestea sînt în același timp temeuri ale datoriei ce ne revine de a ne iubi poporul și țara, de a contribui din răputeri la progresul și înflorirea lor continuă.

O EPISTOLĂ A PATRIARHULUI FOTIE ȘI SEMNIFICAȚIA EI

de: pr. prof. dr. T. BODOGAE

Avea dreptate cunoscutul cercetător grec D. Zakynthinos cînd afirma nu de mult¹ că arareori s-a întîmplat în decursul veacurilor, așa cum a fost cazul cu marele patriarh Fotie; ca istoriografia (îndeosebi cea apuseană) să lege, vreme de sute de ani, numele acestui mare ierarh, neîntrecut savant și teolog de mare profunzime, aproape exclusiv de ideea de schismă și de dezbinare a bisericilor. Nu vorbim numai de teologi romano-catolici, ci chiar și de istorici protestanți și bizantinologi de renume, care pînă și în 1909 vedeau în viața și în scrisul lui (așa cum se exprimă dr. Karl Dietrich² în „Byzantinische Charakterköpfe“) probe de „orgoliu neînfrînat“, de „ambiiție nemărginită“ și de „vanitate căutată“.

Și totuși, oricît curaj și conștiință de sine reies din cele peste 260 de scrisori păstrate de la el, Fotie va fi pînă la urmă altfel apreciat și înțeles. Chiar cardinalul I. Hergenröther, care a publicat acum 100 de ani una din cele mai temeinice lucrări asupra lui³, s-a silit să-l prezinte mai obiectiv decît au făcut-o, între alții, de pildă Jager, a cărui lucrare a fost tradusă și în românește⁴. Între cei mai temeinici cercetători ai vieții și activității marelui patriarh trebuie să amintim în ultimele decenii pe istoricul ceh Fr. Dvornik care, deși romano-catolic, totuși a scris poate cea mai realistă monografie istorică afirmînd pînă la urmă⁵ că „istoria a rămas mult datorare omului și patriarhului Fotie“.

Se știe că Biserica Ortodoxă, îndeosebi cea greacă, l-a apreciat mult, punîndu-l curînd în rîndul sfinților, deși „rînduiala“ slujbei lui n-a apărut decît în 1856⁶. Nu vom face aici biografia lui. Totuși vom

¹ *Y bizantini avtokratoria*, 324—1071, Atena 1971, p. 287.

² Leipzig 1909, p. 82—83. Pînă și un istoric serios ca A. Nenader se exprima cam la fel (*Kirchengeschichte*, III, 308).

³ *Photius...* I—III, Regensburg 1867—69.

⁴ „Istoria lui Fotiu“, trad. de V. Lucaci, Baia Mare, 1893.

⁵ *Le schisme de Photius. Histoire et légende*, Paris, 1950, p. 581.

⁶ S. Balanos, *Oi bizantini ekklisiastikoi sigrafeis apotou 800 mehri tou 1453*, Atena, 1951, p. 42.

aminti că prin mediul familiar din care se trăgea și prin educația sa, Fotie se bucura de cele mai sănătoase tradiții de viață ortodoxă. Frațele mamei sale ținuse în căsătorie pe fericita Teodora, împărăteasa care rinduse în anul 843 „Duminica Ortodoxiei”, iar Serghie, tatăl său, fusese fratele patriarhului Tarasie, cel care prezidase sinodul VII ecumenic (783) și care a avut de suferit în timpul iconoclaștilor.

Intrat și în slujbe înalte la curte, întâi ca protospathar apoi prim-secretar de stat, dar predind în același timp și cursuri la universitatea de stat din palatul Magnaura, Fotie era atît de asaltat de multimele dornice să-i asculte cursurile de științe matematice, de filozofie și de teologie, încît, cum spunea însuși⁷, fie în drum spre palat, fie spre casă, mulți erau bucuroși măcar și numai să-l poată întîlni ca să-l consulte în probleme de ordin cultural. Dar nici cînd va fi ridicat pentru prima oară în scaunul patriarhal (25 dec. 858 — 23 oct. 867) și nici după aceea, el nu va mai fi liber și mai liniștit. Fie că era vorba de probleme oficiale, fie de altele, particulare, Fotie umplea cu scrisul său nu numai epoca în care a trăit, ci aruncă lumină și peste veacuri, umplînd prin uriașa sa informație literară și teologică, goluri pe care nu le-am putea recupera altfel de nicăieri.

Nu vom vorbi aici despre bine cunoscutele lui scrisori către papa Nicolae I (2), către patriarhii orientali⁸, ortodocși și armeni⁹ deopotrivă, apoi către împărați și către principii¹⁰, cu toate că acestea sînt cele mai cunoscute. Nu vom insista de astă dată nici asupra multelor scrisori (102) de recomandare sau de consolare adresate numeroșilor ierarhi ori călugări, în care dezbate îndeosebi probleme legate de exilul său¹¹, ci ne vom opri deocamdată la o minunată mostră din categoria a III-a și anume din cele adresate diferiților slujbași imperiali de gradele cele mai diferite¹². Am ales, adică, o scrisoare adresată fratelui său Tarasie, el însuși avînd gradul de patriciu¹³, pe care a vrut să-l consoleze atunci cînd și-a pierdut una dintre fiice, de curînd căsătorită.

În general, se poate spune că genul epistolar creștin este net superior celui clasic, păgîn, atît în ce privește fondul problemelor

⁷ Migne, P. G., CII, 597 (Epist. I, 2).

⁸ Cea din 867 a fost tradusă și publicată în românește în 1832 de mitrop. Grigorie IV (Bianu-Hodos, *Bibliogr. rom. veche*, III, 290), apoi în 1895 de pr. Grigorie Georgescu și, în fine, în 1930 de T. M. Popescu în „Studii Teologice”.

⁹ J. Darrouzès: *Deux épîtres inédites de Photius aux Arméniens*, în „Revue des études byzantines”, Paris 1971.

¹⁰ Migne, P. G. CII, 586—822.

¹¹ P. G. CII, 822—924. A se vedea și pe cea tradusă de noi sub titlul: *O scrisoare din exil a patriarhului Fotie*, în „Mitropolia Banatului” 4—6/1977.

¹² P. G. CII, 923—990.

¹³ Pe vremea lui Iustinian aflat în fruntea ierarhiei demnitarilor, iar mai tîrziu, în sec. IX (fie că erau căsătoriți, fie eunuci) într-o vrednicie apropiată de a senatorilor. L. Bréhier: *La civilisation byzantine*, III, Paris 1970, p. 79.

atinse, cît și forma lor de exprimare¹⁴. Scriitori ca Teodor Studitul, Fotie, Mihail Psellos, Nichifor Gregoras, Maxim Planude au întrecut în cele mai multe privințe pe Demostene, Iulian, Libaniu ori Sinezio. Fotie spune el însuși în scrisoarea către mitropolitul Amfilohie de Cizic¹⁵ că dacă-i vorba să aleagă între Platon, Aristotel, Falaride, Iulian ori Libaniu, pe de o parte și între scriitorii creștini Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz ori Izidor Peluziotul, pe de altă parte preferințele lui se îndreaptă net spre aceștia din urmă pentru că ei nu au numai eleganță în exprimare, ci și patos și umanism deosebit. Se știe că în „Biblioteca”¹⁶ sa Fotie a dat o neîntrecută dovadă de prețuire a moștenirii culturale clasice, apreciind stilistic și estetic nu mai puțin de 280 de opere ale antichității.

Epistola pe care o traducem¹⁷, impresionează prin vigoarea convingerilor creștine și umane deopotrivă. În cazuri de moarte ca acesta, spune el, numai resemnarea și credința puternică în înviere este ceea ce ne poate întări. Cînd medităm mai mult la ierarhul care-și uita de amărăciunea exilului său pentru a-și mîngia fratele, vom înțelege mai profund resorturile sufletești ale caracterului său atît de mult contestat de alții. În același timp, însă, scrisoarea ne oferă nu numai bogate mărturii privind mediul familial al marelui ierarh, ci și impresionante perspective în legătură cu exilul, în care se afla patriarhul atunci cînd scria.

Data scrierii ei nu poate fi departe de anul 871, cînd se știe că a fost chemat la acea dată sau nu mult după aceea de împăratul Vasile I Macedoneanul (care-l exilase) ca profesor al fiilor săi, Leon și Ștefan, iar din anul 877 va fi rechemat a doua oară la cîrma seaunului patriarhal.

Epistolă de consolare către fratele său, Tarasie patriciul, cu ocazia morții fiicei sale.

Vai! unde e acum Ilie proorocul? Unde-i Elisei, Petru ori Pavel, apostolii sau oricare dintre sfinții ori dintre cuviosii, care au înviat altădată pe morți din mormînt? Dacă ar fi ei aici n-ar trebui să mai recurg la nici o scrisoare, ci m-aș arunca doar la picioarele unuia din ei (căci brațele lor nu mă sînt vrednic să le ating) și nu m-aș ridica sus pînă ce această fiică n-ar fi redată vie părinților ei. Așa însă n-am altceva de făcut. Știu că și surghiunul cu care am fost pedepsit e puțin lucru față de nenorocirea atît de mare, care a dat peste familia noastră, de aceea — vai! — mă văd nevoit totuși să recurg la scri-

¹⁴ J. Sykouris: *Probleme der byzantinischen Epistolographie*, în „Actes de III-e Congrès d'études byzantines, Atena, 1932, p. 295.

¹⁵ P. G. CII, 861.

¹⁶ P. G. CI, 1189—1250. K. Krumbacher (*Gesch. d. byz. Lit. München 1897*, p. 271) socotește această carte ca fiind cea mai importantă operă filologică a sec. IX.

¹⁷ Migne P. G. CII, 970—982. N-am avut la îndemînă ediția lui I. Valetta, Londra, 1864.

soare pentru a ușura durerile unui frate, care și-a pierdut fiica și deodată cu ea și nădejdea de a mai avea vreun copil ca și gândul unei căsnicii fericite. Ea n-a mai ajuns să fie mamă, nici copilul ei n-a apucat să se repeadă măcar odată în casă spre brațele deschise ale bunicilor, nici să se joace, să danseze ori să le povestească tot felul de nimicuri cu glasul lui copilăresc. Pe măsură ce vă faceați nădejdi tot mai mari, s-a dus — iată! — și puținul ce-l aveți. Oare nu tot cu astfel de făgăduieli și pretexte înșelătoare a momit în rai șarpele și pe strămoșii noștri? Cum căuta el să-i convingă și atunci că nu vor muri? și iată, de atunci și pînă acum același tăiș ucigător al morții s-a întins pînă la noi! Mai iute decît săgeata și mai înspăimîntătoare decît trăznetul, așa ne-a lovit și pe noi de astă dată această rană a morții.

Și iată! deși abia în floarea vîrstei, fata zace acum nemișcată, oferind părinților o dureroasă și tristă priveliște. În timp ce floarea se pregătea să dea în rod, rădăcina vieții ei se ofilea. Pe măsură ce făptura ei se maturiza, coasa morții se infipsea în mădularele ei, secerîndu-i viața. Prin cîte lacrimi s-ar putea oare exprima o astfel de durere? Cu cîte oftaturi și cu ce fel de tînguire? Mută și încă pentru totdeauna rămîne de acum înțepenită gura ei în adîncă tăcere, iar buzele nu mai dau nici o mărturie despre minunatul ei caracter rămînînd mereu închise și pregătite parcă pentru răspunsul cel de pe urmă. Ce să mai spun despre ochii ei? Vai de jalea care rupe tăcerea, dar care nici ea nu-i în stare să mai îngîime măcar un cuvînt! parcă-i văd ochii supți în plîns, fără pic de vlagă, înțepenți sub pleoape pentru totdeauna. Obrajii? rumeni și îmbujorați altădată de viață, acum sînt întunecați, livizi și fără culoare, lipsiți de orice urmă de frumusețe. Așa că întreaga ei față oferă spectatorilor o priveliște hidoasă și îngrozitoare.

Ce poate însemna această putere demonică? De ce aruncă asupra-ne într-una săgeți nimicitoare? Nici n-am scăpat bine de un doliu și iată altul mai mare a dat peste noi. Atunci a fost vorba de un copil ce alăpta¹⁸, acum o tinăară, care ar fi putut și ea deveni mamă, dacă această groaznică nenorocire nu s-ar fi abătut asupra ei. De unde oare lovituri atît de multe și atît de mari? Căci dacă există nenorociri care vin de la oameni cunoscuți în schimb există și altele care vin din pricini necunoscute. Ne pîndesc de pretutindeni relele. Am ajuns parcă o scenă de teatru. În juru-ne dansează ținîndu-se de mînă moartea cu doliul, durerea cu mîhnirea și cu tot alaiul furiilor răului. Parcă îți vine să crezi că în dansul lor lugubru fusul și firul ursitoarelor parcă anume ține să ne încâlcească viețile, înjghebind drame cu acțiuni tragice și cu actori ce joacă doar roluri negative¹⁹.

¹⁸ Se vede că Tarasie mai pierduse înainte un alt prunc, un nepot de la la altă fiică.

¹⁹ Ca în dramele antice așa vede Folie desfășurîndu-se viața omului, doar că „atletul” creștin trebuie să lupte cu credință în veșnicie.

Dar ce mi-a venit? Unde o s-ajung pe acest drum? Am început doar să scriu o scrisoare de condoleanță și când colo, prins parcă fără să-mi dau seama de mîhnirea suferinții, am ajuns tocmai la altceva decît intenționasem. Se vede că, pe măsură ce-mi continuam argumentarea consolării, m-au podidit și pe mine lacrimile și am rămas copleșit numai de tristeți.

Ci să nu rămînem doar la bocete, să nu ne scufundăm de tot în noianul tristeții, căci pe mulți i-a pierdut supărarea, ca una ce nu distruge numai trupul, ci și orice elan al sufletului. Să nu ne dăm, dar, plainici în mîinile dușmanului, căci acestuia prea i-ar merge la inimă întristarea noastră la vreme de necaz. Nici să nu facem de rîs puterea de a răbda a părinților noștri. Ei au văzut moartea copiilor lor însă nici morții noștri și nici a urmașilor noștri n-au fost ca aceia²⁰. Prin foc, prin apă ori în adîncul gropilor le-a fost dat lor să treacă, prin surghiun greu și amar, fiind lipsiți de orice urmă de prietenii ori de rude, precum și de tot ce ar putea aduce vreo mîngăiere sufletului. Și totuși le-au îndurat toate cu bucurie, preamărind pe Cel Atotputernic, singurul în stare să îndrume destinele omului cu o putere mai presus decît socotelile omenești²¹.

Să ne dăm seama ce sîntem în definitiv noi oamenii? de unde venim pe lume? oare nu toți sîntem muritori născuți din părinți muritori? oare nu vom fi și noi sortiiți în scurtă vreme să nu mai trăim, așa cum a fost cazul și cu părinții noștri? Unde-s acum părinții noștri? Unde e tata? dar mama? Oare nu s-au prins și ei doar pentru scurta vreme în jocul vieții și n-a fost oare mărturia martirajului lor o încununare a răbdării pentru suferință²² din clipa cînd au părăsit atît de repede scena acestui lumi? Și-apoi oare nu trec prin aceași împărăție a morții și regii cei falnici ca și tiranii cei ce se cred parcă nemuritori? Toate faptele vii, toți cei aflați într-o dregătorie publică ori ducînd o viață particulară, bătrîni sau tineri, bărbați sau femei, tuturor li se retează prin moarte firul vieții, nici unul nu va scăpa de coasa ei. Nimeni dintre noi nu trăim ceva nou, ceva nemai întîlnit sau peste fire.

Decedata s-a născut și ea muritoare, dintr-un pîntece muritor și s-a bucurat de o viață tot muritoare și s-a încadrat în aceleași legi ale firii chiar și acum cînd a plecat spre împărăția cea nemuritoare. N-a lăsat în urma ei copii, care să se întristeze că-s orfani, nici nu s-a dus avînd pe suflet, grija urmașilor, care sînt o durere mai amară decît moartea. Nu putem spune nici c-ar fi avut multe necazuri în viață, dorindu-și moartea, pe care mulți o așteaptă cu bu-

²⁰ Din alte scrisori știm că Fotie mai avea 4 frați, dintre care Teodor și Tarsie erau patricii, iar Serghie și Constantin, spătari.

²¹ Reiese de aici că persecuția iconoclaștilor cuprindea și pe membri familiilor într-o măsură mai gravă decît s-ar crede.

²² Ca în epistolele pauline (II Timotei 2, 3) și ca la alergările din stadioane aceeași imagine a tensiunii, a epektazei, care duce apoi la încununarea răsplății așa privește și Fotie strădania omului după desăvîrșire.

curie atunci cînd sînt copleșiți de prea multe nenorocici. În furtuna, care a răpit-o din această lume trecătoare, ea a avut parte de prezența părinților, căci s-a dus așa zicînd în timp ce mîinile mamei o mai îngrijeau încă. Suflarea de pe urmă și-a dat-o doar în brațele lor. Rămășițele trupesti i-au fost jelite și așezate în mormînt cu evlavia și cu cinstea cuvenită, fiind însoțită de rugăciunile și compătimirile tuturor celor ce au regretat-o. Și apoi ea s-a dus pe un tărîm unde nu mai este nici scîrbă nici suspinare²³.

Ce s-ar putea dori mai mult? Cînd mă gîndesc la această tînră binecuvîntată, tristețea mi se schimbă în bucurie și parcă o fericesc pentru dispariția ei, jalea pentru moartea ei le preschimbă în slavă adusă lui Dumnezeu, iar durerea în binecuvîntare. Și aceasta pentru că prin vrea dumnezeiască — parcă anume s-ar fi rugat cineva în acest sens — ea e de acum liberă de orice greu din lumea aceasta.

Veți riposta poate, de ce n-a avut o viață mai lungă?

Dar ce importanță are dacă avem zile multe ori puține de trăit, cînd totul se termină la porțile morții? De trecutul propriu nimeni nu ne mai putem bucura; pe viitor nu sîntem siguri, iar prezentul cît durează plăcerea este foarte scurt. Așa că, fie scurtă, fie lungă, plăcerea se mărginește doar la prezent, e tot una dacă te bucuri de o plăcere oarecare pînă la adînci bătrînețe ori dacă o părăsești în floarea tinereții. Decît că și într-un caz și într-altul, oamenii sînt induși în eroare de plăcerea momentului, deși acest fapt nu le poate împărtăși nici plăcerea trecutului, nici a viitorului. De aceea, se pare că n-are importanță dacă cineva trăiește mult sau puțin. Mai curînd are importanță oarecum tocmai scurtîimea ei, căci dacă nu există om cu totul liber de păcat și nici om care să fie sigur pe faptele lui, atunci, chiar dacă viața lui se scurtează fie și pînă la o zi, omul scapă atunci mai ușor de lăcașul acesta pămîntesc avînd timp mai puțin de a fi sub robia păcatului.

Iată de ce nu aprob pe cel ce plînge pe cea plecată dintre noi pe motivul, ziceți voi, că prea de vreme a părăsit cele prezente, întrucît neîmpărtășirea pe timp mai lung din lucrurile cele stricăcioase o socotiți cea mai mare nenorocire și nu prețuiți în schimb faptul că ea merge acum mai curată în cer să se întîlnească cu logodnicul ei pe veci.

Poate veți mai spune că a plecat înainte de vreme. Să nu ziceți așa ceva. Chiar și numai rostirea unei astfel de vorbe e nesocotită, iar încercarea de a o justifica e ceva de-a dreptul temerar. „Înainte de vreme” zici? nu cumva voiți să spuneți așa ceva și în legătură cu durerile facerii cînd adică era vorba să o nască mamă-sa cum că și atunci va fi venit înainte de vreme? Totul atunci ca și acum, s-a întîmplat potrivit vocii lui Dumnezeu. Nu cumva ajungem noi arbitrii în privința clipei cînd trebuie să plecăm la Creatorul nostru? Dacă

²³ Ca în condacul de la înmormîntare.

Domnul este cel ce rînduie ceasul cînd să venim pe lume, atunci oare nu tot El este cel ce știe și clipa potrivită cînd să ne ducem? Doar El este Cel care știe de cînd ne-am zămislit, de cînd am luat formă în pîntecele mamei, de cînd venim la lumină și apoi ne poartă de grijă din fragedă pruncie și copilărie pînă la căsătorie și apoi la maturitate. Oare există vreun moment din tot acest răstimp care să nu fi fost rînduit de El? Și atunci numai cînd răsplătește pe om cu viață veșnică să nu fie „clipa potrivită”? Opriți-vă, deci, limba să nu defaime pe Dumnezeu în loc să-L preamărească! Departe de niște înțelepți astfel de gînduri! Lacrimile și plîsetele peste măsură nu aduc nici un folos omului deprimat, căci nici un lucru pieritor nu se poate schimba în altul nepieritor. Nimeni n-ar trebui să deplîngă pe cineva care s-a eliberat dintr-un trup muritor, ci pe cineva care-și omoară sufletul nemuritor. Cu atît mai puțin pe o astfel de tinăra ce s-a logodit acum cu mirele cel ceresc, ci mai curînd pe cineva care și-ar fi îngropat sufletul în speranțe deșarte.

Da, veți spune, dar ea a plecat mai devreme decît părinții ei. Și de ce nu? Ar fi vrut cineva, ca ea să rămînă copleșită de durerea de a-și fi pierdut pe mama și pe tata? Așa ceva nu poate dori cel ce are cu adevărat sentimente de tată și de mamă, ci doar un părinte vitreg. Unii ca aceștia se gîdesc numai la propria lor satisfacție, iar nu la aceea a fiicei lor, făcînd din dragostea lor pentru copil propria lor plăcere. În fond, ce poate fi mai jalnic decît să vezi murind pe cei dragi ai tăi? Dar tocmai de această durere s-a eliberat tinăra noastră. Iar dacă nu mai e nimic trist în plecarea ei, atunci de ce ne mai pierdem noi în mîhnire?

Dacă ai putea merge acolo unde se află ea acum, ai vedea cum te-ar lua ea de mînă și cu față veselă și fericită te-ar săruta și ți-ar grai așa: „Tată dragă, de ce te mîhnești? de ce întristezi ca și cum aș fi pățit ceva rău? Iată mi-a fost dat să ajung în rai, un loc atît de încîntător pentru ochi, mult mai fericit decît mi-aș fi putut dori și care întrece cu mult orice am crezut și am trăit pe pămînt. Raiul unde mă aflu eu acum e vechea și minunata patrie a neamului omenesc, în care strămoșii noștri, făpturile cele mai îndrăgite ale Dumnezeirii, își trăiau fericiți viața plăcută și binecuvîntată înainte de a fi amăgiți de șarpe. Dar acum nici măcar acel șarpe rău și ticălos nu mai are aici loc unde să se tîrască, nici cuvinte înșelătoare pe care să le născocească și să ne amăgească, pentru că acum printre noi nu există nici unul care să nu aibe o cunoaștere superioară tuturor vicleniilor și amăgirilor lui. Nici nu mai are nimeni nevoie să li se deschidă ochii, pentru că aici toți ne împărtășim din înțelepciunea cea dumnezeiască și cerească, din bunătăți nespuse și nesfîrșite. Toată viața noastră de aici e o continuă delectare și sărbătoare. Luminăți lăuntric, cu trupuri nestricăcioase cu totul curate, noi îl vedem pe Dumnezeu atît cît i-e cu putință omului să-L vadă, bucurîndu-se de frumusețea lui cea negrăită și nesfîrșită, desfătîndu-se într-una de fericire și totuși niciodată săturîndu-se, ci so-

cotind suprema fericire împărtășirea la nesfârșit din dragostea cea dumnezeiască, fapt care provoacă în noi o bucurie de nedescris și o vioiciune de neînțeles. Chiar și acum când îți istorisesc aceste lucruri o iubire atât de nesfârșită îmi inundă ființa, încît n-aș fi în stare să ți-o redau nici în cele mai modeste măturii. Vei veni și tu odată acolo dimpreună cu iubita mea mamă și atunci îți vei da seama cît de mici și de puține lucruri ți-am istorisit din mulțimea celor de aici și atunci te vei învinovăți singur pentru tristețea cu care deplîngi acum schimbarea mea în bine.

Pentru toate acestea dragul meu tată, fii fericit, bucură-te și nu te mai gîndi la lucruri întunecate, pentru ca să nu pățești ceva rău și să te prăpădești din pricina aceasta".

Și dacă în felul acesta și cîte altele ți le-ar putea grăi această fată binecuvîntată, atunci oare nu te-ai rușina, o omule, de tristețea ta și n-ai înceta să te mîhnesti, bucurîndu-te chiar și trimițîndu-o tu însuși înapoi fericit? Dacă îți mărturisește astfel de lucruri, spune drept, oare nu te-ai simți mai bine, încetînd de a te mai tîngui? Altfel cum ar mai fi putut spune cu glas răspicat Domnul și Ziditorul nostru vorbele: „Cel ce crede în mine, chiar de va muri, viu va fi” (Ioan 11, 21), iar în alt loc: „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătît Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (Corinteni 11, 9)? Și dacă nu avem credință, oare să nu avem altă scăpare și altă mîntuire decît doar în mîhnire? Ce cîștig ne poate aduce ea? Ce justificare? N-ar trebui oare ca gîndurile să ne fie mai apropiate de ceea ce ar fi mai potrivit și mai avantajos pentru noi? Pe de altă parte, gîndindu-ne la această mireasă a noastră atît de vrednică, oare n-ar fi rușinos lucru să schimbi tu demnitatea ta bărbătească, bocindu-te într-una ca o femeie? N-ar fi mai cuviincios lucru să lași la o parte această slăbiciune femeiască? Nu se schimbă pe această cale parcă pînă și cea mai lăudabilă și mai apropiată dragoste în ceva de neînțeles și plin de prejudicii? Pentru că ce se va întîmpla cu femeile, dacă bărbații de la care ele așteaptă să redobîndească putere, se întristează ca niște femei? De unde ar putea ele căpăta mîngăiere? Mai există bărbați pe care să-i propunem ca vrednici de imitat în stăruință? Să nu dai, deci, prilej să ți se potrivească o astfel de întrebare! Ferească Dumnezeu să aud ceva mai nedemn despre tine sau mai străin de familia noastră decît ar fi de așteptat!

Să nu ne lăsăm copleșiți de durere mai mult decît s-ar îngădui! Să nu ne comportăm în fața suferinții ca niște femei noi care ne-am purtat totdeauna cu bărbăție chiar și în cele mai apăsătoare încercări²⁴. Creatorul și-a luat înapoi creatura, dar El a lăsat în viață mai mulți fii și fiice decît a luat și fie ca ei să trăiască mult și bine și

²⁴ Din rînduri ca cele de mai sus se poate conchide că Fotie nu poate fi ușor inclus în partida „liberarilor” atît de deosebiți de „conservatori” sau „ze-loții” studii ai patriarhului Ignatie. Aveau și cei din jurul lui un umanism destul de creștin.

să fie mîngăierea părinților lor. Te mîhnești pentru trecut? Mai bine să ne mîngăiem cu cei care ne-au rămas. Să mulțumim Domnului pentru toți pe care i-a luat, ca să ne putem apoi și bucura nestîmjenii de cei pe care i-a lăsat²⁵. Pentru că e bine să ai urmași din singele tău. Și noi avem. E bine să aducem Creatorului și Dătătorului tuturor din pîrga tuturor bunătăților noastre. Iată că și din acestea i-am dat. Mai demult nu era limpede care din copii urmau să fie închinați Domnului și care să asigure perpetuarea familiei. Dar acum, iată, aducem pîrga cea bună, de acum nu vom mai sta la indoială între siguranță și speranță, ci vom fi întăriți în putere.

Pentru că niciodată Domnul nu ia fără să și dea cu și mai multă dărnicie și totdeauna pentru bunuri supreme și neașteptate cere cel mai puțin. Dar dacă nesocotim pîrga, jelindu-ne ca și cum am fi fost nedreptățiți, atunci o insultăm. În ce mă privește, cred că nu voi spune ceva de neînțeles cînd sper că n-o să vă mai petreceți de acum restul vieții doar în bocete, mîhnire și suferințe ucigătoare. Fie ca voia Domnului să fie cam așa cum doresc și sper! Și cred că așa va fi. El este cel ce mi-a pus în gură acest dar al unei grăiri mai deschise, așa cum ți-am scris, că să te aduc de la deprimare la recunoștință! Multe întîmplări recente ori mai de mult ne pot sta drept pilde pentru înțeleptire. Dar ca să fim mai aproape de adevăr, însăși viața noastră întreagă ne poate servi îndreptar în această privință, așa că pentru cel ce cumpănește toate cu socoteală înlăturarea tristeții este întru totul cu putință.

Să spun ceva și mai mult, oricît de grozav lucru ar părea: ce pricini ne-ar sili să ne întristăm pentru cei morți? Ei bine, răspunsul n-am să-l dau eu, am să fac apel la crainicul creștinătății întregi, care prin graiul lui familiar ne aduce la cunoștință mesajul ceresc: „Despre cei ce au adormit nu vrem să fiți în neștiință fraților, întristîndu-vă ca și cei ce n-au nădejde”²⁶ (I Tesaloniceni 14, 13). Cel ce face să răsunе aceste cuvinte este, așadar, Sf. Pavel, cel care a fost îndrumat tocmai în școala cerească și care a răspîndit Evanghelia în întreaga lume. Și asta vrea să spună că însuși Hristos ne asigură solemn că întristarea pentru cei decedați le stă bine doar celor necredincioși, care tăgăduiesc speranța în înviere și care nu cred în puterea sfîntă a lui Hristos²⁶.

Așadar, să lăsăm la o parte mîhnirile, ca nu cumva să ne facem vinovați de toate aceste păcate și astfel să facem rău copilei. Pentru că pe ea acum sinul lui Avraam este cel ce o consolează și tot acolo să sperăm s-o întîlnim și noi nu peste multă vreme, fericită și bucuroasă. Iar dacă, împotriva hotărîrilor Domnului, am tot jeli pe această tînără, ne-am îndepărta de această perspectivă frumoasă. Vreți s-o vedeți? Alungați tristețea de la voi; arătați-vă recunoscători

²⁵ Se poate deduce de aici că fratele patriarhului mai avea și alți copii.

²⁶ Parcă ne-ar aduce aminte de resemnarea Geților nemuritori și a „Mioriței”.

și vrednici de mîngăierea cerească. Dacă însă veți păstra mai departe în voi deprimarea atunci o lipsiți pe copilă tocmai de ceea ce doriți mai mult. Pentru că acolo în cer tristețea nu-i cunoscută, iar cămara de nuntă a bucuriei și a fericirii nu îngăduie nici un fel de deprimare. Nici nu ajung să fie primiți acolo cei puși pe bocete și lacrimi întrucît acolo n-au loc decît moștenitorii bucuriei celei fără de sfîrșit.

Creatorul a rînduit doar făptura sa spre nemurire. De aceea nu voi judeca greșit soarta fericită a acestei copile, ba nici măcar în șoaptă nu voi spune ceva împotriva judecății pe care ar trebui mai curînd s-o preamăresc. Să nu facem din judecata bună a lui Dumnezeu o socoteală smintită.

Odată s-a îmbolnăvit fiul marelui rege David și boala-l trăgea spre groapă. Regele socotea boala mare nenorocire, de aceea s-a întristat și a încercat să înduplece cu lacrimi pe Dumnezeu îndepărdîndu-se de mîncare și de alte plăceri ale trupului. Îndată ce, însă, a murit copilul, David a alungat tristețea (II Regi 12, 15—24). Înainte se rugase ca urmașul să-i supraviețuiască, dar cînd a văzut că Creatorul a hotărît plecarea pruncului, atunci regele n-a mai îndrăznit să nesocotească prin tristețea lui judecata Creatorului și întărîndu-se singur, s-a ridicat deasupra durerii și a înălțat glas de rugăciune mulțumitoare văzîndu-și mai departe de treburile lui obișnuite. Aceasta ar trebui să fie și atitudinea noastră.

Să presupunem că un copil de al unei rude sau al unor prieteni a slăbit și s-a îmbolnăvit mortal. Vin și-mi cer să mă rog lui Dumnezeu să-i treacă boala, să rînduie adică așa ca cel drag al lor să rămînă și pe mai departe cu cei ce-l iubesc. Dar intervine Dumnezeu care socotește că o schimbare este mai bună. Nu se cade oare să-i mulțumim pentru ceea ce a hotărît El și să ne împăcăm cu ceea ce a rînduit El, decît să disprețuim judecata Creatorului prin plîns și tînguire? Iar dacă un demon ne pîndește să cădem în cursă, căutînd din nou un al doilea Iov, iar Dumnezeu vă îngădui ispititorului, ca și atunci, ca răbdarea acestuia să-i fie iarăși pusă la încercare, anunțînd că arena luptelor s-a deschis din nou ca să rușineze pe vrăjmaș și să încununeze pe luptător, ei bine, nici în cazul acesta nu-i nici o opreliște în a proclama și aici virtutea. În nici un caz, nu se anunță perioadă de doliu în timpul victoriei, nici zi de tristețe în ziua întrecerii. Cei pe care i-a încoronat răbdarea, care au jîng chiar la cununi strălucitoare și nevestejite, ei bine nu sînt aceste răsplăți vrednice de sufletul tău nobil, de judecata ta sănătoasă și de orice altă virtute?

Să fim, așadar, cu curaj și cu îndrăzneală ca niște soldați ai împăratului ceresc, opunînd rezistență vrăjmașului! Să nu facem de rușine mărturia arbitrilor alergărilor noastre, nici să aplaudăm în chip lamentabil curajul vrăjmașului prin bocetele noastre, pierzînd

astfel pînă la sfîrșit ceea ce am realizat prin curajul nostru²⁷. Să fim curajoși, devenind buni nu ațîțind minia vrăjmașului, ci, cîștigînd întrecerea prin răbdare, să împiedicăm biruința lui asupra-ne. Dușmanul e gata de atac îndată ce vede un om aplecat spre rău. Pe de altă parte, el se abține de a mai ispiti pe om cînd îl vede hotărît și întărit într-un curaj de neclintit. Dătătorul cununii e aproape, drept răsplată pentru biruință El va da luptătorilor cununile cele mai strălucitoare. Nu îngădui, dar, nici cum dușmanului să te atace, ci alungă-l cu totul chiar dacă ar fi să mai încerce asupra-ți oricîte născociri și planuri! De multe ori el pune în fața durerilor noastre tocmai prosperitatea și bucuria. Ori la toate aceste lucruri indiscutabile martor să-l avem pe Iov chiar dacă am avea și noi parte de dureri ca și el, căci numai atunci vom gusta din bucuria, din mărirea și strălucirea lui atît în vremea de acum, cît și în veci de veci prin ajutorul Pururea Fecioarei Maria, Stăpînei noastre, a Maicii lui Dumnezeu și a Sfinților lui, Amin.

²⁷ Parcă ar avea în vedere pe Demostene în Filipicele sale ori pe Sf. Pavel în epistolele către Timotei (I Timotei 6, 12 etc.).

MUZICA DE CULT BĂNĂȚEANĂ *

de: GHEORGHE CIOBANU

Abordarea muzicii de cult din Banat, sub aspectul originii, vechimii și a specificului său, nu este ușoară mai ales din cauza lipsei documentelor muzicale mai vechi. Nu ni s-a păstrat — din câte se știe — nici un manuscris muzical anterior sfârșitului secolului al XIX-lea, cînd încep să-și facă apariția primele notații ale acestei muzici. Dar dacă lipsesc manuscrisele, nu lipsesc afirmațiile privitoare la cîntarea de strănă bănățeană. Ce s-a spus în această privință?

Parcurgînd puțina bibliografie existentă, te frapează timiditatea — justificată, dealtfel — cu care se abordează problema originii și a vechimii acestei cîntări. Ca proveniență, muzica de cult bănățeană ar descinde, potrivit opiniei diferiților cercetători, din muzica de cult sîrbească¹ sau din muzica bizantină², venită fie direct, fie prin intermediul sîrbilor, al rușilor, bulgarilor sau chiar al românilor din celelalte provincii³.

Aceste opinii n-au fost pînă acum niciuna argumentate temeinic. Muzica din zonele extracarpătice românești nu este grecească decît dacă prin „grecesc” înțelegem bizantin. La fel, muzica sîrbească nu este venită din Orientul Apropiat de îndată ce prezintă — după cum vom vedea — aceeași structură, sistem cadențial, „modele” de

* *Nota redacției.* Publicînd studiul de față, o primă încercare de analiză temeinică a originii și caracteristicilor muzicii de strănă care se practică în părțile Banatului, redacția împreună cu autorul își dau seama că opiniile cercetătorilor nu s-au cristalizat încă și că deci orice concluzie definitivă trebuie amînată. Oricum o dezbateră pe această temă este binevenită cum și participarea specialiștilor la continuarea ei.

¹ Timotei Popovici, *Dicționar de muzică*, Sibiu, 1905, p. 101. Terențiu Bugariu, *Sentinela cîntărilor bisericești române*, Timișoara, 1908, p. VI și VIII; Trifon Lugoian, *Cîntări bisericești. Cele opt glasuri la vecernie*, ed. III, vol. I, partea I, Arad, 1929, p. 4; prof. dr. Vasile Petrașcu, 45 *pricesne (chinonice) pentru liturghiile duminicilor*, Cluj, 1938, p. 6.

² Tiberiu Brediceanu, *Scrieri*, ed. Brîndușa Nuțescu, București, 1976, p. 177; Idem, *Histoire de la musique romaine en Transylvanie*, în: *La Transylvanie*, București, 1938, p. 566.

³ M. Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români*, București, 1928, p. 115.

cîntare etc. ca şi muzica bisericească din Transilvania, ca a muzicii psaltice şi a celei bucovine şi chiar ucrainene, forma „greacă”⁴.

Se mai afirmă uneori că muzica de cult din Banat şi din Transilvania s-ar deosebi de la eparhie la eparhie, şi chiar de la comună la comună⁵. Nu se poate nega existenţa unor mici, adesea insignifiante deosebiri de la eparhie la eparhie, şi chiar de la interpret la interpret, întrucît circulaţia orală, şi odată cu aceasta influenţa topică şi a muzicalităţii limbii, au dus totdeauna la modificări mai mari sau mai mici. La ortodocşii ruşi, de pildă, s-a ajuns cu timpul la o cu totul altă muzică decît cea preluată de la Bizanţ dar numai după circa o jumătate de mileniu⁶. La ortodocşii de alt neam nu s-a ajuns la ceva similar, pentru că tradiţia orală a fost mereu supusă la corectări prin contactul cu centrele culturale importante ale Ortodoxiei, aşa cum au fost Constantinopolul şi Athosul, iar în cadrul fiecărei ţări prin marile mănăstiri unde se practica o muzică după manuscrise. Dacă nu ar fi fost aşa, nu s-ar fi păstrat atît de bine — după cum vom vedea — glasurile bisericeşti. Nu trebuie să pierdem din vedere că în Transilvania au existat mănăstiri importante — veritabile focare de cultură — dărimate însă în perioada 1761—1782 pentru a sili pe români să părăsească legea ortodoxă, după cum nu trebuie să uităm contactele continui cu Muntenia şi Moldova, ca şi cu Karloviţ-ul, unde se practica, în mod cert, o muzică bizantină învăţată şi executată de pe manuscrise. Este adevărat că orice interpret — fie el de muzică de strănă, fie de muzică populară — ajunge să acorde preferinţă, dacă nu chiar să şi creeze, anumite turnuri melodice care, prin frecvenţa folosirii lor, dau o anumită configuraţie melodiilor. Aceasta a dus pe unii să vorbească de existenţa de *dialecte* în muzică de strănă din Banat şi Transilvania⁷. Nu socotim justă o asemenea părere. Dacă luăm în consideraţie doar micile deosebiri melodice — cadenţiale, modale etc. — şi atribuim acestora importanţă capitală, putem vorbi de „dialecte”; dacă pornim însă de la ceea ce este de bază — avem în vedere structura glasurilor, soliditatea sistemului cadenţial şi „modelele” de cîntare — nu mai putem vorbi de „dialecte”, ci doar de „varietatea în unitate”. Béla Bartók vorbea, de pildă, de existenţa a trei dialecte distincte în folclorul românesc intercarpatic: a) de nord; b) de sud cu trei

⁴ În anul 1896 a apărut, la Lvov, Colecţia de cîntări bisericeşti intitulată: *Tserkovnaja psaltihia iti pesnoslove. Tserkovnij napevi na slavjanskiju, — russkuju, greceskuju i bolgarskuju melodiju*, scoasă de Ieromonahul Emanuil Evghenij şi Isidor Vorobkevic. Colecţia conţine, prin urmare, trei variante: rusă, greacă şi bulgară. Varianta greacă se deosebeşte clar, atît structural cît şi stilistic, de celelalte două, dar prezintă numeroase puncte comune cu muzica de strănă banato-transilvăneană, ca şi cu cea psaltică.

⁵ T. Popovici, o. c., p. 100.

⁶ Raina Palikarova Verdeil, *La musique byzantine chez les Bulgares et les Russes*, Copenhagen, 1953, p. 40.

⁷ Romeo Chircolariu, *Muzica ardeleană de strănă şi influenţele ei populare* (Ms. dactilografiat), Cluj, 1958, p. 18.

subdialecte: bihorean, hunedorean și bănățean, și c) al „Cîmpiei”⁸. Cercetînd însă atent folclorul transilvănean și bănățean și comparîndu-l cu restul folclorului românesc, se constată o perfectă unitate structurală care este mult mai importantă decît micile deosebiri regionale. De altfel, emițînd păreri amintite, Béla Bartók comitea o eroare gravă, comparînd ceea ce nu se poate compara: „cîntecul lung” mașmureșean care este total improvizat ca formă arhitectonică, cu melodiile de formă strofică din sud. După părerea noastră, cei care vorbesc de „dialecte” în muzica de cult comit — într-un fel — o eroare similară. Dar să așteptăm rezultatul comparațiilor diferitelor variante pe care ni le-am fixat.

Ce știm, deocamdată, despre muzica de strănă din Banat și ce putem face pentru a o cunoaște cît mai bine? Să vedem, mai întîi, ce s-a afirmat pînă acum, lăsînd la urmă ceea ce ne pot spune cîntările înseși.

Există un raport privitor la școlile românești din Banat, alcătuit în anul 1770 de Magistrul din Timișoara, în care se spune: „... Copiii (...) trebuie să învețe, îndată după ceaslov, întreaga psaltire pe din afară, tot astfel și cartea care cuprinde irmoasele și care, în graiul comun, se numește *Catavazia*, pe care nu numai că trebuie să învețe memoriter, dar trebuie să știe să și cînte exact și după *glasurile Bisericii orientale* (subl. n. G. C.) toate irmoasele”⁹. Aceasta este singurul document care se referă la „glasurile Bisericii orientale”, dar nu ni se spune nimic privitor la caracteristicile muzicale ale acestora.

Referiri mai numeroase aflăm cu privire la regulamentul școlii reformate din orașul Făgăraș, întărit de către Susana Lorantffy în anul 1657, în care se cerea profesorilor, între altele, să învețe pe copii să cînte românește la biserică, după obiceiul bisericilor din Caransebeș și din Lugoj¹⁰. Acest text a primit o serie de interpretări total necorespunzătoare. Astfel, T. Brediceanu a tras concluzia, de aici, că muzica de biserică din orașele menționate ar fi fost „recunoscută pînă la mari depărtări, ca mai frumoasă și mai de model pe vremea aceea”¹¹. Iar în altă parte, același „autor scria”: „Românii din Banat (...) au știut să îmbogățească aceste melodii atît de frumoase și de suave încît au fost remarcate și apreciate pînă în provinciile îndepărtate”¹².

Dacă citim însă cu atenție regulamentul, ca și interpretarea pe care i-o dau alți specialiști, ajungem la concluzia că nu se pot face

⁸ Béla Bartók, *Insemnări asupra cîntecului popular*. Cu o prefață de Zeno Vancea. Editura de stat pentru literatură și artă. București, 1956, p. 147.

⁹ O. Ghibu, *Istoria literaturii române*, în: Ac. Rom., S. II. T. 37, p. 240; M. Gr. Poslușnicu, o c., p. 110.

¹⁰ N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*. II, *Epoca influenței grecești*, București, 1958, pp. 208—209.

¹¹ Tiberiu Brediceanu, *Scrieri*, p. 177.

¹² Idem, *Histoire de la musique*, p. 366.

afirmaţii ca cele de mai sus. Citim, de pildă: „Cu scopuri propagandistice, confesiunile luterană şi calvină (...) înfiinţează şcoli pentru atragerea populaţiei româneşti din Sighişoara (1522), Caransebeş, Haţeg, Turda ş.a.”¹³.

În anul 1640, Ştefan Katona de Geley a prezentat lui Rakoczi un *program de calvinizare* în care, la punctul 6, se prevedea: „Să scrie, să tipărească şi să facă să se cînte în fiecare zi cînturile noastre, traduse în limba română, de care se servesc caransebeşenii şi lugojenii, înainte şi după rugăciunea predicii”¹⁴.

Din prefaţa *Paliei de la Orăştie*, publicată de Coresi în anul 1582 — scoasă cu îngrijirea episcopului reformat Mihai Tordaşi — mai aflăm că Ştefan Herce era „propovăduitorul Evangheliei lui Hristos în oraşul Căvăran Sebeşului”, adică în oraşul Caransebeş, Efrem Zăcan era „dascălul de dascălie a Sebeşului”, iar Moise Pestişel era „propovăduitorul Evangheliei în oraşul Lugojului”¹⁵.

Din toate acestea rezultă că la Caransebeş şi la Lugoj existau două centre reformate puternice. N. Drăganu întăreşte şi mai mult această părere cînd afirmă că şcoala de la Făgăraş era reformată şi era organizată „după modelul celor care înflorea în secolul al XVII-lea la Caransebeş şi la Lugoj”, şcoli care erau susţinute de Acaţiu Barsay, ban al acestor oraşe¹⁶.

Melodiile la care se referă regulamentul şcolii din Făgăraş fiind reformate — cum reiese din cele de mai sus — nu pot servi de referinţă pentru ceea ce va fi fost muzica de strună bănăţeană la începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XVII-lea. Ca urmare — socotim noi — nu vom putea cunoaşte muzica liturgică a românilor ortodocşi din Banat, de pe acele vremuri, decît comparînd pe cea practică în prezent, cu ceea ce s-a cîntat pe la sfîrşitul secolului trecut în întreaga zonă intercarpatină, cu muzica din alte părţi, din Muntenia, Moldova şi Bucovina. În afară de aceasta, va fi nevoie de unele incursiuni în muzica bizantină medievală. Este nevoie de această largă comparaţie cu atît mai mult cu cît nu se cunoştea prea bine, pînă nu de mult, nici muzica de tip bizantin care a circulat în Muntenia şi în Moldova. Dovada ne-o oferă episcopul Melchisedec care scria prin 1881: „Istoria nu ne-a consacrat noţiuni amănunte despre cîntările bisericesti la români în secolele trecute, nici despre şcolile unde ele se predau, nici despre sistemul după care ele se predau şi se excutau prin biserici”¹⁷. Şi totuşi, cerceta-

¹³ *Istoria învăţămîntului în România*, Bucureşti, 1971, p. 35.

¹⁴ G. Breazul, *Pagini din istoria muzicii româneşti*, II, Ediţie îngrijită şi prefaţă de Gheorghe Firca, Bucureşti, 1970, p. 54.

¹⁵ Aurelian Sacerdoţeanu, *Predosloviiile cărţilor româneşti*, I., 1508—1647, Bucureşti, 1938, p. 61.

¹⁶ N. Drăganu, *Historie de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe-siècle*, în: „La Transylvanie”, ouvrage publié par l'Institut d'histoire nationale de Cluj..., Bucarest, 1938, pp 637—638.

¹⁷ Gavril Musicescu, *Întîmpinare la Raportul comisiunii Sf. Sinod, discutat în şedinţa de la 25 mai 1899, relativ la înlocuirea semnelor psaltichiei prin notaţiunea liniară*, Iaşi, 1900, p. 16.

rea sistematică a bibliotecilor din țară, făcută în urmă cu circa un deceniu, a scos la iveală un număr de 250 de manuscrise muzicale anterioare anului 1814¹⁸ — când a avut loc la Constantinopol „reforma” muzicii psaltice —, alte 50 aflându-se în biblioteci din străinătate. În afară de aceasta, tot în ultimul deceniu s-au descoperit numeroase manuscrise care conțin „gramatici muzicale”¹⁹, dovadă incontestabilă că predarea muzicii de cult se făcea în școli. Să mai reținem că din cele 9 manuscrise muzicale care ne-au rămas de la școala muzicală de la Putna, patru conțin „gramatici”, sau „propedii”, muzicale. Nu trebuie să ne mire necunoașterea, de către Melchisedec a acestor realități mai îndepărtate, pentru că scrierea neumatică veche fusese dată cu totul uitării, descifrarea ei începându-se deabia în primul deceniu al secolului nostru. Nici după Melchisedec lucrurile n-au mers mai bine timp de circa trei sferturi de secol.

Dacă aceasta a fost situația cunoașterii culturii muzicii românești din zona extracarpatică, nu trebuie să ne mai surprindă lipsa de cunoaștere a acestei arte în celelalte ținuturi în care oprimarea și silnicia au fost continui și unde focarele de cultură — avem în vedere mănăstirile importante — fuseseră desființate, după cum am menționat. Să mai reținem că după desființarea Principatului transilvan și alipirea acestei provincii la Imperiul habsburgic, în 1688, s-au depus eforturi tot mai susținute pentru atragerea românilor către Roma, urmărindu-se pentru aceasta întreruperea oricărui contact cu românii din zonele extracarpatiche. Încercările au fost, bineînțeles, zadarnice.

Pentru toate aceste considerații, ne propunem să acordăm o atenție mai mare culturii muzicale — în primul rând din Banat, dar și din Transilvania — căutând să precizăm ceea ce ne propuneam la început: originea și evoluția istorică a acestei muzici. În vederea acestui scop, se impune să clarificăm în prealabil următoarele puncte:

1. *Cît de vechi este creștinismul în aceste părți ale țării românești.*
2. *Dacă există sau nu premise ale folosirii unei muzici de origine bizantină pe aceste meleaguri înainte de apariția primelor date și documente muzicale.*
3. *Dacă în decursul timpului a existat o unitate culturală — nu numai în general ci și, în special, muzicală — între toți românii în perioada medievală.*

Vom aborda pe rînd aceste probleme.

1. Din cîte se știe, istoricii și filologii români sînt de acord că creștinismul se răspîndise, în secolele IV și V, pe întreg teritoriul fostei Dacii. Pentru admiterea acestei vechimi stau mărturie nume-

¹⁸ Diacon asistent Nicu Moldovan, *Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica ortodoxă română*, București, 1974, pp. 30—44, 93—95.

¹⁹ Sebastian Barbu Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice în notația cucuzeliană*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, Seria: Teatru Muzică-Cinematografie, București, t. 21 (1974) și 22 (1975).

roasele descoperiri arheologice făcute atât în Banat²⁰ cât şi în Transilvania²¹. În afară de acestea, mai există o mărturie care pledează pentru răspîndirea creştinismului la toţi românii — nu numai în Banat şi în Transilvania — pînă către sfîrşitul secolului al VI-lea şi începutul celui următor, cînd s-a venit în contact cu lumea slavă: *terminologia creştină de bază care este de origine latină*²².

Odată cu răspîndirea noii credinţe a pătruns, la populaţia creştină din Dacia, şi un cult propriu care trebuie să fi fost însoţit de muzică, pentru că nu a existat şi nu există cult, oricît de simplu ar fi el, din desfăşurarea căruia să lipsească muzica. Pentru această părere pledează şi urmele de rituri magice practicate de popor, de vechime indiscutabilă, care rareori nu sînt însoţite, în prezent, de cîntec.

Se admite, în general, că s-a adoptat încă de la începutul creştinismului felul de a se cînta în sinagogă psalmii şi alte cărţi ale Vechiului Testament. Nu s-a rămas însă numai la aceasta de îndată ce în Epistola către efeseni a Apostolului Pavel (5, 19) se menţionează, alături de psalmi, *imnele şi cîntările duhovniceşti*.

În secolul al V-lea apare *troparul*, ca formă poetică nouă, care va juca rol important în dezvoltarea cultului creştin şi, o dată cu acesta, a muzicii creştine.

Pătrunderea noilor creaţii în ritul creştin va duce treptat la deosebiri tot mai clare între serviciile liturgice ale creştinilor din Orient şi din Occident şi odată cu aceasta în însăşi muzică. Aceste deosebiri devin tot mai clare de prin secolul al VI-lea.

În anul 535, împăratul Justinian I înfiinţează o nouă eparhie pendinte de Bizanţ, *Justiniana Prima*, căreia îi subordonează şi pe creştinii din fosta Dacie. Aceasta va impune definitiv ritul bizantin la daco-romani. Muzica creştină a strămoşilor noştri va evolua, pe mai departe, în strînsă legătură cu cea din Bizanţ.

Mulţi specialişti susţin, fără un temei ştiinţific — după cum am arătat de curînd²³ — că începînd din secolul al X-lea, dacă nu chiar de la sfîrşitul celui precedent, populaţia creştină stră-română ar fi adoptat un „rit” o „liturghie” etc. slave, şi odată cu acestea o muzică bulgară care ar fi luat naştere în primul secol care a urmat creştinării poporului vecin. Dacă avem însă în vedere că atât ritul şi liturghia — şi chiar muzica medievală bulgară, ca să nu mai vorbim de cea practică în prezent — sînt strîns legate de ceea ce s-a practicat la Constantinopol, asemenea susţineri cad de la sine. Prin urmare,

²⁰ Să se vadă: prot. Ion B. Mureşianu, *Mănăstiri din Banat*, Timişoara, 1976, p. 9; preot prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Bucureşti, 1980, pp. 90—91; Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roşu, *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, 1980, pp. 203—204.

²¹ Preot prof. Mircea Păcurariu, o. c., pp. 86—90.

²² Idem, o. c., pp. 61—70; Gh. Ciobanu, *Studii de etnomuzicologie şi bizantinologie*, II, Bucureşti, 1979, p. 324.

²³ Gh. Ciobanu, *Limbile de cult la români în lumina manuscriselor muzicale*, în: „Mitropolia Banatului”, an. XXXI (1981), nr. 7—9, pp. 493—497.

nu putem accepta altă concluzie decât că muzica din Bizanț a pătruns și la daco-romani odată cu creștinismul și cu practicarea lui. Pentru această ipoteză pledează faptul că noua religie este mai veche la noi decât la oricare din popoarele vecine.

2. Am menționat că Banatul nu ne-a păstrat nici un manuscris muzical din perioada medievală, iar Transilvania doar de pe la începutul secolului al XVIII-lea. Dacă este așa, prin tratarea superficială a lucrurilor se poate face orice afirmație cu privire la originea muzicii de strună din aceste provincii, așa cum de altfel s-a și făcut după cum am arătat.

Dacă avem în vedere că muzica tuturor Bisericilor ortodoxe este de indiscutabilă origine bizantină, chiar judecând-o la nivelul ei de astăzi — excepție fac doar rușii care, cu începere din secolul al XVI-lea s-au îndepărtat tot mai mult de muzica bizantină, făurindu-și o muzică proprie — nu putem afirma decât că românii din zona intracarpatică au folosit și folosesc o muzică de origine bizantină. Pentru această părere pledează, între altele, strinsa și continua legătură, de pildă, dintre bănățeni și celelalte provincii românești, mai ales cu cele din zonele extracarpătice care i-au sprijinit de-a lungul întregii lor istorii, când au fost supuși continuu la tot felul de presiuni pentru a părăsi Ortodoxia. Pe timpul prigoanelor, când numărul preoților se împuțina, „slujitori ai altarelor din provinciile vecine” le lua locul²⁴. Este lesne de înțeles că aceștia nu puteau folosi, în timpul slujbelor, altă muzică decât cea învățată în provinciile de unde veneau, deci o muzică de origine bizantină. Aceste relații, cărora se adaugă :

— mănăstirile și bisericile fondate de domnitorii și boierii Țării Românești²⁵;

— școlile de pe lângă mănăstiri, la care veneau pentru predarea diferitelor discipline — deci și a muzicii — dascăli și cântăreți din aceleași părți vecine²⁶;

— cărțile religioase tipărite în Oltenia, în Muntenia, ca și în Moldova, care se aduceau în Banat²⁷;

— faptul că foarte mulți episcopi din Banat și din Transilvania erau sfințiți în Principatele Române²⁸.

Toate acestea dovedesc clar că muzica de cult bănățeană a avut contacte strânse cu cea bizantină prin intermediul fraților din Mun-

²⁴ Prot. Ion B. Mureșianu, o. c., pp. 54—92.

²⁵ Șt. Meteș, *Mănăstiri românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1939, p. XVI, *Istoria literaturii române*, I, Editura Acad. Române, București, 1964, p. 234; *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R. I.*, *Arta românească în epoca feudală*, Editura Academiei R.P.R., 1957, p. 26.

²⁶ *Din istoria Transilvaniei*, I, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 115; *Istoria României*, II, Editura Academiei R.P.R. București, 1962, p. 688; Prot. Ion B. Mureșianu, o. c., p. 55.

²⁷ Prot. Ion B. Mureșianu, o. c., p. 124.

²⁸ Șt. Meteș, *La vie menée par les roumains du XVIe au XVIIIe siècle*, în : „La Transylvanie”, Bucarest, 1938, p. 286.

tenia şi din Moldova. Mai mult decât orice ne va convinge, însă, de originea bizantină a muzicii românilor din partea intra-carpatică, structura însăşi a ehurilor sau glasurilor la care ne vom referi ceva mai departe.

3. Problema dacă a existat sau nu o unitate cultural-muzicală între toţi românii în perioada medievală şi-a primit răspunsul, în mare măsură, în cele de mai sus. Alte argumente vor apare în continuarea studiului nostru.

Am trecut în revistă părerile contradictorii exprimate cu privire la originea şi vechimea muzicii de cult bănăţene, apoi argumentele care pledează pentru unitatea acestora cu muzica celorlalte provincii româneşti. Şi pentru că simpla respingere a unor aserţiuni poate fi pusă oricând la îndoială, vom căuta să întărim, prin argumente, cele afirmate de noi mai sus cu privire la obişia şi vechimea muzicii de care ne ocupăm. Nu dispunem desigur de documente mai vechi — după cum am spus — dar vom supune unei cercetări atente actuala muzică de cult bizantină²⁹, comparînd-o cu „variante” care circulă în celelalte zone geografice româneşti³⁰ — inclusiv în Banat³¹ şi anume din Transilvania³², din Bucovina³³, ca şi cu varianta sîrbească de la Karloviţ³⁴, despre care se crede de către unii că ar fi influenţat pe cea bănăţeană.

Intr-un studiu publicat în 1972, respingeam ideea că românii din Banat ar folosi o muzică de origine sîrbească, subliniind unitatea muzicii de cult a tuturor românilor³⁵. Vom căuta, pe cît va fi posibil

²⁹ Folosim ca bază, pentru muzica bănăţeană, colecţia: prof. Dimitrie Cusma, preot Ion Teodorovici, prof. Gheorghe Dobreanu, *Cîntări bisericeşti*, Editura Mitropoliei Banatului, 1980, prescurtat: *Banat*.

³⁰ Avem în vedere muzica de strună care circulă în Muntenia şi în Moldova. Atît într-o parte cît şi în cealaltă a circulat şi circulă aceeaşi muzică fixată în urma „reformei” de la Constantinopol, din 1814. În cazul de faţă, utilizăm colecţia: Ştefan Popescu, *Anastasimatarul practico-teoretic* prescurtat, publicat de I. Popescu-Pasărea, Bucureşti, 1899, prescurtat: *Psaltichie*.

³¹ Terentius Bugariu, *Sentinela cîntărilor bisericeşti române*, Timişoara, 1908, prescurtat: Bugariu.

³² Trifon Lugoian, *Cîntări bisericeşti*, *Cele opt glasuri la vecernie*, ediţia a III-a, vol. 1, partea I, Arad, 1929, prescurtat Lugoian. Atanasie Lipovan, *Cîntări bisericeşti pentru toate sărbătorile de peste an*, Arad, I, 1944; II—1946, prescurtat: *Lipovan*, *Celestin Cherbeţiu*, *Cele opt versuri bisericeşti. Vecernie*, Cluj, 1930, prescurtat: *Blaj*; *Cîntări bisericeşti pe cele opt versuri ale bisericii orientale*, prescise pentru *Dieceza româno-unită din Oradea*, partea I, *Vecernie*; partea a II-a, *Mîinecatul*, Oradea, 1928, prescurtat: *Oradea*; Dimitrie Cunţanu, *Cîntări bisericeşti după melodiile celor opt glasuri*, ediţia a IV-a îngrijită de Timotei Popovici, Sibiu, 1943, prescurtat: Cunţanu.

³³ Silvestru Morariu Andrievici, *Psaltichia bisericească aşezată în noate muzicale*, Viena, 1879, prescurtat: Morariu.

³⁴ St. St. Mokranjats, *Srpsko narodno isrkveno pojanje*, I, *Osmoglasnik Beograd*, 1922, prescurtat: Mokranjats.

³⁵ Gh. Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, în: „*Biserica Ortodoxă Română*”, an. XC, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1972, pp. 162—195, republicat în: Gh. Ciobanu *Studii de etnomuzicologie şi bizantinologie*, Bucureşti, 1974, pp. 329—401.

să nu repetăm cele prezentate în studiul menționat, dar vom insista asupra elementelor care pledează, în mod indiscutabil, pentru aceea unitate. Nu vom ocoli, bineînțeles, nici căutarea unor trăsături proprii muzicii bănățene, căutînd să arătăm — în măsura posibilului — cum se explică acele particularități.

Începem prin a preciza că e *ehul* sau — cu termenul slav — *glasul* nu poate fi definit prin noțiunile de *mod* sau *ton*, cum se obișnuiește adesea, ci doar prin complexul de elemente: *scară muzicală*, *gen*, căruia aparține aceasta, *sistem sonor*, *sistem cadențial* și *formele melodice*.

Vorbind de o scară muzicală, avem în vedere un fragment din scara muzicală, uneori numărînd doar 3, 4 sau 5 sunete, alteori chiar depășind octava. Grupurile de 3, 4 sau 5 sunete se constituie uneori în sisteme sonore, din înlanțuirea sau alăturarea cărora iau naștere scări cu un ambitus mai mare. În muzica psaltică — și chiar bizantină veche — de pildă, sistemele de 4 sunete (trifonic) sau de 5 sunete (*tetrafonic*) pot fi întîlnite atît în genul *diatonic* cît și în cel *cromatic*, dar sistemul de trei sunete (*difonic*) se întîlnește doar în scara *cromatică* a glasului al II-lea, iar în glasul al VI-lea doar în cîntările denumite *irmologice*. Atît genurile *diatonic* și *cromatic*, cît și *sistemul trifonic* se întîlnesc în toate variantele, cu excepția celei din Bucovina (Morariu), în care doar stihoavna glasului II păstrează genul *cromatic*. Sistemul trifonic este prezent, în toate variantele, la glasurile I, II și VI, în care cei doi piloni: „tonica” și „dominanta” se află plasați — într-un „model” sau altul — la distanță de cvartă.

Practica îndelungată a dus, încetul cu încetul — și totodată în legătură cu textul — la formarea unor sisteme de cadență, mai mult sau mai puțin specifice fiecărui glas, după cum a dus la nașterea unor *formule melodice*, determinate în general de țesătura melodică ce ia naștere între sunetele de bază a fiecărui glas: „tonica” și „dominanta”, „coarda de recitare” sau „repercussa” — pentru a folosi termenii utilizați în teoria medievală — care diferă adesea de la glas, și chiar de la o categorie de cîntări la alta în cadrul aceluiași glas.

Sistemul de cadențe și formulele melodice sînt două categorii de elemente întîlnite atît în muzicile de cult bizantină și gregoriană din perioada medievală, în muzica liturgică practică în prezent, cît și în folclor. Există, în muzica de cult, formule melodice care prezintă, pornind de la înălțimi diferite, aceeași țesătură melodică. Există însă și cazuri — cel puțin în muzica psaltică — în care deosebirea dintre cîntările a două glasuri, asemănătoare ca structură, ne este dată de cîteva formule melodice specifice. Așa se întîmplă în muzica psaltică cu troparele glasurilor VII și VIII, de pildă, care folosesc aceeași scară „trifonică”, prezintă același ambitus și aceleași cadențe. Deosebirea dintre ele ne-o dau cîteva formule melodice în primul rînd cea finală,

Cu cât cîntările se propagă mai mult pe cale orală, cu atît formulele melodice — ca şi cadenţele, de altfel — devin mai tipice, iar numărul lor se reduce. Acest fenomen se constată la întreaga muzică de strănă din zona intercarpatică şi în Bucovina. Numărul redus de formule melodice a încorsetat şi încorsetează pe cei ce execută oral acest fel de muzică, făcînd-o, pentru cei mai puţin pricepuţi, săracă, monotonă.

Şi pentru că formulele melodice le-am dat în studiul din 1972, nu le voi mai repeta acum. Voi face însă referiri la scările muzicale folosite de fiecare glas şi variantele lor. Înainte să vedem însă care sînt categoriile de cîntări caracterizate prin structuri şi sisteme cadenţiale în general proprii.

În muzica psaltică se întîlnesc trei categorii stilistice de cîntări: a) *silabice*, denumite *irmologice*; b) *uşor ornamentate*, cunoscute sub denumirea de *stihirarice*; c) *bogat* sau chiar foarte bogat ornamentate, cele numite *popadice*.

În stilul *irmologic* se cîntă, de obicei: *stihurile de la Vecernie*, *stihovna*, *troparul*, *sedelnele* — cînd nu se indică un model („*podobie*”) —, *binecuvîntările Învierii*, *antifoanele*, *prochimenul*, *catavasiile* (canoanele), *doxologia* şi *fericirile*.

De stilul *stihiraric* aparţin cîntările: *Doamne strigat-am*, *stihirile*, *dogmatica*, *laudele*, *eothina* sau *voscreasna*.

Se cîntă *popadic* — cel puţin mai înainte vreme — *pasapnoaria*³⁶, *heruvicul*, şi *chinonicul* sau *priceastna*.

În Banat, în Transilvania şi în Bucovina nu se mai păstrează aceste denumiri — cîntările papadice chiar au dispărut cu totul — dar există asemănări indiscutabile în gruparea cîntărilor. Atît în zona extracarpatică, în glasurile II, IV, VI şi VIII, cît şi în celelalte zone există, de pildă, cîte două „modele” pentru cîntările silabice: *stihovna* — în unele părţi *antifoanele* — şi *troparul*.

Terenţiu Bugariu vorbeşte, de pildă, de trei „modele în cîntarea bănăţeană: a) *glasul propriu* — echivalentul stilului stihiraric, b) *stihovna* şi *troparul*³⁷.

Timotei Popovici afirmă că fiecare din cele opt glasuri „are de regulă trei melodii, mai mult sau mai puţin diferite, care la noi sînt numite *însuşi glasul*, *melodia stihovnei* şi *melodia troparului*”³⁸.

Aceeaşi împărţire se află şi la D. Cunţanu, cu deosebirea că adaugă o a patra melodie „fundamentală” — *podobia*³⁹.

³⁶ *Pasapnoarie* se numeşte „Toată suflarea să laude pe Domnul” care se cîntă înainte Evangheliei de la utrenie, spre deosebire de „Toată suflarea...” de la laude, denumită de obicei: *laude* (gr. *ainous*; sl.: *hvalite*).

³⁷ T. Bugariu, o. c., p. 73.

³⁸ T. Popovici, *Dicţionar de muzică*, p. 68.

³⁹ D. Cunţanu, o. c., p. I.

Aurel Popovici menționează și el următoarele „modele”: a) „melodia glasului”; b) „melodia antifoanelor”; c) „melodia troparelor”; și d) „melodia podobiiilor”⁴⁰.

Preotul Florian Geomolean menționează aceleași patru „modele” ca la A. Popovici⁴¹.

Silvestru Morariu Andreevici afirmă că, pentru Bucovina, fiecare dintre cele opt glasuri se cântă: „*au legănat pe mare* (=stihiraric), au curgătoriu (=irmololie), au *după asemănătură* sau *podobie*”⁴².

Ceilalți autori ai lucrărilor pe care le folosim nu menționează aceste „modele”, dar sînt aceleași — cu foarte mici excepții — după cum rezultă din ceea ce au publicat. Avem în această asemănare o primă dovadă indiscutabilă că toate „variantele” pe care le-am luat în considerație au origine comună. Și acum să vedem ce rezultă din compararea glasurilor.

Dacă urmărim atent, scările glasurilor — iar în cadrul acestora cei doi piloni: „tonica” și „dominantă” care sînt strîns legați de sistemul cadencial — constatăm că prezintă aproape aceeași structură, cu excepția glasurilor II, IV și VI. În cadrul acestora, „modelele” corespund — într-un fel — și celor din muzica psaltică, în sensul că se folosește aceeași scară în toate aceste glasuri. Astfel:

În glasul II, forma „însușiglasul” a variantei *Banat* întrebuintează o scară diatonic de tip doric. Aceeași scară întîlnim în variantele: *Blaj*, *Oradea*, *Cuntanu* și *Morariu*; la această ultimă variantă, terța mică este totuși de tip trisic medieval, deci cu secunda mică în partea de jos.

Forma „stihoavnei” folosește — ca și în muzica psaltică, dar se întîlnesc cazuri și în muzica bizantină încă de prin secolul al XIII-lea⁴³ — scara glasurilor VI. Aceeași scară o mai folosesc variantele: *Lipova*, pentru „însuși glasul”, *Lugojan*, *Blaj*, *Oradea* și *Morariu* pentru același „model” ca și *Banat*ul.

Forma „troparului”, din varianta *Banat*, folosește o scară aparte, al cărui pentacord inițial — echivalent cu două terțe suprapuse — prezintă înlănțuirea: *secunda mărită* + două *secunde mici* consecutive + o *secundă mare*. O asemenea scară își găsește corespondentul în varianta *Lipovan* (formele „stihoavnă” și „tropar”), în care pentacordul inițial al scării are, totuși, la bază un ton mare de 5/4, urmat de actul de 3/4 de ton. Ca și în varianta *Banat*, scara respectivă este utilizată și în modelele: „tropar” în glasul IV, „stihoavnă” și „tropar” în glasul VI, din varianta *Lipovan*.

⁴⁰ Aurel Popovici, *Tipicul bisericesc*, Sibiu, 1927, p. 53.

⁴¹ Preot Florian Geomolean, *Manual de tipic bisericesc ortodox*, Cluj, 1940, p. 30.

⁴² Silvestru Morariu Andreevici, o. c., p. 3.

⁴³ I. D. Petresco, *Etudes de paléographie musicale byzantine*. Bucarest, 1967, pp. 68—70.

Celelalte variante folosesc, pentru glasurile menţionate, scări muzicale diatonice, fie că acestea au terţă mare sau mică la baza scării.

În muzica psaltică, toate „modelele” la care ne-am referit folosesc scara glasului II propriu-zis. În prezent, scara acestui glas este similară, ca structură, celei a glasului VI cromatic, deosebindu-se doar ca organizare internă: în timp ce glasul II apare ca o înlanţuire de terţe, scara celui de al VI-lea glas apare ca alăturare de tetra-corduri cromatice.

Să reţinem că, pentru occidentali muzica psaltică a folosit din totdeauna numai scări diatonice. Sub imperiul acestei convingeri — care s-a transmis prin şcoală şi psaltilor noştri din zona intracarpatică —, scara glasului II a fost diatonizată. Datorită aceleiaşi influenţe, însuşită pe timpul studiilor muzicale făcute la Paris, D. G. Kiriace a diatonizat cîntările glasului IV şi VI care foloseau în muzica psaltică — şi folosesc şi în prezent — scara glasului II⁴⁴.

Să mai reţinem că, în ceea ce priveşte structura scărilor muzicale şi sistemul de cadenţe, nu există deosebiri — luate în ansamblul lor — între variantele *Blaj* şi *Oradea*.

Pe de-asupra o cercetare atentă a muzicii vechi bizantine, vedeşte prea puţine legături structurale cu muzica practică la noi astăzi. Este adevărat că unele cîntări vechi prezintă cadenţe asemănătoare celor întîlnite în prezent în variantele intracarpatică⁴⁵. Iată cîteva exemple :

Finala pe treapta a treia, care se întîlneşte în glasurile : III, *Banat* (A) ; VII, în variantele : *Banat* (A), *Bugariu* (A), *Oradea* (A) ; VIII : *Banat* (C), *Bugariu* (B), *Lugojan* (AB). Nu ne mai referim la glasul al II-lea, care, şi în psaltică, lasă impresia că ar sfîrşi pe treapta a treia. Acelaşi sfîrşit dar terţă mare, se întîlneşte şi în variantele : *Banat*, *Bugariu*, *Lugojan*, *Lipovan* (cu distanţele amintite : 5/4 şi 3/4), *Mokranjats*, pe cînd variantele *Oradea*, *Blaj* şi *Cunjanu* au terţă mică, întocmai ca în muzica psaltică.

Sfîrşitul intens — pentru a folosi termenul medieval — îl întîlnim, în unele canoane, în glasurile II şi VIII în manuscrise datate între secolele XII—XV⁴⁶, iar în glasul al VIII-lea într-un *Anastasimatar* care a circulat, cu începere din secolul al XIV-lea, pînă la începutul secolului al XIX-lea⁴⁷. Este interesant că, în actuala muzică psaltică,

⁴⁴ D. G. Kiriace, *Liturghia psaltică pentru cor mixt*, Bucureşti, f. a. pp. 14, 18, 67, 71, 79, 89.

⁴⁵ Însemnăm cu litere mari, trecute între paranteze, „modelele” glasurilor la care ne referim, după cum urmează : A — „însuşi glasul” ; B — „stihovna” ; C — „troparul”.

⁴⁶ H. J. W. Tillyard, *Twenty Canons from the Trinity Hirmologium*. M. M. B., Transcripts, vol IV, Copenhagen, 1952, pp. 28, 101—102, 107—108.

⁴⁷ Am în vedere Ms. rom. 1106 de la B. C. U. din Cluj-Napoca, f. 78, ca şi Ms. rom. 61 de la B. A. R., scris în 1713 de Filotei sin Agăi Jipei. Numărul manuscriselor, în limbile română sau greacă, este destul de mare (vezi Sebastian Barbu-Bucur, *Manuscrise psaltice româneşti şi bilingve în notaţie cucuzellandă*, în : Studii de muzicologie, vol. XII (1978), pp. 119—181.

nu întâlnim o asemenea finală decât în podobia „O prea slăvită minune...”.

Glasul al V-lea, forma stihirică („glasul propriu”), folosește în muzica intracarpatică o formă aparte, pe care o putem urmări în muzica psaltică începând cel puțin de la începutul secolului al XVIII-lea. În prezent o întâlnim în Anastasimatarul lui Macarie Ieromonahul — „alcătuit după cel grecesc pre limba românească”, după cum se specifică — la stihurile de la *Doamne strigat-am*...⁴⁸, caracterizate după cum urmează: ambitusul de octava (re^1-re^2); cadențe pe treptele: la^1 , sol^1 , la^1 , La^1 . Înainte de cadența finală, melodia atinge treapta re^1 , uneori cadențează, chiar pe această treaptă. În această formă mai sînt — în afară de stihurile menționate — cîntările: *evloghițiile sau binecuvîntările Învierii*⁴⁹, *starea I-a a Prohodului*⁵⁰, podobia *Bucură-te cămara cea cu bun miros*⁵¹ și un *axion*⁵². Această formă care se întâlnește și în variantele *Morariu* și *Mokranjats* — trebuie să fie păstrat în cîntările de strănă românești încă din secolul al XVIII-lea.

Mai menționăm că formele stihovanei și a troparului glasului al V-lea, nu-și găsesc corespondentul în psaltică, dar se întâlnesc în variantele *Cunțanu* și *Morariu*.

În afară de acestea, există cîntări care pot fi urmărite în manuscrise cu începere încă de prin secolele XVI—XVII și pe care le întâlnim și în practica actuală în variantele românești din zona intracarpatică. Acesta este cazul cu: *Fecioara astăzi...*, *Porunca cea cu taină*, *svetilna Paștilor* etc.

Să mai amintim că schimbul de scări muzicale între glasurile II și VI se întâlnește încă în manuscrisele muzicale ale secolului al XIII-lea⁵³, — după cum am mai amintit — întocmai ca și astăzi⁵⁴.

Avînd în vedere toate acestea, cineva ar putea fi tentat să creadă că muzica de cult intracarpatică și-ar avea obîrșia în muzica veche bizantină. Nu trebuie pierdut din vedere însă că melodiile celor opt glasuri de la vecernie și utrenie — care sînt cele de bază — aflate în manuscrise datate anterior secolului XVII-lea, diferă substanțial de cele din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, abstracție făcînd — bineînțeles — de unele cîntări ce con-

⁴⁸ Macarie Ieromonahul, *Anastasimatarul bisericesc*, Viena, 1923, pp. 136—139.

⁴⁹ Anton Pann, *Privighier*, București, 1948, pp. 260—264 („după Petru Lampadarie”, +1777).

⁵⁰ Macarie Ieromonahul, *Irmologhion sau Catavrasierul muzicesc*, Viena, 1823, p. 184.

⁵¹ I. Popescu-Pasărea, *Podobiile, Troparele Învierii și alte cîntări din Triod și Penticostar*, București, 1904, pp. 25—36.

⁵² Nifon N. Ploșteanu, *Carte de muzică bisericească*, București, 1902, p. 138.

⁵³ I. D. Petresco, o.c., pp. 68, 69, 70.

⁵⁴ Catavasiile de la Botezul Domnului au indicat glasul II, dar se cîntă în scara glasului VI (vezi: I. Popescu-Pasărea, *Catavasier ce cuprinde catavasiile de peste tot anul*, București, 1908, pp. 19—27). Aceeași indicație de glas, cu folosirea scării glasului al VI-lea întâlnim și în varianta Banat, p. 234.

tinuă să circule şi în tipăriturile primei jumătăţi a secolului al XIX-lea.

În afară de acestea, izbeşte faptul că tocmai muzica post-chrysan-tică — deci de după 1814 — prezintă cele mai numeroase puncte co-mune cu ceea ce se cântă în Banat şi Transilvania. Există desigur şi deosebiri — după cum am menţionat — peste care nu se poate trece uşor. Pentru aceste considerente, se pune în mod logic întrebarea : muzica din Banat şi Transilvania, cu particularităţile ei structurale, de sistem cadenţial şi de formule melodice, reprezintă ea o formă aparte a vechii muzici bizantine care să se fi păstrat mai bine aici decât în zona extracarpatică şi chiar la Bizanţ ?

Pe cei mai mulţi — din cei citaţi de noi — nu-i interesează ori-ginea acestei muzici, dar susţin, după cum am văzut, că este, de pildă proprie Banatului, sau altor zone locuite de români. Cum se explică trăsăturile particulare — atâtea câte există — ale muzicii zonelor sud-vestice sau centrale ale ţării ? Bineînţeles, datorită influenţei folclo-rului — se afirmă — sau chiar muzicii occidentale.

Influenţa folclorului nu este uşor de dovedit, dar nici nu poate fi exclusă, pentru că muzica de strănă din Banat şi Transilvania a circulat, cel puţin cu începere din secolul al XVIII-lea — pe cale orală, iar oralitatea a dus totdeauna la schimbări în ceea ce s-a cântat. Schimbările în muzica de cult, datorită influenţei folclorului sînt foarte greu de depistat, oricît li s-ar părea de uşor celor ce nu cunosc bine muzica de biserică şi nici pe cea populară. Din cîte se ştie pînă acum, cadenţarea pe trepta a doua — fenomen întîlnit în folclorul bănă-ţean — se întîlneşte nu numai în muzica de strănă de aici, ci şi în variantele : *Lugojan, Lipovan, Oradea* şi *Cunţanu* (glas IV, forma sti-hoavnei) ; *Lugojan, Lipovan, Blaj* şi *Oradea* (glas V, forma irmolo-gică) ; *Lugojan, Lipovan, Blaj, Oradea* (glas VII, forma stihoavnei) ⁵⁵.

Nu numai cadenţa specifică — la care ne-am referit — ar putea fi atribuită folclorului, ci şi unele formule melodice, ca şi unele orna-mentări mai frecvent întîlnite în folclor. Acestea din urmă nu le-am întîlnit însă în cărţile de cîntări folosite în acest studiu, ci numai în ceea ce s-a înregistrat la fonograf sau magnetofon ⁵⁶. De ce nu şi în tipărituri ? Pentru că notaţiile sînt foarte schematice, linia melodică fiind, în practică, mult mai încărcată cu ornamente asemănătoare celor din folclorul zonei respective.

Trebuie să spunem că nu constatăm nici influenţa muzicii occi-dentale propriu-zise. Este evidentă, totuşi — cel puţin în unele va-riante — influenţa teoriei muzicii occidentale, a educaţiei muzicale a

⁵⁵ Pentru toate acestea, să se vadă : Gh. Ciobanu, *Muzica bisericească la românii*, pp. 190—191 şi, respectiv, pp. 350—351.

⁵⁶ Am în vedere înregistrările unor melodii bisericeşti făcute de Ilarion Co-cişiu, cercetător principal la fostul Institut de folclor, în Transilvania de centru-sud. Aceste înregistrări se păstrează în prezent în Arhiva Institutului de cercetări Etno-logice şi Dialectologice din Bucureşti (să se vadă, de pildă, Mg. 3415 a (verde), culeasă din Blăjeş, jud. Sibiu).

autorilor colecțiilor cercetate, Trifon Lugojan declară, de pildă, că a scris „mai toate melodiile avînd la bază arpegiul *do-mi-sol* (...) care este cel mai ușor pentru înstăpînirea în gamă”. Tot el mai departe spune că „împodobirile prea încărcate și întinderile fără rost le-am abandonat”⁵⁷. Iar Celestin Cherebișan afirmă, la rîndu-i: „Schimbări melodice n-am făcut. Ritmul însă l-am îndreptat în multe locuri, fiind defectuos”⁵⁸.

Dar dacă influența folclorului este aproape inexistentă, iar cea a muzicii profesioniste se reduce la unele preluări teoretice, asemănările structurale ale mai tuturor variantelor, abordate, apoi cu unele cîntări din vechea muzică bizantină și din muzica post-chrysantică sînt indiscutabile.

Pentru toate aceste considerente este greu de admis că muzica de cult din Banat și din Transilvania ar avea o altă origine decît bizantină, cu atît mai mult cu cît și cea sirbească prezintă aceleași trăsături structurale. Ca să înțelegem și mai bine legătura strînsă dintre diferitele variante discutate, menționăm că muzica psaltică, în forma ei de după „reforma” din 1814, și-a făcut apariția treptat cu începere din primele decenii ale secolului al XVIII-lea.

Să admitem, pe de altă parte, că asemănările, la care ne-am referit, s-ar datora exclusiv ultimei faze evolutive a muzicii bizantine, deci muzicii post-chrysantice”. Exclusiv, nu desigur, dar în măsură importantă, da. Pentru a înțelege acest lucru se impune să nu pierdem din vedere că :

a) Cu toată opoziția puterilor ocupante, contactul dintre românii așezați de o parte și de cealaltă a Carpaților nu a încetat niciodată ;

b) Tineri din provinciile de peste Carpați mergeau în Țara Românească și în Moldova pentru învățătură, unii dintre aceștia devenind psalți cunoscuți. După formarea ca psalți, mulți se înapoiau în locurile natale, așa cum alții mergeau din Țările Române peste munți pentru a împărtăși fraților lor români cunoștințele muzicale de care dispuneau. Din documente ne sînt cunoscuți următorii : *Bucur Grămăticul*, din Simbăta de Sus (jud. Brașov), adus de domnitorul Constantin Brâncoveanu la București ca să învețe carte⁵⁹ ; *Ion sin Radului Duma Brașovan*, fost elev la București al lui Șarban Protopsaltul Țării Românești, de la care ni s-a păstrat un voluminos manuscris muzical, foarte frumos scris, cu textul în limba română, scris în anul 1751⁶⁰ ; *Naum Râmniceanu*, născut în comuna Corbi (jud. Argeș) — ai cărui părinți erau veniți aici din Jîna Sibiului — a zăbovit timp

⁵⁷ Trifon Lugojan, o.c., p. 5.

⁵⁸ Celestin Cherebișu, o.c., prefață.

⁵⁹ Sebastian Barbu Bucur, *Monumente muzicale. Filotei sin Agăi Jipei. Prima psaltichie românească cunoscută pînă acum*, în : *Studii de muzicologie*, vol. VI, București, 1970, p. 103.

⁶⁰ B. A. R., Ms. rom. 4305.

de şapte ani în Banat şi prin părţile Aradului⁶¹; *Nicolae Poponea Si-bianul*, pe care-l întâlnim prin manuscrise cu diferite creaţii muzicale proprii, şi care trebuia să colaboreze cu Macarie Ieromonahul la tipărirea primelor cărţi de cântare bisericească în limba română⁶²; *Gheorghe Ucenescu*, fost elev al lui Anton Pann, apoi cantor şi profesor în Şcheii Braşovului⁶³; *Gheorghe Căciulă*, originar din Turcheş — sat aşezat în apropierea Braşovului — care pe la 1852 a deschis şcoală românească la Pietroşiţa (jud. Dîmboviţa); de la el ne-au rămas o serie de creaţii muzicale, păstrate în prezent în biblioteca parohiei Pietroşiţa⁶⁴.

c) Cărţile tipărite de Macarie Ieromonahul la Viena, în 1823, au circulat şi în Transilvania. De altfel, el tipărise cele trei cărţi scoase de el în cîte trei mii de exempare fiecare, cîte o mie pentru Muntenia, pentru Moldova şi pentru Transilvania.

d) Anton Pann a avut dese contacte cu Braşovul şi Sibiul, iar cărţile lui au circulat cel puţin în sudul Transilvaniei.

e) Numeroşi preoţi şi călugări au circulat de o parte şi de alta a Carpaţilor.

Toate acestea pledează convingător — credem noi — pentru circulaţia aceluiaşi cântări, la toţi românii.

Dacă am depistat, în ceea ce se cîntă în prezent în Banat şi Transilvania, existenţa unor elemente — şi chiar cîntări — comune vechii muzici bizantine, ca şi celei post-chrysantice, avem aici dovadă certă că melodiile intracarpătice au evoluat în strînsă legătură cu cele din Muntenia şi Moldova, iar toate la un loc cu cîntările de la Constantinopol şi Muntele Athos. Această constatare este deosebit de preţioasă, pentru că dovedeşte unitatea cultural-muzicală a românilor din toate provinciile istorice. Nu se poate vorbi deci de o evoluţie separată, ci de una unitară a întregii culturi muzicale româneşti.

A mai rămas o problemă căreia am vrea să-i căutăm un răspuns şi anume: *dacă există sau nu trăsături proprii muzicii de cult bănăţene, şi în ce ar consta acestea*, pentru cazul că ar exista.

Dacă avem în vedere legătura structurală strînsă dintre diferitele variante din Banat şi Transilvania pe de o parte, cu variantele psaltică şi Mokranjats pe de alta, este greu să mai vorbim de trăsături specifice. Dacă, prin analogie, ne gîndim la ceea ce caracterizează folclorul diferitelor zone româneşti, se impune să căutăm elementele pe care nu le întâlnim, într-adevăr, sau le întâlnim mult mai rar în unele

⁶¹ Sebastian Barbu Bucur, Naum Râmniceanu, în „Studii de muzicologie”, vol. IX, Bucureşti, 1973, pp. 152—153.

⁶² Nicolae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cîntări Macarie Ieromonahul*, Bucureşti, 1908, pp. 36—58.

⁶³ Vasile D. Nicolescu, *Manuscrisul Ucenescu. Cîntări*, Editura muzicală, Bucureşti, 1974, pp. 16—29.

⁶⁴ Gh. Ciobanu, *Muzică instrumentală, vocală şi psaltică din secolele XVI—XIX* (Izvoare ale muzicii româneşti, vol. 2), Editura muzicală, Bucureşti, 1978, p. 152).

DANAT

BUGARIU

LUGOJAN

LİPOVAN

BLAJ.

Handwritten musical score for five regions: DANAT, BUGARIU, LUGOJAN, LİPOVAN, and BLAJ. The score consists of eight systems of staves, each with five staves per system. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and bar lines. Some systems have additional handwritten text in Romanian, such as 'Stihuri n. 100', 'Stihuri n. 101', 'Stihuri n. 102', 'Stihuri n. 103', 'Stihuri n. 104', 'Stihuri n. 105', 'Stihuri n. 106', 'Stihuri n. 107', 'Stihuri n. 108', 'Stihuri n. 109', 'Stihuri n. 110', 'Stihuri n. 111', 'Stihuri n. 112', 'Stihuri n. 113', 'Stihuri n. 114', 'Stihuri n. 115', 'Stihuri n. 116', 'Stihuri n. 117', 'Stihuri n. 118', 'Stihuri n. 119', 'Stihuri n. 120', 'Stihuri n. 121', 'Stihuri n. 122', 'Stihuri n. 123', 'Stihuri n. 124', 'Stihuri n. 125', 'Stihuri n. 126', 'Stihuri n. 127', 'Stihuri n. 128', 'Stihuri n. 129', 'Stihuri n. 130', 'Stihuri n. 131', 'Stihuri n. 132', 'Stihuri n. 133', 'Stihuri n. 134', 'Stihuri n. 135', 'Stihuri n. 136', 'Stihuri n. 137', 'Stihuri n. 138', 'Stihuri n. 139', 'Stihuri n. 140', 'Stihuri n. 141', 'Stihuri n. 142', 'Stihuri n. 143', 'Stihuri n. 144', 'Stihuri n. 145', 'Stihuri n. 146', 'Stihuri n. 147', 'Stihuri n. 148', 'Stihuri n. 149', 'Stihuri n. 150', 'Stihuri n. 151', 'Stihuri n. 152', 'Stihuri n. 153', 'Stihuri n. 154', 'Stihuri n. 155', 'Stihuri n. 156', 'Stihuri n. 157', 'Stihuri n. 158', 'Stihuri n. 159', 'Stihuri n. 160', 'Stihuri n. 161', 'Stihuri n. 162', 'Stihuri n. 163', 'Stihuri n. 164', 'Stihuri n. 165', 'Stihuri n. 166', 'Stihuri n. 167', 'Stihuri n. 168', 'Stihuri n. 169', 'Stihuri n. 170', 'Stihuri n. 171', 'Stihuri n. 172', 'Stihuri n. 173', 'Stihuri n. 174', 'Stihuri n. 175', 'Stihuri n. 176', 'Stihuri n. 177', 'Stihuri n. 178', 'Stihuri n. 179', 'Stihuri n. 180', 'Stihuri n. 181', 'Stihuri n. 182', 'Stihuri n. 183', 'Stihuri n. 184', 'Stihuri n. 185', 'Stihuri n. 186', 'Stihuri n. 187', 'Stihuri n. 188', 'Stihuri n. 189', 'Stihuri n. 190', 'Stihuri n. 191', 'Stihuri n. 192', 'Stihuri n. 193', 'Stihuri n. 194', 'Stihuri n. 195', 'Stihuri n. 196', 'Stihuri n. 197', 'Stihuri n. 198', 'Stihuri n. 199', 'Stihuri n. 200'.

ORADEA

CUNȚANU

MORĂRIU

MOKRANJATS

PSALTICHIG

Handwritten musical score for five voices: ORADEA, CUNȚANU, MORĂRIU, MOKRANJATS, and PSALTICHIG. The score consists of 12 systems of staves, each with five staves corresponding to the voices. The notation is handwritten and includes various musical symbols such as clefs, notes, rests, and accidentals.

variante decât în altele. Trebuie să remarcăm însă, de la început, că nu există unitate în muzica de cult bănăţeană. Lăsând la o parte colecţiile apărute la Arad — avem în vedere colecţiile scoase de Anastasie Lipovan şi de Trifon Lugojan, pe care le-am citat — mi-au stat la îndemână patru colecţii de cântări tipărite la Caransebeş şi la Timişoara⁶⁵. Diferenţele cele mai mari se găsesc între Bugariu şi celelalte trei, mai ales la glasurile II, IV şi VI, dar şi la III, în primul rând în ceea ce priveşte finala. Dar nu aceste diferenţe ne interesează acum, ci ceea ce ar reprezenta trăsăturile proprii muzicii bănăţene în raport bineînţeles — cu toate celelalte variante transilvănene.

Am menţionat deja că *oprirea pe treaptă a doua*, specifică folclorului bănăţean, nu se întâlneşte doar în variante Banat, ci şi în altele.

Cromatizările — întâlnite mai ales în glasurile I şi V — nu sînt, de asemenea, specifice numai Banatului, ci şi variantelor Lipovan, Blaj, Oradea şi Mokranjats.

Formele melodice sînt şi ele destul de apropiate, mai ales că sînt îngrădite de cei doi piloni ai fiecărui glas, iar în cadrul glasurilor de schema fiecărui „model”, dar într-o măsură mai mică şi de text.

Maniera de ornamentare, similară folclorului unei anumite zone, cade de la sine din cauza notării schematice a melodiilor.

Eliminînd toate aceste elemente, care ar fi jucat un rol important în fixarea unui specific, ar mai rămîne *maniera de intonare* specific regională şi ... *obişnuinţa*. Acestea sînt însă elemente mai puţin sensibile decât oricare dintre celelalte.

Aceasta fiind situaţia, trebuie să ne declarăm în imposibilitatea de a determina ceea ce este specific în cîntarea de strună bănăţeană, în raport cu cîntările din alte zone intracarpătice.

Dar dacă nu am reuşit acest lucru, din studiu reiese anumite lucruri care merită să fie subliniate în concluzie, şi anume:

1. Asemănările muzicii bănăţene cu cea sîrbească, practică la Karloviţ, este incontestabilă, dar ambele se încadrează într-o sferă largă, incluzînd nu numai muzica tuturor românilor inclusiv a „unităţilor” — ci şi pe cea psaltică, bucovineană, şi chiar forma „grecească” întâlnită la ruteni şi ucraineni. Aşa fiind, originea muzicii bănăţene, este ca şi a celei sîrbeşti şi a celorlalte zone româneşti, *bizantină*.

2. Muzica creştină a pătruns pe meleagurile bănăţene, întocmai ca şi în celelalte ţinuturi româneşti, odată cu ritul creştin. Cum pătrun-

⁶⁵ Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1966, p. 28.

⁶⁶ În ordinea vechimii lor, aceste colecţii sînt: *Sentinela cîntărilor bisericesti române*, de Terentius Bugariu; 2. *Melodii bisericesti*, vol. I, *Cele opt glasuri luate în notaţiunea liniară* publicată de D. Cusma, în 1934, la Caransebeş; 3. Colecţia ce cuprinde cele opt glasuri cu melodiile ce se cîntă în bisericile din Arhiepiscopia Timişoarei, litografiată în 1970. Exemplarul de care dispunem nu are copertă, deci nu cunoaştem titlul exact al acestei lucrări; 4. *Cîntări bisericesti*, colecţia citată ca „varianta Banat”.

derea acestei noi credințe a avut loc încă prin secolele IV—V — după cum am specificat — cîntarea de strană la români este mai veche decît creștinarea oricăruia dintre popoarele vecine nouă.

3. Date fiind relațiile continuu strînse dintre toate ținuturile românești, și contactele cu Constantinopolul și Muntele Athos, muzica de cult a românilor a evoluat în strînsă unitate cu cea bizantină și athonită.

4. Pe baza cunoașterii actuale, este greu de vorbit de existența unor trăsături particulare proprii numai muzicii bănățene. Determinarea acestora este împiedicată, probabil, de mulțimea punctelor comune între toate variantele avute în vedere.

PREOȚI ROMÂNI ORTODOCȘI DIN DISTRICTUL HAȚEGULUI ÎN SECOLUL AL XV-LEA.

de : ADRIAN ANDREI RUSU

O literatură istorică destul de bogată contribuie astăzi la cunoașterea trecutului Bisericii ortodoxe din Transilvania. Cel ce se apleacă mai atent asupra ei constată cu ușurință progresele modeste care s-au făcut în lărgirea informației și interpretarea ei atunci când este vorba numai despre evul mediu. Cazul special al Țării Hațegului nu face excepție. Dacă niciodată el nu a fost analizat în mod independent, în schimb a fost întotdeauna remarcat în lucrări cu caracter mai general¹. O mai mare apropiere față de istoria sa este de natură să ne convingă că el reprezintă modelul-limită al unei evoluții medievale românești aflate sub stăpânire străină.

În rîndurile care urmează vom zăbovi numai asupra preoților ortodocși ai secolului al XV-lea, urmărindu-le atestările, contextul istoric și semnificațiile apariției lor, mai ales în cuprinsul documentelor latine. Însăși prezența unui preot ortodox într-un astfel de document reprezintă un eveniment proiectabil la întreaga scară a Transilvaniei. S-a întîmplat așa pentru că emiterea de acte era în epocă un monopol aproape exclusiv al capitlurilor și conventurilor de pe lîngă episcopiile și marile mănăstiri catolice. Pentru Hațeg, din mai puțin de 15 documente pe care le vom invoca, aproape jumătate sînt încă inedite. Există foarte puține șanse ca numărul lor să crească în viitor, prin descoperiri neașteptate. Selecția temporală aleatoare a fost suficient de generoasă pentru a acoperi eșalonat întregul veac. Desigur izvorul scris latin, — aproape unic mijloc de cunoaștere —, este restrictiv, impunînd interpretărilor istorice o obligatorie direcție pe care vom căuta să o subliniem de fiecare dată cînd va fi cazul.

¹ Vezi spre exemplu N. Dobrescu, *Din istoria Bisericii române. Secolul al XV-lea*. București, 1910; Șt. Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, Arad, 1918; Șt. Lupșa, *Biserica ortodoxă română din Ardeal și Ungaria în vremea lui Iancu de Hunedoara*, în „Mitropolia Ardealului”, 1, 1956; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii ortodoxe române*, ed. a II-a, Sibiu, 1978.

Primele menționări de preoți români ortodocși din Hațeg sînt relativ timpurii. Ele se identifică în două acte din anii 1360 și 1411. Nu s-a remarcat niciodată suficient de explicit că datorăm aceste informații faptului că cele două acte ca atare au fost elaborate de către adunarea românilor din district, patronată ori nu de către voievozii Transilvaniei. Pentru forurile locale și românești înserarea unor date cu privire la preoți nu a fost cenzurată de nici un fel de lege sau scrupul politic ori confesional. La 1360, dezvăluirea componenței adunării românești provinciale² dovedea prezența preoților ca factor ordinar de decizie. Probabil ei nu au părăsit adunarea decît odată cu desființarea ei, în jurul anilor 1418—1420.

În anul 1411, protopopul Dobrotă din Rîu Bărbat figurează într-o calitate mai domestică, dar în același timp foarte importantă. Împreună cu fiii săi Vlad, Iaroslav, Costea, Gabriel și Lazăr și alte numeroase rude, Dobrotă disputa o parte a cnezatului Rîului Bărbat și al Hobiței³. După toate semnele, el și ai săi nu au obținut cîștig de cauză deoarece oficialitatea sprijinea ambițiile sociale ale unui alt membru al comunității, în persoana lui Barbu fiul lui Lel, acordîndu-i privilegii peste care nici adunarea districtuală nu putea trece. Rezultă oricum că Dobrotă se găsea într-o situație socială modestă dar de loc umilă.

Trebuie să atragem atenția asupra titlului complet pe care l-a purtat, titlu insuficient analizat pînă în prezent. Detaliile sînt cu atît mai importante cu cît se pare că avem în față traduceri latine ale unor realități românești obișnuite pentru cei în fața cărora fusese ră prezentate. Dobrotă era preot al românilor (*presbiter valachorum*), arhidiacon al lor (*archydiaconus eorundem*) și preot pe veci al bisericii Sfîntului Nicolae din Rîu Bărbat (*plebanus perpetuus ecclesie sancti Nicolai de Barbadiuzy*⁴). Deducem că Dobrotă putea fi preot fără a fi și slujitorul unei anume biserici, altfel nu înțelegem de ce era nevoie ca titlul să se repete. Apoi, cel de-al treilea titlu, spre deosebire de cel de-al doilea, urma să fie deținut pînă la moarte. Era un privilegiu pe care purtătorul său nu și-l putea singur abroga, tot așa cum deținerea protopopiatului era hotărîtă de o autoritate superioară, nouă necunoscută. Ne întrebăm dacă acea adunare locală, în care preoții dețineau un rol atît de important, nu avea și competențe care priveau ierarhia ori chiar funcționarea Bisericii locale. Ținînd seama de atestarea de la 1360, a protopopului Petru de Ostrov, extragem concluzia unei continuități a ierarhiei, fără ca ei să se stabilizeze într-o localitate anumită.

² Despre actul din 1360, conținutul și contextul său, vezi mai pe larg M. Holban, *Deposdări și judecări în Hațeg pe vremea Angevinilor*, în vol. *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII—XIV*, București, 1981, pp. 238—240.

³ „A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve”, 2, Arad, 1884, pp. 24—27. Pe scurt despre el și la S. Dragomir, *Cei mai vechi protopopi români*, în „Revista teologică”, Sibiu, 5, nr. 19—20, 1911, p. 534.

⁴ *Ibidem*,

După anul 1420 atribuțiile adunării românești din Hațeg au scăzut pînă la dispariție. Monopolul actelor scrise a trecut definitiv în seama oficialităților regatului și a capitolului catolic de la Alba Iulia. Din acest motiv atestările de preoți ortodocși nu s-au înmulțit ci dimpotrivă, au scăzut. Prezența lor într-un act emis de forurile pomenite ar fi însemnat recunoașterea lor juridică ceea ce era incompatibil cu reglementările în vigoare. O singură situație oferea, de obicei, prilej de consemnare în documentele latine din primele decenii ale secolului al XV-lea: proscierea. Datorită solidarității de bloc a comunității românești, a apropierei de Țara Românească și valorii militare a feudalității sale, Hațegul a atenuat gravitatea tuturor reglementărilor formulate împotriva Bisericii sale. În actul regelui Sigismund de Luxemburg redactat la Caransebeș, în 2 decembrie 1428⁵, vom descoperi o strălucită ilustrare a stărilor de fapt. Formulată pe seama franciscanilor observanți aparținînd de vicariatul Bosniei, actul introduce o clauză specială pentru Hațeg. Ea stipulează interdicția oficerii botezului de către preoții ortodocși (*schismaticorum sacerdos*) pentru catolicii aflați în district. Se recunoștea indirect forța comunității românești în măsură să-i asimileze pe intruși⁶. Se pune în lumină o acțiune de prozelitism ortodox față de care nu se adoptă decît măsuri restrictive admițîndu-se tacit persistența fenomenului. Prevederea sancțiunii de pierderea bunurilor dovedește și înzestrarea materială a slujitorilor Bisericii ortodoxe.

Un exemplu mai evident de prosciere formează conținutul unui alt act din 20 noiembrie 1435. Voievodul Ladislau Chak încrimina pe cnezii Costea și Stanciul și pe Vîlcul, preot din Rîușor, pentru devastarea și depopularea unor posesiuni, infidelitate față de rege și fuga în Moldova⁷. Deși republicat recent, documentul ni se pare ca avînd numeroase vicii care îi acuză autenticitatea. Forma de redactare este cu totul neobișnuită pentru epocă, ca de altfel și expresiile utilizate, improprii stilionarelor curente. Autoritatea ce și-o manifestă voievodul față de grupul de români este neverosimilă. El deposea pe Costea, Stanciul și Vîlcul de cnezatul lor și îl acorda, fără încuviințare ori sub rezerva încuviințării regale, altor personaje, pentru servicii aduse nu lui personal ci tatălui său, cu 15 ani în urmă. Capitolul din Alba Iulia nu a fost chemat să legalizeze deposarea și nici noua donație. Apoi, cei trei procedează de două ori nefiresc. Mai întîi pentru că își depopulează și își devastează propriul lor

⁵ *Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium*, vol. XXIII, Acta Bosniae, Zagrabiae, 1892, pp. 127—130, cu data greșită 5 decembrie în loc de 2.

⁶ În secolul al XV-lea nici un străin nu reușește să se instăpînească statornic în Hațeg iar autoritatea politică supremă este preluată de familia Cîndeștilor din Rîu de Mori. Asupra fenomenelor de acest fel vezi pe larg Ioan Aurel Pop, *Imixiuni în Țara Hațegului în secolul al XV-lea*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie din Cluj-Napoca”, 25, 1982 (în curs de apariție) și Adrian Andrei Rusu, *Castelani din comitatul Hunedoara în secolul al XV-lea*, în „Studia Univ. „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 26, fasc. 1, 1981, pp. 15—16.

⁷ *Documenta Romaniae Historica*, D, vol. I, București, 1977, pp. 318—320.

cnezat (*depopulatis et devastatis possessionibus... per ipsos hac-tenus pro kenesiato tentis et possessis*), apoi pentru că emigrează pe ascuns (*furtiva*) tocmai în Moldova și nu în Țara Românească, față de care, geografic, erau mai aproape. Ciudată este și orientarea obligațiilor cneziale către curtea regală și nu către cetatea regală a Hațegului, așa cum știm că se întâmpla în mod obișnuit.

Documentul ca atare nu a apărut niciodată în original. Cea mai veche ediție a sa datează din 1840. Editorul ne trimite către o colecție manuscrisă a lui Ludwig von Rosenfeld⁸. Deoarece documentul este cuprins și în colecția manuscrisă a lui Iosif Kemény⁹ și știm că Rosenfeld a utilizat-o¹⁰, devine limpede că punctul de plecare al actului din 1435 a fost la Kemény. Cum activitatea sa de falsificator de surse istorice este notorie¹¹, înclinăm să credem că stăm în fața unui nou „produs” identificat, al său. Nota de autenticitate pe care i-o conferă actului unele personaje istorice reale a fost dobândită prin împrumutarea lor din alte documente¹². În urma acestor observații, actul de la 1435 va trebui să-și încheie, odată pentru totdeauna, prodigioasele peregrinări istoriografice¹³.

Prin eliminarea actului din 1435 și din ansamblul de donații regale îndreptate către feudalitatea hațegană ajungem la înțelegerea unei schimbări a politicii de stat. Regalitatea, fără să renunțe întru-totul la extensiunea catolicismului, a încercat soluții de reconciliere

⁸ J. K. Schuller, *Umriss und kritische Studien zur Geschichte von Sieben-burgen*, vol. I, Hermannstadt, 1840, *Urkundenbuch*, pp. 9—11.

⁹ Iosif Kemény, *Supplementum diplomatarum*, vol. III, p. 167. Ms. Biblioteca Aca-demiei R. S. R. Filiala Cluj-Napoca, Arhiva istorică.

¹⁰ Joseph Trausch, *Schriftteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der siebenbürger Deutschen*, III. Band, Kronstadt, 1875, p. 127.

¹¹ Fr. Pall, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania (sec. XI—XV)*, în vol. *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. II, București, 1956, pp. 318—319. Alte falsuri kemeniene sînt relevate de M. Holban (vezi o. c.).

¹² Mihail, Ioan și Basarab de Rîșor care erau beneficiarii actului din 1435 figurează împreună într-un act din 15 noiembrie 1453, emis la Praga (Arh. Naț. Magh., Budapesta, Dl. 29.808), cunoscut și transmis de Kemény (*Appendix diplomatarum*, vol. IV, p. 50 — Hurmuzaki, *Documente*, II/2, pp. 18—19). Și acest act acuză falsul din 1435 deoarece cei trei primeau donația la 1453 pentru posesiunile lor de fapt, fără o rememorare a vreunui act asemănător, emis înainte.

¹³ De la Schuller documentul a fost preluat de G. Fejer (*Codex diplomaticus*, XI, Buda, 1844, pp. 502—505). De la Kemény a mai fost copiat de St. Moldovan, fost protopop unit al Hațegului, publicat în „Transilvania”, în 1874, și preluat în colecția Hurmuzaki (*Documente*, I/2, 1890, pp. 592—594).

Vom da cîteva exemple cu privire la valorificarea istoriografică a actului. În 1929, St. Lupșa considera, pe urmele lui Iorga, că fuga în Moldova a fost provo-cată de actul din 1428, discutat și de noi (*Catolicismul și românii din Ardeal și Un-garia pînă la anul 1556*, Cernăuți, 1929, p. 5). Mai tîrziu a ajuns la concluzia că Lațcu Cinde de Riu de Mori a fost trimis după ei (*Biserica ortodoxă...*, p. 222). Pentru St. Meșeu a fost argument al emigrării românești (*Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, București, 1971, p. 102). În sfîrșit, *Istoria Ro-mâniei în date* (București, 1971, p. 90) l-a luat drept dovadă a unei răscoale ță-rânești în Hațeg!

cu românii ortodocși. Parte din temeiurile acestei atitudini le-am arătat deja mai sus. La ele s-a adăugat și un altul, major, de politică externă. Impactul cu amenințatoarea ascendență a turcilor otomani a orientat contradicțiile confesionale într-o tabără creștină unită opusă păgînilor. Unirea Bisericilor creștine a fost o mare iluzie catolică întîlnită cu desperatele căutări de salvare ale unor oameni politici ai Bizanțului. Eșecul odată constatat el nu a fost totuși în măsură să închidă posibilitățile de dialog. Din acel moment ortodocșii nu au mai fost subiectul numărul unu al politicii de stat. Intransigentele unor fanatici catolici nu au creat decît momente de tensiune fără continuitate și fără angajamentul plener al puterii laice. A fost vremea în care Hațegul trăia epoca Hunedoreștilor.

La 10 martie 1444 se elabora la Buda o danie regală pe seama familiei cnezilor din Vad (astăzi Nalațvad). Inspirată ca și multe altele, de către Iancu de Hunedoara, pe atunci voievod al Transilvaniei, ea recompensa în primul rînd faptele de arme ale lui Filip de Vad. Odată cu el beneficiarii deveneau și frații săi (*fratibus suis carnalis*), pe nume Balul, Toma preotul (*Thome plebano*), Mihail, Balotă, Seneslau și Vlaic¹⁴. Introducerea în stăpînire a fost efectuată de preotul Dumitru, omul capitlului din Alba Iulia, și de către Dionisie Cîndreș din Streisîngeorgiu. În ciorna răspunsului capitular, redactată la fața locului, pe verso-ul documentului nostru, se menționează că o oarecare doamnă Maria, din Sîntămărie-Orlea, în numele ei și a fiului ei Benedict, a contrazis stăpînirea preotului Toma pentru o pîtrime din partea cuvenită lui din posesiunea Vad¹⁵. Urmare a unor proceduri obișnuite, părțile urmau să se judece.

Stăm în fața primei înserări, într-un act al cancelariei regale maghiare, al unui preot ortodox din districtul Hațegului. Precedentul odată creat nu a avut urmări spectaculare. Prin forța lucrurilor preoții ortodocși erau puși suficient de des în contact cu autoritatea politică. Dar aceasta le recunoștea numai calitatea și statutul social. În mod cert preoția nu a fost intenționat amînită în multe acte latine. Este greu de explicat spre exemplu, lipsa preoților ortodocși din impresionantul șir de documente recompensatoare ale participărilor militare din vremea lui Iancu. Practica de epocă impunea cu necesitate prezența lor alături de numeroșii români din oștire. Un preot era în măsură să „ideologizeze” lupta antiotomană și să susțină întregul sistem de valori morale susceptibil a se destrăma în situațiile excepționale create de război. O cercetare atentă ne conduce indirect către acoperirea prezumțiilor noastre de către realitate. În 1462, regele Matia Corvin recunoștea meritele lui Ladislau, om de curte, și ale fraților săi Dobrotă, Simion și Iarul (Iaroslav) din Rîu Bărbat, aduse părintelui său în diverse ocazii¹⁶. Cei patru frați erau fiii lui Costea, care se

¹⁴ DL.29.478.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ DL.29.515.

identifică cu cel de-al treilea fiu al protopopului Dobrotă de la 1411. Abia în 1494, un alt document atrage atenția asupra faptului că Ladislau, Simion și Dobrotă cel tânăr erau preoți ai românilor (*presbiteri wolachi*)¹⁷. Rezultă deci că în vremea lui Iancu cel puțin unul dintre nepoții protopopului Dobrotă din Rîu Bărbat îl slujise în dublă calitate de preot ortodox și de om de credință. Constatarea este de natură să reconsidere ambianța din jurul marelui om de stat și să arunce lumini către delicata problemă a conștiinței sale etnice.

Din grația lui Matia preoții din Rîu Bărbat deveneau din cnezi nobili. Nobilitatea le era asigurată de stăpîniri asupra unor părți din satele Rîu Bărbat, Hobița, Uric și Livadia.

Situația de stăpîni de pămînturi i-a implicat pe preoți în jocul ambițiilor și intereselor feudale din interiorul Hațegului. În 1479 fiii lui Stoica, preotul românilor din Valea Diljii (*Sthoyka, presbiter wlahys de Walya*) adresau o plingere către vicevoievodul Transilvaniei. Ei susțineau că pe vremea cînd erau de vîrstă fragedă, Mihail Cînde din Rîu de Mori a năvălit cu mîină armată asupra casei lor, l-a prins pe preotul Stoica și la închis în carcera turnului din cetatea Hațegului. În timpul în care Stoica era maltratată și înjosită în mîinile temnicerilor, familiarii lui Mihail Cînde îi prădau casa și îi luau animalele¹⁸. Faptele trebuie să se fi petrecut nu cu mult timp înainte deoarece principalul acuzat era Mihail Cînde și nu tatăl său, importantă personalitate a Hațegului veacului al XV-lea, despre care mai avem dovezi că trăia în 1478.

Ținem să subliniem că acțiunea, de o extremă duritate, întreprinsă de Mihail Cînde și oamenii săi, nu trebuie nici un moment considerată ca avînd substraturi religioase. Valea Diljii era un sat în care Cîndeștii aveau posesiuni încă din anul 1440¹⁹. Probabil că în anii 70 ai veacului a avut loc o violentă tentativă de eliminare a cnezilor locali din competiția pentru stăpînirea satului. Același Mihail era fiul lui Lațcu-Ladislau Cînde, cel care, castelan de Hațeg fiind, dăruise mănăstirii Neamțului din Moldova o ferecătură de argint pentru un Tetraevangheliar ornat de Gavril Uric²⁰. Una dintre surorile sale, numită Cerna, se măritase cu un sirb pe nume Vukașin²¹. În sfîrșit, tot

¹⁷ Cf. Csánki D., *A Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. V, Budapesta, 1913, p. 157.

¹⁸ Dl.32.391. Documentul, redactat între 22 și 25 martie, a fost transumptat într-un altul, capitular, din jurul datei de 17 aprilie, care constata justetea plingerii. Relativitatea datelor, ca și alte imprecizii din derularea faptelor, se datorează distrugerii unei treimi din suprafața actului nostru.

¹⁹ 28 decembrie 1440, Buda, Dl.44.317. Mai întîi sub numele de *Patak*, evident o traducere a numelui românesc. Vezi și Csánki, V, p. 122.

²⁰ Vezi despre el V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, București, 1956, p. 457 și 460, fig. 438, cu bibliografia mai veche. Pentru redactarea sa, în funcție de expediția lui Iancu de Hunedoara în Moldova și succesiunea castelanilor Hațegului, vezi articolul nostru *Familia Cîndeștilor din Rîu de Mori în epoca lui Iancu de Hunedoara*, în „Revista de istorie”, 35, 1982 (în curs de apariție).

²¹ Vezi actul din 24 aprilie 1499, Cluj, Dl.46.496.

el se pare că inițiază pictarea bisericii ortodoxe din Susești-Rîu de Mori²² și întreținuse la curtea sa un slujbaş care știa să noteze cuvinte cu caractere chirilice²³.

După a doua jumătate a veacului al XV-lea Hațegul suferă importante metamorfoze sociale. Polarizarea societății sale determină dezvoltarea unor noi categorii feudale. Pe lângă nobili și cnezi vom descoperi din ce în ce mai mulți iobagi alături de oameni liberi. Puține vîrfuri ale nobilimii locale pot fi bănuite a fi trecut la catolicism. Timpurile îi împing pe preoții ortodocși către treptele sociale de jos. În secolul al XV-lea fenomenul este departe de a fi foarte caracteristic. Dar el există. Nici preoții din Rîu Bărbat și cu atât mai puțin Stoica din Valea Diljii nu mai aparțin elitelor. Și alte cazuri de preoți hațegani ne argumentează afirmațiile.

În anii 1479 și 1486 apare în documente popa Mihail din Peșteana. Probabil în 1492 era deja mort²⁴. Atunci figurează un alt preot în persoana lui popa Teodor (*Thodorpop, Pop Thodor*), se pare și el decedat²⁵. Peste patru ani îl vom întâlni pe popa Ioan²⁶. El mai figurează și în alte documente fără a fi menționat în calitate de preot. Ipostazele sale cele mai obișnuite au fost acelea de om de măturie desemnat a însoți pe reprezentanții capitlului din Alba Iulia la cercetarea unor pricini locale ori la introduceri în stăpînire. Situația este cu totul insolită: un preot ortodox, numit de rege sau voievod, trebuia să se asocieze cu un călugăr ori preot catolic pentru a îndeplini o misiune juridică comună. Se demonstrează, dacă mai era nevoie, constringerea autorităților de stat și a celor catolice de a colabora direct cu toate instituțiile locale hațegane. Ultimii preoți din Peșteana asupra cărora ne vom opri au fost popa Nicolae și popa Petru. Cu toate că unul figurează în dreptul anului 1505 și cel de-al doilea la 1508, ei trebuie să fi trăit și activat începînd de la sfîrșitul secolului al XV-lea²⁷.

Între numeroșii membrii ai comunității românești din Peșteana relațiile de rudenie se stabilesc cu mare dificultate. Ei stăpîneau părți din satele Peșteana, Peștenița, Răchitova, Dumbrăvița, Ohaba, Breazova și Grădiștea (astăzi Sarmizegetusa) împreună cu o sumedenie de alți vecini. Nu lipseau dintre ei nici Cîndeștii din Rîu de Mori și Mușineștii din Densuș.

²² Datarea la sfîrșitul secolului al XV-lea ori la începutul celui următor, propusă încă de I. D. Ștefănescu (*La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle*, Paris, 1932, p. 267) a fost confirmată recent, în 1981, de către cercetarea arheologică a monumentului. Asupra acestor aspecte vom reveni pe larg cu alt prilej.

²³ Semnalări de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, aparținînd lui Solyom Fekete F. („A Hunyadmegyei tört...”, 11, 1900, p. 140). Cunoscut și lui Șt. Metes, *Istoria Bisericii...*, p. 104.

²⁴ Csánki, V, p. 217.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ 23 Ianuarie 1496, DL.46.331.

²⁷ Csánki, V, p. 217.

Seria atestărilor de la Peșteana relevă prezența unui termen folosit și în limba română, acela de popă. Asupra originii sale nu vom zăbovi. Important ni se pare a arăta că utilizarea lui în documentele discutate nu desemnează în mod obișnuit filiația dintr-un preot ci preotul însuși. Cel mai clar exemplu este al popii Nicolae, identificat ca fiu al lui Teodor, alături de frații Moise, Ioan și Petru. Formarea numelor de familie era în Hațegul sfârșitului de veac XV incipientă. Alți nobili români erau înzestrați de scribii cancelariilor latino-maghiare cu nume derivate din toponime (*Borbatwizy, Puly, Wady* etc). Doar cîțiva, cei mai importanți, vor rămîne cu nume derivate din cele ale strămoșilor (Cinde — Kendeŷy, Cîndreș — Kenderesy, Mușina — Musinay). Funcția nu le dă încă nume consacrate și moștenite. Nobilitatea, atributul majorității preoților ortodocși cunoscuți de noi în Hațeg, le impunea consecvent adoptarea numelui localității care le-o asigura. Pentru cazul special al Peșteanei admitem, ca posibilă prin excepție, și o transformare a funcției în nume de familie ca urmare a moștenirii succesive a cinului preoțesc. La 1 august 1519, cînd o mare parte dintre hațegani au fost chemați să depună ca martori într-o dispută a Cîndeștilor cu cei din Rîu Bărbat, numai la Peșteana figurau două persoane care se numeau Petru Pop și Toma Pop²⁸.

Trecerea în revistă a preoților din Peșteana distonează cu alte situații din Hațeg. Reamintindu-ne că în anul 1553, tot din Peșteana a plecat în Țara Românească preotul Ioan, spre a fi sfințit episcop²⁹, am înclina să presupunem existența unui centru ortodox puternic, eventual și cu o situație specială în ierarhia ecclesiastică.

Citările de martori din anul 1496, prilejuite de o altă dispută a Cîndeștilor, de astă dată cu nobilii români din Vad, pentru stăpînirea pădurii Balomirului, îl implicau și pe popa Dan (*pop Dan*) din Sălașu de Sus³⁰. Dan nu făcea parte din familia Sărăcinilor, principala deținătoare de bunuri de pe valea Sălașului. Același an notifică prezența unui alt preot la Livadia. Către el ne trimit două surse, fără să știm exact dacă sînt ori nu identice. Unul, datat la 1 iulie, cuprinde pe verso-ul său o însemnare a capitolului din Alba Iulia în legătură cu vecinii Cîndeștilor. Acolo, după *Dominicus de Ostro*, urmează *presbyter nobilis de Livad*³¹. Cel de-al doilea semnalează un „N” *presbyter nobilis de Lywad*, în cuprinsul unei piese arhivistice originale, rămasă cu contextul nerelevat³². Ne găsim în alternativa mai multor variante de interpretare: 1) Dominic de Ostrov a fost preotul din Livadia; 2) „N” reprezintă o prescurtare a lui *névtelen* (=fără nume, magh.), introdusă arbitrar de editor pentru a arăta eludarea numelui

²⁸ DL.30.551.

²⁹ Șt. Metes, *Istoria Bisericii...*, p. 71.

³⁰ DL.31.157.

³¹ Hurmuzaki, *Documente*, II/2, p. 379. Document provenit din colecția I. Kémény, dar copiat din arhiva unuia dintre urmașii nobililor români din Sălașu de Sus.

³² DL.30.490. Cf. Csánki, V, p. 107.

propriu-zis. O confruntare viitoare a surselor va clarifica ambiguitatea. Foarte prețioasă este specificarea, din ambele variante, care îl considera nobil pe preot.

În iunie 1517 s-au prezentat în fața lui Ioan Zapolya, voievodul Transilvaniei, frații Cinde și Danciul, cu dorința de a-și vedea averea din Șerel și Riușor împărțită. Cei doi erau fiii lui Ladislau, fostul preot din Șerel (*filiu quondam Ladislai presbyteri de Serel*). Tot acolo se arăta că Ladislau fusese preot al românilor (*presbytero valacho*)³³. L-am amintit aici deoarece este imposibil ca Ladislau să nu aparțină galeriei de figuri preoțești slujitoare ale Bisericii române ortodoxe la sfârșitul veacului al XV-lea.

Trecerea în revistă a reprezentanților Bisericii hațegane odată încheiată ne mai rămâne să arătăm câteva aspecte nu lipsite de importanță privitoare la lumea preoților în general.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea a fost donat bisericii reformată din Chendu (jud. Mureș) un frumos pahar de argint aurit purtând pe el o inscripție slavonă tradusă în românește prin: + *Această cupă a făcut-o preoteasa Teodora și preoteasa Maria. Vltō 7004 (1496)*. Ea a aparținut familiei Kendeffy, ca o moștenire patrimonială³⁴. Cele două preotese de la sfârșitul secolului al XV-lea au trăit în Hațeg, în satele stăpânite ori aflate în vecinătatea stăpînirilor Cindeștilor. Paharul comandat de ele a trecut probabil în veacul următor în tezaurul Cindeștilor, ieșii între timp din ortodoxie. Importanța acestei piese este multiplă. Pe lângă valoarea sa artistică și culturală, ea demonstrează prezența unor familii preoțești dispuse și capabile la gesturi de închinare generoase, pe seama lăcașurilor de cult. Posibilitățile materiale rezultate din deținerea unor proprietăți imobiliare și mobiliare au dat strălucire și fast și altor obiecte de cult din dotarea bisericilor ortodoxe. O listă de obiecte de zestre, redactată în 1512 pentru Anca Sărăcin din Sălașu de Sus ne indică, printre altele, prezența unor odăjdii lucrate cu fir de aur și decorate cu argint (*unum ornamentum dictum kezele*³⁵ *cum auro filato et argento ornatum*). Trebuie să fi fost vorba de o moștenire de la un strămoș nu prea îndepărtat. Și pentru ca să fie limpede că avem de-a face cu obiecte aparținând Bisericii și unor preoți ortodocși, mai jos, în același document, se mai adaugă și prezența a trei răcliffe de argint aurit, dintre care una avînd ornamentații după obiceiul răsăritean (*reliquiarum thecas, duas argentas inauratas, terciam habentem in lapide serpentino more greco* [subl. n.] *sculptas imagines inclusam et circumdatam*

³³ Hurmuzaki, *Documente*, II/3, p. 268. O mențiune despre Ladislau Cinde și Danciul semnalată și de Csánki, V, p. 226, dar pentru anul 1518.

³⁴ Marius Porumb, Nicolae Sabău, *Vechi inscripții românești din județul Mureș (sec. XV—XVIII)*, în „*Marisia*”, 8, 1978, p. 108 și pl. LXV și LXVI.

³⁵ Cuvînt de origine greco-bizantină (latboila) echivalent cu latinul *casula*, cu înțelesul de haină de slujbă religioasă, odăjdii (vezi *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, vol. II, Budapesta, 1970, p. 418).

auro)³⁶. Hațegul a fost în stare să comande și să dețină comori de artă religioasă create de măiestria meșterilor locali. Afirmatia nu este o simplă gratuitate. Aurul extras mai mult prin spălare era trecut prin mîini ca acelea ale lui Costea Aurarul (*Kosta Aurifaber*) din Silvaș³⁷ înainte de a împodobi Bisericile ori odăjdile.

Scurtul popas al Sfîntului Nicodim la Prislop pare să fi marcat și un puternic imbold dat practicării scrisului slavon în Hațeg. Dacă legendele frescelor din Biserici au fost create de zugravi itineranți, apoi însemnările din documentele arhivei Cîndeștilor au aparținut unui preot local³⁸. Tot preoții locali trebuiau să inspire și să tîlmăcească dedicația de pe cupa preoteselor Teodora și Maria, pisanile bisericilor din Sălașu de Sus ori Rîu de Mori, documentele emise pe seama familiei Buda din Galați, de către voievozii Țării Românești³⁹. Toate aceste dovezi fragmentare oferă imaginea unei culturi slavo-române laice extinsă și întreținută în primul rînd prin oamenii Bisericii.

Încheiem incursiunea în istoria Bisericii hațegane din secolul al XV-lea prin două sublinieri necesare. Toți preoții epocii au fost oameni locurilor. Ei s-au ales de obicei din rîndul familiilor cneziale și nobiliare românești. Prin aceasta ei au constituit parte integrantă a societății românești medievale, cu implicații complexe și trainice în tot ceea ce a însemnat pe atunci viață activă politică, socială, juridică, culturală. Deși aflați în contradicție cu oficialitatea statală, peste prezența lor nu s-a putut trece niciodată. Relații întîmplătoare, fortuite și chiar surprinzătoare s-au înlănțuit într-o succesiune neîntreruptă.

Sîntem convinși că în veacul al XV-lea, în condițiile stăpînirii străine, Biserica ortodoxă a Hațegului și slujitorii ei și-au trăit epoca de aur. Această judecată sperăm să o argumentăm suplimentar, cu un alt prilej.

³⁶ Cf. M. Barabás, *Megyericsej János kolozsi főesperes*, în „*Érdely Museum*”, 24, 1907, pp. 129—130 — D1.30.075.

³⁷ *Csánki*, V, p. 236.

³⁸ Vezi mai sus, nota 23.

³⁹ Semnalate de către Böjthe Ö. (*Hunyadmegye sztrigymelléki részének és nemmes családnak története, tekintettel a birtokviszonyokra*, Budapest, 1891, p. 120).

PROFEȚIA VERGILIANĂ *

de : DAN NEGRESCU

Nu-i lesne minții să știe ciți s-au ostenit să pătrundă harul bucolicei sau eclogii a IV-a a lui Vergilius (oricum, preamulți sînt aceia), nici să le judece credința în spusele stihuitorului; dar fiindcă stă scris că „eu pe limba voastră grăiesc vouă”, să-ncepem cu luminarea, adică cu o nouă tălmăcire; versul liber precum și cele cîteva note vor fi binevenite spre o mai demnă înțelegere:

Lui Pollio

Siciliene Muze¹, să cîntăm cele ce-s mai însemnate;
Copacii sau nevrednicele tamarine nu-i mulțumesc pe toți;
Însă pădurile de vom cîntă, pădurile să fie cuvenite unui
consul².

* *Nota redacției.* Poetul latin Vergilius (70—19 a. Hr.), autorul „Eneidei”, al „Georgicelor” și „Bucolicelor” a intrat în conștiința umanității ca unul din cei mai renumiți scriitori din antichitate. Despre operele sale Fer. Augustin observa că „tinerii e potrivit să le citească deoarece autorul lor, cel mai ilustru și mai bun dintre poeți, odată memorizat de cei cu mintea încă fragedă, nu-l vor mai uita niciodată” (*De Civitate Dei* I, 3). Pentru creștinii din vechime Vergilius a însemnat însă mai mult, deoarece bucolica a IV-a au interpretat-o ca profetind venirea Mîntuitorului Hristos (vezi Vergiliul, *Bucolice* și *Georgice*, trad. de Teodor Naum și D. Murărașu. Editura pentru literatura universală, București, 1967, p. 19). Pe tema acestei bucolice numită și eclogă, pusă în relație cu venirea Mîntuitorului, s-a scris deosebit de mult (cf. I. Mihăilescu, *Așteptarea Mîntuitorului de lumea păgînă*, în rev. Biserica Ortodoxă Română, seria II, an. 40, nr. 2 (488), noiembrie 1921, pp. 103—106; Ioan David, *În ce sens a fost Vergil un precursor al creștinismului?*, în rev. Foala Diecezană, an. XLVI, nr. 6, 14 februarie 1932, pp. 3—5; prof. N. Neaga, *Poetul latin Virgiliu și Pruncul Fecioarei*, în rev. Telegraful Român, an. XCIV, nr. 49—52, 25 decembrie 1946, p. 2).

Convingerea că Vergilius a profetit pe Mesia a dus la includerea lui printre „înțelepții” și „sibilele” al căror chip a fost pictat pe pereții unor biserici cum e catedrala Blagovescenski din Kremlin cu pictură datînd din anul 1564 (vezi rev. Tribuna, Cluj-Napoca, an. III, nr. 23 (122), 6 iunie 1959, p. 12).

¹ Invocarea Muzelor siciliene constituie o aluzie la Teocrit.

² Consulul este Asinius Pollio căruia îi este dedicată ecloga. Vergilius îl amintește în ecloga III și ca poet, autor al unor „carmina nova”.

Și deîndată ce slava eroilor și-a tatălui fapte vei citi
 Și vei putea cunoaște ce-i virtutea ¹⁵,
 Cu-ncetul va îngălbeni ogorul de spicul cel blând,
 Va atârna și roșul strugur de pe sălbaticile tufe
 Iar din stejarii aspri miera va picura înrouată ¹⁶.
 Și urme totuși vor rămîne, ale mai vechii reacredințe ¹⁷;
 Prin socoteli s-o încerce pe Thetis, orașe să înconjure cu
 ziduri,

Sau șanțuri să se taie în pământ, vor porunci unii și-atunci ¹⁸.
 Va fi un Tiphys altul, și-o Argo nouă care
 Pe-aleșii eroi să-i poarte ¹⁹; vor fi chiar noi războaie,
 Și-n fața Troiei iarăși va sta un mare-Ahil ²⁰.
 Când trainica vîrstă mai apoi bărbat te va face ²¹,
 De mare chiar călătorul se va depărta, nici marfă corabia
 Nu va purta: pămîntul întreg pe toate le va naște.
 Pămîntul sapa n-o va mai răbda, precum nici via secera;
 Vinjosul plugar chiar taurii-i va slobozi din jug,
 Iar lîna, noi culori va ști să prindă fără înșelătorie.
 Ci în cîmp berbecul singur, cînd în roșul purpuriu,
 Cînd în galben de șofran blana lui își va schimba.
 Roșul, doar prin a sa voie va-nveli mieii pascînd.
 „Astfel de veacuri să toarceți“ le spuseră fuselor lor
 Parcele ce cu neclintita vrere-a sorții stau în bună împă-
 care.

Te du către marile cinstiri — e timpul —
 Scump vlăstar al zeilor, măreț urmaș al lui Joe ²²
 Privește lumea frămîntată în rotunda ei povară,
 Și pămîntul, și-ale mării mișcări și cerul nesfîrșit;
 Privește cum toate se bucură de veacul viitor.
 O, pîn-atunci doar să aștepte a lungii-mi vieți parte din
 urmă,
 Și-a mea suflare, pentru a spune indestulător a tale fapte.

¹⁵ La romani *virtus* era una din cele trei trăsături esențiale; celelalte erau *fides* și *pietas*; această triadă constituia fundamentul spiritului. Cele trei trăsături erau zeificate și cinstite în temple.

¹⁶ Miera este un simbol al prosperității aici și al vieții liniștite, de aur, mai ales că picură din aspra coajă a stejarului.

¹⁷ Mîntuirea se va vedea mai bine prin prezența vechii reacredințe.

¹⁸ Existența acelora va pune mai bine în evidență virtutea celui predestinat prin originea sa.

¹⁹ Dorința de căutare îi va fi proprie mereu omului.

²⁰ Simbol al vitejiei războinice necruțătoare.

²¹ În jurul vîrstei de 30 de ani. Dreptul privat prevedea majoratul abia după 25 de ani.

²² Deci noul născut este mesagerul divin al supremei divinități, reprezentantul ei pe pămînt.

Nici chiar tracicul Orfeu²³ nu mă va învinge-n cînturi,
 Nici Linus²⁴, chiar mama unuia sau tatăl celui alt,
 Caliope lui Orfeu sau Apollo lui Linus de le-ar sta alături.
 Chiar Pan cu mine în Arcadia de s-ar întrece,
 Chiar Pan s-ar recunoaște în Arcadia biruit²⁵.
 Începe, plătînd copil, prin zîmbet mama să îți recunoști.
 Lungi suferințe mamei, i-au adus cele zece luni²⁶.
 Începe, copil plătînd; căci cel ce părinților nu le-a suris,
 Nu este demn de masa zeului și nici de al zeiței culcuș²⁷.

Citirea stihurilor lui Vergilius nu mai lasă loc mirării; adică nu ne mai miră că tocmai despre cînt s-au scris tomuri întregi, cu toții văzînd în el profeția nașterii Mîntuitorului.

Sîntem totuși uluiți cum un păgîn stihuitor să vadă astfel înainte. Pruncul vestit coboară din cer sub oblăduiri dîvine. Mai mult chiar, însuși va fi divin, iar menirea lui va fi aducerea veacului de aur. Imaginea edenică culminează cu pieirea răului: poate cel mai mult ne surprinde imaginea șarpelui ce piere. Oare să fie șarpele Răului? E greu să spunem nu. Roșul strugure și mai cu seamă mierea ce picură, în ce ținut să fie oare?

Dar toate acestea și a leilor împăcare cu turmele agreste sînt rodul mîntuirii. Revine ades cuvîntul *solvere*, ceea ce înseamnă tocmai a mîntui, a slobozi.

Dar, precum s-a întîmplat mai apoi, era văzut în stih ca răul să nu piară tot: cei ce pe Thetis o încearcă, să fie oare cei ce vor fi în furtună pe mare? orașele cu-nalte ziduri ascund oare Sodoma sau Gomora? căci altfel la ce s-ar hotărî ziduri deasupra cărora nimeni să nu vadă?

Desăvîrșirea va veni însă, cînd cel ce s-a născut spre a mîntui va atinge vîrsta de bărbat, ceea ce înseamnă al treilea deceniu al vieții; desăvîrșirea va stăpîni în lume căci cel ce mîntuiește este fiu al lui Jupiter, tatăl ceresc atotstăpînitor. Lămuririle sînt de prisos.

Vergiliul nu mai este un simplu profet care precum semenii săi păgîni grăiește cu felurite sensuri tainice. Conștiința profeției sublime îl face chiar irreverent, pe piosul Vergilius; cîntul său trece peste vechii Orfeu, Linus, chiar Apollo, căci îl vestește pe Cel ce-i va întrece prin mîntuire.

²³ Fiul Caliopei era simbolul poeziei desăvîrșite. Lira sa o primise de la Apollo.

²⁴ Simbol al muzicii desăvîrșite. După unele variante însuși Apollon l-ar fi ucis, neîngăduind ca vreun muritor să-i întrecă lira.

²⁵ Vergilius accepta o confruntare chiar în ținutul lui Pan, Arcadia.

²⁶ După calculele anticilor sarcina la femeii dura zece luni.

²⁷ Aluzie la Vulcan care fusese aruncat din Olimp de către Jupiter pentru că nu-i surse la naștere.

Și totuși uluirea noastră încă nu stă să cadă; trebuie adusă dreapta numire a lui Vergilius pentru a ne lămuri: să nu-i spunem deci marelui latin *poet* (ce-ar însemna meșteșugar de stihuri) ci să-l numim *vates*, pe limba lui sublimă adică profet; dar nu unul mincinos ci unul ce-nvinge plăsmuirea goală.

Și totuși nu-i lesne minții să știe dacă a prins harul acestui cânt căci cel ce o va face va fi, cum tot Vergilius o spune, „fericitul ce-a putut a lucrurilor cauze să le cunoască”.

PLINIREA VREMII

Praznicul Nașterii Domnului

Așa numește Sf. Ap. Pavel clipa în care, cum zice Sf. Ioan Evangelistul, „Cuvîntul lui Dumnezeu S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi” (1. 14) și cînd „Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere și să dobîndim înfierea” (Galateni 4, 4—5).

Evenimentul a fost profețit cu mult înainte: „Iată Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel” (Isaia 7, 14); „Și tu Betleeme, mic ești între miile lui Iuda, din tine va ieși stăpînitor peste Israel, iar obîrșia lui este dintru început, din zilele veșniciei” (Miheia 5, 1).

Aceste profeții au călăuzit credința generațiilor anterioare Mîntuitorului Iisus Hristos și le-a încălzit speranța într-o reală și eternă mîntuire (Isaia 53, 6). Privirile tuturor cercetătorilor Legii și profețiilor se concentrău tot mai mult asupra timpului și locului împlinirii. Nădejdea mesianică era pilonul central al credinței și vieții poporului biblic. Evenimentele trecutului (Exodul, trecerea prin Marea Roșie, revelația sinaitică, intrarea în Țara Făgăduinței, preoția și celelalte acte minunate săvîrșite de Dumnezeu) luminau fondul glorios al credinței în Dumnezeu, dar și evenimentele contemporane (regalitatea cu scăderile ei, idolatria, formalismul și în fine înrobirea și exilul) au determinat poporul biblic, călăuzit de profeți, să aprofundeze experiența religioasă, să se apropie de Dumnezeu, să-L cunoască mai bine. Eforturile însă nu dădeau rezultatele dorite. Lumea suspina după plinirea dreptății, după o eră de pace și prosperitate.

După exilul babilonic (586—538 î. Hr.) și mai ales în epoca elinistică (323—63 î. Hr.) poporul biblic își apără cu prețul vieții credința în Singurul și Adevăratul Dumnezeu. Epoca macabeană (165—63 î. Hr.), pare să aducă noi împliniri. Templul purificat în urma profanării de către Antioh IV Epifan în 168 î. Hr., va constitui centrul gravitațional religios, dar din nefericire, conducătorii asmoneeni își vor asuma și puterea sacerdotală producînd un grav dezastru în sînul iudaismului. Apar fracțiunile religioase ale fariseilor, ale saducheilor, apoi ale esenienilor și zeloților. Peste acestea, cucerirea romană în 63 î. Hr. dă de înțeles că numai Dumnezeu „Prin Unsul Său” mai poate restabili adevărata religie și libertate — o eră nouă. Dar cînd?

Profețiile amintite rămăneau ca un semn de întrebare. Ele trebuiau să se împlinească. De ce încă nu s-au împlinit? Toate pretențiile personale de a fi Mesia, ale diferiților conducători religioși s-au dovedit zadarnice și nereale. Lumea aștepta un Mesia, știau și locul, dar când vine?

Roma cuprinsese demult Orientul și acum „ieșise poruncă de la Cezarul Augustus (27 î.Hr. — 14 d.Hr.) să se înscrie toată lumea, pe cînd în Siria era guvernator Quirinius” (Luca 2, 1—2). Potrivit decretului imperial, fiecare trebuia să meargă în cetatea sa să se înscrie. Deși recensămîntul a stîrnit mare nemulțumire printre iudei, el fiind socotit contrar legii lor străbune (Iuda Galileanul s-a și răscolat) vedem că „Iosif și logodnica sa Maria s-au suit din Nazaretul Galileii în Betleemul Iudeii (pentru că erau din neamul lui David) ca să se înscrie, plinind astfel porunca stăpînirii (Romani 13, 1). Fecioarei Maria, care zămislise prin puterea Duhului Sfînt (Matei 1, 18 și 20; Luca 27—35) îi veni vremea să nască. „Și a născut pe Fiul Său Unul-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc pentru ei în casa de oaspeți” (Luca 2, 6—7).

Așa începea o nouă eră și odată cu porunca împărătească se însemna anul dezrobirii lumii (Isaia 42, 7; 61, 1; Luca 4, 18) încrustîndu-se pe răbojul istoriei umane negrăita binefacere a lui Dumnezeu — reînnoirea lumii. „Plinirea vremii” începea să se dezvăluie. În chip tainic Fiul lui Dumnezeu S-a zămislit în pîntecele Fecioarei fără ca îngerii să fi cunoscut, iar acum faptul minunat al nașterii Sale se petrece sub bolta înstelată în peștera umilă a Betleemului. Deodată se petrece o simultană tresărire a firii: „Păstorilor din acel ținut, care stăteau pe cîmp făcînd de strajă noaptea, împrejurul turmei lor îngerul le-a vestit: „Nu vă temeți, căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul; că vi s-a născut astăzi Mîntuitor care este Hristos Domnul, în cetatea lui David și acesta vă va fi semnul: veți găsi un prunc mic înfășat culcat în iesle. Și deodată cu îngerul s-a văzut oaste cerească lăudînd pe Dumnezeu și zicînd: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire!” (Luca 2, 8—14).

Acesta-i glasul îngeresc care proclamă era mesianică, anunțată de profeți (Isaia 2, 4; 7, 14; 9, 5; 11, 1—10; 25, 7—8; 27, 1; 61, 1; Mihea 5, 1—2) prin mesajul păcii și bunăvoirii între oameni.

„Astăzi Cel ce era vine în lume, Cel ce este se face ce nu era; căci El era Dumnezeu și se face om, fără a pierde totuși divinitatea ce o avea. Făcîndu-se om nu a pierdut nimic din divin. Cuvînt (Logos) prin esență, El s-a făcut trup rămînînd cu totul inaccesibil oricărei transformări și fără ca cea mai mică schimbare să fie atins firea Sa divină. (Sf. Ioan Gură de Aur, Omilie la Nașterea Domnului).

Astăzi Cuvîntul cel ce a zis: „Să fie lumină” (Facerea 1, 3) este luminat de creatura Sa; steaua tainuitoare, înțeleasă doar de astrologii Orientului, își lasă pentru acest moment legea sa firească și

își urmează Stăpînul cu lumina-i blindă, călăuzind pe magii închinători. Liniștea nopții cînd totul doarme iar soarele își împarte lumina și căldura pe alte meleaguri pămîntene, la licărirea stelei ascultătoare, se naște după trup Fiul lui Dumnezeu, Hristos Mîntuitorul lumii (Ioan 4, 42).

În minunatul ceas îngerii coboară din cer, preaslăvind pe Dumnezeu, iar păstorii mirîndu-se de-o asemenea taină revelată lor se hotărăsc: „Să mergem dar pînă la Betleem, să vedem cuvîntul acesta ce s-a făcut și pe care Domnul ni l-a făcut cunoscut” (Luca 2, 15). Ei merg și găsesc Pruncul culcat în iesle și apoi vestesc cuvîntul grăit lor despre acest Copil și toți se minunau (Luca 2, 16—18).

Călăuziți de steaua de la Răsărit, Magii de aici au venit la Ierusalim întrebînd: „Unde este Regele Iudeilor, cel ce S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui. Și auzind regele Irod s-a tulburat și tot Ierusalimul împreună cu el. Și adunînd pe toți arhierii și cărturarii poporului, i-a întreat: unde este să se nască Hristos? Iar ei i-au zis în Betleemul Iudeii, că așa este scris de proorocul: „Și tu, Betleeme, pămîntul lui Iuda, nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Conducătorul care va paște pe poporul meu Israel” (Matei 2, 1—6).

Irod, după ce a aflat de la Magi în ce vreme s-a arătat steaua, i-a trimis la Betleem ca să caute Pruncul, cerîndu-le să-l înștiințeze, prefăcîndu-se că dorește și el să se închine Lui, dar el avea gînd de a-L ucide. Înștiințați de aceasta în vis, magii nu se mai întorc pe la Irod. Văzîndu-se înșelat, Irod s-a mîniat foarte și trimițînd a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai în jos, după timpul pe care îl aflate de la magi (Matei 2, 16).

La conjunctura miraculoasă a întregului univers (steaua, îngerii, recensămîntul) s-au atașat, de o parte păstorii și magii cu credință și adorare, iar de alta Irod și fruntașii religioși cu tulburare și răzbunare. Două atitudini și categorii diferite: cei simpli, curați și credincioși Cuvîntului lui Dumnezeu și minunilor Sale și cei puternici, pricepuți în Scripturi, dar ostili și egoiști. Taberile se înfruntă, dar Dumnezeu triumfă. Vedem chiar de la naștere cum un șir de mucenici nevinovați stropesc purpura mantiei Bisericii, ce o va întemeia acest Prunc, ocrotit acum de Providența Tatălui (Matei 2, 13—15).

Cel ce S-a născut în peștera Betleemului este așadar Iisus Fiul Fecioarei Maria din Nazaretul Galileii, după trup, dar în același timp este Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat. Vorbînd despre istoricitatea Mîntuitorului, dar și de Dumnezeirea Lui, Sf. Ioan Gură de Aur spune: „Așa cum Dumnezeu S-a slujit la început de un pămînt neîntinat, pentru a-l modela pe Adam, din care El scoase femeia, fără intervenția altei femei; la fel, zic, cum Adam a dat naștere femeii fără femeie, tot așa Fecioara, în această zi, naște un Om fără acțiunea altui om. Pentru ca Adam să nu aibă deloc pricină de mîndrie că a fost originea femeii, o Femeie naște la rîndul său un Om atestînd,

prin această minune nouă egalitatea sexelor. Ba mai mult, după cum Adam n-a suferit deloc din cauza coastei scoase, tot așa Fecioara s-a făcut Templu viu, fără să-și piardă fecioria. Când coasta i-a fost scoasă, Adam n-a rămas mai puțin sănătos și integru; la fel și Fecioara a rămas ferită de orice stricăciune, când Pruncul a ieșit din sinul Său Dumnezeu n-a vrut să-și pregătească în altă parte un Templu, nici să-și facă un alt corp nou pentru a Se îmbrăca, ca să nu ofenseze neamul lui Adam. Totuși făcându-se om, Dumnezeu nu vine în lume ca un om obișnuit; Nașterea Sa este demnă de un Dumnezeu. Dacă El s-ar fi născut dintr-o căsătorie obișnuită, cum m-am născut eu însumi, Intruparea Sa ar fi fost considerată o fabulă, ori luînd o Fecioară — Mamă, păstrîndu-i sinul Său încuiat și fecioria Sa fără pată, El face din această taină obiectul unei credințe de nezdrun-cinat".

Cine este deci Cel ce S-a născut astăzi?

Este „Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu” ...

asa cum mărturisim în Simbolul de credință articolul 2—7.

Preot GHEORGHE JĂRPĂLAU

CATEHEZĂ DESPRE PILDA VAMEȘULUI ȘI FARISEULUI

Repetarea catehezei anterioare despre rugăciune.

Introducerea. Deci, ce este rugăciunea? (Rugăciunea este grăirea noastră, pe călea sufletului, cu Dumnezeu). Din ce ia naștere, în sufletul nostru, îndemnul de a ne ruga lui Dumnezeu? (Din simțul fiilor de a grăi cu Părintele cel Ceresc). Ce foloase sufletești dobîndim pe urma rugăciunii? (Liniște lăuntrică, încredere în grija și bunăvătatea lui Dumnezeu, împăcare cu Dumnezeu și cu aproapele nostru etc.). Da, dar numai cînd rugăciunea este făcută în adevăratul ei înțeles.

Anunțarea. Despre acest lucru ne grăiește însuși Mintuitorul Iisus Hristos, zicînd:

Tratarea. „Doi oameni s-au suit în templu, ca să se roage: unul fariseu și celălalt vameș. Fariseul, stînd, așa se ruga în sine: Dumnezeuule, Ți mulțumesc că nu sînt ca ceilalți oameni, răpitori, nedrepti, adulteri, sau ca și acest vameș; postesc de două ori pe săptămînă, dau zeciuială din toate cîte cîștig.

Iar vameșul, departe stînd, nu voia nici ochii să-și ridice către cer, ci-și bătea pieptul, zicînd: Dumnezeuule, fi milostiv mie, păcătosului.

Zic vouă că acesta s-a coborît mai îndreptat la casa sa, decît acela. Fiindcă oricine se înalță pe sine va fi umilit, iar cel care se

smereste pe sine va fi înălțat" (Luca 18, 10—14). (*Intuiția. Recapitularea*).

Rezumat și apreciere. Despre cine ne grăiește Mintuitorul Iisus Hristos în pilda la care ne-am oprit în cateheza de astăzi? (Despre doi oameni: „unul fariseu și celălalt vameș”). Unde „s-au suit” acești doi oameni? (În templu, în biserică). De ce? („Ca să se roage” lui Dumnezeu). În ce chip s-a rugat fariseul? (Cu mândrie, cu îngimfare, arătând dispreț pentru semenii săi, pentru vameș). Cu ce s-a mândrit el? (Cu faptele sale, cu postirea, cu averea sa). În ce păcat a căzut el, rugându-se astfel? (În păcatul mândriei). Da, și mândria este un păcat greu, căci din mândrie nasc multe alte păcate. Cum am văzut, de exemplu, naște dispreț pentru alți oameni. În fața cui s-a semețit fariseul? (În fața lui Dumnezeu și a semenilor săi). Și ce zice Mintuitorul Hristos în legătură cu starea sufletească a acestui rugător? (Că s-a întors neîndreptat la casa sa; chiar mai păcătos decât era înainte de a se fi rugat în templu).

În ce chip s-a rugat vameșul? (Întru smerenie). Ce a cerut el de la Dumnezeu? (Să-i fie milostiv pentru păcatele sale). Și ce zice Mintuitorul Hristos despre un asemenea rugător? („Că s-a coborât mai îndreptat la casa sa”, decât fariseul).

Asocierea. Vă amintiți, din alte cateheze, de oameni asemănători cu fariseul? (Cei ce au înălțat Turnul Babilonului). Cu ce rost l-au înălțat? (Ca să fie lăudați de urmașii lor). Și cu ce s-au ales ei după o lucrare întemeiată pe mândria lor? (Dumnezeu le-a stat împotrivă, i-a pedepsit...). Vă amintiți și de alți oameni asemenea acestora? (Exemplu e și Goliat). Cu ce s-a mândrit el? (Cu puterea sa). Și la ce a ajuns? (A fost înfrânt în lupta sa cu David). În cine s-a încrezut David? (El s-a încrezut în ajutorul lui Dumnezeu; a luptat întru smerenie). Și la ce a ajuns? (La izbândă; el a fost înălțat, ajungând rege și prooroc în Israel. Și din neamul lui s-a născut Mesia). Amintiți-vă și de un alt chip al bunei smerenii... (Sf. Fecioară Maria). Cu ce cuvinte a întâmpinat vestea adusă ei de îngerul Gavriil? („Iată ROABA Domnului. Fie mie după cuvântul tău!” — Luca 1, 38). Și de ce s-a învrednicit Sfânta Fecioară Maria? (Să-L nască pe Fiul lui Dumnezeu). Dar în cine ni s-a descoperit cel mai desăvârșit chip al smereniei? (În Iisus Hristos). Da, pentru că, după cum citim în Sf. Scriptură, Hristos, „în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi El întocmai cu Dumnezeu. Ci s-a deșertat pe Sine, chip de rob luind, făcându-se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-se ca un om; s-a smerit pe Sine, ascultător făcându-se până la moarte — și încă moarte pe cruce. Pentru aceea, și Dumnezeu L-a preainălțat și I-a dăruit lui nume care este mai presus de orice nume”. (Filipeni 2, 6—9). Dar Mintuitorul Iisus Hristos ne și grăiește:

Generalizarea. „Oricine se înalță pe sine va fi umilit, iar cel care se smereste pe sine va fi înălțat”. (Luca 18, 14). Mintuitorul Hristos

ne face și chemare deosebită spre chipul Lui de desăvârșită smerenie, zicînd: „Învățați-vă de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre”. (Matei 11, 29).

Încheierea. Este însă de spus, că întărirea virtuții smereniei nu atîrnă numai de voința și sirguința noastră, ci și de ajutorul lui Dumnezeu, ajutor pe care să-l cerem astfel:

„Doamne și Stăpînul vieții mele, duhul trîndăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpînire și al grăirii în deșert, nu mi-l da mie. Iar duhul curăției, al gîndului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiește-l mie, slugii Tale. Așa, Doamne Împărate, dăruiește-mi mie să văd greșelile mele și să nu osîndesc pe fratele meu, că bine ești cu vîntat în vecii vecilor”.

Pr. prof. dr. D. CĂLUGĂR

CATEHEZĂ DESPRE SFINTELE TAINE

Introducere (Pregătirea apercetivă). După căderea omului în păcat, Dumnezeu i-a promis un Mîntuitor (Facerea 3, 15), datorită faptului că el nu se putea mîntui singur. A fost nevoie deci de intervenția directă a iubirii și iertării lui Dumnezeu. Și Cartea Sfîntă ne spune că: „Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său L-a dat ca oricine crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16). Așa că, „la plinirea vremii a trimis Dumnezeu pe Fiul Său Cel născut din femeie, născut sub lege, ca să răscumpere pe cei de sub Lege, ca să primim înfierea” (Galateni 4, 4—5). Vedem, deci, că mîntuirea se realizează prin Jertfa Domnului, care se adresează oricărui om ce vrea să se salveze din păcat.

Din Jertfa Domnului noi primim în mod gratuit și o putere specială de a deveni „fii și moștenitori ai lui Dumnezeu prin Iisus Hristos” (Galateni 4, 7). Cartea Sfîntă ne spune că „noi toți am petrecut oarecînd în poftele trupului, făcînd voile trupului și ale gîndurilor lor... fiind noi morți prin păcate, ne-a făcut vii împreună cu Hristos — prin har sinteți mîntuiți... și aceasta nu de la voi, al lui Dumnezeu este darul...” (Efeseni 2, 3—8). Observăm din acest text că harul se referă la mîntuirea omului, atît ca suflet, cît și ca trup, fiindcă așa a fost creat de Dumnezeu: trup și suflet. Păcătuiind astfel, harul trebuia să se refere la făptura întreagă a omului, adică atît la suflet, cît și la trup.

Anunțarea temei. Dumnezeu, „Cel ce toate le lucrează după hotărîrea voii Sale, ca să fim noi spre lauda măririi Lui” (Efeseni 1, 11—12) a instituit forme prin care să primim harul mîntuitor și sfin-

țitor, care să se refere atât la trup, cât și la suflet. Acestea sînt Sfintele Taine.

Tratarea. Cuvîntul „taină” înseamnă ceva închis, ascuns, ce nu poate fi pătruns cu mintea noastră. Astfel, Sfîntul Apostol Pavel spune: „Cu adevărat mare este taina creștinătății: Dumnezeu S-a arătat în trup...” (I Timotei 3, 16). Adică noi nu vom putea înțelege cu mintea cum anume Dumnezeu Cel necuprins cu gîndul, Cel ce a creat cerul și pămîntul, să fie El însuși arătat într-un trup omenesc... Nu vom putea înțelege cu mintea nici felul în care Dumnezeu este Unul în ființă și întreit în Persoane, cînd noi vedem că fiecare persoană are o ființă a ei. Și neputînd înțelege cu mintea spunem că Sfînta Taină sau Întruparea Domnului, sau alte adevăruri de credință pe care nu le putem înțelege cu mintea, care există și pe care le putem înțelege numai prin credință, sînt „taine”, adevăruri ascunse puterii noastre de înțelegere.

Pe lîngă acest mod general de a înțelege cuvîntul „taină”, mai avem și un mod special, asociat celui de „sfîntă”, adică primit ca mijloc pe care nu-l putem înțelege cu mintea, ci numai prin credință, prin care primim harul divin spre sfîntirea și mîntuirea noastră. De cine au fost instituite Sfintele Taine? Ele au fost instituite de Mîntuitorul. De pildă, la Cîna cea de taină, „mîncînd ei, a luat Iisus pîinea și, mulțumind, a frînt și a dat Ucenicilor și a zis: Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu. Și luînd paharul și mulțumind, le-a dat zicînd: „Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele Meu, al Legii celei Noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (Matei 26, 26—28). La fel, Domnul a poruncit Sfînților Apostoli: „Mergînd învățați toate neamurile botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh” (Matei 28, 19). Așadar, Mîntuitorul a instituit Sfintele Taine ca forme de primire a harului sfînțitor. Sfînții Apostoli sînt numai „iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu” (I Corinteni 4, 1), adică ei împărtășesc harul sfînțitor, rînduind apoi ca această lucrare să fie continuată de urmașii lor, adică de episcopi și de preoți.

Sfintele Taine au o parte văzută și o parte nevăzută. Care sînt aceste două părți? Partea nevăzută este harul divin care izvorăște din Jertfa răscumpărătoare a Domnului și pe care îl primim în Biserică prin Duhul Sfînt. Harul divin este un dar pe care Dumnezeu îl acordă oricărui credincios, spre sfîntire și mîntuire.

Care este partea văzută? Este forma prin care săvîrșitorul invocă harul Sfîntului Duh. Acesta este serviciul divin oficial de slujitorul bisericesc cu rostirea formulei sacramentale de chemare a harului, ca și alte rugăciuni. De exemplu, ca să ne referim la Taina Sfîntului Botez, de care am făcut pomenire mai înainte, formula sfîntitoare este: „Botează-se robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh”. Se repetă, deci, aplicîndu-se cît mai apropiat posibil cuvintele de instituire a Tainei făcută de către Mîntuitorul. Avînd o parte văzută și o parte nevăzută, ne apare cu mai

multă claritate faptul că Sfintele Taine se referă atât la suflet cât și la trup, adică la sfințirea întregii noastre ființe.

Care este numărul și care sînt Sfintele Taine? Numărul lor este șapte, după numărul celor șapte daruri ale Sfîntului Duh (Isaia 11, 2—3): Botezul, Mirul, Euharistia, Pocăința, Nunta, Preoția și Maslul. Dacă una este Jertfa Domnului, Unul este Duhul Sfînt și harul tot unul, atunci de ce Sfintele Taine sînt șapte? Fiindcă fiecare din ele reprezintă anumite roade ale harului. Harul este unul, dar rodește, are efecte diferite, în funcție de trebuințele noastre de sfințenie. Astfel, prin Sfîntul Botez ni se iartă păcatul strămoșesc, păcatele personale, ne naștem la o viață duhovnicească, devenim membrii ai Bisericii și fii ai lui Dumnezeu. Mirul ne întărește duhovnicește pentru a putea crește pînă la plinătatea vîrstei lui Hristos" (Efeseni 4, 13); Euharistia este o hrană duhovnicească cu Sfîntul Trup și Sînge al Domnului, deci cu Izvorul harului. Pocăința ne readuce la starea și la posibilitatea de redobîndire a harului pe care îl pierdem prin păcat. Deci, ne însănătoșește sufletește. Taina Maslului ne însănătoșește trupește și sufletește. Mai sînt încă două Sfinte Taine cu caracter special și social: Nunta, care dă fii Bisericii și Preoția, care dă părinți, slujitorii Bisericii.

Materia Tainei intră în partea ei văzută. La Sfîntul Botez este apa; la Euharistie — pîinea și vinul care se prefac în Trupul și Sîngele Domnului; la Taina Mirului — Sfîntul Mir; la Maslu — untdelemnul sfințit.

Săvîrșitorul Sfintei Taine este în chip nevăzut Mîntuitorul, iar în chip văzut urmașii rînduiți de Sfinții Apostoli, adică episcopul și preotul.

Primitorul Sfintei Taine este orice creștin care a primit Taina Sfîntului Botez, fiindcă numai în urma primirii acestei Sfinte Taine el devine creștin, membru al Bisericii. Primirea Sfintelor Taine se face la cererea liberă a credinciosului, după o pregătire prealabilă pentru primirea lor.

Sînt Taine care se repetă și care nu se repetă. Din prima categorie fac parte: Pocăința, Euharistia, Nunta, Maslul. Din cea de a doua categorie: Botezul, Mirul și Preoția.

După efectul lor, Sfintele Taine se pot grupa în trei categorii: 1) Taine ale vieții spirituale: Botezul, Mirul și Euharistia; 2) Taine ale restabilirii trupești și sufletești: Pocăința și Maslul; 3) Taine speciale: Preoția și Nunta.

Recapitularea (Fixarea). De cine au fost instituite Sfintele Taine? (De Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos). Care este partea nevăzută a Sfintei Taine? (Harul divin izvorît din Jertfa Domnului și transmis nouă prin Duhul Sfînt, în Biserică). Care este partea văzută a Sfintei Taine? (Materia, formula sacramentală, rugăciunile și actele incluse în serviciul divin). Dacă harul este unu, de ce avem mai multe Taine? (Avem șapte Sfinte Taine, fiindcă harul divin ro-

dește diferit, în funcție de nevoile noastre trupesti și sufletești de sfințire). Cine este săvârșitorul și primitorul Tainelor? (Săvârșitorul nevăzut este Mîntuitorul, Care prin Sfîntul Duh ne oferă harul sfințitor specific fiecărei Taine. Mîntuitorul lucrează prin săvârșitori văzuți, cărora le-a „dat toată puterea”, aceștia fiind la început Sfinții Apostoli, apoi cei rînduiți de ei să îndeplinească acest sfînt serviciu, adică, episcopii și preoții. Primitorii sînt toți creștinii, adică toți cei botezați, deveniți membrii ai Bisericii, care prin voință liberă și pregătire specială își exprimă dorința primirii harului divin).

Aprecierea. Nu toți creștinii sînt de acord cu cele șapte Sfinte Taine. Romano-catolicii, de pildă, le acceptă; dar protestanții și ceilalți nu acceptă decît două: Botezul și Euharistia, dar și pe acestea într-o formă deosebită de cea a Bisericii celei Una.

Alți creștini, consideră că Sfintele Taine sînt simboale sau simple ceremonii; ele nu transmit harul, ci doar ne amintesc de evenimentele pe care Domnul le-a lăsat spre a Sa amintire; sau confirmă doar sub formă văzută lucrarea Sfîntului Duh săvîrșită deja în inima celor care prin credință au hotărît să devină creștini și care tot prin credință au primit harul.

Cercetînd cu atenție textele Sfintei Scripturi în care ne sînt redate cuvintele Domnului de instituire, ca și efectul Sfintelor Taine, constatăm că Biserica a primit de la Mîntuitorul Tainele și le-a păstrat în viața credincioșilor ca mijloc de primire a harului divin.

Asocierea. Avînd o instituire dumnezeiască, Sfintele Taine au fost asemănate cu ceremoniile religioase din Vechiul Testament, care și ele au fost instituite de Dumnezeu. Deosebirea însă este esențială, și anume că, spre deosebire de ceremoniile religioase din Vechiul Testament, prin Sfintele Taine noi primim harul Duhului Sfînt spre sfințire și mîntuire. Numai Sfintele Taine ne aduc mîntuirea; iar expresia Apostolului este categorică: „Prin har sînteți mîntuiți” (Efeseni 2, 5). La fel se poate asemăna Sfintele Taine și cu ierurgiile. Asemănarea este numai după partea văzută. Ierurgiile pot fi săvîrșite și împreună cu Sfintele Taine, însă nu ne transmit harul divin mîntuitor, ci numai ajutorul lui Dumnezeu în diferite trebuințe ale vieții, sub forma binecuvîntărilor, sau exorcismelor, adică alungarea demonilor, sfințirea caselor, sau a diferitelor obiecte pentru slujbă, a apei, etc.

Generalizarea. Din cele tratate vedem că Sfintele Taine sînt forme văzute, prin care ni se transmite harul necreat, sfințitor și mîntuitor al Sfintei Treimi, sub o formă nevăzută.

Aplicarea (Încheierea). Transmitîndu-ni-se prin Sfintele Taine harul divin necreat al Sfintei Treimi, noi ne putem ridica în viața noastră duhovnicească pînă la desăvîrșirea, lui Dumnezeu, îndeplinind porunca Mîntuitorului: „Fiți desăvîrșiți, precum și Dumnezeu este de-

săvîrșit" (Matei 5, 48). De aceea, în oficierea Sfintelor Taine se începe cu formula liturgică: „Binecuvîntată este împărăția Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh...”, ceea ce vrea să indice că fiecare Taină se săvîrșește în numele Sfintei Treimi, fiindcă prin ele noi primim harul necreat al Sfintei Treimi.

Data fiind importanța și valoarea cu totul deosebită a harului divin, se impune o pregătire specială înaintea primirii lor; a le primi, după expresia Apostolului: „cu vrednicie”. Primirea lor din partea noastră fiind liberă, se pretinde din partea fiecăruia a-și „cerceta conștiința”, a se judeca pe sine” înainte de primirea lor... Pe de altă parte, după primirea harului sfințitor, nu trebuie să rămînem pasivi. Sfîntul Apostol Pavel scria lui Timotei: „Pentru care pricină îți aduc aminte să aprinzi iarăși harul lui Dumnezeu care este întru tine...” (2 Timotei 1, 6). Așa cum îmbrăcînd o haină nouă și curată se impune a o îngriji, pentru a-și păstra frumusețea, tot astfel trebuie să conlucrăm cu harul, făcînd „roade vrednice”, iar roadele Jertfei Domnului să „nu fie zadarnice” (I Corinteni 1, 17). Am văzut că harul necreat al Sfintei Treimi ne sfințește viața, ne dă ajutorul să creștem duhovnicește „pînă la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos... ținînd adevărul în dragoste, să creștem în toate întru El, Care este Capul Hristos” (Efeseni 4, 13—15).

Conlucrarea cu harul Sfintelor Taine este o continuă strădanie, o continuă „alegere spre ținta chemării celei de sus” (Filipeni 3, 12) spune Apostolul, ca a alergătorului din arenă, care se încununează în urma efortului depus. De aceea harul primit prin Sfintele Taine reprezintă o continuă chemare a firii noastre, a voinței, a gîndurilor, a simțurilor, de a „lucra cu frică și cu cutremur la mîntuirea noastră” (Filipeni 2, 15); de a ne da seama că oricînd putem cădea prin păcat (I Corinteni 10, 12), dar ori de cîte ori cădem, să ne apropiem cu încredere de binefacerile harului mîntuitor al Sfintelor Taine.

Preot profesor SORIN COSMA

SFÎNTUL GRIGORIE DE NAZIANZ

CUVÎNTARE APOLOGETICĂ

*sau apărarea pentru fuga în Pont îndată după hirotonire și arătarea demnității, valorii și menirii preoției (III)**

72

Dar când vor fi îndeplinite toate acestea, se întreabă cei pripiti în toate și nepricepuți, cei care clădesc în chip ușuratic și apoi dărimă totul. Și când va fi oare lumina sfeșnic? Și unde-i talentul? Așa numesc ei harul. Acestea le întreabă și le spun cei care sînt mai aprinși pentru prietenie decît pentru evlavie. Mă întrebați când vor fi împlinite toate acestea și care-i gîndul meu? Mă întrebați și voi suflete nobile? Pentru acest lucru nici cea mai înaintată bătrînețe nu este o amîinare prea îndepărtată. Căci mai bună este o cărunteță cu înțelepciune decît o tinerețe fără învățătură, mai bună este o întîrziere cu chibzuință decît o grabă pripită, o domnie scurtă decît o tiranie de lungă durată, după cum o părticică mică de avere cîștigată cu cînste este mai bună decît o avere mare lipsită de cînste și de siguranță și mai bun este aur puțin decît mulți talanți de plumb, și puțina lumină este mai folositoare decît marele întunec.

73

Iar graba aceasta, șubrezenie și zorire peste măsură, să nu ne facă să ne asemănăm semînelor care au căzut pe piatră, și fiindcă n-au avut adîncime în pămînt, îndată au și răsărit, dar n-au putut suporta nici măcar cea dintîi arșiță a soarelui (și s-au uscat) (Matei 13, 5). Și nici temelile așezate în nisip nu rezistă cîtuși de puțin ploilor și nici vînturilor. „Vai ție, cetate, al cărui rege este prea tînăr”, zice Solomon și de la același Solomon este și vorba (sentința): „nu fii pîpîit la vorbă”. Și cu toate acestea, el ne învață că e mai puțin rău graba la vorbă decît la faptă necugetată. Căci cine ar putea să prefere graba în locul siguranței și al folosului? Și cine ar vrea să facă, cu iuțeala cu care se face într-o zi o statuie de lut, pe apărătorul dreptății, pe acela care va sta împreună cu îngerii, va preamări pe Dumnezeu împreună cu arhanghelii și va aduce jertfe la altarul cel de sus, slujind împreună cu Hristos, cel ce are de reînnoit făp-

* Vezi nr. 4—6 și 7—9/1982.

tura și să restabilească chipul lui Dumnezeu în om, și va lucra pentru lumea cea de sus, ba ceva și mai mult — și aceasta este culmea — va deveni întru câțva Dumnezeu și va îndumnezeii și pe alții.

74

Eu știu ai cui slujitori sîntem, știu unde ne găsim și spre cine ne îndreptăm rugile. Cunoscm marea lui Dumnezeu și neputința omenească precum și puterea Lui. Cerul este în înălțimi, iar pămîntul în adîncuri. Cine din cei căzuți în păcat se va înălța pînă sus? Care om, înconjurat încă de întunecul cel de jos și împovărat fiind încă de greutatea trupului, va putea privi cu întreg sufletul, în deplină curățenie, pe Cel ce este în întregime spirit? Care om se va face părtaș ființei celei nevăzute și neschimbate, aflîndu-se încă între cele schimbăcioase și văzute? Căci cu anevoie va putea privi cineva aici pe pămînt chipul Celui frumos, chiar și cei cu desăvîrșire curățiți. Aici pe pămînt va putea să vadă numai imaginea Celui frumos, numai așa cum vede chipul soarelui în apă. Cine a măsurat marea cu mîna și cerul cu palma și întreg pămîntul cu pumnul? Cine a așezat munții pe cîntar și văile pe cumpene? (Isaia 40, 12). Care e locul odihnei Lui? (Isaia 66, 1) și cu care făptură dintre toate se va măsura? (Isaia 40, 18 și 25).

75

Cine a făcut cu cuvîntul (Psalm 32, 6) și a zidit pe om cu înțelepciune, a unit la un loc lucruri deosebite, a amestecat lutul cu spiritul și a alcătuit ființa văzută și nevăzută, trecătoare și nemuritoare, pămîntească și cerească, care se apropie de Dumnezeu, dar nu-l poate cuprinde cu mintea, se apropie dar totuși rămîne departe de El? „Zis-am: mă voi înțelepți, zice Solomon, dar înțelepciunea s-a îndepărtat de mine (Eclesiast 7, 24). Și într-adevăr, cine-și sporește știința, acela își sporește suferința (Ecl. 1, 18), fiindcă nu aduce mai multă bucurie ceea ce am aflat, decît supără ceea ce n-am aflat încă, așa cum cred că se întîmplă de obicei celor care însetați fiind, sînt îndepărtați de la izvor, sau celor care nu pot prinde cu mîinile ceva ce cred că e în posesia lor, sau celor pe care i-a luminat o clipă un fulger și apoi a dispărut.

76

Toate acestea m-au făcut să fiu smerit și sfios, convingîndu-mă că e mai bine să ascult glasul laudei (Psalm 25, 7) decît să fiu tălmăciul unor adevăruri care trec peste puterea mea, ca: marea, înălțimea și splendorile lui Dumnezeu și ale ființelor curate, care abia pot — și ele — să cuprindă strălucirea Lui, ascuns în abis (Psalm 103, 6) și acoperit de întunec (Psalm 17, 13), fiind El lumina cea mai curată și inaccesibilă celor mulți. Această lumină este atît în univers cît și în afară de el. El este tot binele și chiar mai presus de

bine, este întreg frumosul și mai presus de orice frumusețe..., este lumina care luminează mintea dar scapă iuțelii și înălțimii minții, care înalță spre cer pe cei care îl iubesc.

77

Iată spre ce țintă însemnată și greu de atins năzuim noi! Iată ce străluciri trebuie să aibă și ce condiții trebuie să îndeplinească un însoțitor de mireasă și petitorul de suflete! De aceea, mie mi-a fost teamă să nu fiu izgonit afară din sala de nuntă, cu mâinile și picioarele legate, ca unul ce nu sînt îmbrăcat în haine de nuntă, ci strecurat cu îndrăzneală și pripăsit printre nuntași. Dar, dacă îmi este îngăduit să spun ceva, ce multora este necunoscut, o spun: Cu toate cele spuse mai înainte, eu am fost totuși chemat la aceasta (la preoție) încă din tinerețe, încă „din pîntecile maicii mele” (Psalm 21, 11), fiind consfințit pentru preoție printr-un vot al mamei mele, întărind apoi și eu acest vot prin dorința avută în vremuri de primejdii. Și această dorință a crescut și mintea a ținut pas cu dînsa și toate le-am adus jertfă celui a cărui am fost sortit și care m-a mîntuit, am adus jertfă: avere, glorie, sănătate și chiar și învățătură. Toate acestea nu mi-au folosit nimic în afară de învățătura de a le disprețui și puterea de a prefera lor pe Iisus Hristos. Iar cuvintele Domnului mi-au plăcut ca fagurul de miere (Psalm 118, 103), și am chemat înțelepciunea și am dat înțelepciunii rostul glasului meu (Proverbe 2, 3). Și pe lingă acestea mi-am stăpînit mînia, mi-am înfrînat limba, am ținut în frîu privirea, am frînat stomacul și am călcat în picioare gloria pămîntească. Vorbesc ca un nebun (II Corinteni 11, 23), dar voi spune totuși că prin ceea ce am făcut, negreșit n-am devenit mai rău decît alții.

78

Dar, gîndindu-ne bine la aceasta trebuie să recunoaștem că este peste puterile noastre să primim conducerea și păstoria su-fletelor fără să fii fost noi înșine mai înainte păstoriți și să fii învățat de ajuns, și să fii curățit sufletul așa cum se cuvine, și numai după aceea să fim încredințați cu conducerea turmei.

Mai cu seamă în aceste vremuri, cînd vedem că chiar cei buni sînt aruncați de furtună cînd în sus cînd în jos. De aceea, am socotit că e mai bine să fug grabnic din mijlocul lumii, să mă adăpostesc într-un loc ferit și să scap de furtuna și de întunecimea celui rău, mai ales cînd membrele se luptă între ele și orice rămășiță de iubire a dispărut, iar numele de preot este o deșertăciune și disprețul s-a revărsat, cum s-a spus, asupra celor mari (Psalm 106, 40).

79

Și dacă ar fi numai numele o deșertăciune și dacă s-ar răsfîrînge ocara numai asupra capetelor celor nelegiuîți, dar teama a fost alun-

gată cu totul din suflete și în locul ei s-a așezat nerușinarea. De aceea, cine vrea pretinde „acum că are știință și cunoaște adâncurile Duhului Sfânt” (I Corinteni 2, 10). Toți sîntem evlavioși într-o singură privință, să învinuim pe alții de lipsă de evlavie. Noi recurgem la judecatori necredincioși (păgini) și aruncăm cele sfinte cîinilor și mărgăritarele la picioarele porcilor, divulgînd cele dumnezeiești unor urechi și unor suflete pîngărite. Și noi, netrebnicii, împlinim cu îngrijire dorințele vrăjmașilor și nu ne rușinăm cînd ne murdărim viața și purtările noastre. Moabiții și amoniții, cărora nu le era încuviințat să intre în biserica Domnului (Deuteronom 23, 3), năvălesc în cele mai sfinte locașuri ale noastre. Tuturora le-am deschis, nu porțile dreptății (Psalm 117, 19), ci ușile batjocurei și obrazniciei unuia împotriva celuilalt. Și la noi, nu acela este cel mai bun, care din teamă de Dumnezeu nu pronunță nici o vorbă fără rost, ci acela care se întimplă să vorbească cît mai rău, pe față sau în ascuns, pe aproapele său și sub limba sa frămîntă numai necaz și durere, sau pentru a spune mai potrivit, venin de viperă.

80

Urmărim păcatele altora nu ca să le deplîngem, ci ca să-i batjocorim, nu ca să-i vindecăm, ci ca să-i rănim și mai mult și să avem pentru desvinovățirea relex și acoperirea păcatelor noastre patimile altora. Socotim pe alții buni sau răi, nu după felul lor de viață, ci după cum sînt potrivnici sau prieteni cu noi. Și ceea ce astăzi lăudăm, mîine vorbim de rău. Și ceea ce condamnăm la alții admirăm la noi. Și îngăduim toate cu ușurință celor nelegiuți și sîntem foarte generoși față de cei stăpîniți de patimi.

81

Toate au ajuns în starea de la început, cînd nu era încă lumea, nici rînduiala și ordinea ulterioară, ci toate erau amestecate și haotice și de aceea aveau nevoie de o mîină și de o putere care să facă ordine. Sau, ca să spun mai pe înțeles, toate se petrec ca și într-o luptă de noapte, cînd la razele slabe ale lunii nu se poate deosebi dușmanul de prieten, sau ca într-o luptă navală pe timp de furtună, cînd urlă și izbesc vînturile, cînd fierb vîltoarele, cînd se zbuciumă valurile, cînd se ciocnesc corăbiile, cînd vislele se lovesc unele de altele, cînd răsună comenzile și vislașii strigă și coplesii de viaetele celor ce cad, și zăpăciți de toate nu mai au prilej să-și arate vitejia. Vai ce grozăvie! Tot astfel și noi, năvălim unii asupra altora și ne strivim întreolaltă.

82

Cu preotul lucrurile nu stau de loc altfel decît cu poporul. Mie mi se pare că acum se împlinește blestemul făcut odinioară: „Preotul s-a făcut ca și poporul” (Isaia 24, 2 și Osea 4, 9).

Fruntașii și conducătorii mulțimilor, nu sînt altfel decît mulțimea. Toți poartă război împotriva preoților sub pretext că vor pietate.

Pe preoții care se avîntă la luptă pentru apărarea credinței și pentru înaltele și însemnatele probleme religioase, eu nu-i dojenesc, ci dacă e să spun adevărul, eu chiar îi laud, mă bucur și îi felicit pentru ceea ce fac. Aș dori să fiu și eu unul din acei care luptă pentru adevăr și m-aș bucura să fiu urgisit pentru o asemenea luptă. Căci mai bine este totdeauna un război cinstit decît o pace care te depărtează de Dumnezeu. De aceea, pe luptătorul blind îl înarmează Duhul Sfînt ca să poată lupta bine.

83

Acuma însă sînt unii care luptă și pentru lucruri mici și nefolositoare și îndată ce pot ei se întovărășesc cu alții la rău, și încă într-un mod foarte îndrăzneț și tot atît de prostesc. În toate aceste lupte se ia ca pretext credința, tirînd acest lucru sfînt în certurile lor particulare. Din această cauză, cum este și firesc, sînt urîți și de păgîni și ceea ce este și mai grav, nu putem spune că păgînii n-au dreptate. Ne facem de rîs și în fața celor mai buni creștini. De aceea, nu-i de loc de mirare că ne compromitem, și în ochii mulțimilor, care înțeleg mai greu lucrurile.

84

„Păcătoșii lucrează pe spinarea noastră” (Psalm 128, 3), și ceea ce cugetăm rău unii despre alții punem în spatele tuturor și în felul acesta „ne-am făcut priveliște pentru noi înșine și nu pentru îngeri și pentru oameni” (I Corinteni 4, 9), și nu ca Pavel cel mai de seamă luptător împotriva „domniilor și a puterilor” (Efeseni 6, 12) și împotriva tuturor celor răi, în tot timpul și în tot locul, în piețe, la ospete, la prilejuri de bucurie și de întristare. Ba am ajuns — și o spun aceasta cu lacrimi în ochi — să fim luați în rîs chiar și pe scenă, laolaltă cu cei mai nemernici, și nimic nu este ascultat și privit cu atîta plăcere ca spectacolele în care sînt ridiculizați creștinii.

85

Această situație ne-a adus-o războiul dintre noi, ne-au adus-o cei care luptă mai mult decît trebuie pentru Cel blind și bun (pentru Hristos), cei care duc mai departe decît trebuie rîvna pentru Dumnezeu. Căci așa precum nu este îngăduit a lupta în afara normelor stabilite la nici un fel de lupte sau întreceri, tot la fel este și aici. Cel ce nu respectă aceste reguli ale jocurilor publice, va fi fluierat și ocărit și va pierde premiul și victoria, oricît ar fi de ager și destoinic la luptă. S-ar putea oare ca atunci cînd luptăm pentru Hris-

tos să nu respectăm legile Lui? Am mai fi oare în lupta păcii dacă am lupta pentru ea în chip nepermis?

86

Demonii se cutremură pînă în zilele noastre cînd aud rostindu-se numele lui Hristos și puterea acestui nume nu s-a pierdut cu toată răutatea noastră. Cu toate acestea, noi nu ne rușinăm să batjocorim acest nume sfînt, deși Domnul ne strigă zilnic în urechi zicînd: „Din pricina voastră se hulește numele lui Dumnezeu printre neamuri” (Romani 2, 24).

87

Eu nu m-am temut de războiul cel din afară și nici de fiara care s-a repezit cu furie împotriva Bisericii, fiind ea plinirea răutății, chiar de m-ar fi amenințat cu foc, cu sabie, cu aruncare la fiarele sălbatice, cu aruncarea în prăpăstii și abisuri, sau chiar dacă s-ar fi arătat un călău mai fîrios și mai sălbatec decît toți care au turbat pînă acum și chiar de ar fi născocit chinuri și pedepse mai grozave decît toate cele cunoscute pînă acum. Împotriva tuturor acestora am o singură cale spre biruință și anume: moartea pentru Hristos, căci: „în Hristos mă voi lăuda” (Filipeni 3, 3).

88

Dar în războiul cu mine însumi nu știu ce să fac, ce ajutor să aflu, ce sfat înțelept să caut, ce aliați și cu ce armătură (Efeseni 6, 11) să mă înarmez împotriva meșesugurilor celui viclean. Cine-l va învinge? Moise, care întinzînd mîinile pe munte a preînchipuit crucea, această armă de biruință împotriva celui rău? (Exod 17, 11). Cine? Iosua, cel care a urmat la conducerea lui Moise, Iosua, cel care s-a întovărășit la luptă cu comandantul suprem al cetelor divine? (Iosua 5, 13—14). Unde este David, cel care, fie cîntînd cu harfa, fie luptînd cu praștia a fost încins de Dumnezeu cu putere și i s-au în-deletnicit degetele pentru război? (Psalm 143, 4). Unde este oare Samuil, cel care rugîndu-se și aducînd jertfe pentru popor, a știut să ungă de rege pe cel ce poate și știe să învingă? Unde-i oare Ieremia, care să plîngă după cuviință păcatele noastre și să alcătuiască tînguiri pentru Izrail?

89

Cine va striga acum: „Cruță Doamne poporul Tău și să nu dai moștenirea Ta spre batjocură, ca să stăpînească asupra ei păgînii!?” (Ioil 2, 17). Cine se va ruga pentru noi ca Noe, și Iov și Daniil, care sînt amintiți împreună, ca unii care s-au rugat ca războiul dintre noi să se domolească, ca să ne venim în fire, ca să ne cunoaștem întreolaltă, ca să ne unim iarăși cu toții și să fim un singur Izrail și să nu mai fim un Iuda și un Izrail, un Roboam și un Hieroboam,

să nu mai fim un Ierusalim și o Samarie, care, pe rând, amîndouă au fost nimicite pentru păcatele lor, au fost predate dușmanilor și ambele au fost apoi deplînsse?

90

Mărturisesc că eu mă simt prea slab pentru acest război și de aceea am și întors spatele, acoperindu-mi fața de rușine (Psalm 68, 8), am luat-o la fugă și am căutat să stau singur la o parte și să păstrez tăcerea atîta timp cît voi fi plin de amărăciune. Și aceasta pentru că am înțeles că „timpurile sînt rele” (Mihea 2, 3), că cei ce se iubeau, acum se lovesc unii pe alții, că sîntem niște copii apostatați (Ieremia 3, 14), că tocmai noi, via cea mănoasă (Osie 10, 1), via cea bună și frumoasă, via cea adevărată și încărcată de roduri bune, via care crește bine, datorită ploilor ce cad din belșug de sus, înfirșit, pentru că văd cum „diadema frumuseții” (Întelep. 5, 16), pecetea gloriei, cununa slavei mele s-a prefăcut în rușine. Iar de este cineva îndrăzneț și curajos în această luptă eu, din parte-mi, îl fericesc pe unul ca acesta, pentru curajul și bărbăția lui.

91

Și nici nu mai vorbesc despre războiul dinlăuntru, de cel dus cu noi înșine, de lupta împotriva patimilor, pe care o purtăm zi și noapte, parte în ascuns, parte pe față, în contra vrierilor „trupului nostru celui smerit” (Filipeni 3, 21). Viitorile plăcerilor și ale desfătărilor vieții, care mereu ne tulbură și ne aruncă, uneori în sus alături în jos, din pricina legii păcatului, care se împotrivește legii minții noastre (Romani 7, 23) se străduiesc să nimicească chipul cel împărătesc și tot ceea ce bunătatea dumnezeiască a revărsat asupra noastră. De aceea, numai cu mare greutate poate fi stăpinită și dominată materia, care ne trage mereu în jos. De aceea, numai prin eforturi mari, printr-o exercitare îndelungată a unei asceze bine cugetată, putem izbuti ca încetul cu încetul să eliberăm partea nobilă și strălucitoare a sufletului de sub influențele coborîte și întunecate ale trupului. La o asemenea biruință se mai poate ajunge și prin mila și harul lui Dumnezeu — dar și mai bine, și mai sigur — prin ambele aceste căi și realități — străduindu-ne să privim neconținut numai spre cele de sus.

Datorită acestor realități, eu am socotit că este primejdios lucru să primești slujba păstoririi sufletelor și pe aceea de a fi mijlocitor între Dumnezeu și oameni — căci aceasta-i misiunea preoției — mai înainte de a stăpîni cît mai mult posibil pornirile trupului — materia —, de a-ți curăți bine cugetul și a te apropia de Dumnezeu mult mai mult decît oamenii de rînd.

92

Dar cum și de unde am ajuns oare la o asemenea teamă? Ca să nu credeți cumva că sînt mai fricos de cum s-ar cuveni, ci mai de-

grabă ca să puteți aprecia prudența și prevederea mea, iată ce voi spune: Însuși Moise ne spune că atunci când Dumnezeu a vorbit cu el, au fost chemați să se apropie de munte mai mulți bărbați. Între aceștia a fost și Aaron, împreună cu cei doi fii ai săi, care erau preoți, precum și cei șaptezeci din sfatul bătrînilor. Tuturor acestora li s-a poruncit să rămînă totuși la o oarecare depărtare de munte și de acolo să se închine lui Dumnezeu, și numai Moise singur să se apropie, iar poporul să nu urce, deoarece, după cum se știe, nu este dat tuturor să se apropie de Dumnezeu, ci numai celor care, întocmai ca Moise, pot privi în față slava și strălucirea lui Dumnezeu (Exod 24, 1—18). La fel s-a întîmplat și mai înainte, cînd s-a dat legea. Și atunci poporul a trebuit să stea departe de munte, înfricoșat fiind de buciune, de fulgere și tunete, de negură și de muntele cel fumegător, precum și de amenințarea că „chiar și un animal de se va atinge de munte, să fie ucis cu pietre (Exod 19, 12), și alte asemenea amenințări. Poporul stătea jos, deși se curățise destul de bine pentru această întîlnire. A fost pentru el, totuși, un mare favor să poată auzi vocea lui Dumnezeu. Moise însă s-a urcat pe munte, a intrat în nor și a primit tablele legii. Prin urmare, pentru mulțime au fost tablele scrise, adică cele ale literii, iar pentru cei aleși cele ale spiritului (II Corinteni 3, 6—8).

93

Și citind mai departe vedem că Nadab și Abiud numai fiindcă au îndrăznit să tămîieze cu foc străin (Levitic 10, 1), ca pedeapsă au fost mistuiți de foc tocmai în locul și în timpul în care au săvîrșit păcatul. Nici chiar Aaron, părintele lor, care era al doilea după Moise înaintea lui Dumnezeu, n-a putut să-i izbăvească de această pedeapsă. Cunosce apoi și cazul arhiereului Eli și ceva mai tîrziu și pe al lui Oza. Primul a fost pedepsit pentru nelegiuirea fiilor săi, pentru că aceștia au îndrăznit, cu prilejul aducerii jertfelor, să ia mai înainte de vreme, pentru ei, pîrgă din vasele sfinte, cu toate că el, arhiereul, n-a aprobat nelegiuirea fiilor săi și i-a certat cu asprime (I Regi 2, 12—23). Cel de al doilea, Oza, numai pentru că a îndrăznit să se atingă de chivotul legii, pe care un bou era să-l răstoarne, și a fost pedepsit. El a salvat, ce-i drept, chivotul, dar el a pierit, deoarece Dumnezeu, prin aceasta, a respectat venerarea, respectul ce trebuie dat chivotului (II Regi 6, 6).

94

Mai știu apoi și acea că nici defectele corporale ale preoților, nici defectele animalelor de jertfă nu rămîneau necercetate (Levitic 21, 17), și era rînduit ca numai (preoții) cei desăvîrșiți să aducă jertfe, și numai animalele deplin sănătoase să fie acceptate pentru jertfe (Levitic 22, 18 și Deuteronom 18, 13), ceea ce, după părerea mea simbolizează curățenia sufletului. La fel, nu era îngăduit oricui să atingă veșmintele preoțești, sau vasele sfinte (Numeri 4, 15), iar

jertfele puteau fi consumate numai de anumite persoane și în anumite locuri și timpuri (Levitic 6, 26). Pregătirea untdelemnului, necesar ungerilor, a tămâiei și chiar intrarea în templu nu erau îngăduite decât celor curățiți trupește și sufletește (Exod 30, 9—25). Cu atât mai mult nu era îngăduită intrarea oricui în Sfânta Sfintelor, lucru care era îngăduit numai unui singur om și o singură dată pe an (Exod 30, 10). Și tot la fel nu era îngăduit oricui să privească timpla, sau tronul împăcării, chivotul sau heruvimii, nici să se atingă de acestea.

95

Fiindu-mi cunoscute toate acestea și intrucît știam că nimeni nu este vrednic de marele Dumnezeu, de marea jertfă și de arhierie, decât acela care s-a dat mai întâi pe sine însuși lui Dumnezeu jertfă vie (Romani 12, 1), și sfântă, cel ce a arătat închinare dreaptă și bine plăcută și a adus lui Dumnezeu jertfă de laudă și inimă zdrobită (Psalm 49, 4), singura jertfă pe care Dumnezeu, cel ce ne-a dat totul, o cere și o pretinde de la noi, cum aș fi putut eu să îndrăznesc a-I aduce jertfa cea văzută, care este icoana marilor mistere? Și cum aș fi putut eu să îndrăznesc a primi fapte pioase, înainte de a-mi fi obișnuit ochiul să vadă și să contemple cum se cuvine cele create, și toate numai spre admirarea Creatorului și nu și spre paguba plăsmuitorului? Cum aș fi putut să primesc preoția mai înainte de ce mi-aș fi deschis urechile îndeajuns la învățătura Domnului (Isaia 50, 2) și mi s-ar fi adăugat un auz, care să poată prinde ușor (Isaia 6, 10), și mi s-ar fi legat cercel de aur cu o prețioasă piatră, adică, mai înainte ca vorbele cele înțelepte să găsească urechi deschise și atente? Cum aș fi îndrăznit așa ceva mai înainte ca gura, buzele și limba mea să se deschidă? Gura spre a insufla și a mă umplea de Duh Sfânt, adică de pătrunderea misterelor și dogmelor vestite de Duhul Sfânt, iar buzele mele, ca să întrebuițez cuvintele înțeleptului, să se apropie și să se lipească de lucrurile divine — și aș mai adăuga — să se și deslipească la timp potrivit, și anume ca limba mea să se umple de bucurie și să devină liră a melodiei cerești, care trezește dis-de-dimineată pe oameni spre a preamări pe Domnul, și nu va obosi decât atunci când se va lipi de gitlej (Psalm 21, 15)? Cum aș fi îndrăznit așa ceva mai înainte ca picioarele mele să se sprijine pe stîncă, întocmai ca picioarele cerbului și pașii mei să fie îndreptați numai pe căile Domnului, fără să alunece și fără să se poticnească cituși de puțin (Psalm 72, 2), mai înainte ca toate membrele mele să devină instrumente ale dreptății, mai înainte de a fi înălțurat tot ce este muritor (II Corinteni 5, 4), tot ceea ce este absorbit de trup și lipsit de suflet?

96

Cine să îndrăznească a se face preot fără să-și fi aprins inima de cuvintele cele curate ale lui Dumnezeu, de explicările Sfintei Scrip-

turi (Luca 24, 32), fără să le fi înscris de trei ori pe placa inimii sale, pentru ca să aibă înțelesul lui Hristos (I Corinteni 2, 16) și fără să fi pătruns în comorile cele ascunse, cele nevăzute și acoperite de întineric pentru cei mulți, pentru ca privind bogăția lor, să poată îmbogăți apoi și pe alții, oferind cele duhovnicești oamenilor duhovnicești?

97

Cine să îndrăznească așa ceva, mai înainte de a privi, așa cum se cuvine, slava Domnului și fără să fii cercetat templul Lui, (Psalm 26, 4) — sau ceva și mai mult — mai înainte de a se face el însuși un templu viu al lui Dumnezeu celui viu și locuință duhovnicească a lui Hristos? (Efeseni 2, 22). Cine ar îndrăzni să se facă preot, atîta timp cît nu cunoaște înrudirile și deosebiriile dintre umbre și realități, dintre chipuri și adevăr, spre a se depărta de ceea ce este umbră și a se apropia de adevăr, spre a fugi de litera veche și să slujească înnoirii duhului, trecînd de la legea mortificării trupului, direct la harul lui Dumnezeu?

98

Cine ar îndrăzni să se facă preot înainte de a fi pătruns cît mai bine posibil, atît din punct de vedere teoretic cît și practic, toate numirile și însușirile lui Hristos, atît cele vechi și înalte, cît și cele mai noi și mai umile și anume: Dumnezeu, Fiu, chip, cuvînt, înțelepciune, adevăr, lumină, viață, putere, suflare, emanație, strălucire, creator, rege, cap, lege, cale, ușă, temelie, stîncă, mărgăritar, pace, dreptate, sfințire, răscumpărare, om, serv, păstor, miel, arhieru, sacrificiu, întîi născut, înainte de crearea lumii, cel dintîi născut, învierea din morți și altele? Cine, zic, auzind aceste numiri și adevăruri, va îndrăzni să se facă preot atîta timp cît sînt printre ele cuvinte, numiri și adevăruri lipsite de înțelegere pentru el, atîta vreme cît nu este încă pătruns de puterea Cuvîntului și nu cunoaște înțelesul și sensul fiecărei numiri?

99

Cine, apoi, fără să fii avut răgazul de a studia și fără să fii învățat să vestească înțelepciunea lui Dumnezeu cea învăluită în taină (I Corinteni 2, 7), cine încă prunc fiind și e nevoit să se hrănească cu lapte, cine dintre cei ce nu se poate număra încă între fiii lui Izrail, cine dintre cei care nu este încă intrat în armata lui Dumnezeu și nu poate purta încă cu bărbăție crucea lui Hristos și nici nu poate să fie socotit în rîndul membrilor mai importanți, va putea primi bucurios și cu inimă ușoară să stea în fruntea unei adunări a lui Hristos? Nimeni, cîl puțin după judecata și sfaturile mele! Căci oricine-și dă seama de povara lucrării și de pericolul căruia se expune în cazul neputinței de a îndeplini cum se cuvine această misiune, se înspăimîntă și fuge de o asemenea răspundere.

100

De aceea mi-am zis în gîndul meu : să las pe alții să călătorească pe mare, umblînd să facă negoț și să cîntece largul mărilor, să lupte cu vînturile și cu valurile pentru a dobîndi cîștiguri mari de vor avea noroc, căci ei se aruncă în primejdii mari, atît în călătoriile pe mare, cît și în afacerile negustorești. Pentru mine este însă mult mai bine să rămîn pe uscat și să cultiv un ogor mic, dar roditor, salutînd de la distanță marea și cîștigurile mari de pe ea, să trăiesc cum voi putea, fie chiar și cu o hrană mai modestă, dar cu o siguranță mai mare și să ducă o viață sigură și ferită de furia valurilor. Prefer liniștea, unor cîștiguri mari, împreunate cu primejdii mari și îndelungate.

101

Pentru un om mare este o adevărată pagubă dacă nu întreprinde lucruri mari și dacă nu-și întrebuintează destoinicia pentru binele mulțimilor, ci rămîne la lucruri mici. Într-un asemenea caz totul s-ar petrece ca și cînd o lumînare mare ar fi pusă să lumineze o odaie mică, sau am îmbrăca un corp de copil cu un costum de bărbat.

Pentru un om mic este mult mai potrivit să primească însărcinări mici și să nu se împovăreze cu ceea ce este peste puterile sale, spre a nu se face de rîs și pentru a nu se expune la pericol. De altfel, chiar Sfînta Scriptură ne învață că nu poate întreprinde înălțarea unui turn mare decît acela care are și toate mijloacele necesare unei asemenea lucrări (Luca 14, 28).

102

Iată, aceasta-i apărarea mea pentru învinuirea de fugă, o apărare ceva cam lungă și poate nu suficient de convingătoare. Deci, acestea sînt motivele care m-au despărțit de voi, prietenilor și fraților, spre durerea mea și poate și a voastră, dar după părerea mea de atunci, altfel nu puteam să fac. Iar în ceea ce privește reîntoarcerea mea, la aceasta m-a îndrumat în primul rînd și cel mai mult, dorul de voi și apoi și bănuiala că și voi mă doreați pe mine. Căci în iubire nimic nu aprinde atît de mult flacăra ei ca afecțiunea reciprocă.

103

Apoi m-a împins încoace și grija și îndatorirea mea pentru bătrînețea și slăbiciunea părinților mei, căci ei sufereau mai mult din cauza mea, decît din cauza vîrstei lor, acest patriarh, Abraam, capul acesta atît de scump mie, pe care îl socotesc în rînd cu îngerii, și această Sară, care, prin învățătura credinței m-a născut și spiritual, adică nu numai trupește. Pentru aceștia am făcut, înainte de toate, juruința să le fiu toiag la bătrînețe și să le sprijin slăbiciunea și aceasta am și îndeplinit-o acuma după puterile mele. Spre a îndeplini această îndatorire, a trebuit să abandonez viața ascetică (filozofia), care îmi este mai scumpă decît orice pe lume, sau ca să spun întreg

adevărul, m-am străduit înainte de toate ca să par că nu mă mai preocupă contemplarea. N-am putut însă ca din cauza acestei atitudini, din cauza acestei hotărâri să mi se zădărnicească toată truda mea ascetică, dar n-am voit nici să pierd binecuvîntarea părintească, pentru care, după cum se spune, unul din cuvioșii din vechime (Iacob) a smuls părintelui său această binecuvîntare, amăgindu-l prin mincare și prin imitarea și îmbrăcarea unei haine păroase. A obținut, deci, această binecuvîntare pe o cale nu tocmai frumoasă, a obținut-o prin amăgire (Facere 27, 21). Aceste două sînt cauzele pentru care am cedat, acceptînd să mă potolesc și să mă supun lor. De altfel, socotesc că nu-i de loc absurd ca uneori să te lași biruit și judecata să cedeze în fața realităților. Socotesc că este totuși mai bine să fii înfrînt în luptă cinstită, decît să fii biruitor, expunîndu-te unor mari primejdii, sau să mergi pe căi nedrepte, incorecte.

104

Mai există însă și o a treia cauză, un al treilea motiv, pe care îl socotesc cel mai important pentru întoarcerea mea. Spunîndu-l acuma și pe acesta, cred că pot să trec sub tăcere pe celălalte. Amintindu-mi de vremuri de demult, m-am dus cu gîndul la o oarecare istorie veche, din care am tras învățături pentru cele prezente. Căci să nu credem că istoria a fost scrisă în zadar și că ea nu-i nimic altceva decît o îngrămădire de cuvinte și de fapte, făcute numai pentru desfătarea urechilor ascultătorilor, sau pentru satisfacerea unor plăceri. Cu astfel de mituri las să se îndeletnicească păgînii, care se sinchisesc prea puțin de adevăr și își desfată auzul și sufletul cu povestiri născocite și cu vorbe frumoase.

105

Noi însă, care mergem cu scrupulozitatea spiritului pînă la cercetarea literelor și a accentelor, nu putem admite — căci ar fi nedrept — că chiar și cele mai neînsemnate întâmplări...

vestea cea tristă și tulburătoare și apoi să fie socotit drept un prooroc mincinos, dacă cetatea s-ar fi pocăit în urma vestirilor sale și prin aceasta ar fi scăpat de pedeapsă. Nu doară că lui i-ar fi părut rău de mîntuirea celor răi, ci el se temea să nu ajungă un slujitor al minciunii și ținea cu orice preț ca încrederea oamenilor în adevărul profețiilor să nu se zdruncine prin ceea ce ar spune el, mai ales că știa că mulțimea nu-i în stare să înțeleagă adîncimea rînduieiilor lui Dumnezeu în cazul de față.

107

Precum am aflat însă de la un bărbat înțelept și priceput, care încearcă să înlăture cu iscusință ceea ce pare neplauzibil în această povestire și era în stare să pătrundă motivele mai adînci ale profeției — după el — nici n-au fost acestea motivele adevărate care l-au făcut pe fericitul Iona fugar și l-au adus la Iope și de acolo l-au dus la Tars. Căci nu se poate admite că el, ca profet să nu fii cunoscut planul lui Dumnezeu, și anume că prin această amenințare Dumnezeu, în marea lui înțelepciune, și după nepătrunsele sale judecăți și după neumblatele și neînțelesele lui căi, urmărea tocmai ca Ninevitenii să scape de pedeapsa care-i amenința. Dar dacă a cunoscut planul lui Dumnezeu, el a știut și aceea că Dumnezeu, dacă vrea, poate salva pe Nineviteni și pe alte căi, indiferent de fuga lui. Dar, a admite că Iona a nădărdit că se poate ascunde pe mare, și prin fuga sa poate să înșele ochiul cel atotvăzător al lui Dumnezeu, nu numai că este cu totul absurd și lipsit de orice logică, dar nu este îngăduit a crede despre un profet și despre nici un alt om cu mintea întreagă și cu o bună cunoaștere a lui Dumnezeu și a puterii lui așa ceva.

108

Omul înțelept cu care am vorbit, mi-a spus că toate acestea Iona le cunoștea mai bine decît oricine și eu sînt convins de faptul că el își dădea seama atît de rezultatul ce l-ar fi avut predica sa în fața Ninevitenilor, cît și de aceea că prin fugă își schimbă locul, dar nu se poate ascunde din fața lui Dumnezeu. Aceasta, mai ales pentru motivul că nici un om nu se poate ascunde de Dumnezeu, nici dacă s-ar afunda în sinurile pămîntului sau în adîncurile mării, nici dacă ar încerca să zboare, nici dacă ar coborî pînă în cele mai mari adîncimi ale iadului, nici dacă s-ar acoperi cu nori groși, nici prin alte născociri și fugă. Dumnezeu este unica ființă de care nu se poate fugi. El, cînd voiește, întinde mîna și te prinde. Celor iuți le iese înaintea, pe cei deștepți îi încurcă, pe cei tari îi răstoarnă, pe cei mîndri îi umilește, El domolește îndrăzneala și copleșește puterea oricui.

109

Deci nu se poate ca Iona să nu fii cunoscut brațul cel puternic al lui Dumnezeu, el care amenința pe alții cu aceasta, și nici că ar fi

avut de gînd să se ascundă de Dumnezeu. Să nu credem așa ceva. El, după ce a văzut căderea lui Izrail și a băgat de seamă că harul profetic trece la popoare, se retrage de la profetie și amină împlinirea poruncii, și părăsind locul de supraveghere al bucuriei — căci aceasta înseamnă la evrei Ioppe — adică vechea înălțime și demnitate, s-a aruncat în marea suferinței. Și de aceea este prins de furtună, adoarme și suferă naufragiu, se deșteaptă, este tras la sorti, mărturisește fuga, este aruncat în mare, înghițit de chit, dar a scăpat nevătămat, pentru că, în lăuntru chitului a chemat ajutorul lui Dumnezeu și — minune — a treia zi, ca și Hristos, iese biruitor. Dar povestirea despre Iona o oprim deocamdată, căci dacă va vrea Dumnezeu, o vom povesti noi pe larg cu altă ocazie.

110

Iar acum să mă întorc și să spun ceea ce am voit de la început să spun: Eu cred și consider că lui Iona i s-a găsit oarecum un temei de iertare, pentru că a ezitat să profetească, din motivele amintite, dar mie ce scuză și ce motiv de apărare mi-ar mai rămînea dacă m-aș mai îndrîzni împotriva frîului și aș respinge în continuare jugul — fie el greu, fie ușor — al slujbei ce mi se impune?

111

Căci chiar dacă mi s-ar admite — ceea ce de altfel este absolut sigur — că eu stau mult prea jos decît să fiu preot al lui Dumnezeu și că mai întîi trebuie să fiu demn de Biserică și apoi de altar, și mai întîi să fiu vrednic de acestea și apoi de conducere — cu toate acestea nu pot fi scutit de învinuirea neascultării. Iar amenințarea pentru neascultare este grea și grele sînt și pedepsele pentru aceasta, dar pe de altă parte, grele sînt și pedepsele pentru cei care nu ezită și nu se sfiesc de loc, făcînd cel puțin ceea ce a făcut Saul, care „s-a ascuns între vase” (I Regi 10, 22). Mulți, în loc să ezite și să se teamă, abia chemați fiind la preoție, ei se reped ca la un lucru ușor și neînsemnat, fără să-și dea seama că lucrul odată făcut nu se mai poate desface și nici nu poate hotărîrea de mai tîrziu să îndrepte pe cea dintîi.

112

De aceea, m-am gîndit în fel și chip ce anume trebuie să fac? Mă găseam prins între două temeri, una apăsîndu-mă în jos, iar alta trăgîndu-mă în sus. După ce m-am zbatut foarte mult în nedumerirea aceasta, clătînîndu-mă cînd într-o parte cînd în alta, asemenea unei ape împinsă de vînturi schimbătoare, în cele din urmă am căzut sub stăpînirea temerii celei mai mari, care m-a învins și m-a tîrît cu dînsa cu putere, adică m-a cuprins teama de pedeapsa neascultării. Și acum, socotiți dacă judec drept și potrivit în fața acestor două alternative. Eu nu năzuiesc cîtuși de puțin la o demnitate ce nu mi se oferă, dar

nici nu resping ceea ce mi se îmbie. În primul caz ar fi o îndrăzneală, în al doilea caz, o respingere, ceea ce ar însemna o neascultare. În ambele cazuri ar fi lipsă de înțelegere. Eu însă stau la mijloc, adică mă situez între cei prea îndrăzneți și între cei prea fricoși. Sînt mai timid decît cei care se reped la toate slujbele și mai îndrăzneț decît cei ce fug de toate. Așa am judecat eu în această împrejurare.

113

Dar să lămurim și mai bine această problemă: Celui ce de frica răspunderii ezită să primească demnitatea de conducător de suflete îi poate veni în ajutor și legea ascultării, a supunerii, adică gîndul că Dumnezeu răsplătește încrederea prin bunătatea și milostivirea Sa, și că va ajuta să fie un bun păstor de suflete pe cel ce are încredere, și datorită ei îndrăznește să-și pună toată nădejdea în El. În cazul în care cădem în păcatul neascultării, nu știu ce anume mi-ar putea veni în ajutor și ce temeieri am avea în sprijinul tezei noastre. Căci într-un asemenea caz, tare m-aș teme să nu aud, cu privire la sufletele încredințate spre păstorire, cuvintele: „Sufletele lor le voi cere din mîinile voastre” (Iezechil 3, 18). Sau: „Precum voi ați refuzat să fiți păstori și conducători ai poporului meu, tot așa voi refuza și eu de a vă mai fi vouă rege” (Osie 4, 6). Și iarăși: „După cum n-ați ascultat glasul meu, ci mi-ați întors spatele, nesupunîndu-vă, tot astfel cînd mă veți chema, nu mă voi uita la voi, și nu voi asculta ruga voastră” (Prov. 1, 24—28). Fie ca asemenea cuvinte să nu-mi vie mie de la Judecătorul cel drept, a cărui milă o lăudăm, dar nu trecem cu vedere nici judecata Lui dreaptă (Psalm 100, 1).

114

Dar să revenim la istorisirea noastră. Cînd caut să observ pe vecii și renumiții bărbați, pe care harul lui Dumnezeu i-a chemat să fie conducători sufletești sau profeți, îmi dau seama că unii au primit chemarea numai decît și cu bucurie, iar alții au ezitat un timp oarecare. Dar niciunii nici alții nu trebuie să fie criticați sau dojeniți, nici cei care ezitau din cauza fricei și nici cei care au primit chemarea cu oarecare îndrăzneală și curaj. Cei dintîi aveau în vedere măreția slujbei, pe cînd ceilalți aveau încredere în ajutorul lui Dumnezeu. Aaron a primit imediat și bucuros (Exod 4, 2), pe cînd Moise s-a împotrivit (Exod 3, 4—12). Isaia s-a supus fără ezitare (Isaia 4, 8). În timp ce Ieremia avea teamă din cauza tinereții lui și n-a avut curajul să primească darul profeției decît după ce Dumnezeu i-a dat o putere mai mare, depășindu-i vîrsta (Ieremia 1, 4—9).

115

Cu aceste gînduri mă mîngîi și eu, și încetul cu încetul se înmoaie și sufletul întocmai ca și fierul înroșit în foc. Iar drept tovarăș pentru cugetările mele îmi iau timpul, și de sfătuitor îndreptările Domnului (Psalm 118, 24), cărora le-am încredințat toată viața mea.

Pentru aceea „nu mă împotrivesc și nu mă mai opun” (Isaia 50, 5), cum a zis și Domnul, nu cînd a fost chemat la conducere, ci cînd era dus ca o oaie la junghiere. Acum mă arunc la pămînt și mă umilesc sub brațul cel puternic al lui Dumnezeu (I Petru 5, 6) și cer iertare pentru nepăsarea și neascultarea de mai înainte, căci am păcătuit prin aceasta. Am tăcut, dar nu voi mai tăcea de acum înainte. M-am retras un timp oarecare ca să mă cercetez pe mine însumi și să dau tristeții mîngiere. Dar acum am primit să-L înalț pe Domnul în Biserica poporului și să-L laud în sfatul celor bătrîni (Psalm 106, 32). Dacă pentru ezitarea de atunci merit mustrare, pentru hotărîrea de acum cer iertare.

116

Mai este oare nevoie și de alte cuvinte? Iată mă aveți la îndemînă, voi păstori și tovarăși de păstorire! Sînt la voi și pentru voi, turmă sfințită și vrednică de Hristos arhipăstorul nostru! Iată-mă, Tată, în puterea ta, biruit cu totul și supus mai mult legilor lui Hristos, decît legilor oamenilor! Iată-mă în deplină ascultare! Dă-mi binecuvîntarea ta! Însoțește-mă cu rugăciunile tale! Sprijinește-mă cu sfaturile tale! Întărește-mă cu duhul tău! Bindecuvîntările părinților, întăresc totdeauna casele copiilor! (Sirah 3, 11). O de m-aș întări și eu cu această Casă duhovnicească, pe care am ales-o și doresc să-mi fie loc de odihnă în veacul veacurilor, cînd voi trece de la Biserica de aici la cea de dincolo, la „Biserica celor întii născuți, care sînt înscriși în ceruri” (Evrei 12, 23).

117

Aceasta este rugăciunea mea, rugăciune îndelung chibzuită! Iar Dumnezeuul păcii, care a unit dorințele noastre și ne-a dat pe unii altora, care așează pe împărați pe tronuri și ridică de la pămînt pe cei fără putere și înalță din sărăcie pe cei lipsiți (I Regi 2, 8 și Psalm 112, 7), care a ales pe David de slujitor al său, luîndu-l de la turmele de oi, deși era cel mai mic între fiii lui Iesse (Regi 17, 14), cel ce dă celor ce pîpovăduiesc Evanghelia cuvînt cu putere mare spre desăvîrșirea Evangheliei „El să ție și mina noastră cea dreaptă și să ne povățuiască cu sfatul Său și să ne primească în slava Sa” (Psalm 72, 23—24), păstorind pe cei ce păstoresc și îndrumînd pe îndrumători, pentru ca să păstorim bine turma Sa, cu știință și nu cu unelte de păstori fără pricepere (Zaharia 11, 15). El însuși să dea putere și tărie poporului Său (Psalm 67, 36), și să-și facă sieși o turmă strălucită și nepătată, vrednică de staulul cel de sus, în locuința celor ce se veselesc în strălucirea sfinților săi: pentru ca, în templul lui să înălțăm slavă toți, adică turmă, păstori întru Hristos, Domnul nostru, căruia se cuvine toată slava în vecii, vecilor Amin!

CITEVA PROBLEME DE RITUAL

1. *Momentul miruitului.* Între practicile bisericești cele mai obișnuite se numără și „miruitul”, adică ungerea frunții credincioșilor de către preot, cu untdelemn din candela de la praznicar sau proschinar. Momentul când se face această ungere nu este însă același nici în toate patriarhiile, nici în toate eparhiile unei aceleiași patriarhii. Dacă cel mai adesea miruitul este plasat la sfârșitul sfintei liturghii fiind legat de împărțirea anafurei, în destule părți se face în cursul utreniei-sau chiar al vecerniei. Pe de-asupra în numeroase locuri se miruiește în toate duminicile și sărbătorile, pe când în altele doar la praznicile mari și a sfinților cu polieleu ori în zilele postului mare.

Cît privește Biserica Ortodoxă Română s-a generalizat practica, menționată și în depozitiile tipiconale din cărțile de ritual (vezi Liturghier, ediția Sfântului Sinod, 1980, p. 160), ca miruirea credincioșilor să se facă la sfârșitul oricărei sfinte liturghii deodată cu împărțirea anafurei (cf. pr. prof. Petre Vintilescu, *Miruitul*, în rev. Studii teologice, seria II-a, an. V. nr. 5—10, noiembrie-decembrie 1953, pp. 643—660 și pr. I. Ioanicescu, *Învățătura ortodoxă despre miruire*, în rev. Mitropolia Olteniei, an XXVIII, nr. 1—2 ianuarie-februarie 1976, pp. 75—78).

Specialiștii au pus în lumină motivele istorice și liturgice care justifică această practică și nu e cazul să insistăm asupra lor. Ceea ce dorim să remarcăm aici este exclusiv obiceiul întâlnit la unii din preoții noștri care constă în săvârșirea miruirii la axion în timpul sfintei liturghii. Nu știm cît este el de extins; deși n-are vechime prea mare, totuși persistă în ciuda îndrumării de a fi părăsit.

Considerăm miruirea la axion nepotrivită și contrară pietății ba chiar tipicului, deoarece *înterupe și tulbură cursul normal al părții centrale a sfintei liturghii*. Neplăcut impresionat de priveliștea creată de miruit care pune pe credincioși în mișcare, produce zgomot și distrage astfel atenția timp îndelungat pe parcursul unei mari și interesante părți din slujbă, încă domnitorul Munteniei Constantin Mavrocordat obiecta mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei, după serviciul divin al duminicii din 11 ianuarie 1747, că „nu se vede scris nici în tipic, nici în minologhiile Bisericii ca preoții să ungă pe creștini cu untdelemn din candela ce arde înaintea sfintei icoane a sfântului care se serbează” (la P. Vintilescu, o. c., pp. 644 și 659).

Puțin inițiat în cele bisericești și orientîndu-se mai mult după cele exterioare, Constantin Mavrocordat s-a arătat partizanul renunțării complete la miruit ca astfel slujba să nu fie deranjată. Trebuie arătat însă că înainte de toate Biserica a fost aceea care n-a voit să întrerupă cursul oficiilor divine prin practici de genul miruirii. De aceea miruitul a fost de la început prevăzut la sfârșitul utreniei.

Deoarece în multe părți s-a generalizat împreunarea utreniei cu liturghia, miruitul de la sfârșitul utreniei a fost transferat la finele liturghiei.

Specialiștii afirmă că nu se cunoaște exact momnetul când s-a efectuat acest transfer și cine l-a hotărât. Tot ei sînt de acord însă că faptul în sine reprezintă „un corectiv fericit al situației. Miruirea ca simbol al dăruirii milei lui Dumnezeu se găsește astfel — cel puțin din punct de vedere practic — cît se poate de potrivit îmbinată cu împărțirea anafurei, ca semn al binecuvîntării divine...” Săvîrșit la finele liturghiei miruitul se află la locul potrivit deoarece unde-lemnul provine de la candela ce arde la prăznicar sau proschinitar, pe care se află icoana sfîntului serbat ori icoana sfîntului — hram sau neapărat una din icoanele Mintuitorului (mai adesea a Învierii), unicul mijlocitor între Dumnezeu și oameni (I Timotei 2, 5) și, deci, chezaș al milostivirii arătată prin sfinții Săi. Pe de altă parte miruitul nu este întru nimic mai puțin la locul său după finele sf. liturghiei, deoarece aceasta se săvîrșește nu numai întru pomenirea jertfei de pe Golgota și spre mărirea lui Dumnezeu, ci și întru cinstea și pomenirea sfinților de El încununăți” (P. Vintilescu, o. c., pp. 659—660; idem, *Liturghierul explicat*, București, 1972, pp. 347—357).

Prin urmare miruirea credincioșilor e bine să se facă și trebuie făcută la sfârșitul sfintei liturghii, deodată cu împărțirea anafurei, nu altcînd, pentru că:

- a) astfel dispun cărțile de ritual;
- b) atunci este momentul cel mai potrivit;
- c) aceasta este practica respectată în întreaga noastră Biserică.

În orice caz la axion sau în alt timp al sfintei liturghii nu-și găsește locul, deoarece ar însemna să se întrerupă slujba, să i se micșoreze importanța și să se producă o tulburare inutilă.

Cît despre frecvența miruitului, din motive care țin — am spune — de specificul locului și care, evident, nu sînt hotărîtoare, am opinia pentru miruirea credincioșilor doar la praznicile mari și a sfinților însemnați. E ceea ce ar justifica și *Rînduiala* întocmită de patriarhul Filotei al Constantinopolului în veacul al XIV-lea, reprodusă cu mici dezvoltări în *Tipicul cel mare*: „...așa se face ungere totdeauna și în praznice împărătești și întru toate praznicile sfinților mari, cînd se face priveghere” (*Tipicon de pre cel elinoslovenesc*, Tipografia Sf. Mitropolii din Iași, 1816, p. 94 ap. P. Vintilescu, *Lit. expl.* p. 349). Și aici însă ceea ce primează pînă în cele din urmă este tot îndrumarea tipiconală din cărțile de cult actuale așa cum sînt ele puse la dispoziția preoților și parohiilor de Sfîntul Sinod.

2. „Sărutarea cea mai de pe urmă”. Spre sfârșitul slujbei de înmormîntare cînd se cîntă: „Veniți fraților, să dăm mortului săruta-

rea cea mai de pe urmă...”, tipicul cărților de ritual arată că „se face sărutarea icoanei sau a sfintei cruci aflată pe pieptul mortului” (*Molitfelnic*, ed. III-a a Sfântului Sinod, București, 1976, pp. 187, 201; *Aghiasmatar*, ed. III-a a Sfântului Sinod, București, 1976, pp. 187, 201).

Inițial era sărutat mortul însuși, cum aflăm de la Dionisie Areopagitul (sec. V-VI). În „*Ierarhia bisericească*” (VII, 3, trad. Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1932, p. 149), vorbind despre slujba prohodului, arată: „... Terminînd-o ierarhul pe aceasta (scil. slujba), sărută el pe cel adormit și cei de față la fel, pe rînd...”

Cu timpul s-a luat obiceiul ca în locul mortului să se sărute o icoană — mai adesea a Învierii — și crucea care se așează pe pieptul celui decedat (Teodor Tarnavski și Nicolae Cotlarciuc, *Liturgica Bisericii ortodoxe*, Cernăuți, 1829, pp. 899—900; Ene Braniște, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 481). Obiceiul s-a introdus în Biserica Ortodoxă Română încă de mult. Astfel descriind călătoria întreprinsă împreună cu patriarhul Macarie în Țările Române, Paul de Alep (1637—1667) se referă la modul cum se fac înmormîntările în Moldova și arată că „mortul avea o icoană pe piept” care era sărutată de preoții slujitori, de familia și rudele răposatului (*Călătorii despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, pp. 71, 72). Și calvinul care alcătuiește catehismul din 1656 evocă „obiceiul” sărutării „icoanei de pe pîntecele” decedatului (C. B., *Ce icoană se pune pe pieptul mortului*, în rev. *Legea Românească*, Oradea, an. XXVIII, nr. 5—6, 15 martie 1948, p. 31).

Din motive greu de acceptat unii preoți au schimbat acest „obicei”, care de fapt constituie indicație tipiconală, în sensul că nu mai lasă nici pe membrii familiei, nici pe ceilalți credincioși care asistă la prohod să sărute icoana și crucea de pe pieptul mortului, deci să dea ultima sărutare mortului și să-și ia rămas bun de la el, ci sărută ei și oferă tuturor celor de față să sărute o cruce pe care o țin în mînă. În felul acesta însă se modifică complet semnificația „sărutării” care nu se mai dă mortului ci „cruții”, fapt inacceptabil. Sărutarea dată mortului constituie „pecetea dragostei și a unirii ce leagă pe cei vii cu cei morți și totodată semnul iertării și al împăcării prin care ne luăm rămas bun de la cel care pleacă dintre noi” (*Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 366), motiv pentru care se cuvine deci să ne luăm rămas bun de la decedat și nu de la o cruce oarecare.

3. *Răposații au mai multe sufelte?* Indicînd modul cum se pomenesc morții, ultima ediție a *Liturghierului* (București, 1980, p. 119), deși nu numai ea, redă ecteniă funebrală astfel: „Încă ne rugăm pentru odihna sufletelor adormiților robilor lui Dumnezeu...” Este evident că diortositorii *Liturghierului* au dorit să acorde pluralul „adormiți cu pluralul „suflete”. Fără a intra în alte detalii și în teologia ecteniilor

pentru răposați (l-a făcut mai demult preotul Niță Mihai în articolul *Ectenie, dogmă și... altceva*, în rev. Sinaxarul, an. I, nr. 16, 15 mai 1941, p. 1) vom observa simplu că fiecare adormit are un singur suflet și de aceea ar trebui spus, în corectă limbă românească: „Încă ne rugăm pentru odihna sufletului adormiților robilor lui Dumnezeu...”.

Preot N. SEBEȘAN

PROF. DR. LAZĂR IACOB (1884—1951)

Dintre înaintașii cărora se cuvine să le păstrăm neștearsă amintirea face parte profesorul de Teologie dr. Iacob Lazăr.

S-a născut la 28 martie 1884 ca fiu al preotului Gavril Iacob și al Ecaterinei, din Pesteș, jud. Bihor. După ce a început școala în comuna natală, a continuat la liceul din Beiuș, la Institutul teologic din Arad și la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut doctoratul în anul 1908 cu mențiunea „magna cum laude”.

Căsătorit cu Cornelia, fiica cunoscutului pedagog și dascăl arădean Iosif Moldovan, a fost numit profesor de drept canonic la Institutul teologic din Arad (1908—1921), transferat apoi la Academia de drept din Oradea (1921—1934), decan al acesteia între anii 1924—1927 și apoi la Universitatea din Cluj (1934—1938).

În anul 1938 a trecut la Facultatea de Teologie din București, unde a funcționat și ca decan, fiind pensionat pe data de 7 martie 1948.

Prof. Lazăr Iacob nu și-a limitat activitatea numai la catedră, ci a fost prezent și în viața publică din Transilvania dinainte de Unire și după 1918 din România.

Astfel, la Arad a fost membru al „Asociației pentru cultura poporului român”, fuzionată apoi cu societatea „ASTRA” de la Sibiu, membru rînd pe rînd al Consistoriului eparhial din Arad și din Oradea, membru al Congresului național bisericesc de la Sibiu, membru fondator al „Reuniunii învățătorilor din Arad”, cu o durată de zeci de ani, apărînd cu dirzenie școlile confesionale din județele limitrofe, editînd și revista cu același titlu, la care a fost colaborator prețios.

Tot la Arad a colaborat la foaia „Biserica și școala” (apărută în anul 1877), la ziarele „Tribuna poporului”, „Tribuna” și „Românul”, după fuziunea cu „Tribuna”.

În 1916 ziarul „Românul” a fost suspendat, dar a apărut la 8 noiembrie 1918 sub conducerea lui Vasile Goldiș, ca organ al Consiliului Național Român Central, avînd printre redactorii principali pe Teodor Boliș, Sabin Evuțianu, Sever Miclea, unul dintre secretarii adunării naționale de la Alba Iulia, și Ion Clopoțel.

Lazăr Iacob a semnat zi de zi diferite articole în „Românul”, ziar despre care fiul său, acad. prof. dr. Caius Iacob a publicat mai multe fragmente (în revista „Biserica Ortodoxă Română”, septembrie-decembrie, 1979).

Vremile au devenit între timp tot mai agitate citim aici. În ziar se relatea zilnic despre incidente grave și regretabile: victime nevinovate cad pradă dezlănțuirii instinctelor celor mai sălbatice. Starea de spirit din aceste zile febrile se reflectează cu pregnanță în editorialele ziarului „Românul”. Unele din aceste articole nu poartă semnătura, din motive de precauție elementară pentru acele timpuri de nesiguranță și de eclipsă a autorităților de stat, însărcinate cu menținerea ordinii. În articolul: „Preoți cu crucea-n frunte”, din 13 noiembrie, se elogiaza inițiativa episcopilor români de a se alătura la realizarea „aspirațiilor naționale, a visului neîmplinit stropit cu lacrimi ale neamului” (...) „În aceste zile se scrie pe veacuri cartea neamurilor și cartea neamului românesc. De se va scrie bine, fericiți vom fi; de se va scrie rău și acum, nenorociți vom rămâne în vecii vecilor. Acum doar e clipa supremă să stăm fără frică și să luăm aminte cum ne îndeplinim datoria față de țară”. Autorul semnează cu inițialele „li”, adică Lazăr Iacob.

După ce menționează alte articole publicate cu aceste inițiale, Caius Iacob scrie în continuare: „editorialul” „La Alba Iulia”, din 23 noiembrie 1918 care se încheie cu apelul: „Români din patru unghiuri, bărbați, bătrâni și tineri, învățători, preoți și țărani, grăbiți la Alba Iulia, la marele praznic național unde se pecetluiește soarta neamului. Sufletele voastre să fie pătrunse de amintirea cetății mari. Vorbiți cu curaj, căci dacă nu veți îndrăzni nici acum, pietrele vor grăi”.

Iar când a sosit ziua măreață de 1 decembrie 1918, ziarul „Românul”, a publicat articolul de fond: „Zi de sărbătoare” semnat tot de Lazăr Iacob. „Astăzi jalea se prefăce în bucurie, citim aici, suferințele lungi dispar, se tolesc ca ceara în focul însuflețiri ce arde în toată inima românească și cîntarea pătimirii noastre se schimbă în imn de biruință, pentru că astăzi este ziua vieții, astăzi este învierea neamului românesc” (...) „Astăzi se va înfăptui idealul nostru vechi, se va întruchipa România-Mare”.

Pentru participarea sa la luptele pentru unirea Transilvaniei cu România, Lazăr Iacob a fost ales printre cei 1228 delegați cu drept de vot la Adunarea de la Alba Iulia, împreună cu socrul său, Iosif Moldovan și fiul său Sabin Moldovan, fost magistrat, din partea Aradului, și dr. Ion Iacob, din partea Bihorului.

Transferat profesor la Academia de drept din Oradea, prof. dr. Lazăr Iacob, ca și la Arad, pe lângă predarea cursurilor universitare de istoria dreptului bisericesc și conferințele publice, a fost membru al asociației „ASTRA” și al asociației „Cele trei Crișuri”, care tipărea de ani de zile o admirabilă revistă lunară ilustrată.

Între anii 1930—1934 Lazăr Iacob a fost președinte al „Casei Naționale” a jud. Bihor, funcție preluată de la dr. Nicolae Zigre și, după o bogată activitate, fiind mutat la Cluj, a predat această funcție lui Teodor Neș, publicist binecunoscut în Transilvania.

După mutarea la Cluj și mai târziu la Facultatea de Teologie din București, dr. Lazăr Iacob și-a dedicat cea mai bună parte din activitatea sa problemei reglementării cultelor, devenită de primă actualitate în România după Unirea din 1918 prin includerea a numeroase alte confesiuni, simțindu-se nevoia acută pentru reglementarea lor printr-o legislație unitară, privind principiile juridice și administrative de funcționare. În Transilvania, mai ales, problema cultelor era și mai gîngășă. Acestea au preocupat ani de zile pe prof. dr. Lazăr Iacob ca și pe alte personalități eminente și opinia publică.

Prin cursurile sale universitare, conferințe publice, numeroase și interesante broșuri și studii a adus o contribuție de cea mai mare importanță.

Dintre publicațiile sale cele mai semnificative cităm următoarele:
Căsătoria a doua a preoților, chestiune de drept canonic, Arad, 1911;

Reorganizarea învățămîntului teologic și a educației seminarele, Sibiu, 1917;

Regimul cultelor în România întregită, Craiova, 1931;

Cutul catolic în România, Concordatul cu Vaticanul, Oradea, 1933;

Politica Scaunului papal. Capitol introductiv la istoria concordatelor postbelice, Cluj, 1936.

Biserica dominantă și egala îndreptățire a cultelor, Arad, 1936;

Natura juridică a patronatului suprem și drepturile suverane ale statului român, Cluj, 1938;

Dreptul bisericesc, București, 1939.

Personalitatea juridică a Bisericii, București, 1940;

Dr. Valerian Șeșan, București, 1940;

Situația de drept a ordurilor și congregațiilor religioase din România, 1940;

Ordurile și congregațiile religioase în concordatele noi, 1943;

Stat și biserică, București, 1942;

Conștiința ortodoxă română în Ardeal, București, 1944;

Biserica și transformările sociale, București, 1945;

Împăratul Iustinian ca legislator bisericesc, București, 1948.

Profesorul dr. Lazăr Iacob a decedat la 13 septembrie 1951, la București, și a fost înmormântat la cimitirul Belu, alături de alți numeroși fruntași ai neamului nostru, care s-au distins în diferite domenii ale vieții naționale, culturii și științei.

DR. GEORGE DOBRIN (1862—1952)

Printre figurile proeminente ale Banatului din trecut care au ilustrat viața noastră națională, culturală și bisericească se numără și George Dobrin. Legat de poporul bănățean din rîndurile căruia a ieșit și în mijlocul căruia a crescut, el a fost sortit prin forța împrejurărilor și a vremurilor prin care a trăit și activat, să facă parte din pleiada marilor noștri entuziaști care au înscris frumoase pagini în lupta pentru supraviețuirea noastră națională¹.

George Dobrin s-a născut în Lugoj la 19 aprilie 1862 dintr-o familie de mici meseriași. Părinții săi, Constantin Dobrin și Constanda Preda zis Cimu, erau de origine lugoieni. Despre familia tatălui în prezent se cunosc puține date. Tot ceea ce se știe, din relatările unor rudeni mai îndepărtate, e faptul că Constantin Dobrin a avut în Lugoj mai mulți frați printre care și pe Ion (Niță) Dobrin, bunicul poetului Ion Popovici Bănățeanul, cojocar de meserie și un fruntaș al acestei bresle, dacă nu chiar starostele cojocarilor, căci lada breslei — în care se păstra arhiva și sigiliul corporației — se afla în casa sa². În schimb despre familia mamei se știe că era o familie de gospodari frunțași, care intuind în Constantin Dobrin un bun meseriaș a consimțit să-l ia de ginere și să-l ajute să-și deschidă atelier de cojocărie³.

Din această căsătorie au rezultat 3 copii: Maria, Vasile⁴ și George.

Atmosfera în care a trăit și crescut de mic copil dr. George Dobrin reflectă viața copiilor de meseriași români dornici de învățătură, dar fără mijloace materiale care să le și dea posibilitatea să-și urmeze drumul propus. Căci dacă în trecut meseriile prezentau bresle puternice și înfloritoare în Lugoj, odată cu dezvoltarea industriei în Transilvania — pe la jumătatea secolului trecut — unele dintre acestea, cum au fost acelea legate de prelucrarea pieilor, încep să decadă. Astfel că în ultimele decade ale secolului trecut și începutul secolului nostru, cojocarii și tăbăcarii o duceau destul de greu cu agonisirea traiului vieții lor⁵. De aici și greutățile întâmpinate de George Dobrin în lupta dusă pentru desăvîrșirea studiilor sale.

¹ Dr. Aurel Peteanu, *D-l. Dr. George Dobrin a împlinit vârsta respectabilă de 80 ani*, în revista „Primăvara Banatului” din Lugoj, nr. 4 din 30 aprilie 1942.

² Informații primite de la Dimitrie Lupea și d-na Olimpia Ciobanu, profesoară pensionară, strănepoți de frate și soră a dr.-ului George Dobrin. A se vedea și: D. Vatamaniuc *I. Popovici Bănățeanul*, București, 1959, p. 8.

³ Dr. Ion Rusalini, *Ținerețea și raporturile dr.-ului George Dobrin cu părinții*, manuscris, în posesia preotului Vasile Munteanu din Lugoj.

⁴ Vasile Dobrin a fost ani îndelungați prim-epitrop al parohiei ortodoxe române din Lugoj.

⁵ Dintr-o statistică publicată în ziarul „Drapelul” nr. 1/1902, reiese că în Lugoj pe la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, se confecționau aproximativ zece mii cojoace de cei 67 cojocari, revenind un câștig mediu pentru fiecare de aproximativ 300 coroane anual, sumă care de abia putea acoperi mini-

Clasele primare le-a urmat la școala confesională română și la școala de stat germană din localitate. Deși părinții l-au destinat în-deletnicirii de cojocar, pentru a le continua meseria în cadrul familiei, consimt să urmeze cursul inferior la gimnaziul din localitate „... pentru a deveni un bun meseriaș cu carte”⁶.

După terminarea cu succes a celor 4 clase gimnaziale în anul 1877, conform dorinței părinților se dedică meseriei de cojocar, meserie în care lucrează cu rîvnă un an, reușind ca în vara anului 1878 să obțină cartea de calfă de cojocar.

Dar meseria aceasta nu-l atrage. El tinjește după învățătură, insistînd pe lingă părinți să-i îngăduie să-și continue studiile. La început părinții se împotrivesc, dar în urma insistențelor foștilor săi dascăli și catiheți care îi cunoșteau rîvna pentru învățătură și atașamentul față de biserică — de cîntăreț în strună și în corul „Reuniunii române de cîntări și muzică” — în cele din urmă cedează cu gîndul, ca după terminarea liceului, să urmeze studiile teologice pentru a deveni preot. Astfel în anul școlar 1878/1879 se înscrie ca elev în clasa V-a gimnazială⁷.

În acei ani luptînd cu greutate materiale, a căutat el însuși diferite resurse de venit pentru a se întreține la școală, meditînd elevi din clasele inferioare iar peste vară lucrînd ca scriitor în cancelariile cunoscuților avocați lugojeni Martinescu și Brediceanu. În aceste birouri — unde românii veneau la consultații nu numai în chestiuni avocațiale, dar și pentru sfaturi și îndrumări în toate afacerile de ordin politic, cultural și bisericesc — a cunoscut mai îndeaproape lupta dusă de intelectualitatea română pentru emanciparea sa politică și culturală. În dorința de a face și el parte din rîndurile acestei intelectualități se hotărăște să urmeze facultatea de drept⁸.

Încă de pe băncile liceului, pe cînd se afla în clasa VI-a, conștient de necesitatea cultivării limbii materne, participă alături de alți colegi la înființarea societății de lectură secretă (neautorizată) a elevilor români de la gimnaziul din localitate, dotat cu o frumoasă bibliotecă din partea publicului român din Lugoj și jur, în cadrul căreia, la început îndeplinește funcția de bibliotecar iar în ultimul an de gimnaziu pe aceia de președinte⁹.

mum de existență pentru o familie modestă. Ca date comparative menționez că în anul 1894 salariul unui învățător confesional român de la sate era de 600 cq-roane plus locuință și lemne, a unui notar cercual de 1200 cor. anual, locuință, lemne și taxe prescrise pentru lucrări, iar a unui „comite suprem” (prefect de județ) era de 10.000 cor. anual. (Ziarul „Dreptatea din Timișoara, nr. 240, 204, și 242/1894).

⁶ Dr. Ion Rusalin, o. c.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Rodica Vița, *Documente privind activitatea din perioada 1880—1884 a „Societății de lectură a studenților Arhigimnaziului Lugojului*, în „Mehedinți-istorie și cultură” 1979, Ed. Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Mehedinți, pp. 97—100. Arhiva acestei societăți se află în prezent în posesia Muzeului de istorie a municipiului Lugoj.

După terminarea liceului și trecerea cu succes a examenului de „maturitate” (bacalaureat), cu toată opunerea părinților, care l-ar fi dorit preot, beneficiind de o bursă din fundația lugojană „Ana Alexandrovici”¹⁰ se înscrie la facultatea de drept din capitala Austriei, unde în același timp își face și stagiul militar. După doi ani de studii juridice în Viena, unul în Debrețin și altul în Budapesta își trece examenul de doctorat în anul 1888.

Stagiul de avocat îl face în biroul lui Coriolan Brediceanu, iar după obținerea diplomei de avocat își deschide cancelarie avocațială în orașul natal, cu firma scrisă numai în limba română, ceea ce îi atrage în anul 1906 o sancțiune disciplinară din partea „Camerei avocaților” din Timișoara¹¹.

Bine pregătit profesional și posedând și o temeinică cultură generală, se impune curînd în rîndul colegilor de bară, împrejurare ce explică prezența sa pe banca apărării în istoricul proces al „Memorandului”, în care a figurat ca apărător al memorandistului Titus Mara.

Înregimentat încă de tînr între luptătorii noștri de seamă din ultima decadă a secolului trecut, ia parte la toate mișcările noastre naționale punîndu-și talentul, energia și cunoștințele în serviciul idealului național.

Activitatea pe teren politic și social dr. George Dobrin a desfășurat-o în cadrul consiliului județean în tovărășia unora dintre cei mai aprigi luptători pe teren național din comitat unde a angajat cu curaj și elan, lupta pentru mult dorita dreptate și egalitate cu națiunile privilegiate din monarhia austro-ungară de atunci de care neamul nostru era privat de o stăpînire samavolnică și șovină.

Bărbații noștri politici, convingîndu-se de zădărnicia luptelor din parlament se vîd constrînși să observe pasivitatea partidului și în alegerile parlamentare din anul 1901.

În consiliul fostului comitat Caraș-Severin declarația pasivității a fost făcută în ședința din 7/20 septembrie, într-un cadru solemn, de dr-ul George Dobrin, care în finalul acestei declarații releva: „...poporul român dacă e și exclus din cadrele constituțiunii nu va renunța niciodată la drepturile neperitoare ale individualității sale naționale și nu va părăsi, din partea sa, baza legală, ci va rezista cu tenacitate pînă la inevitabilul bancrut (faliment) politic al acestui regim ne-

¹⁰ Pe tot timpul studiilor universitare dr. George Dobrin a beneficiat de o bursă de 125 florini anual din fundația lugojană „Ana Alexandrovici” și de asemenea de o bursă de 400 florini din fundația „Emanoil Gojdu” (dr. V. Lăzărescu, *Contribuții lugojene la ridicarea în Banat a unei intelectualități române*, manuscris; I. Georgescu, *Fundația „Emanoil Gojdu” în slujba studenților și elevilor români din Austro-Ungaria*, în „Studii” revistă de istorie, nr. 27/1973, pp. 358 și 364.

¹¹ Ziarul „Drapelul” din Lugoj nr. 25/1906. Alături de dr. George Dobrin au mai fost acționați în judecată disciplinară pentru aceeași faptă și colegii săi dr. Ștefan Petrovici și dr. Cornel Jurca. În fața Comisiei de disciplină a Camerei avocaților din Timișoara au fost apărați de Coriolan Brediceanu.

firesc, care mai devreme sau mai târziu, dar la tot cazul trebuie să urmeze" ¹².

După abandonarea pasivității ca instrument de luptă politică a Partidului Național Român, în anul 1905, și după alegerea ca deputați în dieta din Budapesta a fruntașilor bănățeni Coriolan Brediceanu, dr. George Popovici, dr. Ștefan Petrovici și dr. Aurel Novac în alegerile din anul 1906, dr. George Dobrin a rămas exponentul politic al partidului în consiliul județean. În acest an organizația județeană a partidului îi prezintă candidatura la funcția de vice-comite a județului ¹³.

Cît timp a trăit Coriolan Brediceanu viața noastră națională și politică din județ a fost dominată de această mare personalitate bănățeană. După încetarea sa din viață în anul 1909, dr.-ul George Dobrin este ales în funcția de președinte al Comitetului Central al P.N.R. din județ ¹⁴, calitate în care a condus mai departe lupta din comitat pentru libertate națională și dreptate socială, fiind alături de dr. Valeriu Braniste printre puținii intelectuali români care au rezistat presiunilor guvernului Ștefan Tisza de a semna în anul 1917 „declarația de fidelitate” față de monarhia austro-ungară, cu tot riscul ce-l comporta o astfel de atitudine ¹⁵.

Dotat de la natură cu calități artistice și cu o voce plăcută, încă de tînr s-a afirmat pe scena lugojeană ca declamator, actor diletant, cîntăreț de operetă și membru activ al „Reuniunii române de cîntări și muzică” de sub conducerea cehului Czeka, iar mai apoi a lui Vidu, în cadrul căreia a participat la concertele date de această prestigioasă reuniune.

Cînd s-a pus în repertoriu opereta „Crai Nou” de Ciprian Porumbescu, la 27 mai 1891, dr. George Dobrin a regizat-o, interpretînd în același timp rolul lui „Moș Corbul” ¹⁶. Pentru activitatea deosebită desfășurată în cadrul acestei reuniuni de cîntări și muzică pe parcursul timpului, este ales în anul 1903 președintele ei, funcție onorifică pe care o deține pînă în anul 1907 ¹⁷. În această calitate organizează cu multă trudă participarea cîntăreților bănățeni la expoziția jubiliară din 1906 la București unde, în gara de nord, în prezența oficialităților din România liberă, rostește un înflăcărat discurs în care releva între altele: „... am venit la voi cu drag, am venit ca să vă aducem cîntarea prin care ne păstrăm limba. Căci noi nu cîntăm ca să

¹² „Drapelul” nr. 72 din 9 septembrie 1901, apud dr. Aurel E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului, Coriolan Brediceanu*, Lugoj, 1935, p. 44.

¹³ „Drapelul” nr. 110 din 18 octombrie 1906.

¹⁴ Dr. Valeriu Braniste, *Amintiri din închisoare*, Ed. „Minerva”, 1972, p. 441; „Drapelul” nr. 21 și 26/1913.

¹⁵ Dr. Valeriu Braniste, o. c., p. 441.

¹⁶ Dr. Ioan Kasalin, o. c., ms. ; I. Stratan, *Cortul Ion Vidu din Lugoj*, Timișoara, 1972, pp. 51 și 64.

¹⁷ Ion Stratan o. c., p. 174.

cîntăm, ci ca să ne asigurăm existența neamului, ca să-i întărim puterea de existență" ¹⁸.

Participarea lugojenilor la această expoziție sub conducerea dr.-ului George Dobrin și sub bagheta dirijorului și compozitorului Ion Vidu, a constituit un triumf pentru Reuniune, ca de altfel și pentru celelalte coruri bănățene, dînd „un nou impuls mișcării corale din Banat” ¹⁹.

Dar activitatea sa pe teren cultural nu se oprește aici. Pe parcursul anilor a făcut parte din toate societățile cu caracter cultural a românilor din fosta monarhie austro-ungară, pe care le-a însușit și îndrumat cu toată vigoarea talentului și inteligenței sale. A făcut parte din comitetul de conducere a „Reuniunii de lectură din Lugoj”, cunoscută mai apoi sub denumirea de „Casina română” de sub președenția lui Coriolan Brediceanu, din comitetul de conducere al „Societății pentru crearea unui fond de teatru român” din comitetul de conducere al „Astreii” despărțămîntul Lugoj ș.a.

Merită să mai fie subliniată și activitatea desfășurată în vederea reactivării „Reuniunii femeilor române” din Lugoj, după o perioadă mai lungă de stagnare, reușind să restabilească continuitatea ei, trecînd-o în evidențele oficiale ale organelor publice. În calitate de secretar al acestei reuniuni a depus o activitate susținută pentru realizarea scopurilor ei și care constau în întreținerea unei cantine școlare pe seama elevilor români de la școlile primare din localitate ²¹, precum și în adunarea de fonduri în vederea înființării unei școli secundare de fete cu internat, după modelul celei din Arad ²².

După încetarea apariției ziarului „Dreptatea” din Timișoara în anul 1898, cîțiva entuziaști patrioți au pus baza în Lugoj unui nou organ de publicitate, care să corespundă cerințelor publicisticii bănățene și să susțină politica Partidului Național Român pe baza programului din 1881. Acesta a fost ziarul „Drapelul” (1901—1918). Printre inițiatorii înființării lui, precum și printre intelectualii care au determinat pe eminența publicist dr. Valeriu Braniște să preia conducerea ziarului, la loc de frunte se înscrie numele lui George Dobrin care, la început a și finanțat întreaga întreprindere a „Drapelului”, pentru ca în al șaptelea an al existenței sale să-l ia în regia proprie pînă ce a trecut în administrarea lui Valeriu Braniște ²³. Prin „Dra-

¹⁸ „Drapelul” nr. 96 din 2/15 septembrie 1906, p. 2.

¹⁹ Ion Stratan, o. c., p. 67.

²⁰ „Drapelul” nr. 105/1904, nr. 119/1913 și nr. 120/1913.

²¹ Dr. Valeriu Braniște, o. c., pp. 443—444. Reuniunea femeilor române din Lugoj a luat ființă în anul 1863, fiind a doua ca vechime după aceea din Brașov. Printre obiectivele urmărite de această Reuniune a fost și acela de a servi masa gratuit elevilor lipsiți de mijloace de la școlile populare românești din Lugoj.

²² În scopul înființării unei școli secundare de fete cu internat în Lugoj, Reuniunea femeilor a alocat din fondurile ei, în anul 1913, suma de 3 000 coroane („Drapelul” nr. 50/1913).

²³ Dr. Aurel E. Peteanu, o. c., p. 46.; dr. Valeriu Braniște o. c., pp. 46, 126 și 416.

pelul", la care au colaborat cele mai valoroase personalități, cum au fost Coriolan Brediceanu, dr. George Popovici, dr. Ștefan Petrovici, dr. George Dobrin, dr. Cornel Jurca, dr. Dimitrie Cioloca, dr. Mihail Gașpar, dr. Petru Barbu, dr. Avram Imbroane, Ioan Vidu etc. „... s-au împrăștiat timp de două decenii mii și mii de scintei care au aprins în sufletele bănățenilor raze de lumină, au alimentat focul sfânt, dorul de libertate, pregătind succesiv și constant terenul pentru înfăptuirea unității noastre naționale”²⁴.

Fiu de meseriaș, dr. George Dobrin nu a rămas străin nici de necazurile și durerile acestei păături sociale, din rindurile căreia el însuși făcuse parte la un moment dat. Astfel văzînd decadența meseriașilor, ca urmare a dezvoltării industriei în Transilvania, inițiază înființarea „Asociației meseriașilor români din Lugoj” în scopul ajutorării micilor meseriași ajunși în stare precară, asociație care ia ființă pe data de 11 noiembrie 1901, avînd printre membrii comitetului, alături de dr.-ul George Dobrin pe dr. Cornel Jurca, avocat, Vasile Iorga, măestru argășitor, Vasile Jugănar, tipograf ș.a.²⁵.

Dr. George Dobrin a avut o activitate bogată și pe teren școlar confesional. A făcut parte din comitetul „Reuniunii învățătorilor români gr. or. din județul Caraș-Severin”²⁶ calitate în care s-a ocupat intens de soarta școlilor noastre populare luptînd prin presă și în cadrul „congregației comitatense” (consiliul județean) împotriva tendințelor guvernelor de la Budapesta de a le maghiariza²⁷. Între realizările sale mai de seamă în acest domeniu, merită să fie evidențiată activitatea depusă, alături de protopopul dr. George Popovici și de dr. Valeriu Braniște, la edificarea în anii 1910—1912 a școlii confesionale ort. române cu un etaj din preajma bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, pe terenul vechii școli și în care urma să fie amplasată o proiectată școală civilă de fete²⁸.

Șchițarea biografiei acestei personalități de elită din trecutul Lugojului ar rămîne deficitară dacă nu s-ar evidenția activitatea pe care a desfășurat-o pe teren bisericesc, activitate care este tot atît de mare și tot atît de importantă ca și aceia desfășurată pe teren național și cultural.

Crescut în preajma stranei și convins de marele rol pe care Biserica Ortodoxă Română l-a avut în toate vremurile în istoria neamului nostru, dr. George Dobrin a rămas pînă la sfîrșitul vieții sale profund atașat Legii străbune. Încă de la început și pînă la adînci bătrînețe a făcut parte din comitetul parohial Lugoj, din sinodul diece-

²⁴ Dr. Aurel E. Peteanu, *Prof. Valeriu Braniște*, Lugoj, 1938, p. 17.

²⁵ „Drapelul” nr. 91 din 14 decembrie 1901 și nr. 1 și 3/1902.

²⁶ Dr. I. Rusalin, o. c., ms.

²⁷ „Drapelul” nr. 91/1901, și nr. 1 și 2/1902 etc.

²⁸ Pentru a preveni o eventuală transformare a școlii confesionale ortodoxe române în școală de stat, la inițiativa și cu concursul dr.-ului George Dobrin s-a reușit înainte de edificarea școlii — operarea în cartea funciară a rectificării denumirii terenului din „Schul-fond” (fond școlar) în „fond bisericesc”.

zan al Caransebeşului precum şi din Congresul Naţional Bisericesc din Sibiu²⁹, organisme în cadrul cărora a militat pentru autonomia bisericească, pentru păstrarea caracterului naţional al Bisericii precum şi pentru respectarea adevăratului constituţionalism în toate manifestările noastre bisericeşti. O vastă corespondenţă cu ierarhii Bisericii noastre confirmă interesul pe care l-a manifestat faţă de problemele majore bisericeşti³⁰.

Devenind vacant scaunul episcopesc al Caransebeşului — în urma morţii episcopului Popea, după două alegeri neconfirmate de Coroană la intervenţia guvernului de la Budapesta³¹, dr. George Dobrin, în urma unor consfătuiri cu deputaţii lugojeni din sinodul diecezan al Caransebeşului — dr. George Popovici, dr. Ştefan Petrovici, dr. Valeriu Branişte, dr. Petru Barbu ş.a. — se deplasează la Sibiu pentru a stăruii pe lângă profesorul de teologie dr. Miron Cristea să accepte candidatura pentru scaunul episcopesc al Caransebeşului. Discuţiile s-au purtat în casa lui Tiberiu Brediceanu şi au avut rezultat final alegerea lui Miron Cristea de episcop al Caransebeşului în anul 1909³².

În Lugoj există un obicei ca de sărbătorile Paştilor, după oficierea serviciului divin din noaptea Învierii credincioşii să meargă la cimitir cu luminările aprinse, ca să ducă flacăra Învierii la mormintele celor dragi. Acest frumos obicei datează din anul 1910 şi el se datoreşte tot dr.-ului George Dobrin, care împreună cu dr. Ştefan Petrovici, dr. Cornel Jurca şi dr. I. Florescu au plecat de la slujba Învierii la mormintele lui Coriolan Brediceanu, Constantin Rădulescu, Victor Vlad-Delamarina, Ioan Popovici Bănăţeanul ş.a.³³.

²⁹ Dr. George Dobrin în anul 1932, la vârsta de 72 ani încă făcea parte din rîndul deputaţilor Congresului Naţional Bisericesc, iar la aceea de 80 ani din consiliul parohial, consiliu care a hotărît şi realizat restaurarea bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj.

³⁰ O confirmare a acestui fapt îl constituie şi următoarea scrisoare primită din partea patriarhului dr. Miron Cristea, pe care, pentru valoarea sa documentară o redăm în întregime: „Iubite amice! Am primit scrisoarea Ta şi mă bucur, că dai din cînd în cînd semne de viaţă spre centru. Dar nu înţeleg la ce Te gîndeşti, cînd spui, că se intenţionează şi în biserică o „centralizare” mai mare. Eu nu ştiu nimic de asemenea proiecte. Din contră, la noi se menţine în măsură destul de largă autonomia eparhiilor, măcar n-ar strica de loc, ca să fie mai intimă legătura cu centrul, respectiv centrul să poată da directive mai concrete şi spre periferie. La noi d. e. patriarhul nici barem în mod platonic nu se pomeneşte în biserică la sfintele slujbe, spre a se da expresie mai vădită unităţii bisericeşti sau sufletesti a neamului. Doresc bine şi sănătate. Bucureşti, Dec. 1937. Amic (ss.) Miron, „Originalul scrisorii se află în posesia autorului.”

³¹ În anul 1908 murind episcopul Caransebeşului Nicolae Popea deputaţii eparhiali l-au ales episcop pe arhimandritul Filaret Musta, alegere neconfirmată de Coroană la intervenţia guvernului din Budapesta. A urmat a doua alegere în persoana protosinghelului Traian I. Bădescu, care a avut aceeaşi soartă. Contracandidat în aceste alegeri a fost profesorul dr. I. Olariu, susţinut de partidul guvernamental în frunte cu C-tin Burdea (dr. Valeriu Branişte, o. c., pp. 454—455).

³² Dr. I. Rusalin, o. c., ms.

³³ *Ibidem*.

După proclamarea Unirii, dr. George Dobrin organizează cu multă însuflețire primirea armatelor române în Lugoj în ziua de 24 iulie 1919, conduce delegația românilor bănățeni în vara anului 1919 la Bichiș-Ciaba pentru a fi prezentată conducătorilor statului român și nu ezită să primească însărcinarea importantă în același timp și extrem de dificilă de a fi, în anul 1919, întiiul prefect român al istoricului județ Caraș-Severin, de a „mobiliza toate conștiințele românești și de a le da directivele cele mai sănătoase pentru noua viață românească de pe aceste meleaguri bănățene”³⁴.

Dr. George Dobrin încetează din viață la data de 6 iulie 1952 la vîrsta de 90 ani. Lugojenii ca un adînc omagiu și postumă recunoștință a muncii depuse pe ogorul național, cultural și bisericesc, i-au așezat osemintele în cripta de sub capela din cimitirul ortodox, alături de Eftimie Murgu, Coriolan Brediceanu, Valeriu Braniște, dr. Petru Barbu și mai recent Tiberiu Brediceanu.

Cu dînsul s-a stîns un om integru, care „... timp de cinci decenii a fost, prin excelență, un luptător energic și hotărît, un apărător și sprijinitor al poporului și al tuturor instituțiilor noastre naționale...”³⁵ și căruia soarta i-a hărăzit fericirea să salute în calitate de primul prefect al județului Caraș-Severin intrarea trupelor române în Banat.

Dr. VICTOR LĂZĂRESCU

³⁴ Dr. Aurel Peteanu, o. c., p. 4.

³⁵ Dr. Aurel Peteanu, o. c., pp. 1—2.

PALIA DE LA ORĂȘTIE ÎN CONTEXTUL CULTURAL ȘI NAȚIONAL DIN SECOLUL AL XVI-LEA

de: prot. ION B. MUREȘIANU

Structura și dinamica fenomenului cultural românesc, au evoluat în strinsă interdependență și condiționare reciprocă cu procesele sociale. Fenomenul se desfășoară deci în timp, cu ascensiuni și stagnări determinate de împrejurările istorice, reflectând raporturile sociale, influențele organismelor instituționalizate, aspirațiile grupurilor sociale din care fac parte autorii actului cultural, precum și mutațiile intervenite¹.

Slavona, limbă de cult și a cancelariilor domnești în care am primit cultura bizantină, a fost o etapă în cultura noastră. Dominantă precum latina în Apus, a împiedicat accesul poporului la forme majore de cultură și la creații originale, dar ca limbă de cultură a încheșnat legături spirituale, a solidarizat popoarele ortodoxe în lupta comună pentru independență². Declinul ei, îl vestesc la finea secolului al 15-lea slujitorii altarelor și starea orășenească ce se ridică de jos. Dinamice, noi și innoitoare, aceste elemente nu se mai recunosc în formele de exprimare străine ci concomitent, în toate provinciile, se manifestă în propria limbă, afirmându-se ca cele dinții în lumea ortodoxă ce-și întemeiază cultura pe graiul viu al poporului.

La biruința limbii române, își dă însă din început întregul aport cartea religioasă prin mijlocirea tiparului și a Reformei. Cu posibilitățile pe care le oferă cartea tipărită, limba română e introdusă în Biserică, înfruntând îndrăzneț tradiția de veacuri a slavonei, considerată alături de greacă și latină, ca limbă de cult. Act revoluționar pentru gândirea acelor vremi ale credinței și tradițiilor, se înfăptuiește la început în Transilvania frământată de luptele religioase, sub scutul altei credințe, ferit de consecințe.

O tradiție străină se destramă, urmată de un proces neîntrerupt de ascensiune ce se petrece unitar în întregul spațiu etnic românesc,

¹ A. Bondrea, *Sociologia culturii*, București, 1981, pp. 22—23, 74.

² P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, pp. 326; 197—202.

peste hotarele despărțitoare puse arbitrar de vicisitudinile istoriei, înscriindu-se în cultura est și vest europeană cu uimitoare disponibilități de selecție, asimilare, sinteze și înnoire. Această cultură nu aparține unei clase ci se dezvoltă prin efortul comun al colectivității, asigurând astfel triumful cuvîntului românesc³.

În anul 1544, apare la Sibiu Catechismul luteran, iar din 1559, cărțile coresiene tipărite în parte după manuscrisele care circulau în vestul Carpaților și în țările române, cerute și răspîndite pe întreaga arie geografică românească⁴. Între cele 9 cărți românești tipărite de Coresi și ucenicii săi în a doua jumătate a secolului al 16-lea⁵, un loc important îl deține *Palia de la Orăștie*, cea dintîi strădanie de a tipări Biblia în graiul poporului, în care se afirmă trei cîrturari bănățeni, prezență ce atestă caracterul general și unitar al fenomenului cultural românesc. Ei activau în orașele-cetate Caransebeș și Lugoj, centre de organizații autohtone întinse, cu orînduiri străvechi, cu o țărănime liberă și o nobilime cu titluri cîștigate prin fapte de arme, ce-și apărau pămîntul și libertatea. Aici, dominația străină pătrunde tîrziu, le recunoaște autonomia, iar după ocuparea părții apusene a provinciei de turci în 1552, regiunea este alăturată Transilvaniei.

Documentele din secolele 14—17, adeveresc că cele două orașe erau conduse de consilii formate din români, reprezentînd stări cu aceleași aspirații și că exista o intensă activitate comercială și manufacturieră⁶, precum și legături neîntrerupte cu frații de peste munți, legături din care nu lipsesc momente de însemnătate istorică⁷. Se închegease deci o viață urbană cu rădăcini adînc înfipte în solul rural, cu elemnte active și prospere, cu condiții favorabile manifestărilor culturale. Ca și masele, noua stare socială e ostilă feudalismului lăcom și opresiv care urmărea nimicirea autonomiei districtelor și ūzînd violent de catolicism, să spargă blocul românesc prin substituirea credinței ortodoxe. Or limba și credința, erau atunci factorii coeziunii etnice, iar Biserica ortodoxă, singura formă instituționalizată unitară pentru întregul neam. „Trăinicia organizatorică a ortodoxiei și statornicia populară în legătură cu biserica moștenită și îndătinată — remarcă un studiu recent apărut — au constituit factori de definire ai unei identități care a stat la baza eforturilor de apărare și cucerire a independenței în secolele 14—16 și de păstrare a individualității naționale... iar obiective de diversă natură

³ G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1969, pp. 92, 110—111.

⁴ M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1980, pp. 532—535.

⁵ M. Tomescu, *Istoria cărții românești de la început pînă la 1918*, București, 1968, p. 51.

⁶ Pesty Frigyes, *A Szörényi bánság és Szörény vármegye története, II*, Budapest, 1878, pp. 253—269; *Idem*, *Krassó vármegye története, I, 2* Budapest, 1884, pp. 403—404.

⁷ I. D. Suciu, *Unitatea poporului român. Contribuții istorice bîndărene*, Timișoara, 1980, pp. 13—58.

au avut totdeauna de câștigat prin integrarea lor într-un context religios⁸.

Din ce a rămas în aceste districte, ne sînt cunoscute vechi manifestări culturale românești ortodoxe, precum fragmentul manuscris slavo-român din Psaltirea de la Mehadia⁹, Tetraevanghelul slavo-român tipărit la Sibiu între 1551—1553¹⁰ și menționarea unui număr de 16 de bănațeni, între ei și mulți români, ce studiau la universități străine între anii 1383—1552, 11 fiind din Caransebeș¹¹. Mai tirziu, lugojanul Gheorghe Lontea apare în documente ca „bărbat distins în științe”¹². În evoluția sa, fenomenul cultural își căuta propriile forme de exprimare, iar Reforma sub haină calvină, venea în întîmpinarea aspirațiilor românești. Vorbea despre dreptate socială, egalitate, despre oficierea serviciilor religioase în limba maternă și respecta ritualul ortodox. Nu e surprinzător deci că la Caransebeș, încă din 1564, anul recunoașterii oficiale a calvinismului în Transilvania, documentele relatează despre o confruntare atît de aspră între comunitatea calvină și catolici, că dieta de la Sighișoara a fost silită să intervină. În 1566, locul școlii catolice e donat de rege, românului Fiat¹³. *

În acest puternic centru românesc cu rosturi mari în viața românească din estul Banatului, de la rezistența față de marea nobilime feudală ce reprezenta catolicismul, care-i amenințau ființa prin depozedarea drepturilor, prin persecuții religioase și prozelitism, se trece la ofensivă. Din perspectiva istoriei, calvinismul apare ca mijloc, iar nu ca scop. În anul cînd e recunoscut de dieta transilvăneană, avea aici îndeajuns de mulți aderenți ca să declanșeze fațîș lupta împotriva catolicismului, să-i dezorganizeze așezămintele și să-i înlătore pentru totdeauna autoritatea pe care a deținut-o mai bine de un secol și jumătate.

⁸ *Constituirea statelor feudale românești*, editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 247; P. P. Panaitescu, o. c., p. 332.

⁹ Șt. Ciobanu, *Inceputurile scrisului în limba română*, București, 1940, pp. 42-43; M. Combiescu, *Psaltirea de la Mehadia*, în „Limba română”, an. 17, 1968, nr. 3, pp. 259—270; N. Iorga, *Observații și probleme bîndăfene*, București, 1940, p. 81.

¹⁰ *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551—1553. Studiu introductiv filologic de Emil Petrovici, studiu introductiv istoric de L. Demény*, București, 1971; Dan Simonescu, *Un mare editor și tipograf din secolul al XVI-lea: Coresi*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, XI, București, 1969, p. 54; M. Păcurariu, o. c., p. 523—524.

Menționez că G. Pascu, afirma în *Istoria literaturii române din secolul XVI*, București, 1921, p. 204: „La baza culturii române au trebuit deci să fie două direcții: una de la nord-vest avînd ca focar mănăstirea din Perî în Maramureș, și alta la sud-vest avînd ca focar un centru din Banat”.

¹¹ C. Feneșan, *Studenți din Banat la universitățile străine, pînă la 1552*, în „Revista de istorie”, tom. 29, 1976, nr. 12, pp. 1945—1965.

¹² I. B. Mureșianu, *Mănăstiri din Banat*, Timișoara, 1976, p. 69.

¹³ A. Ghidiu, I. Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, p. 94; Pesty Frigyes, *A Szörényi b́́nság és Szörényi vármegye története III*, documente vol. I, Budapesta, 1878, p. 347.

Și tot din perspectiva istoriei, se desprinde clar o conștiință națională și de solidaritate general românească, reacție generată de imperativul apărării. Ea primează în toate acțiunile, cu simțul ancestral al istoricității. Limba română, înfringe tradiția străină. Creștința, chiar dacă poartă alt nume, rămâne ortodoxă exprimată în limba română, pe care o promovează într-un larg ansamblu cultural. Indiferent de provincia în care au locuit și de dominația străină sub care se aflau, își spun „români”, se adresează unii altora încă în primele cărți tipărite: „fraților români”. Între 1553—1581, s-au tipărit în românește cu respectarea fidelă a textului ortodox, *Evanghelia*, *Apostolul*, *Cazania*, *Molitvelnicul*, *Psaltirea*¹⁴, probabil, ca întregire necesară și logică, *Liturgierul* și *Octoihul*, înglobând toate cărțile cerute de serviciile religioase ortodoxe. Coresi, tipărește numeroase cărți pentru cult în slavonă. Când principii Transilvaniei folosesc calvinismul în vechile scopuri politice, reacția nu întârzie ci se ridică întru apărare Contrareforma. La ea participă în numele întregului neam, Biserica ortodoxă din țările românești și din Transilvania. *Evanghelia* cu învățături ce apare la Brașov în limba română la 1581, pentru confirmarea conținutului ei ortodox, ca factor de unitate, poartă girul mitropolitului din Târgoviște, al vladicii din Transilvania și al preoților brașoveni. Și semnificativ, în 1584, reprezentanții orașelor Lugoj și Caransebeș, cer mitropolitului ortodox Ghenadie de la Alba Iulia să le trimită preoți, că în părțile lor sînt 60 de sate românești care refuză serviciile preoților de altă lege¹⁵. „Pe plan dogmatic, se duce deci lupta pentru naționalitate și solidaritate națională, prin consolidarea ortodoxiei în Transilvania”¹⁶, cu participarea oficializată a întregii Biserici ortodoxe românești care tot sub formă oficială, promovează propria limbă în serviciile de cult prin această carte importantă, larg răspîndită în toate ținuturile românești.

Palia de la Orăștie, e componenta de seamă a acestei mișcări românești. Traducătorii, deși cu funcții de răspundere în ierarhia calvină, prin titlul ce-l dau lucrării și celor două cărți în limba slavonă care era simbolul ortodoxiei, prin folosirea ca argument a unui fragment din predica „lu sfinț Ion Zlatoust pre Bitie”, în ampla predoslovie, prin explicațiile clare și concise privind conținutul Bibliei și prin ideile ce cuprinde predoslovie, se prezintă ca ortodocși. De fapt, Biblia, temelia întregului creștinism, nu putea servi propagandei calvine. Tălmăcitorii își spun „propovăduitorii *Evangheliei* lui Hristos”, „dascăl de dascălie”, dar nu folosesc cuvîntul „calvin”. Se considerau în primul rînd români, osteneau pentru propășirea „fraților români” cu mărturisită dragoste pentru tot neamul. Mihai Tur-

¹⁴ M. Tomescu, o. c., p. 48.

¹⁵ I. Lupaș, *Influența reformațiunii asupra Bisericii române din Ardeal și Banat în secolul XVII*, în „*Foaia Diecezană*”, an. 31, 1917, nr. 45.

¹⁶ M. Tomescu, o. c., pp. 50—51; G. Ivașcu, o. c., pp. 107—108; I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, 1508—1716, București, 1903, pp. 88—92.

daș, e și el „ales piscupul românilor în Ardeal”, iar Achirie, „proto-popul varmigiei Henedoriei”, toți împărtășind aceleași sentimente și vreri românești.

Din Palie, prin involburările a patru veacuri acum împlinite, au ajuns până la noi 5 exemplare. S-a imprimat în folio, numărând 161 file (322 pagini) grupate într-o predoslovie de 6 file și 20 caiete, într-o singură culoare, cu 21—29 rânduri pe pagină. Cuprinde primele două cărți ale Testamentului Vechi, Geneza și Exodul, pentru care se folosesc numirile slavone: Bitia și Ishodul. Despre tipărire, se spune în titlu: „Și se au început aceste cărți, luna Noemvrie 14 și se au săvârșit în luna Iunie 14 zile ... 1582”. Finalul predosloviei care aparține tipografilor ce-și atribuie și rolul de editori, întregeste modificând datarea terminării tiparului: „Scriu-se-au aceste cărți sfinte, anii 7090 Porojdestva Hristovo 1528 meșta Iule 14, în cetate în Orăștie”, prin „Șerban diiacu meșter mare a tiparelor și cu Marien diiac și dînd în mîna noastră ceaste cărți, cetînd și ne plăcură și le-am scris voao fraților români...”. Traducătorii precizează însă că tipărirea s-a făcut cu știrea lui Batăr Jigmon voivodul Ardealului și a țării ungurești și cu știrea și voia a toți domnilor mari și sfeatnici ai Ardialului pentru înrămătura besearcei sfîntă a românilor”, cel „domn de steag și vestit viteaz Ghesti Freanți ales hotnogiul Ardealului și țării ungurești, lăcuitori în Deva... fu cu tot agiutoriu și le-au scris în cheltuială multă, și cu alți oameni buni încă lingă sine și le-au dăruit voao frați românilor, pentru aceaia rugați pre Dumnezeu pentru mărirea lui”¹⁷.

Din cei 4, respectiv 5 traducători ai Paliei, 3 sînt din Banat, cu îndatoriri de oficiu împlinite în limba maternă: „Herce Ștefan, propoveditoriu Evangheliei lui Hristos în orașu Căvărna Sebeșului și cu Zăcan Efreim dascăl de dascălie a Sebeșului și cu Peștișel Moisi propoveditoriu Evangheliei în orașul Logojuului...”. Ca și preoții ortodocși Iane și Mihai de la biserica din Șcheii Brașovului pomeniți în același timp în Evanghelia învățătoare, sînt cei dintîi tîlmăcitori

¹⁷ Viorica Pamfil, *Palia de la Orăștie 1581—1582. Text, facsimile, indice*. București, 1968. Lucrare de referință, cuprinde o introducere, reproducerea fotografică a întregului text, transcrierea interpretativă cu caractere latine, textul maghiar din 1551 care stă la baza traducerii și indicele elementelor lexicale. Citatele, din textul reprodus fotografic.

Francisc Geszti, înrudit cu principele Sigismund Báthory, vine din Ungaria în 1581, primește ca donație cetatea Deva și comandă trupele din Banat. Catolic ca și principele, trece la calvinism. Literatura istorică străină îl considera „scelerat, dușman al credinței și moralei” (Wolfgang de Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, ed. II, tom. I, Sibiu, 1782, p. 563; Francisc Fasching, *Nova Dacia ex probatis scriptoribus deprompta*, Cluj, 1743, vol. II, pp. 109—110). Vanitos, dornic să-și lase numele în istorie sprijinește material tipărirea Paliei începută în anul venirii în Transilvania, înființează o școală în Hațeg și „plinindu-se rugăciunile românilor”, s-a sfîrșit în 1594 la Sighișoara lovit de un trîzniet pe cînd se întorcea din Moldova unde îl reăzase în scaun pe Aron Vodă, alungat de Cazaci. (St. Pop, *Istoria literaturii române bîndăfene vechi. Palia de la Orăștie*, în „Orizont”, Cluj, an. I, 1906, nr. 8—9, p. 60.

cunoscuți cu numele, și dincolo de aparentele deosebiri de credință, servesc cauzei comune tuturor românilor. „Că văzum — spun traducătorii — cum toate limbile au și înfluresc într-o cuvintele slăvite a lui Dumnezeu, numai noi românii pre limbă nu avem. Pentru aceea cu mare muncă scoasem den limba jidovească și grecească și sârbească pre limba românească 5 cărți ale lui Moisi Prorocul și patru cărți ce se cheamă Trstva și alți proroci citeva, și le dăruim voao fraților rumâni și cetiți și nu judecareți necetind nainte, că veți cu adevăr afla mare visticie sufletească...”.

Efrem Zăcan, era „dascăl de dascălie” în Caransebeș la o școală românească ce pregătea tineri pentru noua formă de credință și pentru trebuințele vremii, atestând alături de afirmările menționate, vechi indeletniciri culturale. El nu mai era printre cei vii în 1598, căci fiul său Francisc, nobil, notar al orașului și districtului Caransebeș se interesa de cuvenitul drept de moștenire. Un Gavril Zăcan, dădea în 1593 districtul și orașul Caransebeș în judecată pentru restituirea unei sume importante, pe care tatăl său le-a împrumutat-o. Un alt Zăcan, a primit o casă în centrul Lugojului.

Ștefan Herce e predicator în Caransebeș, iar Moise Peștișel în Lugoj, unde doi credincioși plătesc scump și donează bisericii ortodoxe nu după mult timp, Tetraevanghelul românesc din 1560—1561, dar și Tetraevanghelul slavon tipărit în 1581 la mănăstirea Plumbuita de lângă București¹⁸. Despre ei documentele nu fac nici o amintire. Aparțin poporului ca atîția necunoscuți și îndeplinesc cu mijloacele posibile, în alt spirit, mai independent dar servind același scop comun, rolul pe care l-au avut mănăstirile. Pentru ființarea lor n-au existat în Banaț nici împrejurări favorabile, nici clasa socială cu posibilitățile trebuincioase, fapt ce a imprimat pînă în 1918 frămîntărilor culturale un pronunțat caracter de masă, dinamic și militant.

Afirmația că au depus „mare muncă”, e îndreptățită. Nu s-a limitat la textul tipărit, ci s-a extins la o treime din cele 37 cărți ale Testamentului Vechi, care în ultima ediție a Bibliei cuprinde 1093 pagini. Ce s-a publicat, era socotit „pîrgă, pînă Dumnezeu va și altele tipări și scoate”.

Cercetările au dovedit că la baza traducerii se află Pentateucul lui Gaspár Heltai apărut la Cluj în 1551, în limba maghiară. Traducătorii au întreprins de asemenea un text corect al Vulgatei evident în capitolele 1—5 din Geneză și 1—16 din Exod, iar prezența unor cuvinte slavone obișnuite în limba noastră bisericească alături de altele necunoscute, confirmă folosirea unui manuscris cu capitole din Testamentul Vechi în versiunea slavonă, anterior primei tipăriri a

¹⁸ I. B. Mureșianu, *Importanța însemnărilor de pe tipăriturile bisericești din secolul XVIII aflate în biblioteca Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, în „Mitropolia Banatului”, an. 28, 1978, nr. 1—3, pp. 68, 79; I. Hăsfălean, *Ediție Coresi*, în „Magazin istoric” an. 13, 1979, nr. 12 (153), p. 25.

Bibliei la Ostrog, în Rusia, la 1581¹⁹. Se pare că nu le-au fost străine nici traduceri românești mai vechi. Pe pagina a patra din predoslavia explicativă, o informație prețioasă le adeverește existența, precum și cunoașterea de către traducători a frământărilor culturale din spațiul românesc: „Den acestea toate nu-s multe care n-au ieșit în limba românească den ceale cărți sînbești și grecești, însă acum asupra de acestea tipăritu-s-au ceaste doao cărți dentiiu a lui Moisi proroc”. Afirmația se referă așadar la traduceri mult mai extinse, față de cele pe care mărturisesc că le-au făcut ei.

În 1582, cuvîntul traducătorilor se îndrepta spre toți românii, afirmînd îndrăzneț și limpede unitatea de origine și limbă a neamului. Prin îndemnul plin de căldură stăruie asupra necesității culturii în propria limbă cu încredere în posibilitățile ei de a deveni o limbă de cultură și cu vederi proiectate departe în viitor: „le dăruim voao fraților români”, că „numai noi pre limbă nu avem”, că „înfluresc” numai neamurile ce se cultivă în graiul lor. Ideile acestea mobilizatoare sînt exprimate în tipăriturile coresiene, ca prin cartea tipărită în Moldova și Țara Românească să cîștige noi semnificații, reconfirmîndu-le permanența și caracterul general românesc.

Ca valoare literară, „Palia ocupă în ciclul traducerilor românești din veacul al 16-lea un loc aparte prin frumusețea traducerii, prin limba ei vie, pitorească și armonioasă. Traducătorii au știut să folosească frământările unui veac de muncă literară pentru a nimeri cuvintele expresive, care deșteaptă imaginația și mișcă simțirea²⁰. Traducerea, e un foarte prețios document lingvistic²¹. O altă autoritate, de prestigiu, remarcă: „Forma lucrării e... foarte deslușită, pe lingă aceasta, fraza scurtă, energică, perfect turnată; nimic dintre traducerile de pînă atunci nu se poate pune alături cu Palia... Traducătorul învățat, care știa de romani și, cunoscînd și limba latină, va fi judecat însuși că seamănă cu a noastră, zice neamului său — pentru înția oară — *români*, nu «rumâni»”²².

Cursivitatea, claritate în exprimare, fraza în spiritul limbii ce nu se lasă desfigurată de tipare străine, fac lectura deplin înțeleasă, adesea antrenantă, cu îmbietoarea savoare a graiului bănățean de acum patru sute de ani.

În Transilvania, în țările române, în Banat, același efort de a înlătura particularitățile provinciale pentru a-i da limbii unitatea care să o facă înțeleasă de toți românii, deplin accesibilă cititorului de azi, dovedind prin cunoașterea verbului și aspirațiilor comune o intensă intercomunicație. Și din toată mișcarea culturală a Reformei, s-a ales numai ideea transpunerii cărții religioase în limba maternă.

¹⁹ Viorica Pamfil, o. c., pp. VII—VIII; *Istoria literaturii ruse*, București, 1963 p. 198, traducere din limba rusă.

²⁰ N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, ed. II, București 1980 p. 110.

²¹ *Dicționarul literaturii române de la început pînă la 1900*, București, 1979, pp. 655—656.

²² N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, I., ed. II, București, 1925, pp. 205, 374.

Răscolitor mesaj al conștiinței unității neamului ce nu cunoaște valnice hotare puse între frații ce se socoteau un singur trup; de emancipare și progres, rostit cu îndemnul sufletului și convingător, a fost împreună cu cartea coresiană și cu cele ce urmează, ascultat și împlinit. Profund românesc și social, e afirmarea politică a poporului român din vestul Carpaților, a demnității umane, în condițiile dominației străine. Ideea națională, încă din primele tipărituri devine ideea forță, iar cultura se servește de o limbă literară gândită și dorită una pentru toți²³. Iar cartea în limba română „dă conștiința propriei valori, înnoiește esențial cultura, dovedește capacitatea ei de a fi o limbă de cultură”²⁴.

Palia, încheie seria tipăriturilor românești din secolul al 16-lea. Evenimentele istorice se precipită. Principele Transilvaniei, Sigismund Báthory aderă la Liga creștină, făurește cu împăratul Germaniei planuri ce urmăreau să creeze un stat compus din Transilvania, Țara Românească și Moldova și se realizează cu imboldul lui Mihai Viteazul Confederația antiotomană, pe care Sigismund nu o poate re-consolida din cauza tulburărilor interne și a rivalităților turco-germane²⁵. Mihai Viteazul, dovedește că e posibilă și înfăptuirea unității politice românești. Frământările și luptele opresc pentru patru decenii orice activitate a tipografiilor. Cartea românească va continua să apară la 1640 în Țara Românească și Transilvania, după trei ani în Moldova, iar Biblia va apare în întregime în 1688, la București. Numărul ei crește mereu, ca de la începutul secolului următor să domine. Cartea slavonă se tipărește nu numai ca aspect prelungit al Contrareforme și tradiției, ci ca sprijin dat cu multă generozitate de domnii români popoarelor ortodoxe aflate sub dominația turcească, în numele solidarității și a luptei pentru libertate.

Scoala de dascălie din Caransebeș atestată documentar în Palie, înființată, se pare, în 1564, și-a continuat activitatea în secolul al 17-lea, când e amintită și școala calvină din Lugoj. În 1640, principele Transilvaniei dispune să se tipărească toate cîntările românești pe care le cîntă caransebeșenii și lugojenii la serviciile lor religioase²⁶, iar în 1657, anul înființării unei școli similare la Făgăraș, cele două școli sînt date ca model de organizare, învățătorul român fiind obligat „a învăța pe mari și pe mici la abecedariul românesc și la scrierea bună și exactă românească”, la cetirea altor cărți religioase și a-i învăța pe elevi cîntările bisericesti, după uzul din Caransebeș și Lugoj”²⁷.

²³ G. Ivașcu. o. c., p. 5, 6.

²⁴ D. Simonescu, *Un mare editor și tipograf din secolul al XVI-lea Coresi*, în „Studii de bibliologie” XI, 1969, p. 54.

²⁵ *Din istoria Transilvaniei*, I, București, 1960, pp. 137, 138.

²⁶ A. Ghidiu, I. Bălan, o. c., p. 99, 100.

²⁷ N. Iorga, notă în „Revista istorică”, București, 1923, nr. 10—12, p. 188; V. Țirnovnicu, *Istoria învățămîntului din Banat pînă la anul 1800*, București, 1978, lucrare de referință. Relatări prețioase despre școlile din secolele 16—17, pp. 43—54.

E o activitate intensă în aceste școli în care se învață, se cântă românește și se scrie numai cu caractere latine. Ștefan Fogarași din Lugoj traduce din latină Catechismul tipărit în 1648 și i se atribuie și altă traducere. Spiritul românesc atât de evident în Palie a devenit tradiție, luînd forme noi sub tot mai accentuata influență a marelui mișcări culturale umaniste din Apus. De la mijlocul secolului al 16-lea, Mihail Haliciu, dascăl la școala caransebeșeană de dascălie și fiul său, Mihail, cu studii superioare, sfîrșit la Londra în 1712, traduc, scriu versuri pun într-un lexicon cu 5000 de cuvinte, latina alături de română într-un dialog elocvent, iar în 1674, Mihail fiul, semna cea dintîi odă cultă în limba noastră ca „nobil roman din Caransebeș“.

La conștiința unității de neam și de limbă, se alătură acum conștiința latinității, afirmată de contemporanii din țările române, în aceeași unitate de simțire.

Intervin apoi schimbări în cursul istoriei. Școala din Caransebeș reapare în prima jumătate a secolului al 18-lea. Preotul Lazăr Popovici care scria și textul slavon cu caractere latine, nota românește în 1748: „am venit în țara Banatului dascăl... de am învățat gramatika în școala Karan Sebișului, care acum sent preot deseversit iar în Karan Sebis“²⁸. Școala era acum ortodoxă, precum ortodoxă a rămas toată populația Banatului.

Din activitatea ortodoxă ne-au rămas mărturii puține, dar în deajuns de elocvente. Persecutată, ortodoxia noastră a opus o permanentă rezistență acțiunilor prozelitiste. Manifestările ei sînt confirmate de masa credincioșilor, de unitatea și solidaritatea românească. Biserica ortodoxă din Lugoj primește în dar cu lăsamînt frumos scris în românește, la 1630, Tetraevanghelul românesc din 1560—1561, la 1668 Tetraevanghelul slavon de la București din 1581, iar în 1706, Antologhionul și octoiul apărute la Rîmnice în 1705, respectiv 1706, dăruite cu scris autograf de marele spătar Mihail Cantacuzino, fratele stolnicului Constantin Cantacuzino, ultimul păstrat în Fondul de carte veche al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

O uimitoare capacitate de selecție și asimilare, a făcut ca din marile frămîntări cultural-religioase din vestul Carpaților în condițiile dominației străine, cărturarii noștri să folosească și să păstreze numai ce putea să servească apărării ființei neamului, afirmării lui culturale și politice într-o unitate românească și să pregătească împreună cu totală dăruire, biruința în care au crezut cu convingere.

²⁸ A. Ghidiu, I. Bălan, o. c., p. 40, unde textul e reprodus fotografic.

PATRIA NOASTRĂ REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Poporul român a întâmpinat cea de a XXXV aniversare a Republicii cu inima plină de bucurie, cu justificată mândrie patriotică și cu deplină încredere în viitorul tot mai fericit pe care și-l făurește.

Favorizată de istoricul act de la 23 August 1944, proclamarea Republicii la 30 Decembrie 1947 a fost rezultatul firesc al luptei pe care întregul popor a dus-o, de-a lungul zbuciumatei sale istorii, pentru făurirea unui stat al libertății, egalității și fraternității.

Republica a deschis larg calea unor înfăptuiri mărețe. Naționalizarea principalelor mijloace de producție în iunie 1948, a pus bazele dezvoltării economice a țării, cheazășie a bunăstării, înregistrându-se de atunci o continuă și vertiginoasă creștere a nivelului de trai. Electrificarea a adus lumină în cele mai îndepărtate așezări, oriunde s-au aflat oameni, simbolizând totodată luminarea vieții spirituale a poporului. An de an, pe harta țării au apărut noi șantiere, noi obiective industriale, orașe noi, școli, instituții culturale, spitale, stațiuni balneo-climaterice, în toate acestea utilul îmbinându-se armonios cu frumosul. Agricultură a fost așezată și ea pe baze noi, cooperativizarea, mecanizarea și în general aplicarea unor metode avansate, științifice, oferindu-i perspectivele cele mai promițătoare.

Călătorul care străbate țara noastră, de la un capăt la altul, întâlnește în peisajul ei minunat frumusețile clădite de mîntea și de mîinile oamenilor, mărturii ale priceperii și hărniciei poporului român. Alături de monumentele istorice și de artă restaurate și păstrate cu grijă, se înalță numeroasele construcții ale epocii socialiste, cu linia lor modernă, impunătoare.

Dincolo de hotare, produsele industriei românești prezentate la marile tîrguri și expoziții internaționale, au fost apreciate și solicitate din ce în ce mai mult. Prestigiul științei românești în slujba vieții s-a afirmat cu mai multă tărie, iar solii artei noastre au făcut cunoscute pînă departe valorile creației populare și culte de la noi, stîrnind pretutindeni admirație. Operele scriitorilor români au fost traduse în numeroase limbi străine, iar paginile cele mai reprezentative din literatura universală sînt cunoscute azi la noi.

Activitatea desfășurată în țara noastră pe arena vieții internaționale, exprimând năzuințele poporului român, a avut în vedere neconținut realitățile și cerințele majore ale vieții contemporane și a fost închinată idealului cel mai scump al omenirii, pacea.

Mărețele înfăptuiri ale Republicii și-au revărsat din plin binefacerile și asupra cultelor religioase prin asigurarea libertății de conștiință, libertății religioase și libertății organizării cultelor. În condițiile acestor libertăți Biserica Ortodoxă Română și-a putut desfășura activitatea potrivit dogmelor, canoanelor și tradițiilor sale, potrivit misiunii pe care o are de îndeplinit; și-a refăcut unitatea stărbuită odinioară când parte din fiii ei se aflau sub stăpîniri străine, și-a fixat normele statutare și regulamentare în conformitate cu nevoile sale, și-a creat instituții proprii de învățămînt teologic pentru pregătirea slujitorilor, acestea primind și studenți trimiși de diferite Biserici din străinătate; a trimis la rîndul ei, tineri teologi pentru studii peste hotare; dispune de tipografii în care se publică studii și manuale de teologie, reviste bisericești și cărți de cult; și-a înființat ateliere pentru confecționarea diferitelor obiecte necesare cultului; a restaurat, cu sprijinul statului, numeroase așezăminte bisericești — monumente istorice, de arhitectură și de artă; a cultivat relațiile interortodoxe și pe cele intercrestine prin activitatea depusă în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în cadrul Conferinței Bisericilor Europene, a Conferinței Creștine pentru Pace, etc.

Biserica Ortodoxă Română este părtaşă la toate bucuriile și binefacerile poporului român. De aceea Întîistătătorul, ierarhii, slujitorii și credincioșii ei iau parte cu însuflețire la sărbătorirea zilei de 30 Decembrie, aducînd prinosul lor de grațitudine conducerii Republicii Socialiste România și reînnoind legămîntul sfînt de a-și aduce — împreună cu întregul popor — contribuția la înflorirea patriei, pentru binele obștesc, pentru pace și înțelegere în întreaga lume.

*

Ceea ce inima și conștiința noastră simte nevoia să mărturisească cu prilejul aniversării proclamării Republicii, este mai ales atașamentul față de popor și de glia strămoșească, identificarea cu patria. Ca la orice sărbătoare națională, în mod firesc la 30 Decembrie, se cade să vorbim cu apăs despre dragostea de patrie, despre acea putere care te face să nu te simți singur în lume, ca o trestie bătută de vînt, ca o frunză pe întinsul apelor.

Fiecare ne avem destinul propriu pe care ni-l împlinim după puterea noastră de a gândi și de a înfăptui, în raport de energiile creatoare de care dispunem. Dar vine de dincolo de noi, de dincolo de energiile noastre individuale, o putere mai mare decît noi, care ne înzestrează, ne însutește puterile, care ne redă ființa noastră cea adevărată, identitatea, tăria de a fi noi înșine în orice împrejurări; este puterea neamului din care facem parte și a pămîntului pe care ne-am născut.

O putere de care dispunem zilnic, ca de un imens tezaur, în care zac toate forțele adunate de zeci și sute de generații ale unui neam încercat de istorie și care a știut de fiecare dată să iasă victorios din încercările acesteia. Un bun firesc, simplu și vital, ca apa și aerul, bun de a cărui însemnătate adevărată ne-am da seama numai în nefericitul caz când o soartă vitregă ne-ar pune în situația de a nu-l mai avea. Fiindcă oriunde am fi în altă parte pe pământ am fi singuri între atît de mulți. Cîtiva între atîtea milioane ori zeci de milioane. Numai aici, unde ne-am născut, fiind fiecare în parte, sintem, în același timp, douăzeci și două de milioane. Oriunde în lume ființa noastră s-ar opri la marginile casei noastre, la marginile familiei, ale grupului de cîtiva prieteni, mai mult sau mai puțin înțelelegători, mai mult sau mai puțin capabili să intre în rezonanță adîncă și permanentă cu ceea ce sintem. Numai aici sintem tari și cînd credem că sintem slabi; sintem mulți și puternici și cînd ne retragem în singurătatea noastră; putem rezista greutăților vieții și cînd credem că aceste greutăți ne copleșesc. Numai aici putem simți cu adevărat cum o singură bătaie a inimii noastre se amplifică instantaneu în alte douăzeci și două de milioane de bătăi de inimă ale fraților noștri.

Dar dacă tăria de care vorbeam vine aici dintr-un orizont larg, care se sprijină pe Dunăre și pe Crișuri, pe Mureș, pe Timiș, pe Olt și pe Marea Neagră, pe plaiurile Moldovei, ale Transilvaniei și ale Banatului, pe umerii puternici și neînduplecați ai Carpaților, dar și pe cîmpiile țesute cu soarele grînelor din Dobrogea, Muntenia și Oltenia, ea vine totodată din adîncurile pămîntului în care și-au zidit oasele zeci, sute de generații. Tăria „osemintelor vărsate-n mine”, de care vorbea Arghezi, ne propulsează cu putere spre regăsirea deplină de noi înșine, și nu-i împlinire mai mare a ființei umane decît aceea de a fi ea înșăși cu adevărat. Adică de a-și găsi adîncurile din care să crească temeinic spre viitor printr-un prezent demn, substanțial, productiv.

Cînd simți sub picioare pragul casei tale, ros de talpa incandescentă a timpului prin care au urcat înaintașii, ființa ta crește înzecit, certitudinile sporesc, speranțele se împlinesc. Mormîntul părinților ne dă melancolia vieților sacrificate întru înălțarea noastră, dar și sentimentul fermității, conștiința că aici, unde sintem noi, umblăm cu adînci rădăcini înfipte în pămînt și nici un vînt al istoriei nu ne poate smulge să ne poarte aiurea. Un copac fără rădăcini care să coboare în pămînt, pînă la izvoarele viei ale apelor cu fața ascunsă în culele timpurilor trecute, este un copac mort.

Știm, poporul nostru n-a dus-o ușor în trecut. Vremurile și împrejurările au fost nu o dată vitrege cu el. Efortul uriaș pe care îl face pentru biruințele de azi se izbește și el, adeseori, și de vitregia timpului și nu odată, de vitregia naturii. Cine crede că ridicarea pe treptele civilizației este o plimbare, într-o dulce dimineată de vară

prin grădina de trandafiri, se înșeală amarnic. Ridicarea întru civilizație a însemnat și va însemna întotdeauna efort de brațe și de inteligență, dus pînă la ultimele resurse, răbdare și sacrificiu, credință în izbînda drumului ales și mîndria unică de a fi tu însuși constructorul aceluia drum. Cel care, la prima bătaie de vînt mai aspră, este gata să renunțe la mers, să nu pornească la cucerirea munților, Privelistile mari, și ale naturii, și ale istoriei, cer bărbăție și cutezanță, frumusețe de caracter și neînduplecare, privire ageră, care să poată pătrunde și prin ceață, dincolo de efemer și nesemnificativ. Cer înțelegerea exactă a lucrurilor.

Cunoaștem toți oameni care, trăind departe în lume și simțind că ajung la capătul firului vieții, trimit să se ia un pumn de pămînt de acasă cu care să fie îngropați în pămîntul străin. De ce acest pumn de pămînt de acasă? De ce această liniștire prin întoarcerea la origini? De ce această reîntoarcere definitivă, după peregrynări pe care viața, cu voia sau fără voia lor, le-a impus? Pentru că, vrînd să fie cu adevărat și după ce nu mai este, ființa omului dorește să se continue prin ființa cea mare și nepieritoare a poporului și a pămîntului din care s-a născut.

Noi sintem clipa. Neamul este veșnicia!

Citind istoria românilor în vederea unei ediții franceze a acesteia și remarcînd lungul șir de fapte istorice, întinzîndu-se peste aproape două mii de ani, revăzînd marile încercări prin care poporul nostru a trecut, Nicolae Iorga avea dreptate să exclame, cu vocea unui cronicar modern, plină de înfiorarea teribilelor fapte de eroism și de sacrificiu văzute, dar și de mîndria unei existențe exemplare, afirmată peste opreliștile timpului și ale conjuncturilor istorice: „Oricare alții s-ar fi risipit în lume! Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas. Cu sabia în mînă de strajă la toate zărilor, iar cînd s-a frînt o olipă, ca să se lege din nou, tainic, oțelul, am întins brutalității arma subțire a inteligenței noastre. Și, iată, sintem tot acasă”.

Ne putem schimba hainele. Putem schimba scaunele și dulapurile casei noastre. Putem schimba chiar casa, deși durerea de a nu mai călca pe pragul știut începe îndată să se resimtă; putem schimba felul de-a mîncă și de a vorbi, deși limba se îndoaie mai greu pe gîndul netrăit și pe simțirea mimată; nu ne putem schimba felul de a fi. Structura intimă a ființei noastre, care respiră dincolo de noi, care trăiește dincolo de marginile noastre imediate. Operațiile moderne cele mai sofisticate, făcute în condițiile tehnicilor ultraperfecționate, ne dovedesc un lucru simplu, știut și simțit de totdeauna: chiar și un organism afectat de boală respinge transplanturile. Simte ceea ce nu este al lui. Nu acceptă! Nu primește! Și deseori mult dorită însănătoșire grăbește, prin tehnica modernă a implantării sau a transplantării — sfîrșitul.

Pentru că, putem înlocui totul, nu ne putem înlocui pe noi înșine. Atunci cînd existăm, cînd vrem să existăm cu adevărat. La urma urmei, ceea ce nu există — nici nu contează !

Iată gânduri și simțiri închinete patriei, patrie care pentru noi este și va rămîne mereu Republica Socialistă România.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

ALEGEREA CELOR MAI BUNI PENTRU BINELE TUTUROR

La 21 noiembrie 1982, oamenii așezărilor timișene, cărășene, arădene și hunedorene — români, germani, maghiari, sirbi și de alte naționalități — ca de altfel toți cetățenii țării, s-au prezentat la vot ca o familie strâns unită și animată de aceleași idealuri și năzuințe. Un vot al încrederii și angajării depline la sporirea contribuției pentru mersul înainte al țării. Ca toți cetățenii patriei, ei s-au prezentat la urne cu conștiința de stăpâni ai propriilor destine, însuflețiți de marea încredere că programele de dezvoltare economico-socială și edilitar-gospodăresc a localităților, amplificate în rodnicele dezbateri din preajma acestui act, cu larga inițiativă și contribuția lor responsabilă, vor deveni realitate spre binele și în folosul tuturor.

Participarea masivă, entuziastă a maselor de alegători la vot, încă din primele ore ale dimineții, animația și însuflețirea, prezența lor la programele culturale-artistice susținute de sute de formații de amatori, care au transformat acest moment semnificativ într-o adevărată sărbătoare populară a bunilor gospodari ai țării, au intruchipat, elocvent, esența profundului democratism al orînduirii noastre — de guvernare a țării de către popor, prin popor, pentru popor — angajarea fermă a maselor de cetățeni la autoconducerea și autogospodărirea localităților, la continua lor înfrumusețare la progresul și prosperitatea patriei.

Clerul și credincioșii ortodocși români din cele două eparhii ale Mitropoliei Banatului, însuflețiți de aceleași idealuri civice și asemeni tuturor fiilor patriei s-au prezentat cu toții la urne și au votat cu entuziasm și încredere candidații Frontului Democrației și Unității Socialiste — organizația din care fac parte și în cadrul căreia activează — exercitîndu-și dreptul legal de a alege și a fi aleși pentru binele țării și al lor, al tuturor.

SOLUȚIE INGENIOASĂ DE CONSERVARE A UNEI BISERICI — MONUMENT ISTORIC

În cadrul lucrărilor de sistematizare a Capitalei s-a ivit necesitatea strămutării unei biserici monument istoric pentru ca în felul acesta să nu fie afectată de construirea uneia din noile magistrale care vor străbate orașul. E vorba de biserica „Schitul Maicilor”, căreia, printr-o soluție ingenioasă i-a fost schimbată amplasarea. Dintr-o informație publicată de presă în momentul începerii acțiunii (România liberă, nr. 11696 din 8 iunie 1982 p. 5) rezultă că avem de-a face cu o construcție înaltă de 15 m. acoperind o suprafață de 96 mp. și cîntărind 745 tone care pînă la urmă a fost mutată din lăcașul ei de secole printr-o manevră de ridicare și apoi de translare la o distanță de 260 m. Întreaga acțiune, apare remarcabilă, deosebită în concept, organizare și execuție tehnică, în efortul de a păstra intactă în matricea, viziunea și realizarea ca atare, o construcție veche de mai bine de 250 de ani.

Prima fază a operațiilor a constat în ridicarea clădirii, cea de a doua, în translația ei.

Diferența de nivel de circa un metru, între amplasamentul inițial și cel care i s-a dat acum, existența pinzei freatice de apă, necesitatea păstrării rețelelor

edilitate urbane, au determinat adoptarea soluției de ridicare a clădirii la circa 1.67 m înălțime. Pentru siguranța operațiilor de ridicare și deplasare, pentru a păstra integritatea construcției cu toate componentele, a pereților, a frescelor interioare, s-a realizat pe conturul exterior o centură de beton armat, lată de 70 cm și înaltă de 80 cm, printr-o operație de subzidire. Clădirea a fost încorsetată apoi, cu brațe metalice și cu un eșafodaj din schele. Sub grinda de beton armat au fost instalate 22 prese hidraulice de 120 tone cu ajutorul cărora, construcția a început să se ridice din temelii. Întreaga operație a fost supusă unui control riguros, deciziile colectivului de lucru fiind luate, în urma datelor furnizate de aparatele montate pe clădire, destinate să precizeze în orice moment orizontalitatea și verticalitatea ei, date comunicate apoi calculatorului care, stabilea la pupitrul de comandă, numărul de mișcări ce trebuiau efectuate de către fiecare presă în parte. Operațiunile s-au reluat succesiv din 5 în 5 milimetri.

Următoarea manevră importantă a constat în deplasarea clădirii, în direcția sud-est, pe o distanță de circa 260 m, pe o cale de rulare, construită din elemente prefabricate din beton și care, pe parcursul acestei operații pe întregul traseu s-au refolosit de câteva ori.

Înainte de a se fi înscris pe linia de pornire proiectată clădirea s-a rotit într-un unghi de 12 grade, în vederea orientării ei pe direcția noului amplasament. Rotirea s-a făcut la rindul ei pe o cale de rulare proprie, realizată din longhine și șine de cale ferată curbe, instalate pe o platformă de beton. Odată astfel orientată a început operația de deplasare în linie dreaptă, circa 180 m. Pentru aceasta, sub clădire s-au instalat longrine, șine și boghiuri, iar cu ajutorul unor trolii electrice cu reductoare de viteză, montate pe o platformă, construcția a fost trasă cu o viteză de circa 1,5—1,8 m pe oră, coborâtă circa 67 cm și de pusă apoi pe amplasamentul definitiv.

NOUĂ MINĂ DE CĂRBUNE

La Darova au fost inițiate nu mult timp în urmă lucrările de punere în funcțiune a unei noi exploatare miniere din cadrul bazinului carbonifer al Lugojului, care va furniza economiei importante cantități de cărbune, în special centralei de termoficare aflată în construcție la Timișoara. Așa, bunăoară a fost recepționat planul înclinat cu nr. 2201 care a interceptat un prim strat de lignit. Acesta va permite accesul minierilor și a utilajelor necesare în subteran în vederea pregătirii panoului experimental din care vor fi extrase aproximativ 10.000 tone lignit, cu o putere calorică medie. Întreprinderea de prospecțiuni și explorări geologice „Banatul” din Caransebeș își continuă în ritm susținut lucrările la celelalte puncte de lucru ale noii exploatare carbonifere din zona Lugojului.

PREMIERE INDUSTRIALE

În orașul de pe malurile Begăi a fost introdus în circulație un nou tip de tramvai denumit „Timiș V. 2”, de către constructorii lui, de la întreprinderea „Electrometal”. Este vorba despre un tramvai articulat cu o capacitate de 230 locuri cu înalt grad de silențiozitate, două boghiuri-motoare, viteză de 70 km pe oră, bun demaraj și trei sisteme de frinare, din care două electrice și unul pneumatic. Aceste caracteristici conferă tramvaiului deplină siguranță în exploatare și un sistem de energie redus față de vechile tipuri.

La întreprinderea „Electrotimș” din Timișoara apoi s-a consemnat o nouă premieră industrială: asimilarea în producție a unei mașini de bobinat bandă de aluminiu, agregat complex de înaltă tehnicitate realizat în colaborare cu o firmă de specialitate din R. D. Germania. Deservită de un singur muncitor, mașina poate bobina, la turații de înfășurare reglabile, benzi cu grosimi cuprinse între 0,5 și 1,3 mm și lățimi de la 350 la 1.000 mm. Noul utilaj tehnic de mare

productivitate și precizie este destinat executării bobinajelor pentru transformatoare de puteri mici și mijlocii.

Promovind cu consecvență noul în producție, întreprinderea „Electrotimis” a produs nenumărate noi tipuri de mașini, instalații și utilaje complexe — majoritatea realizate după proiecte elaborate de specialiști din țară.

REALIZĂRI TIMIȘENE

Știința a ajuns astăzi o puternică, o mereu dinamică și indispensabilă forță de producție, iar investigația științifică contribuie efectiv, sistematic la progresul societății. De pildă, Timișoara, cunoscut centru economic în densa rețea a împlinirilor românești, reprezintă un important loc de afirmare plenară a științei politehnice, medicale ori agrare, avînd o pondere de aproape 10 la sută în marelă potențial de gîndire creatoare și novatoare al țării.

Suportul durabil al acestor afirmații îl oferă ineseși faptele ce se numesc: primul robot românesc industrial REMT-1 — inteligent și funcțional, tehnici medicale originale în domeniile de vîrf ale specialității — cardiovasculare, renal —, noi soiuri de plante roditoare, ingenioase soluții, brevete de invenții — premiere naționale, dar și uneori premiere în lume, în mecanica prelucrărilor neconvenționale, în viitorul transporturilor (magnibuzul timișorean fiind superior ca soluție oricărui alt vehicul mondial de asemenea concepție), al construcțiilor, al turbinelor, al chimiei ori al mașinilor de utilitate uzinală la transport și ridicat.

Tot Timișoara deține prioritatea școlii românești de sudură prin catedra Institutului politehnic „Traian Vuia” și prin I. S. I. M., institut specializat, unic ca profil în România, integrat în complexul mecanism ce propulsează întreaga dinamică viitoare a economiei naționale. În județul Timiș se află Stațiunea de cercetări agricole Lovrin, prestigios nucleu de cercetare în domeniul agriculturii, unitate decorată pentru rezultatele efective obținute. Să menționăm apoi Centrul de chimie din Timișoara renumit pentru cercetările sale de aprofundare și stăpînire a mecanismelor magneto-electrice în strînsă legătură cu realitatea biologică, și nu mai puțin a pilelor de combustie pentru mult rîvnitul automobil electric.

...Cite alte domenii spectaculoase n-ar mai putea fi citate, despre care, e drept, știm acum extrem de puțin, așa cum puțin știu și alții, dar pe care știința timișoreană — parte integrantă a cetății științei românești — le promite elucidate în anii viitorului.

FABRICA DE UREE DIN ARAD

La combinatul industrial chimic din Arad s-a dat în folosință un nou obiectiv industrial: Fabrica de uree. La acest succes și-au adus contribuția atât constructorii șantierului I al Grupului de șantiere Arad al T. M. U. C. B., cât și constructorii de mașini de la Întreprinderea de utilaj Chimic Ploiești — care au livrat, cu mult înainte de termen utilajele necesare noii capacități industriale.

TEHNODAVA —

În acest an pe platforma depozitului Întreprinderii cu ridicata pentru produse metalo-chimice Deva, s-a deschis un magazin — „Tehnodava”. Marea unitate comercială desface, simultan, pentru cumpărători și beneficiarii de comerț, prin cele șapte raioane din grupele electrotehnice, electronice, uz casnic, menaj, chimice, jucării și cosmetice. Avînd și un orar foarte accesibil publicului, noua unitate comercială este bine-venită în municipiul Deva.

SESIUNEA SPECIALĂ A SFÎNTULUI SINOD

În luna iunie deodată cu deschiderea la New York a sesiunii speciale a Adunării Generale O. N. U., consacrată dezarmării, ierarhii, preoții călugării, personalul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române au ținut să-și exprime împreună cu întregul popor, nădejdea că reprezentanții statelor prezente la lucrările înaltului for mondial, vor adopta măsuri concrete în direcția opririi cursei înarmărilor și trecerii la dezarmarea nucleară și generală, pentru apărarea vieții, libertății și independenței popoarelor. De asemenea ei au manifestat dorința să-și pună iscălitura pe „Apelul poporului român” adresat O. N. U., document ce conținea năzuințele de pace ale întregii suflări românești.

Drept urmare s-au organizat întruniri în toate eparhiile, toate constituindu-se în mărturie ale determinării cu care fiii Bisericii Ortodoxe Române, alături de ceilalți cetățeni ai patriei, înțeleg să lupte pentru pace și biruința ei. Ultima — sub raport cronologic — a fost sesiunea Sfîntului Sinod dedicată sprijinirii Apelului adresat de poporul nostru O. N. U.

După cuvîntul de început al Prea Fericitului Patriarh Iustin care a subliniat importanța momentului, s-a citit textul Apelului și apoi au luat cuvîntul majoritatea membrilor Sfîntului Sinod.

La sfîrșit toți cei prezenți și-au pus iscălitura pe Apel, confirmînd încă o dată voința lor de a se face totul pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru realizarea dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare.

PROMOVĂRI ÎN IERARHIA BISERICĂSĂ SUPERIOARĂ

Urmare votului din Colegiul Electoral Bisericesc, respectiv din Sfîntul Sinod, Prea Sfințitul Epifanie Norocel, fostul episcop vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos a devenit titularul Episcopiei Buzăului, iar arhim. Pimen Zăinea, fost exarh al mănăstirilor moldovene a devenit episcop vicar al Arhiepiscopiei Iașilor.

Pe temeiul rînduielilor noastre și a legislației în vigoare, pe seama amîndurora s-a emis decret prezidențial care le-a fost înmînat în ziua de 19 iunie de către Domnul Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, în cadrul unei ceremonii la care au luat parte Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și unii membri ai Sfîntului Sinod, conducătorii și reprezentanții cultelor religioase din Capitală, delegați ai eparhiilor interesate.

În continuare instalarea Prea Sfințitului Epifanie Norocel, noul ierarh al Episcopiei Buzăului, a fost făcută duminică 4 iulie 1982 de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în calitate de conducător al Mitropoliei Ungrovlahiei de care aparține Episcopia Buzăului; la rîndul său înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei împreună cu alți ierarhi a hirotonit întru arhiereu pe Prea Sfințitul Episcop vicar Pimen Zăinea la praznicul Nașterii Sf. Ioan Botezătorul (24 iunie), iar în duminica următoare (27 iunie) și-a inaugurat noua activitate la Iași.

Ambele promovări în ierarhia bisericească superioară vin să încunune activitatea meritoasă a celor ce au fost investiți cu votul forurilor care i-au ales și totodată, sintem siguri, vor contribui la sporul în continuare a vieții bisericești în eparhiile cu vechi tradiții a Iașilor și Buzăului.

PATRIARHUL IERUSALIMULUI OASPETE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Prea Fericitul Patriarh Diodor al Ierusalimului împreună cu o delegație de ierarhi și clerici a vizitat țara noastră în cursul lunii iunie 1982. Oaspeților li s-a oferit posibilitatea de a cunoaște instituții bisericești, lăcașuri de rugăciune și mănăstiri, peste toți fiind însoțiți de Prea Fericitul Patriarh Iustin și de alți ierarhi ortodocși români.

Duminică 20 iunie în biserica Sf. Spiridon din Capitală s-a oficiat dumnezeiasca liturghie de către cei doi patriarhi înconjurați de arhieriei, preoți și diaconi. La sfârșit Prea Fericitul Patriarh Iustin a adresat un cuvânt de dragoste și apreciere delegației Patriarhiei Ierusalimului, la care a răspuns Prea Fericitul Patriarh Diodor elogiind virtuțile ortodoxiei românești.

Între delegația Patriarhiei Ierusalimului și membrii ai Sfintului nostru Sinod s-au purtat discuții pe tema proiectatului Sfânt și Mare Sinod al întregii Ortodoxii constatându-se o unitate deplină de vederi cum și dorința cooperării în domeniul de interes comun.

Luni 21 iunie oaspeții ierusalimeni au fost primiți în audiență de Domnul Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor.

Vizita în țara noastră a Prea Fericitului Părinte Diodor reprezintă o contribuție nu numai la continuarea legăturilor dintre Patriarhia Română și Patriarhia Ierusalimului, dar în același timp la întărirea unității în cadrul Ortodoxiei ecumenice.

CONSĂTUIREA CU PREOȚII PAROHILOR DIN ARHIEPISCOPIA ROMÂNĂ PENTRU EUROPA CENTRALĂ ȘI OCCIDENTALĂ

În zilele de 8—9 iulie 1982, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin s-a ținut o consfătuire cu preoții parohiilor din Arhiepiscopia ortodoxă română pentru Europa Centrală și Occidentală. Au fost de față P. S. Episcop Adrian Hrițcu, conducătorul eparhiei, I. P. S. Mitropoliți Antonie al Ardealului, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, funcționari superiori din Administrația Patriarhală.

Au fost dezbătute problemele eparhiei cum și ale fiecărei parohii în parte, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin interesându-se de modul cum se desfășoară viața bisericească și dînd îndrumările corespunzătoare.

Printre cei care au luat cuvîntul a fost I. P. S. Mitropolit Nicolae care a subliniat aportul slujitorilor altarelor străbune, dăruirea cu care își împlinesc ei misiunea ce le revine și le-a urât totodată noi succese în munca pe care o desfășoară cu abnegație și competență.

În numele preoților eparhiei, P. C. Părinte Marin Braniste de la parohia din Viena — Austria a subliniat importanța acestei întruniri a tuturor preoților ortodocși români de la parohiile din Europa occidentală și a mulțumit conducerii bisericești pentru inițierea convocării ei. Cuvinte de recunoștință din partea întregii eparhii a rostit P. S. Episcop Adrian deodată cu asigurarea deplinului atașament față de Biserica mamă.

La sfârșit P. F. Patriarh Iustin a binecuvîntat pe ierarhul și preoții Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa Centrală și Occidentală, iar prin ei pe toți credincioșii, dorindu-le viață îndelungată și activitate bogată în înfăptuiri.

„DREPTUL SACRU AL VIEȚII”

Între 10—14 mai 1982 a avut loc la Moscova „Conferința mondială pentru apărarea dreptului sacru al vieții împotriva unei catastrofe nucleare”.

Au fost reprezentate opt religii mari din mai mult de 90 țări: creștinismul, budismul, hinduismul, islamismul, șintoismul, iudaismul, sikhismul și zoroastrismul. Au participat 588 de delegați și observatori, ziariști și localnici, conferința totalizând circa 1 000 persoane.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat o delegație de opt persoane, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin. Din delegație au mai făcut parte: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului și Năstor al Olteniei, Prea Cuvioșii Arhimandriți Pimen Zănea devenit între timp episcop vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și Irineu Chiorbeja, P. C. Părinte Dumitru Soare, consilier patriarhal, dl. dr. Cezar Vasiliu de la Institutul teologic din București și ierodiaconul Laurențiu Movileanu de la catedrala patriarhală.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a făcut parte din prezidiul Conferinței, ca unul din patronii ei de onoare.

Din România au mai participat episcopul Paul Szedressy, conducătorul Bisericii Evanghelice S. P., prof. Hans Klein, reprezentând Biserica Evanghelică C.A. și pastorul Gheorghe Vidits, vicarul Eparhiei reformate din Oradea.

Lucrările s-au desfășurat la Centrul internațional de conferințe „SÖVINCENTR”, iar tema generală a discuțiilor a fost necesitatea angajării tuturor religiilor în lupta pentru apărarea păcii. S-au expus temeuri teoretice pentru pace, scoase din sfintele cărți și din tradițiile tuturor religiilor. Principiul apărării vieții, a sacralității ei și a păcii, ca expresie a acestei convingeri, a fost afirmat de absolut toți vorbitorii.

Conferința s-a desfășurat pe secții și pe religii, ca și în ședințe plenare. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, în plenară a vorbit Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, care a afirmat hotărîrea cultelor din România de a face totul pentru apărarea păcii.

La întrînirea pe religii, în secția creștină a vorbit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului, care a adus un salut și o mărturie din partea cultelor din România, doritoare și militante active pentru pace.

Printre cei care au luat cuvîntul la conferință au fost: patriarhul Nicolae al Alexandriei, patriarhul Pimen al Moscovei, patriarhul Ilia al Gruziei, patriarhul Vasken al Armeniei, patriarhul Maxim al Bulgariei, patriarhul Haimanot al Etiopiei, șefi budiști, musulmani și șintoști din Japonia, India, Sri Lanka, Siria, Irak, etc. Au fost reprezentate toate organizațiile religioase internaționale: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace, Conferința Bisericilor Africane, Federația Luterană Mondială, Alianța Mondială Reformată, etc.

În ziua de 9 mai s-a oficiat o mare slujbă religioasă în catedrala din Moscova. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost invitată să slujească, iar la urmă au ținut cuvîntări patriarhii: Nicolae al Alexandriei, Iustin al Bisericii Ortodoxe Române și predicatorul Billy Graham din S. U. A. A răspuns patriarhul Pimen al Moscovei.

În ziua de 10 mai, delegația Bisericii Ortodoxe Române a făcut o vizită Sanctității Sale Patriarhului Pimen al Moscovei la reședința sa, prilej cu care s-au purtat discuții privind relațiile bilaterale, interortodoxe și intercreștine.

Conferința a redactat patru documente, și anume: un apel către toți conducătorii și adepții religiilor, un apel către toate guvernele lumii, un apel către

doua Sesiune specială a Adunării Generale O. N. U., pentru dezarmare (1982) și un comunicat. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost prezentă și activă la lucrări, făcându-se exponentă a voinței de pace a credincioșilor ortodocși români și a principiilor de prietenie și bună înțelegere între popoare a țării noastre.

BISERICILE DIN EUROPA ȘI PROBLEMELE LUMII CONTEMPORANE

În luna mai 1982 s-au întâlnit la Atena, la centrul ecumenic de la mănăstirea Pendeli, Prezidium-ul și Comitetul consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, organism bisericesc internațional, regional. Au fost de față mai mult de cincizeci de delegați ai Bisericilor membre. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Antonie al Ardealului. Conferința a fost onorată la deschidere de P. F. Arhiepiscop Serafim al Atenei și de Ministrul educației și al cultelor din Grecia. Oaspeților li s-a oferit la sfârșitul lucrărilor o excursie la Corint, unde au fost întâmpinați de I. P. S. Mitropolit Pantelimon și unde au putut trăi câteva ore în atmosfera urmelor rămase din marele oraș, către locuitorii căruia Sfântul Pavel a adresat două din epistolele sale.

În afara problemelor curente, de ordin ecumenic, administrativ și financiar, pe care organul de conducere al Conferinței Bisericilor Europene le-a avut de rezolvat — întâlnirea fiind o întâlnire ordinară anuală de lucru — participanții au dezbătut și ceea ce constituie astăzi preocuparea de capetenie a lumii contemporane, și anume alarmanta angajare a marilor puteri în cursa înarmărilor și pericolul unui nou război. E firesc ca, alături de toate categoriile de instituții și de oameni, și Bisericile creștine și credincioșii ei să-și simtă și să-și angajeze responsabilitatea față de această amenințare absurdă care pîndeste lumea de azi.

În cuvîntul său, secretarul general, dr. Glen Garfield Williams, a insistat asupra destabilizării care caracterizează astăzi mai mult ca oricînd scena internațională, și a respins ca fiind cu totul falsă teoria posibilității unui război nuclear limitat, pe care vor s-o justifice unele cercuri războinice, alimentînd astfel cursa înarmărilor, în loc să recunoască drept singura soluție rațională a situației dezarmarea, retragerea rachetelor nucleare, realizarea unui echilibru de forțe la nivelul de jos, la minimum-ul care să garanteze securitatea, și nu la maximum-ul care va putea oricînd exploda într-un conflict la scară mondială. Secretarul general s-a referit la conflictele regionale ca la focare posibile de război mondial, cerînd ca Bisericile să se pronunțe pentru soluționarea pașnică a tuturor conflictelor.

Au fost menționate la Atena acțiunile Bisericilor în slujba păcii: Adunarea cultelor din România la București, în noiembrie 1981, Conferința religiilor pentru apărarea darului sacru al vieții de o catastrofă nucleară (Moscova 1982), proiectata Conferință „Viață și pace” la care vor fi invitați conducători ai Bisericilor creștine din toată lumea, la inițiativa arhiepiscopului Olof Sundby al Suediei, în 1983 ș. a. S-a cerut să se facă demersuri hotărîte la cea de-a doua Sesiune asupra dezarmării organizată de O. N. U. între 7—14 iulie 1982, din calitate Conferinței Bisericilor Europene de organizație non-guvernamentală.

Intemeiată pe scopul de a promova dialogul între Biserici, aflate în Est și Vest, spre a putea aduce împreună contribuția lor specifică la promovarea dialogului dintre state, Conferința Bisericilor Europene și-a păstrat de-a lungul anilor această nobilă îndatorire și, la sesiunea de la Atena, și-a reînnoit hotărîrea în acest sens. Toți participanții au văzut în necesitatea căutării căilor de dialog și în rezolvarea pe calea dialogului a tuturor diferendelor dintre state, calea salvării Europei și a lumii de la cataclism.

Bisericile creștine se simt astăzi mai mult ca oricând chemate să propovăduiască iubirea și înțelegerea dintre oameni și popoare, aceste două virtuți constituind mesajul lor esențial. Prioritatea o dețin astăzi, în viața Bisericilor ca și în viața lumii, unitatea și pacea. E de la sine înțeles că, vorbind de unitate, Bisericile au în vedere și unitatea lor de credință, pentru care sînt în curs o seamă de dialoguri teologice bilaterale. În pace, toate se vor putea desfășura în curs normal.

Pentru dezvoltarea pe cale pașnică a conflictelor a vorbit la Atena și P. F. Arhiepiscop Serafim, Primatul Bisericii ortodoxe a Greciei. Președintele Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, dr. Andre Appel, a remarcat absoluta identitate de vederi a tuturor Bisericilor din Europa, cu privire la faptul că problema păcii este „problema”, marea problemă a epocii noastre. Referindu-se la Consultația de la București din martie 1982, organizată de Secretariatul de studii a Conferinței Bisericilor Europene dr. Appel a remarcat îndeosebi una din propunerile acestei Consultații, aceea care recomandă „dezarmarea în etape”, cu încurajarea fiecăreia dintre marile puteri de proceda la pași unilaterali care să stimuleze măsuri similare reciproce.

Conferința Bisericilor Europene va avea cea de-a IX-a Adunare generală în Scoția, la Universitatea Sterling. În urma unor consultări care s-au dovedit convergente, s-a fixat ca această Adunare generală să aibă ca temă versetul biblic (în formă prescurtată): „Mărire lui Dumnezeu și pace pe pămînt”, Bisericile voind să-și afirme cu acel prilej preocuparea pentru asigurarea condițiilor în care preamărirea lui Dumnezeu să fie însoțită de semnele Împărăției, printre care pacea este unul din semnele esențiale (rev. Telegraful român, nr. 23—24 din 15 iunie 1982, p. 1).

CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR ÎN PRAJMA UNUI MARE EVENIMENT

În vara anului viitor (24 iulie — 10 august 1983) se va ține la Vancouver-Canada, a VI-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor care va trata tema „Iisus Hristos viața lumii”. Pentru a face ultimele pregătiri în vederea acestui mare eveniment din activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a întrunit Comitetul său central la Geneva între 19—28 iulie 1982.

Au participat majoritatea membrilor, invitați și oaspeți. Bisericile membre din țara noastră au fost reprezentate de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I. P. S. Mitropolitul Nicolae al Banatului și Eminența Sa Episcopul Albert Klein, conducătorul Episcopiei evanghelice C. A. din Sibiu.

Lucrările sesiunii au fost inaugurate printr-un serviciu religios în cadrul căruia a predicat I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului. În ședințe plenare apoi au fost prezentate și discutate rapoartele președintelui Eduard Scott și secretarului general Philip Potter precum și raportul Comitetului financiar. Tot în ședințe plenare s-au prezentat dări de seamă pe teme: „Spre unitate vizibilă a Bisericilor”, „Dreptate și slujire”, „Misiunea și evanghelizarea, afirmare ecumenică”.

În plen și pe grupe s-au luat în considerare pregătirile pentru viitoarea Adunare generală, activitățile diferitelor organisme ale Consiliului, unele aspecte ale situației internaționale actuale.

Concomitent s-au ținut întruniri ale reprezentanților diferitelor continente și familii confesionale.

Legat de toate acestea s-au adoptat mai multe documente finale.

Delegații din țara noastră au participat activ la dezbateri și la întregul program al sesiunii Comitetului central. Duminică 25 iulie I. P. S. Mitropolit Antonie și I. P. S. Mitropolit Nicolae au participat la serviciul religios oficiat pentru comunitatea ortodoxă română din Geneva.

DEZARMAREA NUCLEARĂ ȘI BISERICILE CREȘTINE

Pacea și în directă legătură cu ea, dezarmarea, a făcut obiectul unei dezbateri speciale organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor la Amsterdam în noiembrie 1981. Pe linia aceluiași preocupări, în luna mai 1982 (aflăm din *Service Oecuménique de Presse et d'information*, nr. 16, 14 mai 1982, pp. 5—6) forul ecumenic mondial a difuzat un document intitulat: „Înainte de a nu fi prea târziu”, adresat Bisericilor și destinat să răspundă amenințării unei distrugerii nucleare.

Potrivit acestui document „a sosit timpul când Bisericile trebuie să declare limpede că producția, desfășurarea și utilizarea armelor nucleare sînt o crimă contra umanității și că aceste activități trebuie să fie condamnate pentru rațiuni morale și teologice... Noi recunoaștem, continuă raportul, că armele nucleare nu vor dispărea fiindcă Bisericile vor face această declarație. Dar ea va angaja Bisericile și credincioșii lor într-un examen fundamental al sprijinului lor direct sau indirect dat politicienilor care, în mod subînțeles sau clar, sînt fondate pe deținerea și utilizarea acestor arme.

„O responsabilitate specială, se afirmă în continuare, revine creștinilor din țările care dețin arma atomică. Restul comunității creștine mondiale are dreptul să aștepte de la creștinii acestor țări să se opună activ politicilor actuale de înarmare nucleară”.

Se cere de asemenea Bisericilor să acorde cea mai înaltă prioritate eforturilor vizînd stabilirea încrederii și înțelegerii între națiunile și popoarele lumii întregi utilizînd într-un mod constructiv legăturile lor pe scară internațională. În plus, Bisericile sînt de asemenea îndemnate să susțină „măsuri în vederea depășirii sentimentului general de cinism, de disperare și de indiferență”.

Pentru a evita riscul de a fi „paralizate prin imensitatea și complexitatea problemelor”, Bisericile trebuie, „să elucideze problemele într-un mod care să combine urgența morală și înțelegerea politică, permițînd astfel crearea unui nou climat de opinie... nu numai pentru credincioșii lor dar, de asemenea, pentru opinia publică generală, și pentru responsabilii de decizii din mediile politice și militare”.

Evocînd „amploarea rezistenței populare care se manifestă contra armelor nucleare și „cîteva mișcări (care) acordă o atenție mai mare relației între dezarmare și dezvoltare”, documentul aduce „sprijinul său acestor mișcări”...

Este de asemenea evocată responsabilitatea specială a Bisericilor care trebuie „să amintească legăturile strînse dintre dezarmare și politicile de dezvoltare, și să asocieze eforturile de dezarmare problemelor mai ample ale dreptății, la nivel național și mondial”.

În sfîrșit, se cere a se lua în considerare patru propuneri: difuzarea de informații în vederea „eliminării miturilor privind armele nucleare și să se pună în discuție legitimitatea armelor nucleare și a forțelor motrice ale cursei înarmărilor”; sprijinul adus „colaboratorilor politici, militari și oameni de știință pentru a-i ajuta să înțeleagă implicațiile morale a ceea ce fac”; căutarea cooperării cu aderenții altor religii și organizații nereligioase pentru pace și dezarmare; și „asistența acordată victimelor experiențelor de punere la punct și de producere a armelor nucleare”.

FAMILIA ÎN PREOCUPARE ECUMENICĂ

Obșnuitul curs de la Centrul de studii ecumenice din Josefstal — R.F.G., aparținînd Bisericii Evanghelice Luterane din Bavaria, s-a desfășurat între 10—

19 mai 1982 cu participarea a 42 delegați veniți din diferite țări. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Sfinții Episcopi-vicari Lucian Făgărășanul și Timotei Lugojanul, P. C. Preot dr. Mircea Basarab și Livius Jebeleanu care își continuă studiile la Regensburg — R.F.G. Tema generală „Speranța trăită împreună și exigențele vremii noastre”, care a făcut obiectul discuțiilor mai multor sesiuni, s-a concentrat de această dată asupra situației familiei din punct de vedere biblic, istoric, dogmatic, sociologic, etc. Au fost prezentate mai multe expuneri iar lucrările s-au desfășurat în plen și pe grupe. Între expuneri s-a înscris și cea cu titlul „Familia în accepțiunea ortodoxă” susținută de Prea Sfinții Episcop-vicar Timotei Lugojanul. Prea Sfinții Lucian Făgărășanul a prezentat referatul: „Speranța creștină și aspirațiile lumii de azi”.

Serviciile religioase au inclus și cuvântări legate de această problemă, înscrind o predică „În dragostea lui Hristos”, și o meditație despre „Speranța creștină” ținute de Prea Sfinții Lucian Făgărășanul. Serviciul ecumenic oficial cu participarea tuturor delegaților la biserica din localitate în duminica de 16 mai, a subliniat și o latură practică prin contactul ce l-a mijlocit cu membrii comunității. Cei prezenți la această sesiune au avut și posibilitatea unei mai bune cunoașteri prin prezentarea aparte a Bisericii, țării și poporului lor. Expunerea românească, însoțită de diapozitive cu bisericile din Nordul Moldovei și pictura bisericii Patriarhiei Române din Ierusalim, s-a bucurat de mult interes.

La încheierea cursurilor participanții au făcut o vizită la Consiliul Bisericii Evanghelice Luterane din München, unde s-au întreținut cu episcopul dr. Johannes Hanselmann și colaboratorii săi asupra unor probleme de actualitate.

În continuare P. S. Episcop-vicar Lucian Făgărășanul a fost oaspetele Institutului pentru Bisericele răsăritene din Regensburg. La 23 mai a oficiat sf. liturghie în parohia ortodoxă română din Offenbach-Frankfurt. De fiecare dată a ținut cuvânt adecvat momentului.

APROPIERE ÎNTRE VATICAN ȘI CANTERBURY

Din ianuarie 1967 o comisie mixtă constituită din inițiativa papei Paul VI și arhiepiscopului de Canterbury Michael Ramsey a examinat punctele care separă Biserica Romano-Catolică și Biserica Anglicană, cu osebire cele referitoare la euharistie, preoție, hirotonie și autoritatea în Biserică. Asupra tuturor acestor puncte documentele redactate de comisie au pus în evidență punctele de convergență, fără a nega totuși că mai e de parcurs un drum lung.

În martie 1982 a fost dat publicității raportul final care atinge aspectele cele mai dificile, ca spre pildă primatul lui Petru și infailibilitatea. În final membrii comisiei mixte declarau: „Acordul nostru trebuie să fie pus la încercare, dar în 1981 a devenit clar că în Duhul Sfânt, Bisericile noastre s-au apropiat crescând în credință și în dragoste. Sint mari nădejdi că vor fi luate inițiative grele în semnificații pentru a adânci înțelegerea noastră și a merge înainte spre deplina comuniune în care ne-am angajat de la începutul dialogului nostru, ascultători deplini fiind față de Dumnezeu”.

La scurt timp, în 2 aprilie 1982 Congregația pentru credință a dat publicității observațiile sale asupra acestui raport pe care-l consideră ambiguu și deci insuficient, propunând în schimb formulele cele mai rigide așa cum au fost formulate la conciliul tridentin (L'Osservatore romano, nr. 19 (1961) din 11 mai 1982, pp. 10—11).

La sfârșitul lunii mai 1982 în fine, papa Ioan Paul al II-lea a efectuat o vizită în Anglia cu care prilej s-a întâlnit cu arhiepiscopul de Canterbury, dr. Robert Runcie, în cadrul unui serviciu religios comun cînd după rugăciuni pentru unitatea Bisericii și rostirea de cuvîntări prietenești a fost semnată o declarație comună care laudă munca comisiei mixte constituită în 1967, consideră sarcina ei încheiată și anunță crearea unei comisii noi menită să continue dialogul în-

ceput pînă la înlăturarea tuturor divergențelor și dobîndirea deplinei comuniuni (L'Osservatore romano, nr. 23 (1695) din 8 iunie 1982, p. 8).

Care vor fi șansele de reușită ale acestei comisii e greu de anticipat. Ori-cum, întîlnirea dintre papa Ioan Paul II și arhiepiscopul dr. R. Runcie constituie un eveniment important care, potrivit opiniei comentatorilor, va avea efecte pozitive în raporturile dintre cele două Biserici (I. P. Manigne, Le pape et le Dr. Runcie ont célébré un office en commun à Canterbury. în: Informations catholiques internationales, nr. 575 din 15 iunie 1982, pp. 10—13).

DIALOGUL IUDEO-CREȘTIN

Așa cum se cunoaște, la ora actuală Bisericile creștine se află în dialog nu numai între ele pentru a-și reface unitatea pierdută, ci totodată și cu alte religii ca spre pildă iudaismul, islamismul, budismul... În ce privește dialogul iudeo-creștin se poate reține întrunirea care a avut loc la Roma de la 2—5 martie 1982 între reprezentanți ai Conferințelor episcopale romano-catolice și ai Iudaismului (L'Osservatore romano, nr. 16(1783) 20 aprilie 1982, p. 2). Trebuie notat că au fost invitați să participe și delegați ai Bisericilor Ortodoxe, Comuniunii Anglicane, Federației Luterane Mondiale și Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Prima zi a dezbaterilor a fost consacrată dimensiunii raporturilor iudeo-creștine, mai precis valorii normative a Cuvîntului lui Dumnezeu cuprins în Vechiul Testament și importanței ce o are pentru cele două comunități religioase. Referatul principal pe această temă l-a prezentat Maurice Gilbert, rectorul Institutului biblic pontifical care s-a oprit mai ales asupra diferitelor „Legăminte” între Dumnezeu și Israel, poporul ales, de-a lungul istoriei sale, pînă la Iisus Hristos, scoțînd în evidență elementele comune ale tuturor acestor Legăminte și cele care le sînt specifice fiecăruia. El a insistat asupra importanței deosebite a Legămîntului cu Avraam și asupra continuității sale în timp. O bună parte a referatului a fost consacrată analizării textelor Noului Testament care explică aceste Legăminte.

Programul zilei a doua a tratat pe de-o parte aspectele teologice ale relațiilor iudeo creștine (referent principal, Jacques Dubois consultant al Comisiei romano-catolice pentru relațiile religioase cu iudaismul), iar pe de altă parte consecințele nerezgîndite ale dialogului iudeo-creștin (referent principal prof. Eugen J. Fisher, secretarul conferinței episcopale din S. U. A.).

În ultima zi, Sofia Cavalletti, a susținut un proiect de documente asupra modului cum sînt prezentați iudeii și creștinii în cateheze, pornindu-se de la necesitatea acordării respectului cuvenit iudaismului vechi și actual.

Participanții la întrunire, nu mai puțin invitații, au vorbit despre foarte variatele rezultate obținute pe plan local în dialogul dintre creștini și iudei.

Zilnic prof. Reinhard Neudecker de la Institutul biblic pontifical a rostit o meditație ilustrată cu texte rabinice în relație cu textele Vechiului sau Noului Testament.

După închiderea lucrărilor propriu-zise, la 6 martie participanții au fost primiți în audiență de papa Ioan Paul al II-lea care a rostit cu acest prilej o cuvîntare din care reproducem pasajele mai semnificative (după Revista Cultului Mozaic, nr. 507 din 15 mai 1982, p. 4): „...Cum am mai spus-o altcînd, între comunitățile noastre religioase există legături la însăși nivelul propriei identități. Biserica nu poate uita că ea a primit revelația Vechiului Testament prin poporul evreu.

„Desigur, de la apariția cu două mii de ani în urmă a unei noi ramuri pe trunchiul comun, relațiile dintre cele două comunități ale noastre au fost marcate de neînțelegerea reciprocă și de resentimentele pe care le știm. Și dacă au existat, din cauza separării, neînțelegeri, erori și chiar ofense, trebuie acum să le depășim prin înțelegere, pace și stimă reciprocă. Groaznicele persecuții suferite de evrei în diferite perioade ale istoriei au deschis, în sfîrșit, ochii multora și

au tulburat multe suflete. Creștinii sînt pe drumul bun, acela al dreptății și frăției, încercînd cu respect și perseverență să se regăsească cu frații lor semiti în jurul moștenirii comune, atît de bogată pentru toți. Este oare nevoie de precizat, mai ales pentru cei rămași sceptici sau chiar ostili, că această apropiere nu va trebui să fie confundată cu un soi de relativism religios și, cu atît mai puțin, cu o pierdere a identității?

„Da, claritatea și menținerea identității noastre creștine sînt o bază esențială dacă vrem să legăm relații autentice, fecunde și durabile cu poporul evreu. În acest sens, sînt fericit să știu că depuneți eforturi susținute studiînd și rugîndu-vă împreună pentru a sesiza și a formula mai bine problemele biblice și teologice uneori dificile, care sînt ridicate de progresele dialogului iudeo-creștin. În acest domeniu, lipsa de precizie și mediocritatea ar dăuna unui asemenea dialog.

„Sînt astfel de relații care pot și trebuie să contribuie la îmbogățirea cunoștințelor despre propriile noastre rădăcini și la o mai bună punere în lumină a diferitelor aspecte ale identității despre care vorbim. Patrimoniul nostru spiritual comun este considerabil. Numai un inventar al acestuia, precum și luarea în considerare a credinței și vieții religioase a poporului evreu, așa cum sînt ele profesate și trăite încă și astăzi, pot ajuta la o mai bună înțelegere a diferitelor aspecte ale vieții Bisericii. Este cazul liturghiei, ale cărei rădăcini ebraice mai trebuie încă aprofundate și, mai ales, mai bine cunoscute și apreciate de către credincioși. Aceasta este valabil, în aceeași măsură, pe planul istoriei instituțiilor necesare, care de la începutul Bisericii au fost inspirate de diferite aspecte ale organizării comunitare sinagogice. În sfîrșit, patrimoniul nostru spiritual comun este foarte important la nivelul credinței noastre într-un singur Dumnezeu unic, bun și milostiv, care-i iubește pe oameni și se face iubit de ei...

Ar trebui să se ajungă acolo încît acest învățămînt (catolic — n.n.), la diferitele nivele de formație religioasă..., să-i prezinte pe evrei și iudaismul nu numai într-o manieră cinstită și obiectivă, fără nici o prejudecată și fără să jignească pe cineva, ba chiar mai mult, cu o conștiință vie a moștenirii pe care am descris-o în linii mari.

„În final, pe o asemenea bază se va putea stabili o strînsă colaborare — care a și început să se facă, în mod fericit, simțită —, colaborare spre care ne împinge moștenirea noastră comună, pentru cunoașterea îndatoririi omului și a imenselor sale nevoi spirituale și materiale. Pe diferite căi, dar în ultimă instanță convergente, noi putem ajunge... la această adevărată frăție în reconciliere, în respect și la deplina realizare a voinței lui Dumnezeu în istorie”.

DISTINGEREA UNOR TEOLOGI DE RENUME

În prezența Sanctității Sale Patriarhul Gherman și a membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, a profesorilor și studenților Facultății de teologie din Belgrad, cît și a altor oficialități, în ziua de 3 iunie a.c. a avut loc ceremonia acordării titlului de doctor *honoris causa* la patru cunoscuți teologi ortodocși și anume: Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Damaschin de Traunopolis aparținînd Patriarhiei Ecumenice, preotului prof. Dumitru Stăniloae aparținînd Bisericii Ortodoxe Române, profesorului Ioan Karmiris aparținînd Bisericii Ortodoxe Grecești, profesorului Nicolae Uspensky aparținînd Patriarhiei Moscovei.

Așa după cum aflăm din rev. „Episkepsis” (nr. 275, din 25 iunie a.c., p. 6), invitații și teologii onorați cu titlul de doctor, au fost salutați de către decanul Facultății de Teologie din Belgrad, preotul prof. Atanasie Jevtici.

Luînd cuvîntul pentru a mulțumi, părintele prof. Dumitru Stăniloae a subliniat „relațiile istorice frățești dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sîrbă de-a lungul vremii”. Reputatul nostru teolog s-a referit la sensul și menirea teologiei ortodoxe astăzi a cărei „cea mai importantă sarcină este să arate forța trăitoare a credinței creștine”.

PROBLEMA „PLANETARĂ” A EPOCII NOASTRE

Cursa mondială a înarmărilor a cunoscut în ultima perioadă noi proporții, a atins dimensiuni înimaginabile cu citva timp în urmă, ajungând la un nivel ce nu mai poate fi suportat de nici un popor. Statisticile internaționale atestă că în fiecare din ultimii 30 de ani 5 până la 8% din produsul mondial a fost alocat în scopuri militare. În ultimul său raport anual, Institutul internațional pentru studierea păcii din Stockholm (S.I.P.R.I.) relevă că în anul 1981 cheltuielile în scopuri militare în lume au crescut la aproape 650 miliarde de dolari, cea mai mare pondere în totalul acestora revenind principalelor puteri nucleare. Unii specialiști consideră că, dacă acest ritm se va menține până la sfârșitul secolului, cheltuielile pentru înarmări vor atinge și depăși astronomică cifră de 1.000 miliarde de dolari.

Desfășurarea la cote tot mai înalte a cursei înarmărilor are drept urmare acumularea de noi și noi armamente, inclusiv nucleare, cu o uriașă forță de distrugere. La ora actuală există în lume circa 50.000—60.000 de arme nucleare, care depășesc ca putere explozivă echivalentul a 50 miliarde de tone de trinitrotoluen, având, cu alte cuvinte, o forță de circa un milion de ori mai mare decât cea a bombei atomice lansate în 1945 asupra orașului Hiroșima. Potrivit experților O.N.U., pentru fiecare locuitor al planetei noastre revin astăzi, în medie, trei tone de trinitrotoluen. Performanțele tehnice ale sateliților, rachetelor, avioanelor, submarinelor — în primul rând precizia de lovire — s-au multiplicat fără încetare, făcând posibilă, printre altele, atingerea unor ținte situate la circa 13.000 km distanță. Nu întâmplător, în ultimii ani, în diferite țări ale lumii au apărut numeroase studii consacrate examinării implicațiilor pe care le-ar avea un război nuclear global sau „limitat” la o anumită arie geografică. Potrivit unor experți americani, o explozie de 10 până la 20 de megatone al cărei punct zero s-ar afla deasupra New Yorkului ar distruge nu numai Manhattanul, ci și cartierele Brooklyn și Queens, o importantă zonă ce s-ar întinde spre Bronx și Jersey City, iar o explozie având o putere de 100 de kilotone declanșată deasupra centrului unui oraș european cu 500.000 de locuitori ar provoca moartea instantanee a peste jumătate din populație.

Spre aceeași concluzie converg și analizele întreprinse de diferite organisme și congrese internaționale, îndeosebi ale oamenilor de știință. Astfel, în cadrul recentului Congres internațional al medicilor de la Cambridge, consacrat problemelor prevenirii războiului nuclear — la lucrările căruia au participat cunoscuți oameni de știință din Marea Britanie, U.R.S.S., S.U.A. și alte țări —, s-a arătat, printre altele, că primele efecte ale unui atac nuclear în Europa (1.000 de megatone) ar fi 170.000.000 de morți și 150.000.000 de răniți. Va exista un medic la circa 1.000 de supraviețuitori grav afectați și, deoarece majoritatea spitalelor vor fi distruse, iar cele rămase nu vor fi în stare să funcționeze din cauza distrugerii unor servicii esențiale, nu va mai exista nici o structură de asistență. Rezervele de medicamente și sînge vor fi distruse. Nu vor exista condiții pentru evaluarea gravității rănilor, nu vor exista mijloace de transport și nici răspunsuri medicale la problemele inițial insurmontabile ale căderilor radioactive. Șocul psihologic provocat de tragica situație și încetarea existenței vieții de comunitate îi vor afecta

pe supraviețuitori și vor diminua în mod serios capacitatea oricărui cadru medical supraviețuitor de a-i ajuta pe cei răniți. Experții întruniți la Cambridge au ajuns, pe bună dreptate, la concluzia că singurul răspuns medical eficient la amenințarea cu războiul nuclear este prevenirea lui (*Descurajarea nucleară este o iluzie, iar securitatea prin înarmare un fals sentiment*, în „The Guardian” din 24 aprilie 1982).

Examinând eventualitatea unui război nuclear, Henry W. Kendall, profesor la cunoscutul Institut de tehnologie din Massachusetts (S. U. A.), consideră, de asemenea, că „în urma unui astfel de război ar apărea puternica posibilitate ca umanitatea, și la drept vorbind întreaga viață, să nu mai poată continua să existe ca înainte”. Chiar dacă specia umană va supraviețui, „războiul — apreciază profesorul american — va aduce serioase prejudicii perspectivelor umanității și va distruge în modul cel mai abrupt și mai grav speranțele unei continue îmbunătățiri pentru rasa (umană). Spaiile vor dăinui secole sau mai mult și poate niciodată nu vor putea fi stinse”. (*Consequence of nuclear war*, în „Bulletin of Peace Proposals”, nr. 4/1981, pp. 24, 25). Un asemenea punct de vedere concordă întru totul cu cel exprimat recent de publicistul american Jonathan Schell în cunoscuta sa carte „*The Fate of the Earth*” („*Destinul Planetei*”), în care autorul, cu ajutorul unor date preluate din fizică și biologie, din științele militare, descrie în amănunțime efectele distructive ale unui război nuclear. El subliniază că un asemenea război „înseamnă asasinarea viitorului, reprezintă o crimă împotriva celor ce nu s-au născut încă. Milioanele și milioanele de ani de evoluție a vieții pe Pământ vor lua sfârșit brusc”. „Un holocaust nuclear — conchide Schell — poate duce la distrugerea întregii omeniri”.

În condițiile acumulării de armamente tot mai distrugătoare, ale creșterii instabilității și crizelor pe plan internațional, sporesc și riscurile unui război nuclear declanșat fără intenție. Într-o lucrare a Institutului Națiunilor Unite pentru cercetări în problemele dezarmării consacrată acestei probleme („*Risks of Unintentional Nuclear War*”), autorii săi, prof. Daniel Frei și Christian Catrina, de la Universitatea din Zürich, consideră că, dacă pericolul accidentelor nucleare care ar putea declanșa un holocaust nuclear reprezintă doar un motiv mai mic de preocupare, riscuri mult mai serioase sînt implicate în tendința spre instabilitate a sistemelor strategice, însoțită de constrîngerii datorite situațiilor de criză. Dacă există îndoieli pentru a începe folosirea armelor nucleare strategice, s-ar putea ca una din părți să declanșeze o lovitură premeditată în scopul obținerii unui avantaj decisiv. Într-o criză internațională acută, tendința spre instabilitate strategică ar putea constitui un pericol serios — se arată în lucrarea menționată. Neînțelegeri, interpretări greșite, erori de calcul și alte genuri de greșeli pot apărea în timpul adoptării deciziilor în situații de criză internațională acută, iar acestea pot să ducă la un război nuclear, chiar dacă nici un guvern nu ar dori un război nuclear sau nu ar pune la cale în mod deliberat declanșarea unui război nuclear. Autorii argumentează că acest pericol va crește rapid dacă nu vor fi adoptate măsuri care să ducă la oprirea cursei înarmărilor și dacă nu va fi abolită politica de forță.

Credința unor cercuri politice și militare, dealtfel tot mai restrînse, că un război atomic ar mai putea fi cîștigat astăzi de vreuna din părțile aflate în conflict este, așadar, nu numai o iluzie lipsită de orice fel de suport, dar poate duce la concluzii politice deosebit de nocive și periculoase. Așa cum subliniază numeroși specialiști militari, savanți, organizații și organisme internaționale, într-un viitor război mondial termoneuclear n-ar mai exista nici învinși, nici învingători, ci ar fi distrusă omenirea în întregul ei.

În condițiile actuale, cînd un război mondial ar duce la distrugeri incalculabile, ar pune în pericol însăși existența speciei umane, este de la sine înțeles că problema războiului și păcii capătă, în multe privințe, dimensiuni și trăsături noi, caracteristici cu totul deosebite de cele din trecut, ea nu poate și nu mai trebuie să fie pusă în termenii unor perioade istorice revoluate. Aceasta impune printre altele, depășirea parametrilor convenționali în care problema era

abordată pînă în prezent, revederea sau chiar renunțarea la unele aprecieri și teze depășite, formularea unor concluzii în acord cu realitățile lumii contemporane.

Datele și faptele menționate mai înainte duc, într-adevăr, la concluzia că problema războiului și păcii nu mai poate fi examinată ca în urmă cu 60—70 de ani, în epoca războaielor purtate cu mijloace „clasice”. În epoca războaielor nucleare, ea s-a transformat într-o problemă cu caracter mondial, într-o problemă globală, planară, de interes vital și primordial pentru toate națiunile și popoarele lumii, pentru întreaga omenire. Așa se face că pretutindeni toți oamenii, inclusiv cei ai religiei, acordă acestei probleme atenția cuvenită. Dintre luările de poziție din ultima vreme ne-a atras atenția — în mod special — aceea a episcopatului romano-catolic din S. U. A., țară unde primejdia unui holocaust atomic preocupă opinia publică în modul cel mai înalt.

Deschizînd reuniunea anuală a Conferinței episcopale ținută la Washington în 1981, președintele Conferinței, arhiepiscopul John Roach, arăta că în vremea noastră „cursa înarmărilor este problema morală publică cea mai periculoasă pe scară internațională”. Potrivit opiniei sale „Biserica trebuie să spună un *nu* clar și hotărît folosirii armelor atomice”.

Printre cei 270 membri ai Conferinței s-au aflat episcopii Thomas Gumbleton din Detroit, Raymond Hunthausen din Seattle, Leroy Matthiesen din Amarillo-Texas și Walter Sullivan din Richmond-Virginia, toți cunoscuți pentru opoziția lor față de cursa înarmărilor, în special a celei atomice. Această opoziție și-au exprimat-o și în timpul Conferinței iar într-o seară, la Universitatea romano-catolică din Washington, ei au făcut declarații și au răspuns la interviul luat de Jim Wallis pentru revista „Sojourners”. Afirmațiile lor (reproduse în numărul pe ianuarie 1982 ale citatei publicații de unde le luăm și noi prin intermediul rev. Junge Kirche, Bremen, nr. 5, mai 1982, pp. 238—243) sînt deosebit de interesante și merită să fie cunoscute.

Iată bunăoară ce a declarat episcopul Thomas Gumbleton: „Poziția mea este foarte simplă: sînt un pacifist convins. N-aș încuviința niciodată folosirea violenței, indiferent sub ce formă, pentru propria mea apărare. Fără îndoială că nu se poate spune niciodată dinainte cu exactitate, în ce mod s-ar acționa în diferite situații, dar eu aș încerca întotdeauna să evit folosirea violenței. Știu că credința creștină și Evanghelia mă obligă să resping războiul — atît cel convențional, cît și cel atomic.

Știu că aceasta sună foarte simplu, hotărît și definitiv. Trebuie să mărturisesc că mă mir de mine însumi, căci mai înainte gîndeam altfel. Am crescut într-o familie tipic catolică. Eram încă prea tînăr pentru a lua parte la cel de-al doilea război mondial (mergeam de-abia la școala elementară), dar îmi amintesc că trei dintre frații mei au fost încorporați. A fost un lucru greu pentru familia noastră, dar nimeni nu s-a gîndit nici măcar o clipă că exista o altă posibilitate. Un bun catolic își aducea aportul pentru patrie și pleca la război. Acest lucru era foarte limpede.

„Mai tîrziu, în seminar, am parcurs toate cursurile obișnuite de teologie, între care era și „teologia războiului just”. O acceptam în întregime și am predicat-o și mai tîrziu ca preot. După hirotonie n-am avut niciodată vreo îndoială cît de mică în legătură cu aceasta.

„Prin anii șaiszeci lucram la cancelaria eparhială. Mulți preoți și destule maici șocau pe atunci oamenii, deoarece demonstrau împotriva războiului din Vietnam și au ținut gărzi de avertisment. Chiar și mulți preoți din eparhia noastră au opus rezistență și au ajuns prin aceasta în atenția opiniei publice. Acest lucru a creat treptat dificultăți eparhiei. Întru cît eram cel mai tînăr preot din cancelarie, episcopul a propus ca eu să vorbesc cu ei și să-i rog să fie mai reținuți.

„Am încercat acest lucru: am mers și am vizitat pe acești preoți și am avut cu ei cîteva discuții bune. Înainte de a-mi da seama, am început să înțeleg ce făceau aceștia și de ce făceau așa și întreaga mea gîndire s-a schimbat. Un an sau doi mai tîrziu eram și eu unul din aceia care participau la marșuri de protest și demonstrații și a trebuit să meditez și să mă rog.

„Poetul și călugărul trapist Thomas Merton influențase puternic viața mea în seminar. Am recitat ce scrisese el despre eliberarea de violență. Mai înainte nu-l acordasem niciodată atenție. Am citit din nou mai temeinic și operele scriitoarei Dorothy Day și, pe lângă acestea, scrierile unui bărbat, care era pentru mine un fel de erou: Gordon Zahn.

„Spre surprinderea mea, în 1968 am devenit episcop. Am luat parte la Conferința episcopală, la care am impus printre altele rezoluția din 1971 împotriva războiului din Vietnam. Întrucât dețineam acum o funcție datorită căreia opinia publică mă avea în atenție, a trebuit să gîndesc totul și mai temeinic. Nu numai că m-am reîntors la scriitori pe care-i pretuiam în mod deosebit, dar am și încercat să cercetez cu mare grijă Sfînta Scriptură. Am ajuns la aceeași profundă și solidă convingere ca și John Mackenzie: Iisus nu ne-a învățat cum să ucidem, ci cum să murim. Iisus a respins folosirea violenței indiferent de scop.

„N-a fost o cale rapidă sau ușoară pentru mine să ajung la această convingere. Cînd am început să resping războiul, nu cugetasem încă nici măcar odată asupra violenței și a eliberării de violență. Eram împotriva războiului din Vietnam în baza teologiei despre „războiul just”.

„Este absolut în afara oricărei îndoieli faptul, că violența unui război atomic depășește orice înțelegere rațională, chiar și teologia „războiului just”. Și de aceea poziția mea față de cursa înarmărilor atomice și față de politica Statelor Unite este în concordanță cu credința mea profundă în eliberarea de violență. Dar eu stăruiesc asupra faptului că oricine vrea să dea urmare învățăturii nonviolente a lui Hristos, trebuie să treacă printr-o convertire spirituală. Aceasta nu poate avea loc prin argumente logice. Eu mulțumesc lui Dumnezeu că această convertire la mine a avut loc pînă la un anumit grad. Și mă rog zilnic ca această convertire să se adîncească în continuare, căci sînt convins că aceasta este calea pe care ne conduce Iisus”.

În continuare episcopul Raymond Hunthausen a afirmat: „Episcopul Gumbleton a spus că este un pacifist convins. Dar în lumea noastră de astăzi este ne-realist să vorbești despre un război convențional, de aceea este, desigur, timpul să mă declar de partea pacifismului principal, în sensul larg de astăzi al acestui cuvînt.

„Cînd a izbucnit cel de-al doilea război, eram încă la studii și mulți dintre prietenii mei cei mai buni s-au înrolat. Nu eram hotărit dacă să merg la seminar sau în serviciul militar. Ca civil am luat parte la un curs de pregătire pentru aviație și eram entuziasmat de perspectiva de a ajunge în așa-zisul al doilea program al guvernului nostru. Voiam să ajung aviator acrobatic, dar era clar că cine făcea parte din al doilea program, urma să fie înrolat în mod automat în aviația militară, dacă S.U.A. ar fi intrat în război.

„Superiorul meu duhovnicesc m-a ajutat să mă conving că trebuie să urmez vocației pentru preotie. Și așa m-am hotărit pentru seminar; dar trebuie să mărturisesc că ardeam pe atunci de dorința de a deveni soldat.

„În anul 1945 cînd au căzut bombe atomice asupra Hiroșimei și Nagasaki, eram încă în seminar. Nu voi uita niciodată această zi. Eram îngrozit: pur și simplu nu puteam crede ce se întîmplase și că exista un astfel de instrument groaznic de nimicire ca această bombă. Eram în mare strîmtoare și nu puteam pricepe că lumea noastră se schimbase în așa fel.

„Apoi am fost hirotonit și m-am interesat de această realitate tot atît de puțin ca și toți ceilalți și, cu toate că găseam lipsită de sens îngrămădirea monstruoasă de arme, n-am întreprins totuși nimic împotriva.

„În 1962 am fost numit episcop. Un alt episcop pregătea pentru sinod o declarație despre ICBM, ce urma să fie instalat în Montana. Am editat împreună o serie de astfel de declarații. Aceasta a constituit prima mărturie oficială, pe care eram gata s-o dau împreună cu alții. Aveam o teamă de moarte de acest fel. Nu eram încă prea sigur de poziția mea și aveam impresia că sînt un patriot rău. Pe atunci, am preluat și o funcție de consultant pentru cei ce se împotriveau militarismului.

„În 1975 am venit la Seattle. La puțin timp după sosirea mea m-a vizitat admirabilul și interesantul Jim Douglas de la „Pacific Life Community”. Ca pacifist el a scris o serie de cărți, a predat la universități și s-a angajat întru totul pentru cauza păcii. În discuțiile noastre mi-a devenit limpede faptul, că depozitiile sale se potriveau cu sentimentele mele; dar tot nu devenisem încă activ.

„La cea de-a treia vizită a sa mi-a spus că merge la Washington D. C. și că acolo se întâlnește cu o grupă pentru post, rugăciune și rezistență împotriva politicii Statelor Unite, care ar fi gata să lovească primele din punct de vedere militar. Aceasta m-a făcut să scriu preoților din eparhia mea, pentru a-i face atenți asupra acestui lucru. Am citat pe Pater Dick Mac Sorley, care scrisese în „U.S.—Catholic”, că culmea activității violente a societății noastre de astăzi ar fi faptul de a fi gata să trăiască cu catastrofa atomică. Am scris preoților că ar trebui să luăm mult mai în serios această problemă în viața noastră proprie, în predica și rugăciunea noastră.

„Aici eram mai curînd dispus să mărturisesc oficial punctul meu de vedere. Am fost invitat la câteva din parohiile noastre, mai ales în Minuturi de însemnătate militară. Am acceptat și cînd am ajuns la prima mea conferință într-o parohie, stăteam în fața unei săli aripline. A fost un moment foarte interesant și important în viața mea, căci aici am cunoscut diferitele poziții și răspunsuri ale oamenilor și acest lucru m-a ajutat să văd ce impuls de gîndire este necesar pentru oamenii cărora am de slujit.

„Anul trecut în iunie am fost invitat de către un episcop luteran, la un sinod din Tacoma, Washington, pentru a ține o cuvîntare. Am pregătit un cuvînt în care recomandam să se cugete la posibilitatea unei dezarmări unilaterale. Cu o zi înainte de cuvîntarea mea, m-am hotărît să spun ceva și despre impozite. Acest stimulente îl căpătase de la un tînăr din consiliul parohial din Seattle, pe care îl pretuiam foarte mult. Am aflat de la el că își reținea deja de cîtva timp impozitul de război, lucru la care se simțea îndemnat de conștiința sa pe care și-o examinase cu seriozitate în rugăciune.

„Destui ar dori mult să știe cum să abordeze problema armelor nucleare. Sigur că putem să ne rugăm, putem scrie membrilor noștri din Congres, dar trebuie și să ne gîndim la urmările acestora asupra vieții noastre proprii. De aceea am vorbit despre refuzul impozitului de război ca o posibilă strategie. Crezusem că expunerile mele vor face o oarecare vîlvă în Seattle și împrejurimi și că atmosfera se va liniști iarăși după cîteva zile. Dar n-a fost așa. Problema a rămas actuală. Trebuie să spun că m-a supărat faptul că mediile de informare în masă au preluat chestiunea refuzului impozitului, dar au lăsat la o parte miezul a ceea ce voiam să spun și anume: că problema armelor nucleare solicită credința noastră: noi toți, bărbați și femei, trebuie să ne punem întrebarea, dacă ne încredințăm securitatea noastră mai curînd armelor nucleare decît lui Dumnezeu”.

La rîndul său episcopul Leroy Matthiesen a declarat: „Eu sînt un adevărat întîrziat în chestiunile cu care se ocupă atît de amănunțit episcopii Gumbleton, Hunthausen și Sullivan. Dar mă trec fiorii cînd mă gîndesc la uriașii nori în formă de ciupercă ce plutesc deasupra uzinelor PANTEX, unde se assemblează toate focoarele atomice ale S. U. A. Locuiesc la 15 mile (circa 24 km) distanță de ele (înainte am locuit zece ani numai la 4 mile distanță), și n-am scos niciodată vreun cuvînt despre acest lucru pînă în august 1981. După aceea însă am fost introdus foarte repede în problemă și capul mi-e și astăzi complet buimăcit de aceste lucruri.

„Nu pot să explic de ce nu m-am ocupat mai devreme cu această problemă. Știam ce se face în uzinele PANTEX. Știam și în timpul celui de-al doilea război mondial, cînd acestea fabricau numai bombe și tunuri convenționale. În apropiere la șoseaua națională 50 se află un indicator atrăgător cu inscripția: „Department of Energy, Research and Development Division” (Ministerul pentru energie, secția cercetări și dezvoltare). Pe acolo poți trece mai departe fără a bănuți ce înseamnă acest lucru. Trebuie să mărturisesc că presupuneam ce este, dar n-am cutezat niciodată să întreb.

„M-am introdus foarte repede în problemă fiind un diacon permanent al eparhiei noastre a venit la mine cu soția și mi-a cerut un sfat duhovnicesc. Ei prelucraseră programul diaconatului și analizaseră aspectele teologice ale temelor pace și dreptate. Ambii ajunseră la concluzia, că munca pe care o făcea el în fabrică era imorală și voiau să știe ce gîndeam eu despre acest lucru.

„Aceasta mi-a dat de gîndit: m-am dus înapoia la izvoare. M-a zguduîl faptul că încă în 1942 Pius al XII-lea spusese ceva în legătură cu această problemă. Papii Paul VI, Ioan XXIII și Ioan Paul II au vorbit de asemenea despre acest lucru și au condamnat construirea, staționarea, posedarea și folosirea armelor atomice precum și amenințarea cu acestea. Următoarea întimplare face mai întuitivă problema morală: la 31 octombrie 1981 în ajunul Duminicii tuturor sfinților în imediată vecinătate a avut loc un omor brutal. Dimineața pe la patru un tînăr a pătruns în mănăstirea noastră, a violat și ucis o soră de 76 de ani. Orașul întreg era revoltat la culme, mai ales parohia romano-catolică; a fost o înmormîntare foarte emoționantă și sfîșietoare.

„Cam în același timp am citit istoria despre preotul George Zabelka, duhovnic de campanie, care avea în grijă pe oamenii care zburau cu bombardiere spre Japonia în timpul celui de-al doilea război mondial. Astăzi preotul Zabelka este un rîvnitor făcător de pace. Pilotul bombardierului care a aruncat bomba atomică la Nagasaki, era un catolic, și preotul Zabelka povestește, cum acesta și alții au venit la el cu problemele lor de conștiință. Preotul Zabelka a spus că el știa că noi americanii ucidem civili, dar că n-a predicat niciodată împotriva.

„Morală întimplării de mai sus este că la 31 octombrie 1981 un bărbat a ucis o soră romano-catolică — și de aceea s-a revoltat întreg orașul Amarillo. La 9 august 1945 dimpotrivă, un duhovnic romano-catolic de companie spunea unui pilot catolic și echipei acestuia că ce au ei de făcut ar fi necesar; și ce au făcut ei în această zi? Ei au ras de pe fața pămîntului trei ordine întregi de surori catolice în 30 de minute.

„Care-i deosebirea? Unii spun că deosebirea rezidă în faptul că noi am salvat viața multor americani punînd rapid capăt războiului. De aici se poate deduce numai că viața americană este mai prețioasă în fața lui Dumnezeu decît cea japoneză. Pentru mine prin această chestiune morală privitoare la folosirea de bombe atomice este rezolvată.

„Vara trecută am auzit înștiințarea că bomba cu neutroni va fi totuși fabricată. M-a surprins faptul că nimeni nu a dat o declarație împotriva unei bombe care crează iluzia că un război atomic limitat ar fi posibil. De aceea am dat declarația mea și m-am confruntat cu problema morală, așa cum o vedeam eu. Armele atomice răstoarnă întreaga teorie despre „războiul just”. Ele sînt imorale în sine. Și dacă este așa, atunci este imoral să fabrici, să montezi, să staționezi arme atomice și să ameninți cu folosirea lor. Muncitorilor angajați în această bransă le-am adresat un apel să cugete la ceea ce fac acolo și să chibzuiască dacă n-ar trebui să-și părăsească munca și să-și caute o alta.

Ultimul a luat cuvîntul *episcopul Walter Sullivan* care a spus: „Sînt originar din Virginia unde există mai mulți militari decît în orice alt stat al Uniunii. Industria nr. 1 din Virginia este industria de armament. O spun deschis în mod oficial. „Nu sînt un pacifist”. Este o pură întimplare faptul că am fost implicat în problema armelor atomice. În 1971 mă aflam jos la ștrandul din Virginia și făceam o plajă. Aici pregăteam o cuvîntare pentru „Knights of Columbus” (Cavalerii din Columb) și în timp ce stăteam așa la ștrand cugetam în mine: „voi vorbi despre pace”. Am început prin a spune că Iisus este pacea noastră și că noi sîntem implicați într-un război care este gata să ne sfîșie țara și că ar trebui să ne facem griji în legătură cu acest lucru. În treacăt fie zis a fost o cuvîntare mizerabilă. Dar în toiuil vorbirii mele observam că oamenii nu o digeră. Adversitatea a devenit mai intensă; de aceea vorbeam și eu mai înfapt. La sfîrșit mă gîndeam că „Knight of Columbus” își vor scoate săbiile și se vor năpusti asupra mea. Patruzecișicinci de minute întregi au vociferat oamenii. Dar apoi a venit spre mine un sergent de marină. Era singurul om dintr-un auditoriu de 500 de persoane, care a spus: „Vă mulțumesc”.

„Despre cei ce se împotrivesc militarismului vorbisem din motive de conștiință. Sergentul a continuat: „Astă-seară mi-ați salvat fiul. Fiul meu este anti-militarist din motive de conștiință și nu știam ce să fac cu el. Acum știu ce trebuie să fac”.

„Acest lucru m-a adus pe calea cea nouă. Deja de vreo zece ani simpatizasem cu mișcarea pentru pace, dar n-am fost pătruns mai adânc niciodată.

„Anul trecut în august am fost din nou la plaja Virginia pentru a ține o cuvântare despre pace. Ziua următoare ziarele erau pline de titluri ca: „Un episcop spune că armele atomice sînt imorale”. Pentru mine nu există nici o îndoială că este vorba de o idolatrie de ultimă speță dacă ne punem siguranța în arma atomică.

„Învățătura Bisericii despre arma atomică este misterul cel mai bine păstrat din lume. Oamenii nu știau din ce direcție veneam cînd vorbeam despre război și pace. Trebuie să ne punem credința în acord cu misiunea de a înfăptui pacea. Dacă pătrundem la rădăcinile Sfintei Scripturi și la persoana lui Iisus, nu mai putem suporta armele atomice și posibilitatea nimicirii totale. Aici nu există nici un compromis”.

La încheierea declarațiilor lor, cei patru episcopi americani au adăugat cîteva cuvinte de încheiere, precum urmează:

Matthiesen: „Un număr tot mai mare de episcopi iau poziție față de problema armelor atomice. Ei își examinează poziția și mulți ajung la același rezultat ca noi. Cînd am devenit primăvara aceasta membru al organizației romano-catolice pentru pace PAX CHRISTI existau de-abia 16 episcopi printre membri. După cum am auzit, înainte de începerea Conferinței noastre erau 52. Douăzeci de episcopi au făcut apel în mod oficial pentru încetarea cursei înarmărilor.

„Am auzit că Arthur Jones de la „National Catholic Reporter” va face o prezentare generală a Conferinței noastre. După ce a audiat raportul episcopului Bernardin despre o scrisoare pastorală pe tema: „război și pace” ce urmează să fie publicată în noiembrie 1982, el are impresia că timpul oscilărilor a trecut. Cu alte cuvinte *Biserica Romano-catolică din Statele Unite va fi de acum înainte o Biserică a păcii*”.

Hunthausen: „A fost o după-amiază foarte emoționantă. M-am simțit sprijinit de către cei mai mulți episcopi. Dar numai atunci vom fi o Biserică a păcii, cînd noi ca indivizi aparte vom fi capabili să înțelegem ce înseamnă eliberarea de violență în viața noastră proprie. Nu este suficient să spui doar ce este pacea. Este nevoie de multă convingere, rugăciune, renunțare și credință că Iisus este Domnul.

„Această credință trebuie să înceapă cu fiecare dintre noi și apoi să pună stăpînire pe Biserică. Altfel nu sîntem făcători de pace și nici ucenici adevărați ai lui Iisus, care este Domnul păcii. Credința noastră trebuie să stea la baza a tot ceea ce spunem, indiferent unde și cînd o spunem”.

Gumbleton: „Impresia generală a acestei după-amiezi este un puternic angajament al episcopilor acestei țări de a se preocupa de problema războiului și păcii. Iar noi încercăm să facem învățătura romano-catolică cît mai clară cu putință și să ne angajăm ca ea să fie propovăduită în fiecare Biserică a acestei țări. În orice chip posibil noi ne vom strădui să facem cunoscută învățătura pe care noi am expus-o într-un document, care va fi dat publicității anul viitor.

„Am fost foarte impresionat de conferința de deschidere a arhiepiscopului Bernardin, care a subliniat că noi trebuie să luăm ca punct de plecare documentul Conciliul Vatican II despre constituția pastorală a Bisericii în lumea modernă. În acest document episcopii Conciliului fac apel la o atitudine cu totul nouă față de război.

„Aceasta înseamnă că noi trebuie să ne convertim din temelii. Declarațiile noastre nu ne fac încă Biserică a păcii. Noi vom fi o Biserică a păcii dacă fiecare dintre noi își schimbă din temelie atitudinea sa față de război și acest lucru se poate face numai prin rugăciune și profundă convertire personală.

„De aceea propun ca fiecare dintre noi, ca și episcopul Hunthausen, să pornească pe calea propriei sale convertirii. Fiecare dintre noi, fie că este în armată

sau lucrează în industria de armament sau plătește impozite pentru a finanța aceste activități, trebuie să analizeze și să întrebe, dacă se află pe calea acestei convertiri, pe care o săvârșește nu rațiunea ci duhul. Numai atunci vom avea o atitudine nouă față de război, care corespunde celor spuse de Ioan-Paul II în declarația sa pentru pace: „Chem pe toți creștinii să-și aducă contribuția lor specifică la marea operă a edificării păcii”. Și mai departe: „În lumina Evangheliei vă îndemn să respingeți orice folosire a violenței”.

„Calea lui Iisus înseamnă iertare, iubire și pace. Și numai când noi ne aducem contribuția specifică pe temeiul Evangheliei — respingerea violenței și practicarea iubirii — sîntem convertiți și devenim fii adevărați ai Bisericii păcii”.

Sullivan: „Închei cu un semn de speranță. Acum o săptămână am ținut o cuvîntare la Hampton. Cînd am terminat, a venit la mine un bărbat și mi-a spus că este colonel și că este întru totul de acord cu expunerile mele. Mai tîrziu am fost invitat de către unitatea sa să discut aceste probleme cu trei generali catolici. Colonelul mi-a spus: „Nu vă puteți închipui ce efect a avut cuvîntarea Dvs. Pentru prima dată în istoria unității noastre noi primim armele dintr-un punct de vedere moral. Cuvîntarea Dvs. ne-a convins pe toți”.

„A da mărturie este numai un aspect al răspunsului nostru la cursa înarmărilor. Noi ar trebui să întindem minile în iubire și deschidere pentru dialog. Credeți-mă că deschiderile pentru ascultare există. Cred că acest lucru este opera Sfîntului Duh.

„Mai sînt doar cinci minute pînă la holocaustul nuclear. Dar se poate că aceste minute constituie momentul plin de har, în care Dumnezeu vorbește în tregii omeniri. Nu există nici o altă posibilitate decît calea păcii. Poate că Dumnezeu folosește acest avertisment pentru a ne da prilej de a descoperi umanitatea noastră comună, pentru a face din noi o lume, o comunitate, o familie a lui Dumnezeu”.

Declarațiile și interviul episcopilor romano-catolici din S.U.A. constituie documente patetice care reflectă gravitatea momentului prin care trecem. La ora actuală mii și milioane de alți creștini alăturîndu-se oamenilor cinstiți de pretențioasă își exprimă voința lor de pace și dezarmare, în primul rînd nucleară. Printre ei sîntem mindri că ne aflăm și noi ortodocșii români.

BUDOMANIE MODERNĂ

Termenul de „budomanie” nu ne aparține. L-au folosit alții încă mai de mult spre a defini tendința celor care în secolul trecut au crezut la un moment dat că pot transforma budismul în religie universală. La dreptul vorbind nici nu era vorba doar de budismul ca atare, ci de cultura și spiritualitatea Orientului care au început să fascineze pe europenii sătui de peregrinări sterile și dornici de schimbări în toate domeniile, inclusiv în creștinism. Astfel „budomanii” s-au apucat să „dezvolte” o activitate misionară foarte intensivă pe motivul că budismul e superior creștinismului și mai compatibil cu concepția științifică modernă care e privită ca expresia adecvată a adevărului” (prof. dr. Vasile Găină, *Buddhismul și Creștinismul*, Cernăuți, 1906, p. 15).

Budismul, hinduismul și în general tot ce reprezintă Orientul s-a considerat de unii că putea da răspuns valabil problemelor multiple ale occidentalului și astfel s-a ajuns la ceea ce s-a numit „budomanie”. Timpul și bunul simț au readus lucrurile pe făgașul lor normal pînă în vremea noastră cînd, încă o dată, așazisa atracție a Orientului a repus în circulație „budomania” de odinioară. Plictisită, dezabătută și secătuită, societatea de consum n-a mai fost satisfăcută de creștinismul oficial și atunci a început să caute metode noi de perfecționare a vieții și îndrumători spirituali presupus superiori celor ai Bisericii, unele și alții găsiți în darnicul Orient. Pînă la urmă însă, precum explica cineva, s-a constatat că occidentalii și-au format o imagine despre Orient potrivit propriilor lor lipsuri, în timp ce adepții autohtoni ai budismului și hinduismului descoperind civilizația și teh-

nica întorceau spatele valorilor care le erau invidiate (Jean Vernette, *Sectes et réveil — religieux*, Mulhouse, 1976, p. 103).

În atari condiții deceniile din urmă au cunoscut o mare proliferare de secte, grupări și asociații bazate pe concepții, procedee și tehnici mai mult sau mai puțin orientale, dar toate făcând referire la budism, hinduism, yoga, etc... Pentru lămuriri facem apel la Alain Woodrow care într-o carte de referință, „*Sectele noi*” (Paris, 1977, p. 63 sq), spune: „... După un sondaj realizat în 1973, existau în S.U.A. mai mult de 80 organizații spirituale și terapeutice, naționale sau internaționale, toate pretinzând că oferă adepților proprii așa-zise stări de conștiință superioară. Tehnicile de meditație, de relaxare, de eliberare corporală, de *lărgire* a conștiinței au dus la: hipnoză, *training autogen* (metodă de relaxare pe bază de autohipnoză), *vis treaz* (explorare a subconștientului), *metoda Viltz* (terapie care dezvoltă controlul cerebral al corpului și receptivitatea sensorială), gimnastici, exerciții de respirație, masaj, psihodrame, analize a grupurilor, *terapia strigătelor* (verbalizarea blocajelor și conflictelor emoționale), *bioenergia* (terapie dezvoltată de Wilhelm Reich pentru a scăpa de vechile temeri și neliniști prin exerciții corporale, adesea dureroase, ca spre pildă „pozițiile de stres”), biofeedback (literal „retroacțiune biologică”, care îngăduie perceperea și controlul proceselor de genul undelor cerebrale, tensiunea musculară și ritmul cardiac), *gestalttherapia* (terapia „formei” care cere o integrare progresivă a diferitelor părți rău asumate a corpului nostru prin tehnici de dialog „trăit” cu obiectul preocupărilor sau contradicțiilor noastre), *sofologia* (studiul schimbărilor conștiinței și proiectărilor ei organice), etc.

„La acestea trebuie să adăugăm, mai spune Alain Woodrow, tehnicile zen și *zazen* cu Taisen Deshimaru, *yoga*, *agni-yoga* (yoga focului), *bhakti-yoga* (yoga devoțiunii), *jnāna-yoga* (yoga cunoașterii) și alte tehnici aduse din Orient ca *T'ai Chi-ch'uan* (gimnastică meditativă de origine chineză), *aikido* (versiune zen a *T'ai Chi-ch'uan*) ori sintezele dintre sistemele orientale și occidentale încercate de Gurdjieff, Krishnamurti, Radhakrishnan, Rabindranath Tagore, Sri Aurobindo și, infine, urmașele tradiției ezoterice occidentale: teozofia, antropozofia, spiritismul, ocultismul, cabbala, parapsihologia sub toate formele...”

„Există dealtfel, încheie Alain Woodrow, un anume interes pentru ocult, magia neagră, latura obscură a psihicului. Dovadă sînt în această privință revistele de astrologie, alchimie, reeditarea unor texte biblice apocrife („*Evanghelia lui Toma*”, „*Cartea lui Enoh*”, etc.), filmele despre vrăjitorii și posesiuni diavolești, studiile de demonologie, sectele satanice ca a lui Charles Manson în California.

„Înainte de toate e însă dragostea pentru spiritualitatea orientală care este la ea acasă în sectele cele mai la modă. Nu este întâmplător că noii mesia vin din Orient — adesea via S.U.A.: Sun Myung Monn este corean, în timp ce Maharishi Mahesh Yogi (meditația transcendențială), guru-ul Maharaj Ji (misiunea luminii dumnezeiești) și swami Prabhupada (conștiința lui Krishna) sînt toți originari din India...”

Inviaza hinduismului rău înțeles în zona societății de consum a prilejuit multe confuzii și tulburări, a stimulat crearea de organizații dubioase și secte nocive, a dezorientat și dus în rătăcire numeroși naivi. În ciuda avertismentelor lansate de oamenii lucizi, asistăm la persistența fenomenului, deși soarta îi este pecetluită.

A fost o vreme cînd și printre români s-au făcut resimțite efectele budomaniiei. Au acționat în această direcție unii adepți ai spiritismului, teozofiei și antropozofiei între cele două războaie mondiale, fără nici un succes însă. S-au făcut și încercări sub pretextul studierii spiritualității orientale ori al practicării unor metode învecinate parapsihologiei sau bioenergiei, cîteodată chiar a tehnicii yoga. Niciuna însă n-a prins dovedindu-se străine mentalității și năzuințelor noastre.

Valorile perene ale spiritualității Orientului în general, ale Indiei în special, au fost totuși cunoscute la noi încă din vechime (Mircea Angheliescu, *Literatura română și Orientul*, București, 1975). Prin Eminescu și alți reprezentanți ai scrisului, apoi prin cercetători din vremea noastră ca Theofil Simenschy, Mircea

Eliadé, Avram Frenkian, Sergiu Al. George... bunurile culturale ale Indiei au intrat în circuitul românesc de valori. Cunoașterea, studiarea și însușirea a ceea ce ne-a dat frumos și bun Orientul nu înseamnă însă copierea sau imitarea acestuia, cu atât mai puțin alunecarea în budomanie.

Sub raport religios în fine, n-avem ce împrumuta din budism sau oricare altă credință orientală, spiritualitatea Bisericii noastre oferindu-ne elemente infinite superioare celor propuse de un oarecare „guru”. Tehnica ascetică a Ortodoxiei la rindul ei, susținută de minunata concepție patristică, ne pune la dispoziție o cale spre desăvârșire în comparație cu care yoga și toate suratele ei nu reprezintă decât o palidă umbră. „Rugăciunea inimii” sau „rugăciunea minții” și isihasmul în întregul lui, deși apărute în Bizanțul de odinioară, îmbogățesc neîntrerupt viața Bisericii noastre. Tuturor acestora, n-am avea de ce le prefera suragate propovăduite de un Sun Myung Moon (secta Unificării creștinismului mondial), A. C. Bhaktivedanti swami Prabhupada (secta Conștiința lui Krishna), Shri Maharaj Ji (secta Misiunea luminii dumnezeiești), Maharishi Mahesh Ygi (secta Meditația transcendențială numită și Știința inteligenței creatoare), Ikeda Daisaku (secta Societatea creatoare de valori), etc... (vezi Alain Woodrow, *Les nouvelles sectes*, Paris, 1977, pp. 177—188; Jean Marie Leduc-Didier de Plaigne, *Les nouveaux prophètes*, Paris, 1978, p. 46 sq.; Jean Pierre Gosselin — Denis Monière, *Le trust de la foi*, Montréal, 1978, pp. 69 sq.).

Să prețuim cum se cuvine deci tot ce a creat de valoare spiritualitatea și cultura Orientului, fără a transforma această cinstire în manie și mai ales fără a prelua mecanic idei și metode care nu numai că nu ni se potrivesc dar, pe de-a-supra, nu se compară cu cele pe care le avem și pe care deseori le ignorăm și nesocotim.

VIAȚA BISERICĂ ȘI CĂMINUL CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

PENTRU PACEA ÎNTREGII LUMI

În eparhia noastră ca și în întreaga Patriarhie Română au avut loc întruniri ale preoților și credincioșilor în cadrul cărora aceștia, asemenea întregului popor român, oamenilor cinstiți de pretutindeni, au cerut Organizației Națiunilor Unite, Sesiunii sale speciale dedicată dezarmării să acționeze cât mai grabnic în vederea înlăturării primejdiei decurgând din acumularea permanentă de armament și în special atomic.

Astfel sîmbătă 12 iunie a. c., în sala festivă a Centrului eparhial frumos împodobită cu lozinci pe care se putea citi: „Ceașescu, România, Pace”, „Ceașescu și poporul, pacea lumii, viitorul”, „Nu rachete în Europa” etc., a avut loc o întrunire a personalului Centrului eparhial, catedralei mitropolitane, Tipografiei arhiepiscopale și Atelierului de luminări pentru a se exprima deplina adeziune a celor prezenți la Apelul poporului român adresat sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite pentru pace.

Intrunirea a fost deschisă de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care a subliniat pericolul în care se află omenirea din cauza cursei înarmărilor și necesitatea luării de măsuri ferme pentru preîntîmpinarea izbucnirii unui nou război. S-a dat apoi citire Apelului după care majoritatea participanților au cerut să li se dea posibilitatea să-și exprime punctul de vedere în legătură cu gravele probleme care confruntă omenirea. P. C. Părinte Aurel Miculescu, consilier administrativ, a spus: „...Pacea nu poate fi apărută nici cu bomba cu neutroni, nici cu cele mai perfecționate rachete, fie ele chiar cu rază medie de acțiune... Îmi exprim împreună cu întregul popor român și alături de toate popoarele lumii, toată și deplina adeziune la Apelul pentru pace, care reflectă preocuparea consecventă a statului român, a Președintelui țării, de a lupta neabătut pentru dreptul la viață, la pace, la existența liberă și demnă a omului a tuturor națiunilor lumii...”. După semnarea Apelului participanții au adresat o telegramă Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele țării.

Două zile mai târziu, luni 14 iunie, a avut loc sesiunea extraordinară a Adunării Eparhiale consacrată de asemenea dezarmării și păcii. După oficierea tradițională doxologiei în biserică reședinței mitropolitane s-a trecut în sala festivă a Centrului eparhial unde fiind îndeplinite toate prevederile statutare Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în calitate de președinte a deschis ședința rostind un cuvînt potrivit momentului în care a arătat că țara noastră este angajată cu toate forțele în promovarea păcii. După citirea Apelului poporului român adresat sesiunii speciale a O.N.U., numeroși participanți au luat cuvîntul spunînd un NU hotărît înarmărilor și amplasării de armament nuclear în Europa și oriunde în lume și un DA din toată inima vieții și înflorii civilizației umane. Cîțiva dintre participanți, remarcînd perioada celui de al doilea război mondial cînd ei înșiși au fost combatanți pe front, au vorbit despre ororile ce le aduce cu sine războiul și obligația oricărui om stăpînit de rațiune să facă tot ce-i stă în putință pentru a izbîndi mereu pacea. A fost de asemenea subliniată vocația de pace care

a caracterizat totdeauna poporul român, eforturile de astăzi ale statului nostru, ale Președintelui Nicolae Ceaușescu, pentru rezolvarea tuturor conflictelor pe calea negocierilor, pentru promovarea păcii. La sfârșit a fost adresată o telegramă Președintelui țării din care redăm următoarele: „... Și cu acest prilej dorim să exprimăm deosebitul respect și profunda recunoștință față de Excelența Voastră, mult stimat Domnule Președinte ca unul ce neîntrerupt și fără oboseală dați glas voinței unanime a tuturor cetățenilor patriei noastre de a se opri cursa înarmărilor, pentru a asigura dreptul la viață, la existență liberă și independență a tuturor popoarelor. Punându-ne semnătura pe Apelul poporului român adresat Organizației Națiunilor Unite ne manifestăm întreaga adevărată față de înțeleapta politică externă și internă a statului nostru în favoarea dezarmării, a făuririi unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră...”.

În ziua următoare, la 15 iunie a. c., la toate sediile protopopești din eparhie precum și la Seminarul teologic din Caransebeș au avut loc întruniri dedicate păcii și dezarmării. Participanții au luat cuvântul exprimând poziția lor fermă împotriva cursei înarmărilor și afirmând cu putere adevărată deplină a acțiunilor consacrate triumfului cauzei păcii și progresului întregii omeniri. După semnarea Apelului s-au trimis telegrame Domnului Nicolae Ceaușescu Președintele țării. Redăm astfel din telegrama trimisă de profesorii și elevii Seminarului teologic din Caransebeș următoarele: „... Cu sentimente de profund patriotism, alături de toți tinerii din țară, dorim să exprimăm gândurile și simțămintele noastre ce ne animă și să vă asigurăm, mult stimat Domnule Președinte, de întregul nostru atașament și hotărârea noastră fermă de a spune un Nu hotărât detestabilei curse a înarmărilor, cât și de a milita necontenit pentru dezarmare, pentru o Europă fără arme nucleare, pentru o lume a păcii...”.

Fiecare semnătură pe Apelul păcii este însoțită de angajamentul ferm de muncă și acțiune pentru dezvoltarea economică și socială a patriei, pentru întărirea unității și colaborării poporului român cu toate popoarele pentru o lume fără arme și fără războaie.

În fine duminică 20 iunie în toate bisericile eparhiei ca peste tot în Patriarhia Română, slujitorii altarelor împreună cu credincioșii au înălțat rugi fierbinți către Atotputernicul Dumnezeu cerându-l să înlăture „păcatul și fărâdelegea care strică dragostea și unirea dintre oameni” și totodată „să întemeieze în inimile lor iubirea de frați și pace”.

HRAMUL UNOR AȘEZĂMINTE MĂNĂSTIREȘTI

La duminica Tuturor Sfinților, 13 iunie a. c., a fost sărbătorit într-o atmosferă de multă pietate hramul schitului „Piatra Scrisă” din apropierea comunei Armeniș, protopopiatul Caransebeș. Un sobor de preoți și diaconi în frunte cu Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul au săvârșit sfânta liturghie la care răspunsurile au fost date de către credincioșii prezenți și de către un grup de elevi aparținând Seminarului teologic din Caransebeș.

La momentul potrivit Prea Sfinția Sa a rostit celor prezenți un cuvânt de învățătură iar după terminarea serviciului divin majoritatea credincioșilor s-au împărtășit, au participat la sfântul maslu de obște sau au solicitat diferite servicii religioase individuale.

Tot în protopopiatul Caransebeș s-a prăznuit la 29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, hramul schitului de la Bogilțin. Protopopului Dimitrie Grama, preotului locului și altor clerici s-au alăturat enoriașii precum și credincioșii veniți din parohiile învecinate într-o atmosferă de profundă reculegere duhovnicească. Și aici numeroși credincioși s-au împărtășit ori au solicitat diferite servicii religioase.

Ziua de 20 iulie oferă în fiecare an prilejul de aleasă bucurie sufletească credincioșilor care participă la sărbătorirea hramului paraclisului „Izvorul Miron”

din protopopiatul Făget, a paraclisului „Sfintului Ilie de la Izvor” — Vasiova, protopopiatul Reșița și ale schiturilor de pe muntele Mic și muntele Semenici aparținătoare protopopiatului Caransebeș și respectiv Reșița.

Programul a început încă din ajunul zilei prin oficierea vecerniei cu litie. În cursul nopții până în zori au fost oficiate acatiste și paraclise cu cântări religioase în comun, sfințirea apei și maslu de obște, s-au rostit cuvinte de zidire sufletească și s-au făcut citiri din sfintele cărți.

Sfânta liturghie a fost oficiată de soboarele preoților în frunte cu delegații chiriarhali și protopopii locului. Numeroși credincioși au primit Sfânta Taină a Cuminicăturii sau au solicitat servicii religioase particulare.

BINECUVÎNTĂRI DE BISERICI

Duminică 23 mai a. c. a avut loc binecuvîntarea lucrărilor de reparații și pictură la biserica parohială din parohia Fibiș, protopopiatul Timișoara. Din încredințarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, rînduiala îndătinată a fost împlinită de Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul împreună cu un sobor de preoți și diaconi.

În cadrul slujbei s-a făcut hirotonia întru sachelar a preotului paroh Aurel Sas, ca prețuire a muncii depuse. De asemenea Prea Sfinția Sa a cuvîntat în legătură cu evanghelia zilei, despre înțelesul luminii cu referire la pictura bisericii și lucrările efectuate. În urma raportului obișnuit prezentat de preotul locului, Prea Sfințitul Episcop vicar a subliniat prețuirea conducerii eparhiale pentru modul în care enoriașii își manifestă atașamentul față de Biserica strămoșească și în același timp contribuie la propășirea continuă a societății românești.

Slujba a fost urmată de o agapă în cadrul căreia a fost menționat aportul credincioșilor la lucrările inaugurate, exprimîndu-se apreciere aparte pentru echipa de pictori, în frunte cu V. Munteanu, care au muncit aici cu mult talent și dăruire.

În ziua de 4 iulie a.c., în urma unor ample lucrări de reparație la care s-a adăugat și pictarea în frescă executată de pictorul Decebal Caceu, biserica din parohia Zlagna, protopopiatul Caransebeș și-a primit îndătinata binecuvîntare, strădaniile depuse de credincioșii de aici în frunte cu preotul paroh Dimitrie Negrei fiind astfel răsplătite deplin.

Delegații chiriarhali în frunte cu Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul au fost întîmpinați de către un sobor de preoți, majoritatea fii ai comunei, conduși de protopopul locului Dimitrie Grama care a rostit și cuvîntul de bun venit.

După oficierea slujbei sfințirii apei și a binecuvîntării bisericii, a urmat sfînta liturghie arhierască în cadrul căreia Prea Sfinția Sa, încredințat de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae cu împlinirea rînduielilor convenite, a rostit o cuvîntare pe marginea pericopei evanghelice mulțumind credincioșilor pentru vrednicia lor de a primi pe Domnul în suflet cit și într-un lăcaș pe măsura măreției divine și a rîvnei lor.

În timpul serviciului divin preotul locului a fost hirotesit sachelar, apreciindu-se astfel munca depusă.

După sfînta liturghie toți cei prezenți au participat la agapa frățească oferită de consiliul și comitetul parohial.

Cu această ocazie s-a mulțumit încă o dată conducerii eparhiei pentru sprijinul moral și material acordat și tuturor enoriașilor care au dat dovada sinceră de atașament față de Biserică și credința strămoșească.

NOUĂ SERIE DE CURSURI MISIONARE

Continuînd organizarea cursurilor misionare pentru reciclarea preoților din eparhia noastră, între 3 și 8 mai a.c. la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc cea

de a treia serie, la care au participat 21 preoți conducători ai unor parohii unde se resimte nevoia de îmbunătățire a activității pastorale — misionare.

La programul cursurilor pe lângă profesorii Seminarului teologic și-au dat concursul și reprezentanți ai Centrului eparhial sub directa îndrumare a Prea Sfințitului Episcop vicar Timotei Lugojanul ajutat de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ.

Au fost expuse prelegeri pe teme liturgice, pastorale, omiletice și catehetice urmate de seminarii în cadrul cărora au fost dezbătute aspecte legate de activitatea fiecărui preot în parohia proprie.

Ca și la seriile precedente Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a asistat în ziua de 5 mai la orele de seminar întreținându-se cu preoții cursanți asupra aspectelor practice relevante de teme discutate și a dat totodată îndrumările necesare.

În această perioadă, preoții cursanți au luat parte la programul școlii, oficiind slujbe și împărtășind elevilor seminariști din activitatea lor practică și liturgică.

La încheierea cursurilor preoții participanți au exprimat conducerii eparhiale recunoștința pentru posibilitatea oferită de a beneficia de un real sprijin în munca ce sînt chemați să o depună la parohiile ce le păstoresc.

CONSĂTUIRE DE LUCRU LA CENTRUL EPARHIAL

La 13 mai a.c. a avut loc consfătuirea de lucru trimestrială cu protopopii, misionarii protopopești și personalul avînd munci de răspundere la Centrul eparhial, protopopiate și Seminarul teologic din Caransebeș.

Sedința a fost deschisă de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care referindu-se la ordinea de zi, a subliniat însemnătatea ce o prezintă pentru bunul mers al eparhiei problemele ce urmează a fi dezbătute.

De atenție deosebită s-au împărtășit activitatea pastoral-misionară a preoților, modalitățile de difuzare a obiectelor de colportaj, îmbunătățirea pangarului, respectarea disciplinei financiare, modul de întocmire a bugetelor etc. ...

În funcție de trebuințele parohiilor, s-a procedat la repartizarea sumelor care constituie Fondul eparhial de intrajutorare.

La sfîrșit consilierii administrativi au prelucrat ordine și dispoziții ale forurilor superioare.

Consfătuirea a prilejuit celor prezenți o activă participare la discuții, ceea ce a pus în evidență interesul lor deosebit față de problemele eparhiei și rezolvarea lor optimă.

La sfîrșit Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit participanților pentru aportul adus în cadrul dezbaterilor adresînd participanților un stăruitor îndemn de a nu precupeți nici un efort în vederea realizării unei eficiențe mereu sporite a tuturor activităților din cuprinsul eparhiei.

ALEGEREA NOILOR CONSILII PAROHIALE

Datorită faptului că mandatul organelor deliberative și executive din parohiile și eparhiile Patriarhiei Române expira în cursul acestui an, Sfințitul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a stabilit ca alegerile acestor organe la parohii să aibă loc în ziua de duminică, 16 mai a.c. Astfel la această dată, în toate parohiile din cuprinsul eparhiei au avut loc alegerile organelor parohiale pentru perioada 1983—1986. Alegerea organelor deliberative și executive din toate parohiile s-a făcut conform Statutului Bisericii Ortodoxe Române și Regulamentului pentru funcționarea organelor deliberative și executive din Patriarhia Română.

Au devenit membri ai consiliilor și comitetelor parohiale credincioși și credincioase de toate vârstele și stările, dornici să contribuie împreună cu preoții lor la propășirea parohiilor cărora aparțin, la îmbunătățirea activităților bisericești.

Alegerile s-au făcut prin vot secret sau prin aclamații iar rezultatul lor a fost analizat de Consiliul Eparhial care a intervenit în cazurile unde au existat dubii cu privire la respectarea întocmai a prevederilor regulamentului.

După încheierea alegerilor s-a procedat la constituirea organelor parohiale care au putut astfel să-și înceapă imediat activitatea.

STRĂDANII PENTRU FORMAREA VIITORILOR PREOȚI

Pe temeiul îndrumărilor Sfântului Sinod vineri 14 mai a.c., la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc întrunirea cadrelor didactice cu preoții care au în parohiile lor elevi aparținători acestui așezământ de formare teologică.

Scopul întrunirii a fost discutarea modalităților optime de pregătire a unor cit mai vrednici viitori slujitori ai altarelor și cetățeni ai patriei, care se poate realiza mai ales prin conlucrarea factorilor implicați în procesul de educație: școala, familia și parohia.

Întîlnirea a început printr-un Te Deum după care preotul profesor Trăilă Gherga, directorul școlii, a precizat cadrul în care se înscriu toate problemele educative și de instrucție ale Seminarului.

A urmat analizarea situației fiecărui elev în parte, cu profesorii diriginți și preoții prezenți tinerii seminariști angajându-se să depună mai mari stăruințe de acum înainte în direcția unei bune comportări și a realizării de progrese continue la studii.

Încă odată apoi preoții s-au întîlnit aparte doar cu profesorii cînd s-au stabilit modalități practice de conlucrare a școlii cu parohiile de unde provin elevii.

În cinstea oaspeților, a fost prezentat un atractiv program artistic alcătuit din coruri, recitări și cîteva bucăți muzicale executate de orchestra școlii.

La întrunire au participat înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfîntul Episcop Vasile al Oradiei, amîi împărtaşind povețele de rigoare și vorbind celor prezenți despre grija pe care conducerea Bisericii, Sfîntul Sinod, o poartă instituțiilor de învățămînt teologic.

Toți cei prezenți au fost invitați la sfîrșit să ia masa cu elevii în sufrageria școlii, ceea ce a prilejuit continuarea discuțiilor din timpul întrunirii și mai ales crearea unei atmosfere de apropiere și colaborare promițătoare de bune rezultate în viitor.

CONCURS PE TEMA PĂCII LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Preocupîndu-se de educarea viitorilor preoți în spiritul bunei înțelegeri între oameni și popoare, conducerea Seminarului teologic din Caransebeș a organizat un concurs, desfășurat în două etape.

Prima etapă, la care au participat elevii fiecărei clase, a avut loc la data de 11 martie a.c. Primii cinci din fiecare clasă, au format apoi grupul de concurenți pentru cea de a doua fază a concursului inter-clase.

Această fază finală a avut loc în ziua de 28 mai a.c. desfășurîndu-se într-o ambianță sărbătorească în sala festivă a școlii în prezența tuturor elevilor și a cadrelor didactice. Din partea conducerii Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului a participat P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ.

Răspunzând întrebărilor puse de către comisia examinatoare, grupele de concurenți au fost notate conform răspunsurilor date, la sfârșit anunțându-se primele trei grupe câștigătoare.

În încheiere directorul școlii a felicitat pe elevii concurenți acordându-le cuvenitele daruri și mențiuni.

A urmat un program artistic alcătuit din cintece patriotice și poezii dedicate păcii după care P. On. Părinte Ilie Maier a exprimat în numele Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, a conducerii, cuvinte de apreciere atât corpului didactic cit și elevilor școlii care au dovedit interes pentru tema pusă în concurs.

SFÎRȘIT DE AN ȘCOLAR LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBES

Între 21—24 iunie a.c. la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc examenul de diplomă la care s-au prezentat toți cei 24 absolvenți ai anului V de seminar. Comisia examinatoare având ca președinte pe P. C. Părinte prof. dr. Mircea Păcurariu de la Institutul teologic universitar din Sibiu după verificarea cunoștințelor candidaților a declarat promovați pe toți, încununându-le astfel strădaniile depuse pe parcursul celor cinci ani de studii.

Încheierea festivă a anului școlar a avut loc duminică 27 iunie a.c. în prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului. După oficierea sfintei liturghii în sobor de către profesorii școlii într-un cadru sărbătoresc în biserica seminarului împodobită cu pictură nouă, a urmat în sala festivă serbarea elevilor deschisă prin cuvântul directorului școlii P. C. Părinte prof. Trăilă Gherga care după ce a prezentat rezultatele obținute în anul școlar a exprimat conducerii bisericești întreaga recunoștință pentru sprijinul moral și material ce se acordă acestui așezământ de învățământ teologic aflat la 120 ani de existență.

A urmat un frumos program artistic compus din piese corale, recitări de poezii și melodii populare.

Diriginții claselor au împărțit apoi elevilor merituosi premii, felicitând pe cei care s-au distins la învățătură și purtare.

În numele elevilor a vorbit absolventul anului V, Vasile Vlad care în cuvinte simțite s-a adresat ierarhului și profesorilor exprimând calde mulțumiri pentru strădaniile ce se depun în scopul formării lor ca viitori slujitori ai altarelor asigurând că vor fi devotați slujitori ai Bisericii străbune și cetățeni loiali ai patriei.

În încheiere Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae după ce a felicitat pe elevii premiați a subliniat exigențele Bisericii față de cei ce se pregătesc să devină preoți și nădejdiile ce sînt puse în formarea lor în cadrul școlii spre a deveni buni slujitori ai Bisericii și obștii românești.

Totodată a fost expediată o telegramă omagială Prea Fericitului Patriarh Iustin.

A urmat apoi o agapă comună ce s-a dat la cantina seminarului la care au participat toți cei de față.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOTEASCĂ

Sesiunea anuală a examenului de capacitate preotească a candidaților din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului a avut loc, ca și în alți ani, la Centrul eparhial din Timișoara în zilele de 12 și 13 iulie a.c.

La examen s-au prezentat 10 candidați absolvenți ai Institutului teologic din Sibiu și ai Seminarului teologic din Caransebeș. Examenul s-a ținut în fața Sinodului Mitropolitan alcătuit din Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Visarion al Aradului, Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul și Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul.

Lucrările examenului au fost deschise de Înalt Prea Sfinția Sa, care după ce a rostit o cuvântare potrivită momentului a urât succese depline candidaților prezenți.

Acest examen a constat din probe orale și scrise.

Răspunsurile candidaților au oglindit pregătirea lor temeinică, drept urmare toți au fost declarați promovați.

La sfârșitul examenelor Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop Visarion comunicând rezultatele obținute au felicitat candidații pentru reușita lor îndemnându-i să nu înceteze a-și spori continuu cunoștințele teologice atât de necesare unei rodnice activități în parohiile la care vor fi numiți.

În numele celor promovați a vorbit Gheorghe Săvoiu asigurând pe Înaltii Ierarhi că își vor pune toată priceperea și întregul lor zel la împlinirea cu cinste a misiunii pentru care s-au pregătit.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 2 mai a.c. a trecut la cele veșnice protopopul *Tiberiu Mărgineanțu* în vîrstă de 85 ani.

S-a născut în anul 1897 în localitatea Herendest, județul Timiș. Școala primară a făcut-o în satul natal urmînd apoi cursurile liceale. După desăvîrșirea acestora s-a înscris la Academia teologică din Caransebeș pe care o termină în anul 1918.

A fost hirotonit în anul 1923 pe seama parohiei Opațița din protopopiatul Deta, slujind aici cu rîvnă și dăruire pînă în anul 1945. Din acest an a îndeplinit diferite funcții la Centrul eparhial din Timișoara. Din anul 1962 a păstorit cu aceeași dragoste și dăruire, care îl caracterizau, parohiile Bărăteaz și Săcălaz.

În anul 1977, la vîrsta de 80 de ani, s-a retras la pensie. Pentru meritele sale deosebite a fost distins cu brîu roșu.

Trupul neînsuflețit al regretatului părinte a fost depus în biserica parohiei Timișoara III. Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 4 mai a.c. fiind oficiată de un sobor de preoți și diaconi. Panegiricul a fost rostit de P. On. Părinte Dr. Traian Coșeriu.

În dangătul clopotelor, trupul neînsuflețit al preotului Tiberiu Mărgineanțu a fost așezat în locul-pregătit pentru odihna sa veșnică, fiind însoțit de lacrimile și regretele familiei, ale colegilor săi preoți și ale tuturor credincioșilor veniți să-l conducă pe ultimul drum.

La 20 mai a.c., după o grea suferință, a plecat dintre noi preotul pensionar *Ioan Franț*.

A văzut lumina zilei la 22 decembrie 1904 într-o familie de țărani, buni credincioși, din localitatea Țerova, județul Caraș-Severin. Rămînînd orfan de mic copil, înfrînge greutățile ivite urmînd drumul școlii. După terminarea claselor primare în satul natal se înscrie la Școala Normală din Caransebeș pe care a absolvit-o în anul 1924.

A funcționat o vreme ca învățător dar, dornic de a sluji la altarul străbun se înscrie la Academia teologică din Caransebeș. După terminarea acesteia a fost hirotonit preot pe seama parohiei Țerova, satul său natal.

Aici, păstorește timp de 35 ani avînd o deosebită activitate duhovnicească pentru întărirea unității de credință și a credincioșilor încredințați lui spre păstorie.

S-a pensionat în anul 1965, după o rodnică activitate.

În ziua de 22 mai a.c. a fost prohodit în biserica parohiei Bocșa 1/2 de un sobor de preoți în frunte cu P. On. Părinte Vasile Petrica, protopopul Reșiței, care a rostit și necrologul.

Sicriul cu trupul neînsuflețit al părintelui Ioan Franț a fost condus de sobor și mulțimea credincioșilor, fiind așezat spre odihnă veșnică în cimitirul din localitate.

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

PREOȚII EPARHIEI ARADULUI ȘI HUNEDOAREI AU SEMNAT CU INSUFLETIRE
APELUL POPORULUI ROMÂN ADRESAT SESIUNII SPECIALE A ORGANIZAȚIEI
NAȚIUNILOR UNITE CONSACRATE DEZARMĂRII.

După furtunile atât de groaznice ale unor războaie care au venit unul după altul, fără să fie măcar răgazul de a se vindeca rănilor, omenirea este bîntuită din nou de furtunile amenințătoare ale consumului exagerat și ale puterii distrugătoare a armelor pe care le-a inventat, doritoare ca niciodată de siguranță, rațiune și pace.

Iată motivele îndreptățite care au pus în mișcare milioane de oameni din întreaga lume pentru a împiedica sporirea numărului de „păsări” aducătoare de moarte și amplasarea de noi arme nucleare în Europa, pentru a-și impune voința de a trăi în pace și deplină înțelegere.

În freamătul nestăvilit al acestor mișcări ale păcii, poporul român nu a rămas nepăsător. Adunările oamenilor muncii, marșurile păcii, Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România, numeroasele acțiuni și propuneri concrete de pace ale Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, făcute diferitelor organizații și întruniri internaționale, toate reprezintă o chemare plină de umanism adresată opiniei publice mondiale, tuturor popoarelor și guvernelor, de a face totul pentru a opri caruselul înarmărilor, pentru a se înfăptui — pînă nu e prea târziu — dezarmarea, în primul rînd cea nucleară și a se spune un NU hotărît tuturor armelor de distrugere în masă.

Recent, poporul român doritor de pace, libertate și independență, în unanimitate de voință și acțiune, și-a dat deplina adevătură și a semnat cu însuflețire „Apelul poporului român adresat sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite consacrate dezarmării”.

Presa noastră ne-a informat că acest Apel, semnat de 18 milioane de români, a fost difuzat ca document oficial al O.N.U. Prin aceasta, glasul de pace al întregii națiuni române s-a făcut auzit din nou în forumul mondial al națiunilor, ca un corolar al inițiativelor binecunoscute ale țării noastre, ale Președintelui Nicolae Ceaușescu. Acest Apel de un înalt conținut umanist a izvorât din atitudinea statornică a poporului român în favoarea unei Europe unite, a unei păci trainice în lume, în care toate statele să conlucreze fertil pe bază de egalitate și respect reciproc, pentru o lume lipsită de războaie, mai bună și mai dreaptă.

În cadrul larg al impresionatelor demonstrații pentru pace și dezarmare care au avut loc în întreaga țară și al vastei campanii de depunere a semnăturilor pentru Apelul adresat O.N.U. se înscriu și întrunirile clerului din eparhia Aradului și Hunedoarei care s-au desfășurat într-o atmosferă de caldă însuflețire. În cadrul consfătuirii de lucru cu P.P.C.C. Părinți protopopi din 12 iunie 1982, în timpul sesiunii extraordinare a Adunării eparhiale din 13 iunie, prezidate amîndouă de Prea Sfințitul Episcop dr. Visarion V. Aștileanu, precum și în adunările preoților de la oficiile protopopești din 15 iunie, s-a lecturat în mod solemn „Apelul poporului român adresat sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite consacrate dezarmării”.

În continuare din unanimitatea celor prezenți, un număr de 125 clerici și mireni și-au exprimat deplina adevătură la noul și strălucitul document al păcii, semnîndu-l din toată inima.

Abordînd în cuvîntul lor problema imperioasă a salvagădării păcii și a înțelegerii între oameni, preoții au scos în lumină îndatorirea de a stăruî neîncetat în rugăciuni către Domnul Păcii ca să nu lase să se dezlănțuie forțele oarbe ale morții. Ei au arătat că Domnul Hristos ne-a descoperit Adevărul care n-are nevoie de sabie, ne-a încălzit la focul iubirii care este puterea Adevărului, iar iubirea este Pace. Din istorie se cunoaște că Biserica Ortodoxă a fost și este Biserica iubirii, a fost și este Biserica Păcii. Misiunea ei este de a chema pe oameni la iubire, la înfrățire și pace. Ca slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, ca slujitori ai Adevărului și ai Păcii, preoții eparhiei Aradului și Hunedoarei în frunte cu Prea Sfințitul Părinte Episcop dr. Visarion V. Aștileanu au semnat Apelul poporului român adresat O.N.U. cu înaltă responsabilitate și încredere și cu hotărîrea nestrămutată de a contribui activ, cu cuvîntul și cu fapta, la acțiunea de stăvilire a pericolului unui nou război mondial și de înfăptuire a dezarmării și păcii în lume.

În partea ultimă a acestor adunări, într-o atmosferă de vibrant entuziasm, au fost adoptate telegramele adresate Conducerii statului nostru, personal Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, în care au fost materializate sentimentele de sinceră adevărată la „Apelul poporului român adresat sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite consacrate dezarmării”

MISIUNI ARHIEREȘTI

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion, în dimineața zilei de duminică 23 mai 1982, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, însoțit de P. C. Pr. Flor Teodorescu — vicar administrativ și P. C. Arhidiacon Teodor Babuția, s-a deplasat în parohia Șetin, protopopiatul Arad, unde a oficiat sfînta liturghie. Răspunsurile liturgice au fost date de către credincioșii prezenți la slujbă. La priceasnă a predicat P. C. Pr. Flor Teodorescu pe marginea pericopei evanghelice a zilei. În timpul slujbei, a fost hirotonit întru diacon tînărul licențiat în Teologie, Ionel Zărie.

După o succintă prezentare a vieții religioase și morale din parohie făcută de preotul paroh Mircea Popa, Prea Sfinția Sa a rostit o cateheză despre credința Bisericii noastre, ea fiind tezaurul de neprețuit al spiritualității creștine, moștenire scumpă a strămoșilor și părinților noștri, pe care avem datoria sfîntă să o păstrăm curată, plină de viață și fapte bune.

La ieșirea din biserică, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar s-a întreținut cu credincioșii de față, povățuindu-i să rămînă cu statornicie în unitatea de credință a Bisericii noastre și de a fi cetățeni buni ai patriei noastre.

Duminică, 30 mai 1982, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a cercetat parohia Orăștie I, protopopiatul Orăștie, cu care prilej a săvîrșit sfînta liturghie arhierescă în monumentala biserică parohială, răspunsurile liturgice fiind date de corul parohiei. La momentul convenit, Prea Sfinția Sa a hirotonit întru preot pe tînărul diacon Ionel Dumbravă pentru postul III de la acea parohie.

Cuvîntul de învățătură al Prea Sfinției Sale a fost ascultat cu mult interes. După ce a împărtășit tuturor credincioșilor arhieresti binecuvîntări din partea Chiriarhului, a vorbit apoi despre rostul și însemnătatea Bisericii, pentru fiii ei și pentru mîntuirea lor. A încheiat cu îndemnul la unitate, înțelegere și muncă dăruită vieții celei noi din țara noastră.

A urmat apoi cuvîntul P. C. Prot. Avram Petric, care a mulțumit Prea Sfinției Sale pentru clipele de bucurie duhovnicească trăite în timpul sfîntei liturghii și pentru îndemnurile părintești dăruite cu inimă largă tuturor celor de față.

Răspunzînd invitației credincioșilor, în duminica din 13 iunie 1982, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, a purces cu părintească dragoste să săvîrșească sfînta liturghie în parohia Vinga, protopopiatul Arad.

La priceasnă a predicat P. C. Pr. Teodor Greucean. După otpust, P. C. Pr. Liviu Suciu a prezentat o succintă dare de seamă referitoare la situația religioasă din parohie, mulțumind apoi ierarhului pentru prezența în mijlocul obștei creștinilor din Vinga.

Prea Sfinția Sa a rostit o amplă cuvîntare privind lucrarea harică a Bisericii prin Sfintele Taine, sfătuiind pe credincioși să rămînă cu sfințenie în legătura de iubire a Bisericii lui Dumnezeu și să respecte bunele rînduiri ale vieții sociale.

VIZITĂ ARHIEREASCĂ

În duminica din 9 mai 1982, Prea Sfințitul Episcop Visarion a descins — însoțit de diaconii Viorel Roja și Traian Micoroi — cu părintească dragoste în parohia Streisengeorgiu, protopopiatul Orăștie pentru a efectua o vizită canonică, prilejuită și de hirotonirea întru preot a diaconului Antonie Budiul și instalarea lui în această parohie.

Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat cu alese simțăminte de iubire și prețuire, de bucurie și nădejdi bune de credincioși și soborul preoților, materializate într-un frumos buchet de flori și în cuvintele de bun venit roștite de P. C. Prot. Avram Petric.

După îmbrăcarea arhierească, s-a săvîrșit sfînta liturghie în aer liber, pe un podium amenajat din timp, într-o atmosferă de sinceră și rodnică trăire religioasă. La momentul rînduit, diaconul Antonie Budiul a fost hirotonit preot în fața credincioșilor încredințați spre păstorie. După terminarea slujbei, Prea Sfinția Sa a ținut o meditație mult simțită pe marginea pericopei evanghelice a zilei, încheiată cu un cuvînt de indemn adresat credincioșilor și noului preot de a conlucra în deplină armonie pentru progresul vieții religioase și morale din parohie, pentru îndeplinirea îndatoririlor social-obștești.

La sfîrșit, credincioșii și-au exprimat întreaga grațitudine pentru grija arătată față de ei, pentru înălțătoarea slujbă și părinteștiile indemnuri roștite.

A urmat o agapă oferită de consiliul parohial.

CHEMAȚI LA SLUJIREA PREOTEASCĂ

De la începutul anului 1982, prin rostirea rugăciunilor de invocare a Duhului Sfînt și prin punerea mîinilor Prea Sfințitului Episcop Visarion și al Prea Sfințitului Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, au primit Sfînta Taină a preoției următorii candidați:

Teodor Faur, licențiat în Teologie, hirotonit diacon la 27 ianuarie, preot la 31 ianuarie, în postul III la parohia Brad, protopopiatul Brad.

Eugen Crișan, licențiat în Teologie, hirotonit preot la 28 martie, pe seama parohiei Ghioroc, protopopiatul Lipova.

Antonie Budiul, licențiat în Teologie, hirotonit diacon la 8 mai, preot la 9 mai, pentru parohia Streisengeorgiu, protopopiatul Orăștie.

Ionel Dumbravă, licențiat în Teologie, hirotonit diacon la 21 mai, preot la 30 mai, în postul III la parohia Orăștie I, protopopiatul Orăștie.

Ionel Zărie, licențiat în Teologie, hirotonit diacon la 23 mai și preot la 27 mai, pe seama parohiei Silvașul de Sus, protopopiatul Petroșani.

După primirea Sfintei Taine a preoției, tinerii hirotoniți au urmat perioada de practică liturgică la Catedrala din Arad. Prea Sfințitul Episcop Visarion a ținut să dea fiecăruia dintre noii preoți o serie de îndrumări și povățuiri duhovnicești, pastoral-misionare și sociale, în vederea îndeplinirii cu cinste și respon-

sabilitate a înaltelor comandamente impuse de misiunea ce li s-a încredințat, aceea de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor. Instalarea lor în parohiile pe seama cărora au fost hirotoniți a fost efectuată de către Părinții protopopi.

HRAMUL MĂNĂSTIRII PRISLOP

Vatră veche de întemeiată orânduială ortodoxă, mănăstirea Prislop își dea până firul istoriei sale de peste șase veacuri. Situat în minunata zonă a Țării Hațegului — plină de locuri încărcate de fapte eroice și afirmare românească și de ctitorii voievodale — acest așezămint de viață monahicească, datorat ucenicilor Sf. Nicodim de la Tismana, a atras mereu spre zidurile lui numeroși credincioși încrezători fără șovăială în cuvântul Domnului și în puterea lui de întărire a vremurilor de grea cumpănă.

Graiul vremurilor noi, în a căror fericită zodie mănăstirea a reînviat datorită neobositei purtări de grijă a Prea Sfințitului Episcop Visarion, mărturisește astăzi cu certitudinea adevărului istoric despre prestigiul cu care vine din trecut. De aceea, an de an, la popasul duhovnicesc al hramului bisericii din ziua de 8 mai, când se face pomenirea Sfintului Apostol și Evanghelist Ioan, obștea maicilor și credincioșii din localitățile vecine sau din altele mai îndepărtate, întîmpină și înconjoară cu alese simțăminte de iubire și recunoștință pe Întîistătătorul eparhiei.

În ajunul zilei de sărbătoare s-a săvîrșit slujba privegherii după rînduiala mănăstirii, iar dis-de-dimineață slujba Sfintei Taine a Maslului. În continuare, Prea Sfinția Sa împreună cu soborul de preoți și diaconi, a oficiat sfînta liturghie în aer liber, prilej deosebit de înfrățire a rugăciunii și cîntării liturgice executată de corul maicilor cu lumina și căldura unei frumoase zile de vară. În timpul serviciului divin, tînărul licențiat în Teologie, Antonie Budiul, a fost hirotonit întru diacon.

La momentul convenit, Ierarhul nostru a rostit un ales cuvînt de învățătură, ascultat cu multă atenție de toți cei prezenți la slujbă. În încheiere, Prea Sfinția Sa a făcut un îndemn călduros la păstrarea și apărarea credinței creștine strămoșești, precum și la îndeplinirea îndatoririlor cetățenești, fiecare credincios avînd datoria să fie pildă de credință și de slujire a Bisericii, de muncă, cinste și slujire a Patriei noastre scumpe.

La terminarea serviciului divin, Prea Sfinția Sa împreună cu soborul slujitor a luat parte la o agapă oferită de obștea mănăstirii.

CONFERINȚA PREOTEASCĂ

A doua conferință de orientare a clerului din eparhia Aradului și Hunedoarei s-a desfășurat la cele șapte protopopiate între 18—25 mai 1982 și a avut o temă mare de actualitate și anume: „Agricultura în patria noastră. Perspectiva ce se deschide pentru agricultură din obiectivele cincinalului 1981—1985”.

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion, ședințele au fost prezidate de: Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul la protopopiatul Deva, Orăștie și Brad; P. C. Pr. Teodor Greucean, consilier administrativ bisericesc la protopopiatul Arad și P. C. Pr. Iacob Bupte, consilier administrativ economic la protopopiatul Lipova și Ineu.

Conferințele au fost deschise prin cuvîntările introductive rostite de Părinții protopopi și de delegații chiriarhali, după ce au fost audiate referatele susținute de următorii preoți: Ioan Faur — Șimand, prot. Arad; Adrian Nistor — Slatina, prot. Ineu; Eugen Volungan — Ostrov, prot. Lipova; Alexandru Faur — Bacea,

prot. Deva; T. Coroi — Crișan, prot. Brad; Ioan Mija — Luncani, prot. Orăștie și Barbu Dănuș — Băiești, prot. Petroșani.

Atât referatele, cât și preoții care au luat cuvîntul au precizat locul important al agriculturii în cadrul economiei naționale, dezvoltînd apoi aspecte din lupta țărănilor pentru pămînt, pentru dreptate socială și pentru libertate. După ce au scos în evidență noile transformări revoluționare survenite în agricultură după eliberarea patriei, au punctat în continuare perspectivele minunate ce i se deschid în etapa actualului cincinal 1981—1985. S-a arătat că agricultura noastră socialistă dispune de o puternică bază tehnico-materială, de cadre tehnice bine pregătite și mai ales de oameni harnici la sate care pot și trebuie să-i asigure un progres rapid. A fost menționată activitatea tot mai rodnică de autogospodărire și autoaprovizionare pe județe care își arată din plin eficiența. S-au dat suficiente date și cifre edificatoare pentru jalonarea cadrului profund umanist al politicii statului nostru de ridicare a agriculturii, de întărire a disciplinei și intensificării muncii oamenilor de la sate și chiar de la orașe în vederea obținerii de rezultate tot mai bogate și diverse.

Preoții au exemplificat pe viu aportul lor efectiv la dezvoltarea agriculturii noastre.

Lucrările conferinței s-au încheiat cu concluziile delegaților chiriarhali care au ținut să îndrume din nou preoții să-și sporească puterile pentru impulsionearea muncii credincioșilor — prin cuvînt și prin exemplul personal — în vederea îndeplinirii cu înaltă responsabilitate a tuturor prevederilor privind dezvoltarea agriculturii noastre socialiste în perioada actualului cincinal 1981—1985.

DISTINCȚII BISERICEȘTI

Cupăbind cu grijă asupra muncii depuse de preoții eparhiei în perioada primului semestru al anului 1982 și pe temeiul aprobării Sinodului mitropolitan, Prea Sfințitul Episcop Visarion a acordat distincții bine-meritate următorilor preoți:

Ștefan Dorin de la parohia Șagu, protopopiatul Petroșani, distincția de iconom stavrofor; *Petru Bulea* de la parohia Poienari, protopopiatul Ineu și *Viorel Teaha* de la parohia Arad — Gai, protopopiatul Arad, distincții de iconomi; *Viorel Anastasoae* de la parohia Teliucul Inferior, protopopiatul Deva și *Mihai Perju* de la parohia Uricani, protopopiatul Petroșani, distincții de sachelar.

Cu prilejul hirotesirii, Intilistătătorul eparhiei împreună cu Prea Sfințitul Arhieru-vicar Gherasim Hunedoreanul au adresat cuvinte de felicitare preoților distinși, îndemnîndu-i să depună strădanii sporite în vederea obținerii unor rezultate tot mai frumoase și rodnice în activitatea lor.

EXAMEN DE CAPACITATE

În zilele de 13—14 iulie 1982, la reședința episcopală din Arad s-a ținut sesiunea anuală a examenului de capacitate preoțească susținut de candidații eparhiei Aradului și Hunedorei.

În prima zi au fost susținute probele scrise.

A doua zi, Prea Sfințitul Episcop Visarion înconjurat de colaboratorii apropiați de la Centrul eparhial, au făcut o călduroasă primire înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului sosit să prezideze probele orale ale examenului însoțit de Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

Examenul s-a desfășurat în sala festivă de la reședința episcopală, fiind susținut și promovat cu rezultate bune de toți cei 17 candidați.

După terminarea examenului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, a adresat tinerilor candidați la preoție cuvinte de felicitare pentru rezultatele obținute, împărtaşindu-le apoi părintești îndrumări și povățuiri duhovnicești folositoare în viitoarea lor activitate sacerdotală.

De încheiere, Prea Sfințitul Episcop Visarion a mulțumit Înalt Prea Sfinției Sale pentru binevoitoarea prezență și prezidare a examenului și pentru povățuirile pline de înțelepciune sădite în sufletele tinerilor care au mai făcut un pas spre primirea harului slujirii preoțești, urindu-le iarăși rodnice înfăptuiri în înalta misiune de care se vor învrednici, aceea de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor.

SEMICENTENARUL CORULUI PAROHIEI ARAD — GAI

Duminică 24 octombrie 1982 s-a sărbătorit împlinirea a cinci decenii de la inaugurarea corului parohiei Arad-Gai, popas aniversar care presupune o scurtă întorcere în timp, cu evocarea momentelor principale care i-au jalonat activitatea.

Bazele corului au fost puse în toamna anului 1932, prin osîrdia cunoscutului muzician bănățean Atanasie Lipovan și a elevilor săi Ioan și Tiberiu Farca. Corul însuma pe atunci 45 persoane de ambe sexe, proveniți dintre enoriașii parohiei hotărâți să-și însușească muzica bisericească și cea corală în general. Inaugurarea solemnă avea loc în primăvara anului 1933, cu ocazia sărbătoririi sfintelor Paști.

De atunci, corul și-a făcut simțită prezența în toate momentele principale ale vieții bisericești din parohie.

În anul 1955 s-a renunțat la corul mixt în favoarea celui actual bărbătesc, ceea ce a presupus și modificarea repertoriului liturgic în funcție de noua sa structură. În zilele noastre numără 35 persoane, dintre care 15 activează de la înființare.

O mențiune specială se cuvine tuturor dirijorilor care s-au ostenit dezinteresat cu pregătirea acestui ansamblu coral: Ioan Lipovan, Ioan și Tiberiu Farca, Gheorghe Găvăjdan, Mihai Iovin, Nicolae Muntean și mai ales Ilie Văcaru.

Activitatea susținută, permanentă a corului s-a bucurat în repetate rânduri și de prețuirea înalților ierarhi ai eparhiei, care i-au acordat distincții la împlinirea a două, respectiv patru decenii.

Jubileul semicentenarului a fost marcat de oficierea sfintei liturghii într-un sobor compus din preoții Ioan Farca, Gheorghe Găvăjdan și Viorel Teaha, parohul locului, corul fiind dirijat pentru ultima oară de Ilie Văcaru ajuns la vîrsta de 75 ani. De asemenea a fost oficiat un parastas în memoria preoților parohiei și membrilor ansamblului coral decedați în intervalul celor cinci decenii. Au fost oferite daruri simbolice, iar cuvîntările rostite au accentuat locul și importanța activității corale în ansamblul vieții religioase a parohiei, dorința de a continua cu rîvnă frumoasa tradiție corală a parohiei Arad-Gai. (Preot Ioan Farca).

DECES

În ziua de 31 martie 1982, după o lungă și grea suferință a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Ioan Roman* în vîrstă de 81 ani.

S-a născut la 8 mai 1901 în localitatea Covragiu, județul Hunedoara. Urmează școala primară în satul natal, apoi liceul la Hațeg, Sebeș și Orăștie. Dînd curs chemării sale interioare se înscrie la Academia teologică din Sibiu, pe care o termină în 1925. La 9 noiembrie 1925 se căsătorește cu fiica preotului Ioan Medrea

din Plopi, iar la 6 decembrie același an este hirotonit preot pe seama parohiei Covragiu — satul său natal unde păstorește cu rivnă și cu roade bogate până la 1 mai 1966 cînd se pensionează. Pe lîngă păstoria enoriașilor săi, a mai supliniț și trebuințele sufletești ale credincioșilor din parohiile învecinate: Plopi, Bretea Strei, Bretea Română, Vilcelele Bune, Hațeg și Gîțașaga, sat afiliat parohiei sale în 1947.

Corpul neînsuflețit al defunctului a fost depus în biserica din Covragi, iar după săvîrșirea sfintei liturghii a fost prohodit de un numeros sobor de preoți.

Despre viața, activitatea și meritele deosebite ale celui decedat au vorbit preoții Ioan Buzdugan — Hațeg II, Octavian Armean — Ohaba de sub Piatră și Octavian Dumoi.

În dangățele clopotelor și regretat de familie, de colegi și credincioși, trupul neînsuflețit al preotului Ioan Roman și-a găsit odihna binemeritată lîngă altarul unde a slujit timp de 41 ani.

World Armaments and Disarmament, SIPRI, Yearbook 1982 Taylor and Francis Ltd., London, 1982.

Creat în 1966 cu prilejul aniversării de către Suedia a 150 de ani de pace neîntreruptă și beneficiind de fonduri puse la dispoziție de Parlamentul țării gazdă, Institutul internațional de cercetări asupra păcii de la Stockholm (cunoscut sub inițialele SIPRI) a început să publice în 1969 un anuar — ce se bucură azi de notorietate mondială — prezentând cele mai noi evoluții în domeniul militar, ca și eventualele progrese pe linia încercărilor de a opri cursa înarmărilor și de angajare a cmenirii pe calea dezarmării.

Ultimul anuar SIPRI, al 13-lea de la apariție, întocmai tuturor celorlalte de pînă acum, oferă date extrem de interesante pe care le îmi bem și noi cititorilor revistei „Mitropolia Banatului” urmînd prezentarea care l-a făcut-o Dinu Dragomirescu în rev. Contemporanul, nr. 25 (1858) din 18 iunie 1982, p. 7.

Așadar anuarul SIPRI pe 1982 pornește de la constatarea că în ultimul an nu s-a realizat vreun progres semnificativ nici măcar pe linia controlului înarmărilor, fără a mai vorbi de dezarmare, astfel încît cursa irațională a înarmărilor a continuat nestăvilit.

În ultimii patru ani, deci în perioada dintre cele două sesiuni speciale ale Adunării Generale a O. N. U. consacrate dezarmării, ritmul creșterii cheltuielilor militare mondiale s-a accelerat (cu 3 % pe an în prețuri constante) în raport cu perioada de patru ani precedentă, astfel încît nivelul lor a ajuns anul trecut, în prețuri curente, la 600—650 miliarde de dolari. Povara pe care o reprezintă cheltuielile militare pe umerii tuturor popoarelor a devenit însă și mai grea decît o arată aceste cifre, deoarece în anii din urmă — potrivit ultimului raport al E. C. O. S. O. C., intitulat „Situația economică mondială (1981—1983): caracteristici principale” — produsul intern brut al lumii și-a încetinit considerabil ritmul

de creștere, de la 4,1 % în medie în anii 1970 la 2,1 % în anii 1980 și 1,2 % anul trecut.

Ca urmare, relevă experții S. I. P. R. I., ponderea cheltuielilor militare în produsul mondial brut a depășit procentul probabil de 5—6 %. Din fericire, se subliniază în Anuar, nu toate țările au considerat necesar să se angajeze pe calea sporirii alocațiilor militare. Raportul S. I. P. R. I., citează în acest sens exemplul României și al Chinei, care au procedat anul trecut la reduceri ale cheltuielilor lor militare. Confruntate cu importante deficite bugetare, țările vest-europene membre ale N. A. T. O., și-au încetinit întrucîtva ritmul de creștere a cheltuielilor militare.

Este relevat apoi caracterul predominant calitativ, tehnologic al cursei actuale a înarmărilor, prin aplicarea asiduă a celor mai noi rezultate ale unei cercetări științifice deturnată de la menirea ei firească, prin crearea unor arme tot mai distrugătoare, prezentate de fiecare dată ca „necesare” pentru a putea riposta unor arme similare ale inamicului potențial. Această spirală a cuprins în vîltoarea ei nu numai armele nucleare (49 de explozii nucleare subterane înregistrate în 1981, față de 37 cît era media anuală a perioadei 1974—1977), ci și cele convenționale, precum și spațiul cosmic, prin experimentarea de exemplu a unor sisteme antisateliti. Pe de altă parte, relevă experții S. I. P. R. I., lumea se află în pragul unei curse a înarmărilor chimice, facilitată de absența unui mecanism internațional de verificare a eventualei utilizări a acestui tip de arme, care a cunoscut și el importante „perfecționări”. Pericole însemnate sînt legate și de existența bombeii cu neutroni, cu atît mai mult cu cît „efectul ei exploziv mai redus ar putea determina adoptarea cu mai mare ușurință a deciziei de a o utiliza”, ceea ce coboară „pragul” nuclear, majorînd riscul degenerării într-un conflict nuclear major.

Printre efectele competiției militare susținute în primul rînd de țările puternic

înarmate se numără și angrenarea crescândă în cursa înarmărilor a țărilor în curs de dezvoltare, reflectată în dinamismul amintit al comerțului cu arme, în ciuda crizei din economia mondială. În ultimul deceniu, în timp ce volumul general al comerțului mondial a sporit cu 70 %, livrările de arme majore către țările lumii a treia au crescut cu peste 300 %. În plus, dacă la începutul anilor 1960 cea mai mare parte a armelor transferate erau relativ simple și deja utilizate, în prezent ele sînt mai ales arme moderne, dintre cele mai noi. Pe lângă sursa importantă de venituri pe care o reprezintă armele pentru exportatorii lor, ele reprezintă pentru aceștia și un important instrument de menținere și extindere a influenței politice în lumea a treia. Transferurile de arme joacă din acest punct de vedere un

rol cu mult mai mare decît ajutorul economic sau comerțul, reprezentînd „un instrument major de politică externă”.

Proliferarea crescîndă de arme tot mai moderne reprezintă prin ea însăși o sursă de tensiune și instabilitate. Căci, reamintește Frank Blackaby, directorul S. I. P. R. I., în introducerea Anuarului 1982, „armele nu sînt doar o consecință a încredărilor internaționale, ele sînt și o cauză a acestora”.

Evoluțiile prezentate în Anuarul S. I. P. R. I., subliniază cu tărie urgența chemării adresate de țara noastră tuturor statelor și popoarelor de a învinge orice obstacole și a hotări oprirea cursei înarmărilor, pentru a trece la înfăptuirea dezarmării, asigurînd astfel pacea în întreaga lume.

POȘTA REDACȚIEI

Dl. Theodor Trăpcea din Timișoara, colaborator și corespondent al revistei noastre, ne-a trimis o serie de remarci judicioase cu privire la unele din recențele apariții ale editurii mitropolitane. Între altele, D-Sa se oprește asupra volumului „Monumente bisericești și culturale din zona Oraviței” aparținând prof. Vasile Vărădeanu. După ce îi subliniază valoarea și calitățile, atrage atenția asupra unor chestiuni în privința cărora socotește necesare anumite clarificări.

Așa bunăoară se îndoiește de justetea modului cum autorul tratează etimologia toponimelor Oravița, Calina, Secășeni și Ticvan (pp. 10, 129—123). De asemenea pune sub semnul întrebării aserțiunea că după pacea de la Požarevac, otomanii „au dislocat din județul Caraș-Severin majoritatea specialiștilor în minieră” pentru a-i utiliza în Oltenia (p. 46), pe motivul că minierul s-a dezvoltat în Banat după instaurarea stăpînirii habsburgice.

Correspondența noastră nu este de acord nici cu susținerea potrivit căreia „istoria atât de tragică din zona Oravița în perioada sec. al XVIII-lea nu este încă destul de cunoscută” (p. 26), deoarece istoriografia din ultimele trei decenii în acest domeniu a clarificat multe aspecte din trecutul Carașului.

„Semnalez, continuă dl. Trăpcea, și unele erori de mai mică importanță: la p. 12, L. F. Marsighi n-a fost un călător oarecare, ci cu o misiune precisă în Țările Române; la p. 29 autorul menționează pe F. Milleker, dar nu citează pe Sim-Sam. Moldovan; la p. 113 citează numele Namig ca fiind turcesc, ceea ce este o greșeală; la p. 161 data morții lui Aurel Maniu e greșită.

„Nu știu pe cine poate convinge afirmația potrivit căreia vărădenii proferă pe Molière, iar răcădenii pe Blaga.

„... În fine la nota 200, informația brodată în grecește cu mențiunea „ot Georgiu” poate fi tradusă doar cu „din Giurgiu”, iar la p. 55 numele cititorului este Dumitrovici (așa reiese din lectura facsimilului), nu Dimitrie...”.

Am redat observațiile d-lui Th. Trăpcea așa cum ni le-a transmis cu gândul că în felul acesta din confruntarea opiniilor proprii cu ale restului cititorilor și mai ales ale autorului însuși se va naște un dialog constructiv. Oricum îi mulțumim pentru corespondența ce întreține cu noi și pentru interesul ce acordă publicațiilor noastre.

Mai mulți preoți ne-au cerut lămuriri cu privire la fosta asociație religioasă „Oastea Domnului” despre care face unele remarci arhimandritul Ilie Cleopa în recenta sa carte „Despre credința ortodoxă” (București, 1981, pp. 268—273). Lămuririle solicitate vizează cu precădere aspectele teologice ale activității din trecut ale respectivei asociații, punându-ni-se întrebarea dacă este adevărat că s-a îndepărtat de învățătura și rânduiala Bisericii Ortodoxe, că s-a apropiat de protestantism, de urmasile acestuia.

Făgăduim să răspundem cititorilor noștri tipărind un material mai amplu pe această temă. Și pînă atunci însă, spicuim din presa bisericească a vremii cîteva observații semnificative.

Vorbind despre „lipsurile” Oastei Domnului, dr. Oreste Tarangul (*Metodele de propagandă practicate de sectari*, extras din rev. Misionarul, 1929, pp. 21—22), spunea încă în 1929: „... Îi lipsește înainte de toate cultivarea convingerii ortodoxe și cultivarea conștiinței că sînt membrii Bisericii noastre... Mulți membri ai acestei tovarășii au impulsivitatea de a se deosebi de ceilalți creștini ortodocși nu numai prin viață exemplară, dar mai ales prin forme externe... Acest separatism provoacă susceptibilitatea celorlalți credincioși... Nu se poate (apoi)

ca „ostași” din diferite eparhii să aibe legături directe cu pâr. Trifa, peste capul păstorilor lor sufletești”.

Cu referire specială la modul de organizare al Oastei Domnului, prot. dr. Ioan Puiul, într-un studiu asupra „*Pastorației colective și individuale*” (în rev. Misionarul, an. I, nr. 3, decembrie 1929, pp. 27—28), indica înainte cu peste 50 de ani motivele pentru care — potrivit constatărilor sale — „această mișcare este întâmpinată cu neîncredere” și anume:

„1. Asemănarea ei cu o mișcare similară produsă pe la 1878 în cercurile metodistilor din Anglia prin propaganda predicatorului Wilhelm Booth (+1912) care organizând-o militărește i-a dat numele de „Heilsarmee” (Armata salvării), iar sieși titlul de general. Și membrii acestei mișcări trebuie să se abțină de la alcool și nicotină și condamnă moda (scil. luxul) în îmbrăcăminte.

„2. Inițiatorul mișcării Oastea Domnului, pâr. I. Trifa de la Sibiu și-a rezervat conducerea exclusivă a acestei societăți și, abandonând pe păstorii de suflete competenți, stă în legătură directă cu credincioșii din enoriile lor cum apoi mișcarea generalului Booth, ieșind din cadrele metodismului, s-a constituit ca grupare independentă; cine poate prevedea, dacă „ostașii Domnului” punându-se sub ascultarea comandantului lor de la Sibiu, nu vor refuza ascultarea parohului local?”.

Inutil să arătăm că previziunea referitoare la preotul Iosif Trifa s-a împlinit, soldată cu sancționarea sa de către Sfântul Sinod după care poziția reprezentanților Bisericii a devenit mai categorică. Cităm pentru exemplificare foiletoanele „*Biserica Ortodoxă Română amenințată de o nouă sectă: Oastea Domnului*”, semnate de Teodor N. Manolache și publicate de săptămânalul „Duminica ortodoxă” care apărea la București, sub redacția prof. I. Popescu-Mălăești (nr. 19—20, 21—22 și 35—36 din ianuarie și mai — iunie 1935).” Afirmăm de la început, cu toată convingerea, se spunea aici, că Oastea Domnului a părintelui Trifa este în afară de Biserică, este o sectă de nuanță protestantă. Facem această constatare cu toată durerea sufletească, dar cu speranța legitimă că spunând adevărul, vom reuși poate să abatem de la rătăcire pe cei care mai cred încă în învățătura rătăcită a fanaticului preot ce s-a depărtat de Biserică...”.

Asemenea luări de poziție s-ar mai putea cita destule deoarece ele au constituit opinia multora din cei care au urmărit, la vremea sa, evoluția fostei asociații Oastea Domnului. Adevărate semnale de alarmă, ele atrăgeau atenția asupra unor erori pe care timpul avea să le evidențieze tot mai clar.

S O M M A I R E

*** Orthodoxie et nation. — — — — —	609
-------------------------------------	-----

ÉTUDES

Prêtre Prof. Dr. TEODOR BODOGAE : Une épître de patriarche Photius et sa signification. — — — — —	613
GHEORGHE CIOBANU : La musique liturgique de Banat. — — — — —	624
ADRIAN RUSU : Prêtres orthodoxes roumains du district de Haig au XV-ème siècle. — — — — —	644
DAN NEGRESCU : La prophétie vergilienne. — — — — —	654

SERMONS ET CATÈCHÈSES

Prêtre GHEORGHE JÄRPÄLAU : L'accomplissement du temps. — — — — —	659
Prêtre Prof. Dr. D. CÄLUGÄR : Catéchese sur la parabole du publicain et du pharisien. — — — — —	662
Prêtre Prof. SORIN COSMA : Catéchese sur les Saints Sacrements. — — — — —	664

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Prêtre C. TEOFIL : Saint Grégoire de Nazinze — discours sur le sacerdoce. — — — — —	669
Prêtre N. SEBESAN : Quelques problèmes de rituel. — — — — —	685

FIGURES D'ANCÊTRES

Dr. ION POGANA : Prof. Dr. Lazär Iacob (1844—1951). — — — — —	689
Dr. VICTOR LAZÄRESCU : Dr. George Dobrin (1862—1952). — — — — —	692

VÊSTIGES DU PASSÉ

Prêtre ION B. MUREȘIANU : „Palia de la Orăștie" dans le contexte culturel et national du 16-ème siècle. — — — — —	701
---	-----

ANNIVERSAIRES

*** Notre patrie, la République Socialiste de Roumanie. — — — — —	709
---	-----

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

L'élection de les meilleurs pour le bien de tous. Solution ingénieuse de conservation d'une église monument historique. Une nouvelle mine d'houille. Première industrielle. La semaine de théâtre d'amateurs de Arad. Réalisations dans le département de Timiș. Fabrique d'urée de Arad. Tehnodava. — — — 714

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

Session spéciale du Saint Synod. Promotions dans la hiérarchie supérieure ecclésiastique. Le patriarche de Jerusalem hôte de l'Eglise Orthodoxe Roumaine. Réunion avec des les prêtres de paroisses d'Archevêché pour l'Europe Centrale et de l'Ouest. „Le droit saint de la vie“. Les Eglises de l'Europe et les problèmes de la vie contemporaine. Conseil Oecuménique des Eglises devant un grand événement. Le désarmement nucléaire et les Eglises chrétiennes. La famille au centre de la préoccupation oecuménique. Rapprochement entre Vatican et Canterbury. Dialogue juif-chrétien. La promotion de quelques theologiens renommés. — — — — — 717

NOTES ET COMMENTAIRES

Le problème „planétaire“ de notre époque. Boudhomanie moderne. — — — 726

LA VIE ECCLÉSIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

Pour la paix du monde. La fête patronale de quelques établissements monastiques. Bénédiction d'églises. Une nouvelle série de cours missionnaires. Réunion de travail au centre archidiocésain. Election de nouveaux conseils paroissiales. L'effort pour la formation des futures prochains prêtres. Concours concernant sur le sujet de la paix au Séminaire théologique de Caransebeș. La fin de l'année scolaire au Séminaire théologique de Caransebeș. Examen de capacité de nouveaux prêtres. Passés dans l'éternité. — — — — — 736

L'Evêché d'Arad et Hunedoara

Les prêtres de diocèse d'Arad et Hunedoara ont signé avec enthousiasme l'Appel du peuple roumain envoyé à la Session spéciale de l'ONU consacrée au désarmement. Missions épiscopales. Visite épiscopale. Ordinations de prêtres. Fête patronale au monastère Prislop. Réunions des prêtres. Distinctions ecclésiastiques. Examen de capacité de nouveaux prêtres. Le centenaire du chor de la paroisse Arad-Gai. Décès. — — — — — 743

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

World Armaments and Disarmament, SIPRI, Year book, 1982 Taylor and Francis Ltd., London, 1982. — — — — — 750

COURRIER DE LA RÉDACTION

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului” adresându-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137; Telex: 11226; București, strada 13 Decembrie, nr. 3.

CRONICA BISERICEASCĂ

Sesiunea Specială a Sfântului Sinod. Promovări în ierarhia bisericească superioară. Patriarhul Ierusalimului răspunde al Bisericii Ortodoxe Române. Consfătuirea cu preoții parohiilor din Arhiepiscopia ortodoxă română pentru Europa centrală și Occidentală. „Dreptul sacru al vieții”. Bisericele din Europa și problemele lumii contemporane. Consiliul Ecumenic al Bisericilor în preajma unui mare eveniment. Dezarmarea nucleară și Bisericile creștine. Familia în preocuparea ecumenică. Apropierea între Vatican și Canterbury. Dialog iudeo-creștin. Distincția unor teologi de renume. — — — — — 717

NOTE ȘI COMENTARII

Problema „planetară” a epocii noastre. Budomanie modernă. — — — — — 726

VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Pentru pacea întregii lumi. Hramul unor așezăminte mănăstirești. Binecuvântări de biserică. Nouă serie de cursuri misionare. Consfătuire de lucru la Centrul eparhial. Alegerea noilor consilii parohiale. Strădanii pentru formarea viitorilor preoți. Concurs pe tema păcii la Seminarul teologic din Caransebeș. Sfârșit de an școlar la Seminarul teologic din Caransebeș. Examen de capacitate preotească. Trecuți la cele veșnice. — — — — — 736

Episcopia Aradului și Hunedoarei

Preoții Eparhiei Aradului și Hunedoarei au semnat cu însuflețire Apelul poporului român adresat Sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite consacrate dezarmării. Misiuni arhierestice. Vizită arhierescă. Chemați la slujirea preotească. Hramul mănăstirii Prislop. Conferință preotească. Distincții bisericestice. Examen de capacitate. Semicentenarul corului parohiei Arad-Gai. Deces. — — — — — 743

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

World Armaments and Disarmament, SIPRI, Yearbook 1982 Taylor and Francis Ltd., London, 1982. — — — — — 750

POȘTA REDACȚIEI

52419